MODERN KLASİKLER

ANNA SEGHERS

YEDİNCİ HAÇ

TÜRKÇESİ VE ÖNSÖZ AHMET CEMAL

§

EVEREST

1573

ANNA SEGHERS

1900 yılında Almanya, Mainz'da doğdu, 1983 yılında Berlin'de öldü. Tarih, sanat tarihi ve sinoloji öğrenimi gördü. 1924 yılında Rembrandt'ın eserlerinde Yahudilik konulu teziyle doktor unvanını aldı. 1928 yılında Komünist Parti'ye üye oldu. Nazilerin 1933'te iktidara gelişiyle birlikte kitapları yasaklanan ve gözaltına alınan Seghers, ülkesini terk etti. Savaştan sonra 1947 yılında Almanya'ya dönerek Doğu Berlin'e yerleşti. İlk önemli eseri *Santa Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması* (1928) adlı uzun öyküdür. Dünya çapında tanınmasını ise *Yedinci Haç* sağladı. Demokratik Almanya Cumhuriyeti Yazarlar Birliği Başkanlığı da yapan Seghers 1947'de Büchner, 1951 ve 1959'da Demokratik Almanya Cumhuriyeti Ulusal, 1951 yılında da Stalin Barış ödüllerini kazandı. Başlıca eserleri: *Der Kopflohn* (Kelle Ödülü, 1933); *Der Weg durch den Februar* (Şubat Yolu, 1935); *Transit*, 1944 (Everest Yayınları, 2016); *Der Ausflug der toten Mädchen* (Ölü Kızların Gezintisi, 1943); *Die Toten bleiben jung* (Ölüler Genç Kalır, 1949); *Die Hochzeit von Haiti* (Haiti'de Düğün, 1949); *Die Entscheidung* (Karar, 1959); *Das Vertrauen* (Güven, 1968).

AHMET CEMAL

1942 yılında İzmir'de doğdu. Sankt Georg Avusturya Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. *Yeni Ufuklar*, *Varlık*, *Yazko Edebiyat*, *Gergedan*, *Argos* ve *Milliyet Sanat* dergilerinde yazdı. Çeşitli üniversitelerde Sanat Tarihi, Estetik, Kültür Tarihi dersleri verdi. Ingeborg Bachmann, Walter Benjamin, Bertolt Brecht, Hermann Broch, Elias Canetti, Paul Celan, Ernst Fischer, E.H. Gombrich, Friedrich Hölderlin, Franz Kafka, Heinrich von Kleist, Georg Lukács, Robert Musil, Friedrich Nietzsche, Novalis, Erich Maria Remarque, Rainer Maria Rilke, Friedrich Schiller, Georg Trakl ve Stefan Zweig'ın çeşitli eserlerini Türkçeye çevirdi.

ANNA SEGHERS

YEDİNCİ HAÇ

Türkçesi: Ahmet Cemal

§

Yayın No 1573
Modern Klasikler 37

Yedinci Haç
Anna Seghers

Kitabın Özgün Adı: *Die siebte Kreuz*

Almanca aslından çeviren: Ahmet Cemal
Redaksiyon: Orçun Ünal
Kapak tasarımı: Emir Tali
Sayfa tasarımı: Müge Günbaş

© 1946, Aufbau Verlag Gmbtt & Co. KG, Berlin.
© 2016, bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Eylül 2016

ISBN: 978 - 605 - 185 - 055 - 9
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www. everestyayinlari. com
www. twitter. com/everestkitap
facebook.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

"Düşündüğümüz buydu, o korkunç sabahın içersinde... Kökümüz öyle kurutulacak ki yeryüzünden, tek bir tanık bile bırakamadan yitip gidecektik... Ulusumuz, tarihte bir ulusun yaşayabileceği en korkunç yazgıya uğrayacak, iki kuşak arasında bomboş bir alan yaratılacaktı; bir sonraki, öncekinin yaşadıklarını bilmesin, bayrağı onun bıraktığı yerden atamasın diye..."

ÖNSÖZ

Asıl adı Netty Radvanyi olan Anna Seghers, 19.11.1900 yılında, Almanya'nın Mainz kentinde doğdu. 1920'de liseyi bitirdikten sonra Köln ve Heidelberg üniversitelerinde tarih, sanat tarihi ve Sinoloji (Çin uygarlığı ve dili) öğrenimi yaptı. 1924'te "Rembrandt'ın Yapıtlarında Yahudiler ve Yahudilik" başlıklı teziyle doktorasını verdi. 1925 yılında Macar yazarı ve toplumbilimcisi Laszlo Radvanyi ile evlendi. 1928'de Komünist Partisi'ne ve Proleter-Devrimci Yazarları Birliği'ne girdi. Bir yıl sonra, Harkov'da toplanan Uluslararası Devrimci Yazarlar Birliği Kongresi'ne katıldı.* 1933'te, kitapları Almanya'da iktidara gelen Nazilerce yasaklanınca, Paris'e kaçtı ve orada antifaşist dergiler ve yayınevleri için çalıştı. Gerek "Neue Deutsche Blaetter'in yayımcılarından biri olarak, gerekse uluslararası yazarlar kongrelerine katılarak, Alman antifaşist edebiyatının baştemsilcisi oldu; sürgündeki Alman yazarlarının yararlarını savunmak için çaba gösterdi. 1940'ta Hitler orduları Paris'e yaklaşınca önce Marsilya'ya, bir yıl sonra da Meksika'ya kaçtı. Meksika'da başka Alman yazarları ile birlikte "Freies Deutschland" (Özgür Almanya) gazetesini kurdu, Heinrich Heine Kulübü'nün yöneti-

* Hamdbuch der deutschen Gegenwartsliteratur - Hermann Kunisch s. 548-549.

ciliğini yaptı. Savaşın bitiminden sonra, 1947 yılında Almanya'ya dönerek Doğu Berlin'e yerleşti. Orada 1945'te kurulan ve Almanya'nın demokratik yoldan yenilenmesini amaçlayan Kültür Birliği'nin ikinci başkanı oldu. Alman Sanat Akademisi üyeliğine ve 1952'de kurulan Demokratik Alman Cumhuriyeti Yazarlar Birliği Başkanlığı'na seçildi. 1947'de Büchner Ödülü'nü, 1951 ve 1959'da olmak üzere iki kez Demokratik Alman Cumhuriyeti Ulusal Ödülü'nü, 1951 yılında da Stalin Barış Ödülü'nü kazandı.

Benimsediği sosyalist görüşü her zaman gerçek bir insancıllık ve sınır tanımaz bir sorumluluk duygusuyla birleştiren Anna Seghers, edebiyat dünyasına "Aufstand der Fischer von St. Barbara" (St. Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması) adlı doksan sayfalık uzun öyküsüyle atıldı. 1928 yılında yayımlanan ve ünlü yönetmen Erwin Piscator tarafından *1928 Kasımı* adıyla Sovyetler Birliği'nde filme alınan bu yapıtında, yazar, Britanya balıkçılarını ezen sömürü düzenini sergiler. Gerek taşıdığı mesaj, gerekse biçimleme açısından tam anlamıyla devrimci nitelik taşıyan yapıt, içerdiği coşku öğesinden uzak, kısa tümcelerle örülü ve uzun yorumlardan bilinçli olarak kaçınan anlatımla yazarın daha sonraki yapıtlarına egemen olacak özellikleri de belirler. Kleist'ın öykülerindeki tekniğin yeni bir uygulamasını getiren "St. Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması", bu niteliği ile "Yeni Nesnellik" (Neue Sachlichkeit) akımının en önemli belgelerinden biridir.* Bu yapıtı, Seghers'e Kleist Ödülü'nü kazandırdı.

Seghers'in edebiyat hayatında ikinci önemli yapıtı, "Auf dem Wege zur amerikanischen Botschaft" (Amerikan Büyükelçiliğine Giderken) adını taşıyan ve 1930'da yayımlanan öyküsüdür. Bu öyküde ilk kez tarihsel bir olayı ele alan Seghers, Sacco ve

---

* Yeni Nesnellik, dışavurumculuğa karşı çıkan ve gerçeklere dönülmesini, bu arada kişisel değerlendirmelerden kaçınılmasını öngören bir akımdır.

Vanzetti adlarında İtalyan asıllı iki Amerikalı grev yöneticisinin 1920 yılında cinayet suçuyla tutuklanmalarını ve 1921'de adalete uygunluğu çok kuşku götürür bir yargılama sonucu ölüm cezasına çarptırılmalarını işlemiştir.*

1932 yılında yayımlanan "Die Gefaehrten" (Yoldaşlar) adlı öykü, Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen ilk devrimci dalganın kırılışını konu alır. Çeşitli uluslardan olan savaşçılar, devrimin uluslararası niteliğini simgelerler. Öykü, hapishane, işkence, sorgu ve öldürme sahneleriyle doludur. Bütün bunlar, o zamanın Horthy, Pilsudski, Mussolini ve Çan Kay Şek rejimlerinin belirleyici özellikleridir. Öykünün başında ise, 1919 yılında Macaristan'da olan kanlı olaylara yer verilmiştir.

Anna Seghers'e dünya çapında ün kazandıran yapıtı, 1941 yılında yayımlanan *Yedinci Haç*, asıl adıyla *Das Siebte Kreuz* adlı romanı oldu. Yazar, bu romanında Hitler Almanyası'nda bir toplama kampından kaçan yedi tutuklunun öyküsünü anlatır. Biraz aşağıda bu yapıt üzerinde daha ayrıntılı duracağız.

Anna Seghers'in anlatımı, sürgünde geçirdiği son yıllarda olgunluğun doruğuna ve eskiye oranla çok daha yoğun bir duyarlılık düzeyine ulaştı. 1944'te yayımlanan *Transit* ve 1948'de yayımlanan *Ausflug der toten Maedchen* (Ölü Kızların Gezintisi) bu gelişmeyi sergileyen iki yapıttır. İlk kez 1944'te İspanyolca çevirisi çıkan, Almanca aslı ise ancak 1948'de yayımlanabilen *Transit*, 1940 yılında Nazilerden kaçan ve Marsilya Limanı'nda toplanan, her ulustan gelme kaçakların öyküsünü konu alır. Bir an önce canlarını kurtarmaktan başka bir şey düşünmeyen bütün bu insanlar, kurtuluşlarına çeyrek kala kendilerini bir başka aşılmaz duvarın, göç işlemleriyle uğraşan makamların sonu gelmez bürok-

* Literatur und Revolution-die Schriftsteller und der Kommunismus Jürgen Rühle s. 193.

rasisinin karşısında bulurlar. Atmosfer, boş umutlardan, en derin korku uçurumlarından ve rüşvet isteklerinden örülüdür. Seghers, o atmosferi şöyle yansıtır romanın bir yerinde: "Kaçıyordu herkes; ortada ne varsa geçiciydi. Biliyorduk geçici olduğunu, ama ne zamana değin, bunu bilemiyorduk işte. Yalnızca yarına kadar mıydı, yoksa haftalar, aylar, dahası yıllar alır mıydı; ya da bütün bir yaşama dönüşebilir miydi..?" Seghers'in bu romanı, Brecht'in *Kaçaklardan Konuşmalar: 1941-1944* (Flüchtlingsgespraeche) ve Klaus Mann'ın *Yanardağ* (Der Vulkan) adlı yapıtlarının yanı sıra, bireysel çekişmeleri ve türlü sorunlarıyla kaçakların yaşamını en canlı biçimde yansıtan romanlar arasında yer alır. Kafka'nın atmosferiyle benzerlik ise açık seçiktir; bu romanın kahramanları da kendilerini alabildiğine güçlü, ama niceliğinin çözümlenmesi olanaksız üst makamlar karşısında bulurlar ve yaşamın anlamsızlığına ilişkin bir duygunun baskısına karşın, kargaşa içersinde mantıksal bağlantılar bulmaya çabalarlar.

İkinci Dünya Savaşı'nda sonra Almanya'nın Sovyet işgali altındaki bölgesine geçen Anna Seghers, burada ilk kez sosyalizmi bir toplum düzeni olarak gördü. *Ölüler Genç Kalır* (Die Toten bleiben jung) adlı romanını Doğu Berlin'de bu gözlemlere ve sürgündeyken tuttuğu notlara dayanarak kaleme aldı. Bu yapıt, Anna Seghers'in sosyalist gerçekçiliği ilk uygulama denemesidir. Bu romanında yazar, Almanya'nın 1918'den sonraki gelişmesini temel alarak emekçi sınıfının uluslararası kavgasını sahneler halinde sergiler. Seghers, aynı konuyu *Ölüler Genç Kalır*dan sonra da işlemeyi sürdürmüş, *Karar* (Die Entscheidung, 1959) ve *Das Vertrauen* (Güven, 1968) adlı romanlarıyla ilkini bir üçlü içersinde birleştirmiştir.

Seghers'in *Yedinci Haç* adlı romanı, bir anlamda yazarın Marksist eleştirmen Georg Lukács ile tartışmalarının bir ürü-

nüdür. Bu tartışmanın gerek edebiyat ve düşünce alanındaki yeri, gerekse üzerinde durduğumuz yapıt bakımından taşıdığı önem açısından, birkaç söz söylemek yararlı olacaktır.

1933'ten hemen sonra Almanya'dan çıkmak zorunda kalan sosyalist yazarlar arasında edebiyata ilişkin önemli tartışmalar patlak verdi ve bu tartışmalar, Georg Lukács ile Anna Seghers arasındaki yazışmalar sırasında doruk noktasına vardı. Tartışmanın ilk kaynağı ise, nasyonal sosyalistlerin iktidarı ele geçirişlerinin, sosyalistler arasında yarattığı düş kırıklığıydı. Bu iktidar değişikliği birçoklarının kafasında "Nerede yanlış yaptık?" sorusunun doğmasına yol açtı. 1935'te Brüksel'de yapılan Alman Komünist Partisi Kongresi'nde köktenciliğe (radikalizme), demokrasiye ve sosyal demokratlara karşı çıkılmasına son verildi ve "Halk Cephesi"nin kurulduğu ilan edildi. Kongreye katılan üyelerin düşüncesine göre köktencilik, demokrasi ve sosyal demokrat düşmanlığı, Komünist Partisi'nin umutsuz biçimde toplumdan kopmasına, yalnız kalmasına yol açmıştı. Georg Lukács, kongrede saptanan yeni politikayı edebiyat alanına da uyguladı. Solcu yazarların da gerçekte halktan koptuklarını ileri sürerek avangart (öncü) yazarlara, yani Ernst Bloch'a ve bu arada kendi kendisine, başka deyişle *Roman Kuramı* (Theorie des Romans, 1920) ve *Tarih ve Sınıf Bilinci* (Geschichte und Klassenbewusstsein, 1923) adlı yapıtların yazarı olan eski Lukács'a da tavır aldı. Lukács'a göre politik açıdan "kullanılabilecek" yazarlar, Joyce ve Dos Passos gibi avangart sanatçılar değil, ama Gorki, Rolland, Thomas ve Heinrich Mann gibi gerçekçi yazarlardı. Birinciler, tam gerçeği değil, ancak onun "kırıntılarını" verebiliyorlar, okur kitlesince ne anlaşılabilen ne de onları bağlayıcı nitelik taşıyan birtakım kişisel izlenimleri ve düşünceleri yansıtıyorlardı. Gerçekçi yazarlara gelince, onların yapıtları, kaynağını doğrudan doğruya yaşamda bulan sorulara verilen doyurucu karşılıklarla doluydu.

Lukács'ın bu görüşüne karşı çıkan Anna Seghers'e göreyse gerek savaş sırasında, gerekse savaştan hemen sonra kullanılan "aynalar" büyük bir çoğunlukla toplumsal gerçeği değil, fakat çarpıtılmış gerçekleri, başka deyişle gerçeklikle ilgisi bulunmayan durumları yansıtmıştı. Böyle bir ortamda "kırıntı" da olsa gerçeğe rastlayabilmek, büyük bir şeydi ve bu kırıntılar yeni bir düzenin temeli olabilirdi.

Lukács'ı tedirgin eden nokta, edebiyat alanında başlamış olan kargaşaydı. Bu ünlü eleştirmen, hangi tür yapıtların topluma yol gösterici olma niteliğini taşıyabileceği konusunda bir ölçü bulmakta güçlük çekiyordu. Zaman, Lukács'ın ölçü edindiği "gerçekçi" yazarların da eski yerlerini koruyamadıklarını gösterdi. Olay, çelişkilerle dolu bir zaman parçasının çelişkili bir edebiyatın doğumuna yol açmasıydı, o kadar.

Lukács, *Yedinci Haç* adlı yapıta da kendi anlayışı doğrultusunda eleştiriler yöneltti. Bu romanın, faşizmin en korkunç uygulama biçimlerinden birini yansıttığını, ama olayların geçtiği dönemin temellerine gereğince inmediğini ileri sürdü. Seghers'e gelince o, bulabildiği "gerçek kırıntılarından" yararlanmakta direndi.

Sanatçının bu direnişinde haklı olduğunu yine zaman kanıtladı. Lukács'ın doğrultusundaki eleştirilerin ardı bugün de kesilmemiştir gerçi. Ama Seghers'in şu sorusu da -o dönem açısından- tüm geçerliliğini korumaktadır: "O dönemin temelleri güzel, ama biliniyor muydu, biliyor muyduk, doğru yansıtılmış mıydı bu temeller? Yoksa gerçek, bir çelişkiler anaforunun doğurduğu korkunç bir faşizmin varlığı mıydı yalnızca?"

Ahmet Cemal

YEDİNCİ HAÇ

BİRİNCİ BÖLÜM

Üç numaralı barakanın o dar duvarı boyunca uzanan yedi çınar ağacı kadar ilginç ağaç, o güne değin belki de hiç kesilmemişti ülkemizde. Ağaçların gövdeden yukarı kısımları daha önce -ileride açıklayacağımız- başka bir nedenle budanıp atılmıştı. Gövdelerin omuz yüksekliğine rastlayan noktalarına ise enine tahtalar çakılmıştı; bu yüzden yedi çınar, uzaktan bakıldığında, yedi haç gibi görünüyordu.

Adı Sommerfeld olan yeni kamp komutanı, göreve başlar başlamaz bunların tümünü ufak ufak kestirip yakacak odun yaptırdı. Sommerfeld, yerine atandığı Fahrenberg'ten farklıydı. Eski savaşçı Fahrenberg, "Seeligenstadt Fatihi" diye de anılırdı; babası, bugün bu kentin pazar alanında bir nalburiye dükkânı işletiyor. Yeni kamp komutanı, savaştan önce, Afrika'da sömürge subayı olarak görev yapmıştı. Savaştan sonra ise yaşlı Binbaşı Lettow-Vorbeck ile birlikte kızılların elindeki Hamburg üzerine yürümüştü. Bunları çok sonraları öğrendik. Birinci komutanın korkunç ve ne zaman patlak vereceği önceden kestirilemeyen acımasız davranışlarda bulunan bir deli olmasına karşılık, yenisi, ağırbaşlı ve yapacaklarının tümü önceden kestirilebilen bir adamdı. Farhenberg, ansızın hepimizi dövdürtebilirdi. Sommerfeld ise tümümüzü dışarı çıkartıp sıraya sokturabilir, sonra da sıradaki her dördüncü adamı pataklatırdı. O günlerde bunu bilmiyorduk daha. Bilmemiz neyi değiştirebilirdi ki? Ağaçların altısı birden kesildiğinde ve sonra yedincisi de onları izlediğinde içimizi dolduran duygu karşısında önemli sayılabilir miydi? Eli kolu bağlanmışlığımız ve sırtımızdaki tutuklu giysileri göz önünde tutulduğunda, küçük bir zaferdi bu, hiç kuşkusuz. Ama ne de

olsa, Tanrı bilir, ne zamandan bu yana, insana ilk kez gücünü algılatan bir üstünlüktü. O güç yeterince ölçülüp biçilmişti o güne değin; dahası biz bile onu yeryüzünde sayısı çok olan, hiçbir olağanüstü yanı bulunmayan, ölçüler ve sayılarla saptanabilir bir güç olarak değerlendirmiştik. Oysa bu ansızın; her türlü ölçünün ötesine taşabilen, ne yapacağı kestirilemeyen tek güçtü.

O akşam, ilk kez olarak, bizim barakamız da ısıtıldı. Hava, o gün dönmüştü. Dökme demirden yapılma küçük sobamızı besleyen birkaç tahta parçası, o odunların arasından mı alınmıştı, bunu pek kesinlikle bilemiyorum bugün. Ama, o akşam böyle olduğundan emindik.

Hem üstümüzü kurutmak için, hem de ateşin alışılmadık görünüşü yüreklerimizi coşkuyla doldurduğundan, küçük sobanın başına üşüşmüştük. Nöbetçi, arkasını dönmüş, algılayamadığı bir zorlamanın etkisiyle demir parmaklıklı pencereden dışarı bakmaya başlamıştı. Bir sis perdesinden daha kalın olmayan serpinti; ansızın güçlü bir esinti şamarlarının zaman zaman baraka duvarlarına savurduğu sağanak dalgalarına dönüşmüştü. Ve nihayet bir nöbetçinin, bir SA üyesinin, görevinden ötürü duyguları nasırlaşmış birinin bile başkalarıyla paylaştığı bir olgu vardı; sonbaharın gelişini o da yılda ancak bir kez görebilirdi.

Odunlar çıtırdıyordu. İki küçük mavi alev, kömürlerin de yanmaya başladığını gösteriyordu. Ancak beş kürek kömür almamıza izin verilmişti; bu kadarı, esintilerin kol gezdiği barakayı ancak birkaç dakika için ısıtabiliyor, eşyalarımızı kurutmamıza yetmiyordu bile. Ama, bizler, düşüncelerimizde bu olanaksızlıklara varmamıştık henüz. Yalnızca, gözlerimizin önünde yanan tahta parçalarını seyrediyorduk. Hans, nöbetçiye yan gözle bakarak, dudaklarını oynatmaksızın, "Çıtırdıyor" demişti. Erwin de, "Bu yedincisinin tahtaları" diye eklemişti. Belli belirsiz, tuhaf bir gülümseme yayılmıştı şimdi bütün yüzlere. Umut ve alay, güçsüz-

lük ve yüreklilik karışımı, anlamı başkaca bir şeyle karıştırılması olanaksız bir gülümseme. Soluğumuzu tutmuştuk. Yağmur kimi zaman tahtalara, kimi zaman çinko dama vuruyordu. En gencimiz Erich, kısa, çok kısa bir bakışla, kendisinin ve bizlerin odak noktasına dönüşmüş bir bakışla soruvermişti: "Şimdi neredeydir acaba?"

1

Ekim başlarında, Franz Marnet adında biri, Taunus bölgesinde Schmiedtheim Belediyesi'nin sınırları içersinde kalan ve hısımlarının olan çiftlikten bisikletiyle çıktı. O gün, her zamankinden birkaç dakika erken davranmıştı. Orta boylu, tıknaz, otuz yaşlarında bir erkekti Franz. Sakin yüz çizgileri vardı; hatta başkalarıyla olduğu zamanlar bu çizgiler uykulu diye bile nitelendirebilirdi. Ama, o saatte, yolun en sevdiği kesiminde, tarlalardan şoseye uzanan dik inişte, yüzünden güçlü ve katıksız bir yaşama sevinci okunmaktaydı.

İleride Franz'ın o günkü durumunda nasıl neşeli olabildiğine akıl erdirilemeyecektir belki de. Gelgelelim Franz neşeliydi o gün; dahası, bisikleti iki tümseği aşarken sarsıldığında, küçük ve keyifli bir çığlık bile attı.

Dünden beri Mangold'larda komşu tarlayı gübrelemekte olan koyun sürüsü, yarın hısımlarının elma ağaçlarıyla dolu çayırına götürülecekti. Onun için, elma toplama işini o gün bitirmek istiyorlardı. Güçlü biçimde birbirlerine sarılarak, soluk mavi gökyüzüne kenetlenen otuz beş kıkırdaklı dal, altın renkli elmalarla doluydu. Yemişler öylesine olgun ve yüzeyleri öylesine pütürsüzdü ki, sabahın ilk ışıklarında sayısız küçük güneşler gibi parlıyorlardı.

Franz, elma toplama işine katılamadığı için üzgün değildi. Sırf bir cep harçlığı uğruna çiftçilerle yeterince uzun bir zaman didişmişti. Ama, yıllar süren işsizlikten sonra bu uğraş, yine de şükretmeye değer olmuştu; ayrıca amcasının çiftliği de -sakin ve çok düzenli bir adamdı amcası-, bir çalışma kampından çok daha iyiydi, hiç kuşkusuz. 1 Eylül'den bu yana, nihayet, fabrikaya gitmeye başlamıştı. Bu, her bakımdan hoşuna gidiyordu. Kendisinin yanı sıra, bütün bir kış boyunca belli bir para ödeyen bir konuk olarak yanlarında kalacağı için, hısımları da hoşnuttur bu durumdan.

Franz, komşu çiftliğin yanından geçerken Mangold'lar, merdiveni, sırıkları ve sepetleri kocaman armut ağaçlarının yanına taşımaktaydılar. En büyük kızları olan Sophie, ilk olarak merdivene tırmanırken, Franz'a bağırarak bir şeyler söyledi. Güçlü, neredeyse tombul diye nitelendirilebilecek bir kızdı Sophie, ama hantal değildi. El ve ayak bilekleri incecikti. Franz, ne dediğini anlamadı gerçi kızın, yine de bir an dönüp güldü. Bir parça olmanın duygusu coşkuyla doldurmuştu içini. Dar boyutların doğrultusunda duyanlar ve davrananlar için güç anlaşılır bir kişiydi. Böyleleri için bir parça olmak, belli bir ailenin, bir toplumun ya da bir sevginin parçası olmaktı. Franz için ise bu, sırf bu toprağın, o toprağın insanlarının, Höchst'e giden sabah vardiyasının bir parçası olmak ve her şeyden önce yaşayanlar arasında yer almak anlamını taşıyordu.

Marnet'in çiftliğinin çevresini dolandığı zaman, yumuşak bir eğimle sis denizine doğru uzanan arazinin tamamını önünde gördü. Bulunduğu yerin biraz daha aşağısında, ana yolun altında çoban ağılını açıyordu. Sürü ağıldan çıktı ve bir bulut kadar sessiz ve yoğun, sırta yapışıverdi. Hemen ardından bu bulut, daha küçük bulutlara ayrıldı, bir büyüyüp bir küçülmeye başladı. Schmiedtheim'lı olan çoban da bağırarak Franz'a bir şeyler söyle-

di. Franz gülümsedi. Ernst, boynundaki o göz alıcı kırmızılıktaki atkısıyla çobana hiç mi hiç benzemiyordu. Islak güz gecelerinde, yumuşak yürekli köylü kızları köylerinden çıkıp onun tekerlekli kulübesine gelirdi. Arazi, çobanın arkasında yumuşak ve geniş dalgalarla aşağı doğru uzanıyordu. Ren Nehri bu noktadan görünmüyordu henüz. Trenle daha hemen hemen bir saat uzaklıktaydı. Ama, belliydi artık. Tarlalarıyla, yemiş ağaçlarıyla ve daha aşağıda bağlarıyla bu geniş sırtlar, buralara değin kokusu gelen fabrika dumanı, tren yollarının ve öteki yolların güneybatıdaki kıvrıntısı, sisin içersinde yer yer parlayan noktalar ve bütün bunların yanı sıra, sanki koyunları değil de, bir orduyu gözlermiş gibi, bir kolunu kalçasına dayamış, bir ayağını öne uzatmış duran, kırmızı atkılı çobanın kendisi de Ren'in bir parçasıydı; Ren Nehri demekti.

Buralar için, son savaşın mermilerinin, bir önceki savaşın mermilerinin yerin altından uğrattığı topraklar, denirdi. Gerçek bir sıradağ değildi bu tepeler. Pazarları canı isteyen her çocuk başka bir köydeki hısımlarını ziyaret edebilir, kahve içip pasta yedikten sonra akşam çanları çalana değin yine evine dönmüş olabilirdi. Ama, öte yandan bu tepeler zinciri dünyanın uzun kenarını saptayan sınır çizgisiydi. Sınırın ötesinde vahşi ve bilinmeyen topraklar uzanıyordu. Romalılar, imparatorluklarının sınırını bu tepelerden geçirmişti. Keltlerin güneş mihraplarını bu tepelerde yakmalarından sonra, nice kuşaklar can vermiş, öyle çok savaş yapılmıştı ki, sonunda Romalılar, yeryüzünün egemenlik altına alınabilir kısmının sınırlarının bir daha değişmemecesine saptandığına, oturulabilir duruma getirildiğine inanabilmişti. Oysa kent, armasına kartalı ve haçı değil, ama Keklerin güneş yuvarlağını, Marnet'in elmalarını olgunlaştıran güneşi almıştı. Tüm uluslardan gelme askerler ve onlarla birlikte yeryüzünün tüm tanrıları, kentlerin ve köylerin tanrıları, Yahudilerin ve

Hıristiyanların tanrıları, Astarte ve İsis, Mithras ve Orpheus, burada toplanmıştı. Burada, Schmiedtheim'lı Ernst'in, bir kolu kalçasına, bir ayağı öne uzanmış durduğu yerde vahşi toprakların sonu gelmişti. Çobanın boynundaki atkının bir ucu kalkıktı; sürekli bir esinti varmış gibi. Arkasındaki vadide, yumuşak sis perdeleriyle kaplı güneş ışıklarında halklar kaynaşmıştı. Kuzey ve güney, doğu ve batı birbirine akmıştı; toprak, bunların hiçbirine özgü kalmamış, yine de her birinden bir şeyler korumuştu. Çoban Ernst'in arkasında uzanan toprakların kazanından zengin ve alacaklı kabarcıkların havaya yükselip, ama yükselir yükselmez de patlayıp dağılıverdiğini görmüştü. Ne bir sınır çizgisi, ne bir zafer anıtı ve ne de orduların geçmesi için yapılmış yollar kalmıştı bunların ardında; yalnız, kadınların ayak bileklerinde taşıdıkları birkaç kırık altın halka. Ne var ki bu kabarcıklar düşler kadar dirençli, düşler kadar güçlüydü. Ve çoban, şimdi aynı topraklarda alabildiğine bir umursamazlıkla, gururla duruyordu, sanki bütün bunları biliyordu da onun için böyleydi, ve belki de, bütün bunları bilmemesine karşın, yine de gerçekten onun için böyle bekliyordu. Ötelerde, şosenin otoyoluna bağlandığı yerde, Main Nehri'ni aşacak bir nokta aranırken, Frankların ordusu toplanmıştı. Göğsüne inancı zırh etmiş, beline Tanrı kelâmının kılıcını asmış olan o din adamı, buradan, Mangold ve Marnet çiftliklerinin arasından geçerek henüz insan ayağı basmamış vahşî bölgelere girmiş, yanında Protestanlığı ve elmaları aşılama sanatını getirmişti.

Çoban Ernst, bisikletli adama doğru döndü. Terletmeye başlayan atkıyı boynundan çekip, bir savaş işaretini savururcasına tarlaya fırlattı, insan bunun, binlerce çift gözün önünde yapılan bir hareket olduğuna inanabilirdi. Ama çobana dikili olan, yalnızca küçük köpeği Nelli'nin gözleriydi. Çoban, şimdi yine o taklit edilmesi olanaksız, alaycı-yüksekten bakan tavrını almıştı,

ancak bu kez arkası yola, yüzü ise düzlüğe, Main'ın Ren'e döküldüğü yere dönüktü. Tam bu noktada Mainz kenti vardı. Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'na imparatoru seçen prensler veren Mainz kenti. Ve Mainz ile Worms arasındaki engebesiz topraklar, kıyının tümü, imparatoru seçmek için gelenlerin çadırlarıyla dolardı. Her yıl yeni bir şeyler olurdu bu topraklarda. Buna karşılık tatlı, puslu güneşin elmaları olgunlaştırması, şarabın dinlenmesi her yıl aynı kalırdı. Çünkü şarap, herkesin her şey için gereksindiği bir nesneydi. Piskoposlar ve büyük toprak sahipleri; imparatorlarını seçmek, rahiplerle şövalyeler tarikatlarını kurmak, Haçlı Seferleri'ne katılanlar da Yahudileri yakmak için önce şarap içerlerdi. Mainz alanında dört yüz Yahudiyi birden yakmışlardı. Alan, bugün de "Brand" adını taşır.* Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nun çöküşüne karşın, büyüklerin şölenleri neşe ve görkemini koruduğunda kilise prensleriyle öteki prenslerin şaraba olan susuzlukları sürmüştü. Jacobinler de özgürlük ağaçlarının çevresinde dans ederlerken coşkularını şarapla pekiştirmişlerdi.**

Yirmi yıl sonra Mainz Köprüsü'nde nöbet tutan yaşlı bir asker, büyük ordunun, son kırıntıları paçavralar içinde ve bitkin yüzlerle önünden geçerken bir başka geçişi, bir zamanlar yine kendisi nöbetteyken Fransız Devrimi'nin üç renkli bayrağının, insan hakları sancağının zaferle geçişini anımsamış ve yüksek sesle ağlamıştı. Her yeri, bu toprakları bir sessizlik kaplamıştı daha sonra. '33 ve '48 yılları, birer ince kan çizgisi gibi, bu topraklarda da iz bırakmıştı. Ardından, bugün İkincisi diye nitelendirdikleri bir imparatorluk gelmişti. Bismarck, sınırı belirleyen sırıkları toprakların çevresinden değil, Prusyalılar için tampon

* Brand, Almancada yangın anlamına gelir.

** Ağaç, özgürlük simgesi olarak ilk kez 1790 yılında, Fransız Devrimi'nde, Jacobinlerce "Arbres de la liberté" adı altında kullanıldı. Amerikan bağımsızlık savaşı sırasında da özellikle kavak ağaçları özgürlük simgesi sayıldı.

bölge olsun diye ortasından geçirmişti. Çünkü, bura sakinleri öyle sürekli başkaldırma eğiliminde değillerdi, ama başlarına pek çok şey gelmiş, daha da gelecek olan insanlar gibi, aşırı umursamazlık içersindeydiler.

Okul çocuklarının, Zahlbach'ın ardından yere uzandıklarında duydukları, gerçekten Verdun Savaşı'nın gürültüleri mi, yoksa trenlerden ve orduların yürüyüşünden sarsılan toprağın sesi miydi yalnızca? Bu çocukların içinden daha sonra yargılananlar oldu. Kimilerini düşmana kardeşçe davranmakla, ötekilerini de rayların altına patlayıcı madde yerleştirmekle suçladılar. Suçlamalar ileri sürülürken, mahkeme binasının üzerinde müttefik komisyonunun bayrağı dalgalanıyordu.

O bayrakların kırmızı siyah sarı bayraklarla değiştirilmesinin üzerinden on yıl bile geçmedi şunun şurasında. 144. Piyade Alayı yine ilk kez şakırtılarla köprüden geçtiğinde, çocuklar bile kısa geçmişi anımsayabildiler. Ya akşam etrafı ışıtan şenlik! Ernst, yukarılardan, durduğu yerden görebilmişti. Akarsuyun ardındaki kent, bir ışık ve coşku seline kaptırmıştı kendini, ve binlerce küçük gamalı haç suda yakamozlanmıştı. Cadı kazanından yakılma alevciklerle bezenmiş gamalı haçlar. Tanyeri ağarıp da akarsu kenti ardında bıraktığında sakin, mavimsi griliği, saydamlığını korumayı sürdürmüştü. Oysa, sayısızdı o güne değin yanında sürüklediği rütbe işaretleri ve bayraklar. Ernst, atkısını dişleriyle tutmuş getiren küçük köpeğine bir ıslık çaldı.

İşte bu nokta şimdi bulunduğumuz. Ve olayları yaşamakta olanlar, bizleriz.

2

Tarla yolunun Wiesbaden şosesiyle birleştiği yerde bir maden suyu büfesi vardı. Fransız Marnet'in hısımları yazın her akşam, canlı trafik yüzünden gerçek bir altın yumurtlayan tavuk haline gelen bu büfeyi zamanında kiralayamadıkları için kendilerine kızmaktaydılar.

Franz erken saatte ayrılmıştı evden. Yalnız yolculuk etmeyi sever, Taunuz köylerinden her sabah Höchst boya fabrikalarına akan bisikletliler seline karışmaktan hoşlanmazdı. Bu yüzden tanıdıklarından birini, Butzbach'lı Anton Greiner'i büfenin yanında kendisini bekler bulunca biraz keyfi kaçtı.

O güçlü, arı yaşam sevinci anında uçup gitmişti yüzünden. Donuklaşmıştı. Yaşamını belki de gözünü kırpmaksızın, nedenini sormaksızın harcayabilecek bir insan olan Franz'ı kızdıran olaylarından biri de, Anton Greiner'in büfenin yanından alışveriş yapmaksızın hiçbir zaman geçmemesiydi. Höchst'te güzel ve kendisine bağlı bir sevgilisi olan Greiner, aldığı küçük bir çikolatayı ya da şekeri sonradan ona verirdi. Şimdi tarla yolunu görebilecek biçimde durmuştu. Franz kendi kendine, "Nesi var bugün?" diye sordu. Zaman, insanların yüz anlamlarını çözmeye alışkın ince bir sezgi geliştirmişti içinde. Şimdi de Greiner'in onu belli bir nedenden ötürü sabırsızlıkla beklediğini anlamıştı. Bisikletine atlayan Greiner, Franz'ın yanında pedal çevirmeye koyuldu. Yokuş aşağı inildikçe artan kalabalığa girmemek için hızlarını artırdılar.

Greiner, "Bu sabah bir şey oldu, Marnet" dedi.

"Ne oldu?" diye sordu Franz. Karşısındakiler ne zaman şaşırmasını bekleseler, onun yüzünde uykulu bir umursamazlık belirirdi.

Greiner: "Bir şey olmuş mutlaka."

"İyi ama ne?"

"Bilmiyorum. Ama bir şey olduğundan eminim."

Franz, "Bir kuruntu seninkisi yalnızca" dedi. "Gün yeni başlıyor daha. Ne olabilir ki?"

"Bilmiyorum ne olduğunu. Ama ben sana bir şey oldu diyorsam, kesinlikle emin olabilirsin bundan. Çok olağanüstü bir şey, kesin bu. Şu 30 Haziran'dakine benzer bir olay."

"Dedim ya, kuruntu seninkisi..."

Franz, gözlerini yola dikmişti. Aşağı kesimlerde ne kadar da yoğundu sis! Düzlük, fabrikaları ve yollarıyla hızla onlara yaklaşmaktaydı. Küfürler ve bisikletlerin zil sesleriyle sarılmıştı çevreleri. Bir defasında birbirlerinden açılmak zorunda kaldılar. Motosiklete binmiş iki SS geçti aralarından. Butzbach'lı Heinrich ve Friedrich Messer'di geçenler. Greiner'in amcaoğullarıydılar ve onlar da vardiyaya gidiyordu.

Franz, Anton'un verdiği haberle hiç ilgilenmiyormuşçasına, "Neden seni de yanlarına almıyorlar?" diye sordu.

"Almaları yasak. Daha sonra göreve çıkacaklar. Demek sence kuruntu benimkisi..."

"Nereden çıkarıyorsun bir şey olduğunu..."

"Hissettiğim için belki de. Şimdi dinle beni: Annem bugün miras sorununu görüşmek üzere Frankfurt'a, avukata gitmek zorunda. Bu yüzden sabah sütünü alıp Kobisch'e gitmiş. Dağıtma saatinde burada bulunamayacak. Genç Kobisch ise dün şarap ısmarlamak için Mainz'a inmiş. Kentte epey geç saatlere kadar içmişler. Sabaha karşı koyulmuş dönüş yoluna. Gelgelelim Gustavsburg'a vardığında bir de bakmış iki yol kapalı, kimseyi geçmesi için bırakmıyorlar.

"Hepsi bu mu?"

"Ne demek hepsi bu mu?"

"Gustavsburg'taki yol çoktan açılmıştır."

"Kobisch deli değil, Franz. Çok sıkı denetimden geçiriyorlarmış, öyle değil. Sisliymiş çevre, köprübaşlarında da nöbetçiler varmış. 'Bir adım atmama fırsat vermeden kanıma bakarlar, alkol saptayınca da ehliyetimi alırlar elimden" dedi Kobisch. "Onun için Waisenau'ya dönüp bir kadeh daha atmayı yeğledim" dedi.

Marnet güldü.

"Gül bakalım. Sence geçseydi, bırakırlar mıydı Waisenau'ya geri dönsün? Kapalıymış köprü. Bir şeyler dönüyor ortalıktan, inan Franz."

Yokuşu arkalarında bırakmışlardı. Pancar tarlalarının dışında, iki yanlarında uzanan topraklar çıplaktı. Ne dolaşabilirdi ki havada? Höchs'ün evlerinin üzerinde grileşen ve küle dönüşen altın güneş ışıklarından başka bir şey, Franz, yine de Anton Greiner'in haklı olduğu duygusuna kapıldı. Daha doğrusu, ansızın emin oluverdi bundan. Bir huzursuzluk çökmüştü içlerine.

Dar ve tıklım tıklım dolu yollardan zil çalarak geçtiler. Kızlar bağrışıyor, küfürlü konuşuyordu. Yolların kesişme noktalarında, fabrika girişlerinde tek tek karpit lambaları yanıyordu. Rastlantı sonucu, ilk kez bugün deneniyordu lambalar ya da sis olduğu için denenmesine karar verilmişti. Lambanın güçlü, bembeyaz ışığı alçıdan maskeler takmıştı tüm yüzlere. Franz, sürünerek bir kızın yanından geçti. Kız, başını ona döndürürken, öfkeli öfkeli homurdandı. Bir kaza sonucu sakatlanıp biçimsizleşmiş sol gözünü bir tutam saçla örtmeye çalışmıştı. Çok acele yapmış olmalıydı bunu, çünkü saç tutamı yara yerini örtecek yerde, küçük bir bayrak gibi daha da belli ediyordu. Kızın sağlam olan, neredeyse kömür karalığında denebilecek gözü Marnet'in yüzüne takıldı bir an ve saydamlığını yitirir gibi oldu. Marnet bu bakışın içinin ta derinliklerine, kendisinin bile bakmaktan kaçındığı noktaya ulaştığını sandı. Sonra Main yakasındaki yangın söndürme arabalarının korna sesi, karpit

lambalarının sinir bozucu parlaklıktaki ışığı, bir kamyonun geçişi yüzünden iyice duvara yapışmak zorunda kalan insanların sövüp saymaları... Nedendi sinirlenmesi bütün bunlara? Henüz alışamadığından mı, yoksa bugün her şeyin biraz başka oluşundan mı? Her şeyin biraz daha başka olduğu kanısını destekleyebilecek bir sözcük ya da bakış aradı çevresinde. Şimdi inmiş, bisikleti iterek götürüyordu. Kalabalıkta ikisini de yitirmişti. Hem Greiner'i, hem kızı.

Biraz ilerde yolları bir kez daha kesişti Greiner'le. Greiner omzunun üzerinden, "Ötede, Oppenheim'da" dedi. Bu arada yana çok eğilmekten ötürü bisikleti elinden kaçırmasına ramak kaldı. Fabrikaya giriş yerleri ayrı ayrıydı ve kapılar birbirinden uzaktı. Denetim noktası bir kez geçildikten sonra saatler boyu görüşemezlerdi artık.

Marnet kulak kesilmiş, tüm dikkatini toplamıştı. Ama ne soyunma odasında, ne avluda, ne de merdivenlerde herhangi bir ize, ikinci ve üçüncü düdük arasındaki zaman parçasının o günlük geriliminden bir parça olsun başka bir gerilim, belirtisine rastlayabildi. Daha bir düzensizlik vardı yalnızca ve daha gürültülüydü insanlar, o kadar. Bu da her pazartesi sabahının olağan akışıydı. Çevresindekilerin sözcüklerinde, dahası gözlerinde gizlenmeye çalışılan bir tedirginliğin ufacık bir belirtisini olsun yakalayabilmek için tüm gücünü harcayan Franz'ın kendisi de ötekiler gibi küfrediyor, dünkü pazara ilişkin aynı soruları soruyor, aynı şakaları yapıyor, üstünü aynı öfkeli, sert hareketlerle değişiyordu. Onun başkalarını gözlediği dikkatle bir başkası da onu gözlüyor olsa, aynı düş kırıklığına uğrardı hiç kuşkusuz. Bir ara havada bir şeylerin dolaştığını fark edemeyen ya da bundan kaçınan insanlara karşı nefret bile duyar gibi oldu içinden. Gerçekten olmuş muydu bir şeyler? Çoğu kez, sırf gevezelikten öteye geçmezdi Greiner'in anlattıkları. Amcaoğlu Messer tarafından Franz'ın

ağzını aramakla görevlendirilmediği zamanlar tabii. Franz, bir şeyler anladı mı acaba, diye düşündü. Ne demişti Greiner? İncir çekirdeğini doldurmayacak sözlerden başka hiçbir şey. Kobisch'in şarap almaya gittiğinde nasıl sarhoş olduğunu anlatmıştı, o kadar.

Düşünceleri, son düdük sesiyle dağıldı. Fabrikada işe gireli henüz çok olmadığından, mesai başlamazdan önce hâlâ büyük bir gerginlik, dahası korku duyuyordu. Kayışın hareketinin yaptığı titreşimleri âdeta saç diplerinde hissederdi! Şimdi ses daha şiddetlenmiş, daha tekdüze bir hal almıştı. Franz, birinci, ikinci ve bir süre sonra ellinci el hareketini geride bıraktı. Terden sırılsıklam olmuştu gömleği. Rahat bir soluk aldı. Düşüncelerinin halkaları yine kenetlenmeye başlamıştı. Bütün dikkatini işine verdiğinden, başlangıçta bu kenetlenme gevşekti. Yaşamı boyunca hep böyle davranmış, işvereni şeytanın kendisi bile olsa, özeni elden bırakmamıştı.

Yirmi beş kişiydiler yukarıda. Franz, zımba atölyesinde bile çevresinde bir heyecan belirtisi arıyordu; ama şablonlarından biri istediği gibi olmasa, bu bekleyişine karşın canı sıkılırdı. Yaradılışı böyleydi. Kendisine yöneltilebilecek suçlamalardan ileri gelmiyordu kaygısı; doğrudan doğruya şablonları düşünüyordu. Böyle bir günde bile kusursuz iş çıkarmak görevdi onca. Bu arada Anton'un sözlerini geçirmekteydi kafasından. "Oppenheim" demişti. Mainz ile Worms arasında küçük bir kentti Oppenheim. Orada olağanüstü ne olabilirdi?

Anton Greiner'in amcaoğlu, ustabaşı Fritz Greiner, yanına geldi. Bir an durduktan sonra öteki işçilerden birine gitti. Motosikletten inip de üniformasını çıkarır çıkarmaz o da öteki işçilerden farksız oluyordu. Weigand'a seslendiğinde sesindeki o, belki de yalnız Franz'ın anlayabildiği tondaydı tek başkalık. Wiegand, yaşlıca, gövdesinin her yanı kıllarla kaplı bir işçiydi, Kalas derlerdi. Şimdi sesinin, kayışın kayarken çıkardığı ses kadar

ince oluşu işe yarıyordu. Makine; kırıntıları emerken Franz'a dönen adam, dudaklarını oynatmadan, "Westofen'deki toplama kampında olanları duydun mu?" diye sordu. Franz, bakışlarını adamın saydam gözlerine çevirdiğinde, korkuyla beklediği o ufacık, parlak noktaları gördü. İnsanın içinin derinliklerinde gürül gürül yanan bir ateşten dışarıya sıçrayan tek tük kıvılcımlardı bu noktalar. Franz, nihayet diye düşündü. Kalas, haberi vermek üzere bir başkasının yanına seğirtmişti bile.

Franz, elindeki parçayı dikkatle sürdü, işaret çizgisini ayarlayıp kolu indirdi. Bir kez daha indirdi. Sonra bir kez, bir kez daha. Nihayet. Ne iyi olurdu şu anda arkadaşı Hermann'ın yanına koşabilse! Birdenbire düşünceleri yine durdu. Aldığı haberin, onu özellikle ilgilendiren bir yanı vardı. Haberin içerdiği bir şey içini karıştırmaya, deşmeye başlamıştı. Ama, daha bilmiyordu nedenini. Haberin hangi yanından etkilendiğini de bilmiyordu. Kendi kendine, kampta ayaklanma oldu demek, dedi. Belki de büyük, çok büyük bir ayaklanma. Ve o anda haberle neden bu kadar ilgilendiğini anladı. Georg'tu düşündüğü... Saçma, dedi hemen ardından, böyle bir haber alınca Georg'u düşünmem saçma, Georg, artık orada değildi belki de. Ya da ölmüş olabilirdi. Ama, düşüncelerinin sesine, Georg'un uzaktan gelen alaylı sesi karışmaktaydı: Dinle Franz, Westhofen'de bir şeyler olduğunu haber alırsan, o zaman yaşıyorum demektir.

Son yıllarda Georg'u da öteki tutuklulardan biri olarak düşündüğüne gerçekten inanmıştı. Öteki binlercesi gibi, Georg da anımsandığında insanın içini öfke ve üzüntüye boğan tutuklulardan biriydi. Buna inanmıştı Franz. Artık Georg'la onu uzun bir süreden bu yana aynı gök kubbenin altında yaşanmış bir gençlikten başka hiçbir şeyin bağlamadığına inanmıştı. Bir zamanlar ucundan tutup birlikte çektikleri o acı verici bağı önemsemez olmuştu. Kendini, bu eski öyküler çoktan unutuldu,

gerilerde kaldı, diye oyalamıştı. Georg, zamanın akışı içerisinde başka bir insan olmuştu. Onun, Franz'ın da başka bir insan olması gibi... Yanında çalışan işçinin yüzünü gördü bir an. Kalas, ona da mı bir şeyler çıtlatmıştı? Bir şeyler bilen adam böyle sakin sakin çalışabilir miydi hâlâ? Franz, eğer orada bir şey olduysa, diye düşündü. Georg da karışmıştır hiç kuşkusuz. Belki de hiçbir şey olmadı da, Kalas'ın anlattıkları asılsız bir söylentidir yalnızca.

Öğlen tatilinde kantine girip de birasını ısmarladığında, Kalas'ın tutuklandığını öğrendi. Sıcak yemeği yalnız akşamları, hısımları ile birlikte yiyordu. Öğle yemeğini onlardan aldığı ekmek, sucuk ve domuz yağı ile geçiştiriyordu. Uzun süren işsizlikten sonra bir elbise alabilmek için para biriktirmekti isteği. Alacağı elbiseyi kaç kez giymenin kısmet olacağını ise bilmiyordu. Parası yetişirse önü fermuarlı bir ceket de almak niyetindeydi. Tezgâhın başındakilerden biri, "Dünkü olay yüzünden tutukladılar onu" dedi. "Çok içkiliydi, ağzına geleni söyledi..." Hayır, diye karşı çıkanlar da vardı bu nedene, başka bir neden olmalı... Ama ne? Franz, birasının parasını ödeyip tezgâha dayandı. Birden herkes biraz daha alçak sesle konuşmaya başladığından, bir fısıltı doldurmuştu ortalığı: "Kalas, Kalas" diye fısıldanıyordu. Biri Franz'a, "Dilinin belası" dedi. Atölyede yanında çalışan Felix adlı bu işçi, Messer'in arkadaşlarından biriydi. Bakışlarını dikkatle Franz'a dikmişti. Düzgün, dahası, güzel diye nitelendirilebilecek yüzünde bir neşe vardı. Koyu mavi gözleri, genç yüzüne göre aşırı donukluktaydı. Franz: "Neden dilinden olsun?" Felix, omuzlarını ve kaşlarını kaldırdı. Gülmemek için zorlar gibiydi kendini. Franz yine, şu anda Hermann'ın yanına gidebilsem, diye düşündü. Ama, Hermann ile akşamdan önce görüşemezdi. Ansızın yol açarak tezgâha doğru ilerlemeye çalışan Anton Greiner'i gördü. Bir bahaneyle giriş izni almayı başarmış olma-

lıydı. Yoksa bulundukları yapıya, dahası kantine bile gelemezdi. Franz kendi kendine, neden hep beni arar, diye sordu. Neden hep bana bir şeyler anlatmak ister?

Anton onu kolundan yakaladı, ama hemen ardından, sanki bu hareketinde aşırı dikkat çekici bir yan varmış gibi, indirdi elini. Felix'in yanına dikilip bir bira içti. Sonra yine Franz'ın yanına geldi. Franz, bakışları dürüst insanlarınkine özgü, diye düşünüyordu. Biraz yüzeyde kalan bir insan belki, ama içtenlikten yoksun değil. O da beni, benim Hermann'ı aramam gibi arıyor... Franz'ı kolunun altından tutan Anton, öğlen tatilinin bitişiyle herkesin ayaklanmasından yararlanarak konuştu: "Ren kıyısında, Westhofen'den kaçanlar olmuş. Bir sürü tutuklu kaçmış. Amcaoğlum ayrıntıları daha sonra öğrenecek. Söylenenlere bakılırsa çoğunu yakalamışlar. Şimdilik bu kadar."

3

Kaçış üzerinde gerek yalnız başına, gerekse Wallau ile birlikte ne kadar kafa yormuş, ne bir sürü ufacık ayrıntı üzerinde durmuş, yaşamında yeni bir dönemin akışını ne çok düşünmüş olursa olsun, kaçışını izleyen ilk dakikalarda bir hayvandan farksızdı. Gerçek dünyası olan vahşi ormanlara dönerken, kanının ve tüylerinin bir kısmını kapanda bırakan bir hayvan gibiydi.

Canavar düdüklerinin sesi, kaçışın ortaya çıkışından bu yana kilometrelercekarelik bir alana yayılıyor, çevrede, sonbahar sisinin kalın perdesinin ardında yatan küçük köyleri uyandırıyordu. Bu sis her şeyin, dahası, başka zaman en karanlık geceleri bile ışığa boğabilen güçlü ışıldakların etkisini bile kırıyordu. Şimdi, sabahın altısına doğru ise ışıldaklar rengini sarıya bile dönüştüremedikleri sis bulutlarının arasında yitip gitmişti.

Georg, ayağının altındaki yerin giderek çökmesine karşın daha da büzüldü. Bulunduğu yerden ayrılmaya fırsat bulamadan batıp gidebilirdi gerçekte. Kuru çalılar; kanı çekilmiş, kayganlaşmış ve buz kesmiş olan parmaklarına batıyordu. Daha hızlı ve daha derine batıyormuş gibi geliyordu ona; kendince şimdiye değin yerin onu yutmuş olması gerekiyordu. Kesin bir ölümden kurtulmak içindi kaçışı. Bu işe kalkışmasaydı, onu ve öteki altı kişiyi birkaç gün içinde öldürmüş olacakları kuşkusuzdu. Ama, yine de bataklıktaki ölüm olasılığı karşısında korku duymuyor, bu ölümü kolay buluyordu. Sanki kaçtığında daha başka bir ölümdü; doğanın kucağında, insan eli değmeksizin gerçekleşen bir ölüm.

İki metre üzerinden, söğüt gövdelerinden yapılma setten nöbetçiler, yanlarındaki köpeklerle koştular. Bir yandan canavar düdükleri, öte yandan kalın ve ıslak sis perdesi, köpekleri ve nöbetçileri bir kendinden geçmişliğin içine atmıştı. Georg'un saçları ve tüyleri diken dikendi. Yakınlarda birinin bir küfür savurduğunu duydu. Öyle yakından geliyordu ki, sesin sahibini de tanıdı. Mannsfeld'ti bu. Küfrettiğine göre, biraz önce Wallach'ın kafasına indirdiği kürek darbesinin yeri artık acımıyor olmalıydı. Georg çalıları bıraktı. Bunu yapınca daha da kaydı ve ancak o zaman ayakları, destek olabilecek güçteki tek çıkıntıyı buldu. Wallau ile bütün olasılıklar üzerinde konuşurken bu çıkıntının varlığını da biliyordu.

Yeni bir şey başladı birdenbire. Bir an sonra Georg hiçbir şeyin başlamadığını, tersine sürmekte olanın, canavar düdüklerinin sesinin kesildiğini algıladı. Sessizlikte, şimdi nöbetçilerin çeşitli yerlerden çaldıkları düdükler, kamptan ve dış barakadan gelen komutlar duyuluyordu. Georg'un üzerinden geçen nöbetçiler, köpeklerin ardından setin sonuna kadar koştular. Dış barakadan çıkan köpekler de sete doğru seğirtiyordu. Bir patlama geldi derinden, sonra bunu bir patlama daha izledi; suya bir şeyin

düştüğü duyuldu. Köpek havlamalarının yerini daha başka bir ses aldı. Havlamaları bastırabilecek gibi değildi bu ses, hem köpeklerden gelmesi de düşünülemezdi. İnsan sesine de benzemiyordu; şu anda sürüklemekte oldukları insanın da insana benzer yanı kalmamıştı, büyük bir olasılıkla. Georg, Albert'i yakaladıklarına hiç kuşku yok, diye düşündü. Gerçeğin belli bir süreci vardır, insan o süreci yaşamaya başladığında düş gördüğünü sanır; oysa hiçbir zaman o andaki kadar uzak olmamıştır düşlerden. Kafasından, onu yakaladılar, diye geçirirken, düş görür gibiydi. Şimdi yalnızca altı kişi kalmış olmaları inanılır gelmiyordu çünkü.

Sis perdesi kalınlığından yitirmemişti henüz. Ana yolun epey uzağında iki küçük ışıklı nokta parladı. Sazlığın hemen ardındaydı sanki bu ışıklı noktalar. Sisi, yüzeyi geniş ışıldaklardan daha kolay delebiliyorlardı. Köy evlerinin ışıkları birer birer yandı; köy uyanmaktaydı. Işıklı noktaların çizdiği çember kısa bir süre sonra kapanmıştı. Georg, bu gördüğüm gerçek olamaz, diye düşündü. Bir düş yalnızca. Güçlü bir diz çökme isteği uyanmıştı içinde. Anlamı var mıydı bu avı sürdürmenin? Bir diz çöküş, bir şapırtı ve her şey bitmiş olurdu bir anda... Wallau sürekli olarak, "önce ortalığın yatışmasını beklemek gerek" demişti. O da büyük bir olasılıkla yakınındaydı şimdi, bir söğütlükte saklanıyor olmalıydı. O güne değin Wallau kime, sakin olman gerek demişse, karşısındakinin tedirginliği uçup gitmiş, onun yerini sakinlik almıştı.

Georg yine çalılara tutundu. Ağır ağır yana doğru süründü. Şimdi yalnızca altı metre vardı son ağaç kütüğü ile arasında. Ansızın, artık düşle ilgili bulunmayan bir duyguyla bir korku nöbetine kapıldı ve eğimli yerde karınüstü öylece kalakaldı. Nöbet geldiği gibi bir anda yok oldu.

Georg kütüğe kadar süründü. Canavar düdüğünün sesi ikinci kez duyuldu. Bu ses hiç kuşkusuz, Ren'in sağ yakasından

çok ilerilere kadar ulaşmaktaydı. Wallau arkasından, "Sakin ol, at korkuyu şimdi içinden" diye fısıldıyordu. Georg bir kez soludu, sonra başını döndürdü. Işıkların hepsi sönmüştü. Sisin yoğunluğu azalmış, saydamlaşmış, altın bir örgüye benzemişti. Ana yoldan roket gibi üç motosiklet ışığı geçti. Canavar düdüklerinin uğultusu giderek artar gibiydi. Oysa gerçekten düzenli olarak bir yükseliyor, bir alçalıyor ve korkunç bir acımasızlıkla bütün beyinleri oyuyordu. Saatlerce uzaklığa yayılarak. Georg yüzünü yine toprağa yapıştırdı. Biraz önce gidenler, yine koşarak setin üstünden geri dönüyordu. Georg, şimdi yalnızca göz ucuyla bakmaktaydı. Işıldaklar artık tüm güçlerini yitirmiş, sabahın griliği içersinde silikleşmişti. Georg, sis çabuk kalkmasa bari, diye geçiriyordu içinden. Ansızın üç kişi sırttan aşağı indi. Georg ile aralarında on metre bile yoktu. Mannsfeld'in sesini yine tanıdı. Ibst'i de öfkeden kadın sesi gibi incelmiş sesinden değil, ama küfürlerden tanımıştı. Üçüncü ses ise korku verecek kadar yakından gelmekteydi. Georg, bu sesin sahibinin, Meissner'in neredeyse kafasına basacağını sandı bir an. Meissner'in sesi gece olduğunda barakada duyulan bir sesti. Geldiğinde tek tek tutukluları çağırırdı. En son iki gece çağırmıştı Georg'u. Şimdi de Meissner söylediği her sözcükten sonra havayı bir şeyler döver gibiydi. Georg, onun kımıltısının bile esintisini fark edebiliyordu.

İkinci bir korku nöbeti geldi ve biri yüreğini avcunun içine almış da sıkıyormuş gibi oldu. Yapılabilecek tek şey, insan olmaktan çıkmaktı şimdi. Durduğu yerde kök salmak, söğüt ağaçlarının arasına karışıp bir ağaç olmak, her yanı ağaç kabuğuyla kaplanmak ve kol yerine dallar taşımak, Meissner, ayağı aşağıdaki düz toprağa basar basmaz deli gibi haykırmaya başladı. Sonra kesti bağırmayı ansızın. Georg o an, artık görüldüğünü sandı. Birden bir uyuşukluk sarmıştı her yanını, içinde hiç korku kalmamıştı. Son, bu herhalde, diye düşündü. Hepiniz hoşça kalın.

Meissner, ötekilerin yanına gitti. Şimdi setle yol arasındaki arazide, çamura bata çıka ilerliyorlardı. Georg onlara sandıklarından çok daha yakın olduğu için şimdilik kurtulmuştu. Kalkıp kaçsaydı, şimdi düz arazide yakayı ele vermiş olurdu. Kendi planını uygulamakta direnmesi iyi olmuştu demek. Bunu, âdeta farkında olmaksızın yapmıştı. Uykusuz gecelerde düşünülen planların gücü, insanın artık plan kuramayacağı bir saat gelip çattığında kendini gösteriyordu. O zaman insan, kendi yerine başkasının düşündüğüne inanıyordu; ama gerçekte bu başkası, yine kendiydi.

Canavar düdüğü ikinci kez kesildi. Georg yana doğru süründü, bir ayağı kaydı. Bir bataklık kırlangıcı öylesine ürktü ki, Georg korkudan çalılığı bıraktı. Kuşun sazlıklara dalması, sert bir hışırtı çıkardı. Georg kulak kabarttı; kuşkusuz hepsi kulak kabartmış olmalıydılar şimdi. İçinden, sesi çıkartanın insan olması şart mı diye geçirdi. Öyle olsa bile, insan benim durumuma düşmek zorunda mı? Sazlar yine doğruldu, gelen olmamıştı. Olağanüstü bir şey de olmamıştı zaten. Bir kuş bataklıkta hareket etmişti, o kadar. Ama Georg yine da bulunduğu yerden ilerleyemedi. Dizleri berelenmiş, kolları kurşun gibi ağırlaşmıştı. Çalılıkta ansızın Wallau'nun ufak tefek, soluk, sivri burunlu yüzünü gördü... Çalılığın her yanı bu yüzlerce Wallau ile dolmuştu şimdi.

Biraz sonra bu da geçti. Ortalığın iyice sessizleştiği söylenebilirdi neredeyse. Wallau, Füllgrabe ve kendinin paçayı kurtarabileceğini düşünüyordu soğukkanlılıkla. Adamların içinde en iyisi bizleriz. Beutler'i yakaladılar. Belloni de kurtulabilir belki. Aldinger fazla yaşlı. Pelzer ise çok ürkek.

Sırtüstü döndüğünde, artık eni konu gündüz olmuştu. Sis kalkmıştı. Başka zaman olsa, rahatlıkla sakin diye nitelendirilebilecek topraklar, serin ve altın renkli bir sonbahar güneşinin

altında uzanmaktaydı. Yirmi metre ileride iki tane büyük, yassı ve kenarları beyaz taş gördü. Set, savaştan önce sapa bir yerdeki bir çiftliğe gidiş yolu olarak kullanılmıştı. Çiftlik çoktan yıkılmış ya da yanmıştı. İşaret taşlan o zaman konmuş olmalıydı. Topraklar, uzun bir süreden bu yana ana yol ile set arasındaki kestirme yollarla birlikte su altında, bataklık halindeydi. Taşların arasında toprağın sert kısımları vardı ve bunların üzeri çoktan sazlıklarla kaplanmıştı. Böylece insanın karınüstü sürünerek ilerleyebileceği, üstü sazlarla örülü bir yol ortaya çıkmıştı.

Yolun ilk beyaz kenarlı, gri taşa kadar olan birkaç metresi üstü tümüyle açık olduğu için, en kötü kısmıydı. Georg, çalıları dişleriyle sıkıca tuttuktan sonra önce bir elini, sonra da öbürünü bıraktı. Dallar hışırdayarak doğruldu. Bir kuş havalandı. Deminki kuş olabilirdi.

Sonra, sazlığın içinde, ikinci taşın üstüne oturduğunda, oraya ansızın ve bir meleğin kanatlarında varmış olduğunu sandı. Ah, bir de üşümeseydi!

4

Bu dayanılmaz gerçek, uyanır uyanmaz son bulacak bir düş olmalıydı, ya da bu duygunun kaynağı kötü bir düş bile değildi de, kötü bir düşe ilişkin bir anıydı yalnızca. Kamp Komutanı Fahrenberg, haberi aldıktan epey sonra bile daha bu duygunun etkisi altındaydı. Bu arada böyle bir haberin gerektirdiği bütün önlemleri, görünüşte soğukkanlılığını yitirmeksizin almıştı. Ama, gerçekte Fahrenberg değildi bütün bunları yapan, çünkü en korkunç düş bile herhangi bir önlem alınmasını gerektirmezdi. Önlemleri bir başkası onun yerine almıştı. Hiçbir zaman gerçekleşmemesi gereken bir durum için.

Canavar düdüğü, komut vermesinden bir an sonra çalmaya başladığında, Fahrenberg elektrikli bir uzatma kablosunu -ancak düşlerde görülebilecek kusursuzlukta bir engeldi bu kablo- dikkatle aşarak pencereye gitti. Neden çalıyordu canavar düdüğü? Dışarıda pencerenin önünde hiçlik vardı yalnızca: Gerçekte var olmayan, yaşanmayan bir zaman parçasına uygun düşen bir görünümdü bu.

Oysa bu hiçlik, yine de bir şeyin varlığını, kalın bir sis perdesinin varlığını kanıtlamaktaydı.

Fahrenberg, Bunsen'in, çalışma odasından yatak odasına çekilmiş olan kordonlardan birine takılmasıyla uyanmıştı. Ansızın bağırmaya başlamıştı. Bunsen'e değil, ama haberi getiren Zillich'e bağırmıştı. Fahrenberg'in bağırmasının nedeni, henüz haberi, başka deyişle yedi tutuklunun birden kaçtığını anlamış olması değildi. Bir karabasandan kurtulmak için bağırmıştı. Bir metre seksen beş santim boyunda, yüzüyle, biçimli gövdesiyle yakışıklı bir erkek olan Bunsen, bir kez daha dönüp, "Özür dilerim? dedi ve şalteri yerine getirmek için eğildi. Fahrenberg'in elektrikli aygıtlara ve telefon bağlantılarına özel bir düşkünlüğü vardı. Her iki oda bir sürü tel ve bağlantılarla doluydu. Bunun doğal bir sonucu olarak onarım işleri ve yeni tesisat da hiçbir zaman eksik olmuyordu. En yeni tesisatın yapmamdan hemen sonra, tesisatı kuran ve mesleği elektrik teknisyenliği olan Dietrich adında biri, son hafta salıverilmişti. Adam salıverildikten sonra da yeni tesisatın işletilmesinin epey karışık ve güç olduğu ortaya çıkmıştı. Bunsen, yalnızca gözlerinden okunabilen, ama en küçük hareketlerine bile yansımayan bir neşeyle Fahrenberg'in bağırmasının kesilmesini bekledi. Sonra odadan dışarı çıktı. Fahrenberg ile Zillich yalnız kalmışlardı...

Bunsen, dış kapının eşiğinde bir sigara yaktı. Bir nefes çektikten sonra fırlatıp attı. Bir gün önce gece iznine çıkmıştı ve

aslında izninin bitimine daha yarım saat vardı. Nişanlısının erkek kardeşi onu otomobiliyle Wiesbaden'dan buraya getirmişti.

Sağlam bir tuğla yapı olan komutanlık barakası ile, uzun duvarının önüne, birkaç çınar ağacının dikili olduğu üç numaralı baraka arasında, alana benzeyen bir yer vardı. Kendi aralarında dans pisti diye adlandırmışlardı burasını. Kapalı yerlerin dışında canavar düdükleri insanın beynini daha beter oyuyordu. Bunsen, sis de var aksi gibi, diye düşündü.

Adamları gelmişlerdi. "Braunewell! Haritayı şu ağaca takın. Tamam. Şimdi hepiniz yaklaşın ve beni dinleyin!" Bunsen, pergelin sivri ucunu Westhofen Kampı yazan kırmızı noktaya batırdı. İç içe üç çember çizdi. "Şimdi saat altıyı beş geçiyor. Kaçış olayı beş kırk beşte olmuştu. Son hızla gidilse bile saat altı yirmiye kadar ancak şu noktaya varılabilir. Demek ki kaçaklar, şimdi büyük bir olasılıkla şu iki çember arasındaki bölgede. O halde Braunewell, siz Botzenbach ile Oberreichenbach köyleri arasındaki yolu kapatacaksınız! Meiling! Siz de Unterreichenbach ve Kalheim arasını tutacaksınız. Hiç kimsenin geçmesine izin vermeyeceksiniz. Hem kendi aranızda hem de benimle bağlantıyı yitirmeyeceksiniz. Şu anda çevreyi tarayamayız. Ancak, on beş dakika sonra destek alabileceğiz. Willich! Çizdiğim en dıştaki çember, şu noktada Ren'in sağ kıyısıyla birleşiyor. O halde araba vapuruyla Liebach Adası arasındaki bölgeyi kapatacak, hem gemiye, hem de adaya nöbetçi koyacaksınız!"

Yoğun sis içinde Bunsen'in kolundaki saatin fosforlu rakamları parlıyordu. Kamptan ayrılmış olan motorlu SS'lerin gürültüsü kulağına gelmeye başlamıştı. Reichenbach yolu kapatılmıştı şimdi. Haritanın tam önüne gelip durdu. Liebach Adası'na nöbetçi yerleştirilmiş olmalıydı. İlk dakikalarda alınması gereken önlemlerin tümü alınmıştı. Bu arada Fahrenberg, haberi merkeze iletmişti. Seeligenstadt Fatihi, hayatının en kötü anlarından

birini yaşıyor olmalıydı şu sırada. Oysa Bunsen, ne de rahat hissediyordu kendini! Rastlantılar gerçekten yardım etmiş, bu berbat olay onun yokluğunda olmuştu. Ama o, izinden biraz erken dönmüştü; olaya tam zamanında, uygun anda karışmasına olanak sağlayacak kadar erken. Canavar düdüklerinin uğultusu arasında kulak kabartarak komutanın ikinci öfke nöbetini de atlatıp atlatmadığını duymaya çalıştı.

Zillich, komutanıyla yalnız kalmıştı. Bir yandan onu gözden kaçırmamaya çalışırken, öte yandan da merkezle doğrudan telefon bağlantısı kurmaya çalışıyordu. Böylesine kötü iş gördüğü için o yerin dibine batasıca Dietrich'i yarın tutup yine hapse atmak gerekirdi aslında. Zillich, telefonla uğraşırken nasıl zaman yitirildiğinin ve bunun ne demek olduğunun bilincindeydi. Değerli anlar geçip gidiyor, bu arada yedi küçük nokta giderek erişilmesi güç bir sonsuzluğa doğru uzaklaşıyordu. Sonunda merkez çıktı ve Zillich söyleyeceğini söyledi. Böylece Fahrenberg, aynı haberi on dakika içerisinde ikinci kez duymuş oldu. Burnunun ve çenesinin kısalığına rağmen, yüzünde bulundurmaya zorla alıştırıldığı, hiçbir şeyin bozamayacağı sert anlatım, varlığını koruyordu, ama alt çenesi biraz kaymıştı. Tanrı -içinde bulunduğu anda yine aklına gelen, varlığını anımsadığı Tanrı-, haberin doğru çıkmasına, yedi tutuklunun birden kaçmasına asla izin veremezdi. Bakışlarını Zillich'e dikti. Zillich, pişmanlık, üzüntü ve suçluluk duygusuyla dolu bakışlarla karşılık verdi ona, çünkü Fahrenberg, ona sonuna kadar güvenen tek insan olmuştu. Zillich, tam her şey yolunda giderken bir tersliğin bu olumlu akışı bozmasına artık şaşmıyordu. O güne değin hep böyle olmamış mıydı? Çiftliği, yeni yasanın çıkmasına bir ay kala icra yoluyla satılmamış mıydı? Kadın, bıçaklama olayından altı ay sonra onu tanıyıp hapse girmesine neden olmamış mıydı? Burada, şimdi bulunduğu yerde ise Fahrenberg, tam iki yıl boyunca aralarında kaymağını almak

diye adlandırdıkları işte, seçme tutuklulardan oluşan kolların düzenlenmesi ve eşlik edecek adamların seçilmesi işinde ona sonsuz bir güven göstermişti.

Ansızın çalar saatin sesi duyuldu. Fahrenberg, saati eski alışkanlığının etkisiyle yatağının yanındaki sandalyenin üstüne koymuştu. Altıyı çeyrek geçiyordu. Fahrenberg'in normal olarak bu saatte kalkması, Bunsen'in de ona döndüğünü bildirmesi gerekiyordu. Normal bir gün, bu saatte başlardı. Fahrenberg'in komutasındaki Westhofen Kampı'nın günlük yaşamının başlama saati.

Fahrenberg irkildi bir an. Sonra çabucak giyindi. Nemli fırçayla saçlarını düzletip dişlerini fırçaladı. Zillich'in yanına gitti, bakışlarını önündeki kalın enseye dikerek, "Bunları çabuk yakalarız" dedi. Zillich de, "Evet komutanım!" diye karşılık verdi. Sonra birkaç öneride bulundu. Bunlar ana çizgileri açısından daha sonra, artık kimsenin Zillich'i aklına bile getirmediği zaman, Gestapo tarafından uygulanacak olan önerilerin aynıydı. Önerileri genellikle, çok iyi işleyen bir kafanın ürünü olurdu.

Zillich ansızın işini bıraktı ve ikisi de kulak kabarttı. Uzaklardan bir yerden ince, tiz, ilk başta kaynağı anlaşılamayan bir ses geliyordu. Canavar düdüklerini, komutları ve dans pisti diye adlandırdıkları yerde çizme topuklarının sesini bastırmaktaydı bu ses. Zillich ve Fahrenberg birbirlerine baktı. "Pencere" dedi Fahrenberg. Zillich pencereyi açınca odaya sis ve o ses doldu. Fahrenberg kısa bir süre dinledikten sonra dışarı çıktı, Zillich de onu izledi. Bunsen tam SA'ya gidebileceklerini söyleyecekken bir karışıklık oldu. Tutuklu Beutler'i sürükleyerek dans pistine getirdiler. İlk ele geçirilen kaçak Beutler olmuştu.

Beutler, yolun kalan ve henüz alandan çekilmemiş olan askerlerin önünden geçen kısmını tek başına sürüklenerek aştı. Dizleri üstünde değil, belki de bir tekme yediği için, yan yan sürünüyordu ve bu nedenle yüzü yukarı doğru dönüktü. Bunsen,

ancak tam önünden geçerken gördü yüzün tuhaf yanını. Adamın yüzü gülmekteydi. Kanlı giysisiyle, kanayan kulaklarıyla yatarken, yüzünde tam anlamıyla bir gülümseme vardı ve dişleri iyice görünüyordu.

Bunsen, gözlerini ondan çevirip Fahrenberg'in yüzüne baktı. Fahrenberg ise bakışlarını aşağı, Beutler'e dikmişti. Dudakları bir an gerilince, sanki birbirlerine gülümsüyormuş gibi oldular. Bunsen komutanını iyi tanıyordu, onun için de şimdi ne olacağını iyi biliyordu. Yüzü tuhaflaştı. Biraz sonra neler geçeceğini kestirince hep böyle olurdu zaten. Doğa, bir azizin ya da meleğin çizgilerini vermişti bu yüze. Ama aynı yüz, burun delikleri biraz kabarıp dudak uçları biraz titremeye başladı mı, en korkunç yıkımların habercisi olabilirdi.

Gelgelelim hiçbir şey olmadı.

Polis komiserleri Overkamp ve Fischer, yanlarında yol göstericilerle birlikte kampın girişinden komutanlık barakasına ilerlediler. Bunsen - Fahrenberg – Zillich grubunun yanına vardıklarında durdular, olup bitenlere baktılar ve hemen aralarında bir şeyler konuştular. Bunun arkasından Overkamp, belli bir kimseye seslenmeksizin, oldukça kısık sesle konuşmaya başladı. Hem büyük bir öfkeyi, hem de bu öfkeyi bastırma çabasını dile getirmekteydi sesinin tonu:

"Ele geçirmekten bu anlaşılıyor demek? Gerçekten kutlanacak bir başarı. Adamı sorguya çekebilmemiz için, böbreklerini, husyelerini ve kulaklarını düzeltsinler diye birkaç uzman doktoru en kısa zamanda buraya çağırmamız gerekecek herhalde! Diyecek yok bu kafadaki insanlara, gerçekten kutlanmaya değer bir başarı doğrusu!"

5

Sis artık iyice kalkmış, damların ve ağaçların üzerinde asılı, pamuktan oluşma ikinci bir gökyüzüne dönüşmüştü. Güneş, Westhofen'in inişli-çıkışlı köy yolunun üzerinde, ince tül perdelerin ardındaki bir lamba gibi asılıydı.

Halkın bir kısmı, sis hemen kalkmasa da, güneş, üzümleri toplamazdan hemen önce işimizi bozmasa, diye düşünmekteydi. Kimileri de bunun tersini istemekteydi.

Ama, bu tür kuşkularla kafalarını yoranların sayısı çok değildi Westhofen'de, çünkü, Westhofen gerçekte üzüm değil, salatalık yetiştiren bir köydü. Liebach Adası'ndan ana yola giden yolun biraz uzağında Frank sirke fabrikası vardı. Tarlalar, geniş ve tertemiz kazılmış hendeğin ardında fabrika yoluna kadar uzanmaktaydı. Üzüm Sirkesi ve Hardal, Matthias Frank ve Oğulları. İyice belletmişti bu tabelayı Wallau Georg'a. Georg, sazlıktan çıktıktan sonra üç metre kadar açıkta sürünerek ilerlemek zorundaydı. Ondan sonraki yolu, tarlalar boyunca hendeğin içinden geçiyordu.

Evet, sis kalkmıştı. Başını sazlıktan çıkardığında, sirke fabrikasının arkasındaki ağaçları bile görebiliyordu. Güneş Georg'un arkasında olduğundan, ağaçlar ansızın ateş almış gibi görünmekteydi. Sürünerek ilerlemeye başlayalı ne kadar olmuştu? Üstündeki giysi toprakla birlikte kayıyordu. Olduğu yerde yatıp kalsa kimseler bulamazdı. Yalnızca birkaç hafta ve daha sonra bir buz tabakası ondan geriye kalanları örtüverirdi. Görüyor musun Wallau, senin o eksiksiz planını bir anda bozmak nasıl da kolay! Wallau, Georg'un sürüklemek zorunda olduğu gövdesinin ağırlığını bilemezdi tabii. Dirseklerinin üzerinde açık toprak parçasına doğru ilerlerken bütün bataklığa da sürükler gibiydi. Liebach Adası'ndan bir düdük sesi geldi. Bu düdüğe çok yakından biri

karşılık verdi. Son düdük sesi öyle korkutucu yakınlıktaydı ki, Georg başını toprağa iyice yapıştırdı. Savaşı, Ruhr bölgesindeki savaşlarla Orta Almanya'daki savaşları ve yaşanabilecek her şeyi yaşamış olan Wallau, "Sürünmeye hiç ara verme" demişti. "Bir an bile durmamalısın, Georg! Sakın seni buldukları duygusuna kapılma. Pek çok kişi yakayı bu yüzden ele verir. Artık görüldüklerine inanırlar ve ondan sonra bir saçmalık yapıp gerçekten yakalanırlar."

Georg, hendeğin yanındaki çalıların arasından baktı. Nöbetçi, çok yakında, salatalık tarlasından geçen yolun ana yola açıldığı noktadaydı. Böyle yakın olması, Georg'un içinde korku değil, öfke uyandırmıştı. Tuğla duvarın yanında uzanılsa yakalanabilecekmiş gibi öyle bir duruşu vardı ki, üstüne saldıracak yerde saklanmak için çaba harcamak, gerçekten büyük acı veriyordu insana. Nöbetçi, fabrikanın yanından Liebach Adası'na doğru uzanan yolda ağır adımlarla ilerledi. Arkasında, kahverengi ve gri sonsuzluğun içersinde alev alev yanan bir çift göz onu izlemekteydi. Georg, yüreğinden gelen ve bir değirmenin dönen kanatlarının çıkardığı gürültüyü andırır sesin nöbetçinin dikkatini çekeceğini sandı bir an; dönüp bulunduğu yere bakacağını sandı. Oysa, gerçekte ölüm korkusunun pençesinde kıvranan yüreği, bir kuşun kanat çırpışından bile çok daha az ses çıkartmaktaydı. Ötede hendeğin yolun altından geçtiğini söylemişti Wallau. Ondan sonra hendeğin nasıl ve ne yöne kıvrıldığını Wallau da bilmiyordu. Bütün söyleyecekleri bu noktada son bulmuştu. Ve Georg kendini ilk kez bu noktada tümüyle bırakılmış duyuyordu. "Sakin olmalısın." Bir tek bu söz kalmıştı şimdi kulağında, salt yalnızca bir yankı, sesten yapılma bir muska gibi. Bu hendek fabrikanın altından geçiyor, diye düşündü. O halde kirli sular da buradan akıyordur. Nöbetçinin öte yana dönmesini beklemek zorundaydı. Nöbetçi kıyıda durup düdük çaldı. Liebach Adası'ndan ikinci bir

düdük sesi ona karşılık verdi. Georg, düdükler arasındaki uzaklığı ancak o anda kavrayabildi. Pek çok şeyi kavramaya başlamıştı ansızın. Yaşadığı her an, beyninde atan her nokta dolmuş, kasları gerilmiş, yaşam, görülmemiş bir yoğunluk düzeyine erişmiş, soluksuz bırakmaya, sıkmaya başlamıştı. Georg leş gibi kokan pis suların içine girdiğinde kendini yitirir gibi oldu bir an. Kaçış yolu değil, ancak ölüme giden yol olabilirdi bu hendek. İnsan burada ancak boğulmayı düşünebilirdi. Aynı zamanda bir öfke nöbetine tutulmuştu. Ancak fareler can verebilirdi böyle bir yerde, o ise fare değil, insandı. Tam bu sırada önündeki koyu karanlık biraz azaldı, karanlığın yerini su kabarcıklarından bir anafor aldı. Neyse ki fabrikanın kapladığı alan çok büyük değildi, genişlik belki ancak kırk metreydi. Georg duvarın öte yanında hendekten çıktığında tarlanın ana yola doğru bir eğimle yükseldiğini gördü. Kendi yolu da oradan geçiyordu. Duvarla tarla yolunun bir açıyla birleştiği yerde bir çöp yığını vardı. Georg, daha ileriye gidemeyerek olduğu yere çöktü ve kustu.

Bu sırada, tarlaların arasından geçen yolda, yaşlı bir adam göründü. Adam, bir urganın iki ucuna birer kova asmış, urganı da sırtından geçirmişti. Fabrika bekçisinden tavşan yemi almak üzere geliyordu. Bu yaşlı adam, Westhofen'lilerce Tarçın Şapkalı diye anılırdı. O sabah kısa yolu boyunca tam altı kez durdurulmuş, kimlik saptanması yapılmıştı: Westhofen'li Gottlieb Heidrich, namı diğer Tarçın Şapkalı. Sırtında tavşan yemi kovalarıyla tarlaları arasından geçerken, demek toplama kampında yine bir şey oldu, diye düşünmüştü. Geçen yazki gibi bir olay. O zaman da kamptaki zavallılardan biri kaçmış, ama çok uzaklaşamadan vurulmuştu. Oysa, daha önce buralarda hiç görülmemiş böyle olaylar. Toplama kampını getirip burunlarının dibine yapmaları yersiz bir davranıştı. Geçen yazki olayda canavar düdükleri, kaçan tutuklu vurulup öldürüldükten sonra da bir süre çalmış durmuştu. Gerçi

kamp kurulduğundan bu yana kazanç sağlamak biraz kolaylaşmış, her ürünü pazara taşıma külfetinden kurtulmuşlardı. Kamptaki tutukluların kan ter içinde kazdıkları toprağın daha sonra kiraya verileceği söylentisi vardı; böyle acımasızca çalıştırılmaları karşısında kaçmalarına şaşmamak gerekiyordu. Söylentiye göre bu toprakların kira bedeli, Liebach'takinden daha düşük olacaktı.

Tarçın Şapkalı'nın kafasından geçen düşünceler bunlardı. Bir kez daha dönüp arkasına baktı. Bu, üstü inanılmayacak kadar kirli insanın neden tarla yolunun yanındaki çöp yığınında oturduğunu merak etmişti. Adamın kustuğunu görünce memnun oldu. Kusmak, çöp yığınına çökmek için yeterli bir nedendir.

Georg'a gelince, görmemişti bile Tarçın Şapkalı'yı. Kalkıp yoluna gitti. Önce Erlenbach yönüne gitmek istemişti, yani Ren Nehri'nin epey uzağına. Ama, şimdi şoseyi geçmekten korkuyordu. Bu yüzden kararını değiştirdi. İçinde bulunduğu durumda bir karar verebildiğinden ne kadar söz edilebilirdi, belli değildi orası. Belki de sırf yaşadığı anın değiştirilemez zorlamasının ürünü birtakım davranışlar vardı ortada. Başı önüne eğik, omuzları çökmüş, adımlarını sürükleyerek tarlada ilerledi. Her an seslenmelerini, ateş etmelerini bekliyordu. Bir ara ayağının ucuyla yumuşak toprağa dokundu; biraz sonra kavuşacağız sevgilim, diye geçirdi içinden. Önce seslenecekler, ardından da ateş edecekler. Önüne geçilmez bir güç dizlerinden aşağısını zorluyor, içinden kendini öylece yere atıvermek geliyordu. Sonra kendi kendine, yalnız bacaklarına ateş edecekler, dedi. Canlı ele geçirip öyle sürükleyecekler. Kapattı gözlerini. Serin sabah esintisiyle birlikte bir hüzün dalgası gelip kaplamıştı her yanını ve bu, karşısındaki insanoğluna ayakta durma olanağı tanımayan bir dalgaydı. Adımlarını sürüyerek ilerledi, biraz ileride yine durdu. Biraz önce gökten tarlaya düşmüş bir nesneye bakıyormuş gibi dikti gözlerini kurdeleye. Sonra eğilip aldı.

Ansızın, yerden bitmişçesine, bir çocuk dikildi karşısına. Çocuğun üzerinde kollu bir önlük vardı. Saçları ortadan iki yana ayrılmıştı. Bakışlarını birbirlerine diktiler bir an. Sonra çocuk, bakışlarını Georg'un yüzünden ayırıp ellerine götürdü. Georg, çocuğun saç örgüsünden hafifçe çekerek kurdelesini geri verdi.

Çocuk büyükannesine koştu. Kadın da ansızın beliriverm işti yolda. "Saç örgünde bir kurdelen eksikti" diye güldü. Sonra Georg'a döndü: "Buna kalsa her gün yeni bir kurdele bağlayacak."

"Siz de kessenize örgülerini" dedi Georg.

"O olmaz işte" dedi kadın. Sonra Georg'a daha bir dikkatle bakmaya koyuldu. O sırada Tarçın Şapkalı tam arkalarında bulunan sirke fabrikası yönünden, "Kirli çıkın!" diye seslendi. Westhofen'lilerin tümü, yaşamı boyunca kurdeleden öksürük hapına kadar akla gelen her şeyi toplayan ve yanında taşıyan yaşlı kadına bu adı takmıştı. Kadın, incecik kollarını sallayarak tarla yolunun ötesinde duran Tarçın Şapkalı'ya doğru bir işaret yaptı. Gençliğinde bir zamanlar onunla dans etmişti. Dahası, evlenmelerine de ramak kalmıştı. Kadının dişsiz ağzının çevresinde ve buruşuk yanaklarında ürkütücü bir canlılık belirmişti şimdi; çok yaşlı kimselerde şaka ettikleri zaman görülen ve karşılarındakilere neredeyse kemiklerinin takırtısı duyulacakmış hissini veren türden bir canlılık.

Tarçın Şapkalı'ya gelince, belki de sirke fabrikasında çalışan o yabancı ve pislik içindeki adamın, yaşlı kadın ve çocukla birlikte yürüyüp gittiğini görünce rahatlamış, o ana kadar içini kemirip duran kurttan kurtulmuştu. Kadınla çocuğun biraz arkasından yürüyen Georg ise, birkaç dakika için bile olsa, yine canlıların arasına karıştığı gibi bir duyguya kapılmıştı. Ama tarla yolu, Georg'un sandığı gibi, yalnızca köye gitmiyordu. Bir noktada ikiye ayrılıyor, bir kolu köye, bir kolu da şoseye bağlanıyordu. Yaşlı kadın kurdeleyi eteğinin ceplerinden birine, diğer ötebe-

rinin yanına tıkmıştı. Ağlamasını bastırmaya çalışan çocuğu da saç örgüsünden yakalamış, yanında götürüyordu. Georg'a, "Biraz önceki gürültüyü duydunuz mu siz de?" diye sordu. "Aman, aman, neydi o öyle! Ama, şimdi kesildi gürültü neyse. Yakaladılar herifi. Gülecek hali kalmamıştır herhalde, hi, hi!" Kıkırdayıp duruyordu. Yolun ikiye ayrıldığı yerde durdu. "Sis kalktı! Bak!"

Çevresine bakındı Georg. Sis gerçekten de kalkmıştı. Soluk mavi gökyüzü açıktı ve pırıl pırıl parlıyordu. "Üf! Üf!" dedi yaşlı kadın. Böyle demesinin nedeni, uçakları görmüş olmasıydı. Önce iki, sonra onların ardından beliren bir üçüncü uçak, parıltılar saçarak göğün maviliğinden alçalıp iyice yere yaklaştı, Westhofen'in damlarının, bataklığın ve tarlaların üzerinde dar çemberler çizdi.

Georg, torununun çocuğunu gezdiren kadının hemen ardında, şoseye doğru ilerledi.

Yolda kimseye rastlamaksızın on metre kadar yürüdüler. Yaşlı kadın susmuştu şimdi. Georg'u, yanındaki çocuğu, uçakları, kısacası her şeyi unutmuş gibiydi. Daha Georg adlı biri dünyaya gelmezden önce olmuş birtakım şeyleri geçirmekteydi belleğinden. Georg, neredeyse yapışık denecek kadar yakın yürüyordu ona, izin verse eteğinden bile tutardı belki de. Aklından, gerçek değil bunların hiçbiri zaten, diye geçirdi. Yaşlı kadınla sanki bir düşte birlikte yürümekteydi, ve düş olduğu için kadın, birinin eteğinden sıkı sıkıya tuttuğunun farkında bile değildi. Bu düş neredeyse dağılacak, Georg uyanacak ve barakanın içinde Lohgerber'in bağırmasını duyacaktı...

Sağ yanlarında üstüne cam kırıkları döşenmiş bir duvar başlamıştı şimdi. Arka arkaya ve yine neredeyse birbirlerine yapışık, duvar boyunca birkaç adım ilerlediler. Georg, en arkadan geliyordu. Ansızın bir motosiklet belirdi gerilerinde, korna çalmamıştı. Kadın, o anda dönüp arkasına baksaydı, Georg'u yerin yuttuğuna

inanabilirdi. Motosiklet hızla geçti yanlarından. Yaşlı kadın yine "Üf üf," dedi, ama yürümeyi kesmedi. Georg, artık yalnız yolundan değil, belleğinden de yitip gitmişti.

Georg ise, duvarın öte yanında, yerde yatmaktaydı. Elleri cam kırıklarından ötürü kan içindeydi. Sol elinin başparmağının altında derin bir kesik vardı. Üstü başı da lime limeydi.

Acaba inip almaya gelecekler miydi onu? Bol pencereli alçak tuğla yapıdan; inceli, kalınlı, koro halinde erkek çocuk sesleri geliyordu. Artık ölümle burun buruna geldiği bu anda hangi sözcüğü, hangi cümleyi elinde olmadan belleteceklerdi acaba Georg'a? Bir motosiklet de karşı yönden belirdiyse de, Westhofen Kampı'na doğru geçip gitti. Georg rahatlamamış, tersine elinin acısını şimdi duymaya başlamıştı. Öyle ki, bileğinin üstünden yaralı elini dişleriyle koparıp atabilirdi.

Kırmızı renkli tuğla yapı bir tarım okuluydu. Yapının solunda bir limonluk vardı; ana kapıyla merdivenler de bu limonluğun karşısındaydı. Okulun yola dönük yüzü ile duvar arasında bir baraka duruyordu. Georg, ileriyi görmesini engelleyen bu barakaya baktı. Sonra sürünerek oraya gitti. İçersi sessizdi, karanlıktı. Ortalık kenevir kokuyordu. Kısa sürede karanlığa alışan gözleri, duvarda asılı kenevir demetlerini, her türlü araç ve gereci, sepetleri ve giysileri seçti. Bundan sonrası kendi aklına ve dikkatine değil, yalnız şansa bağlı olduğundan yine öyle tedirgin değildi, iyice yatışmıştı artık. Üstünden bir parça kumaş yırtarak, dişlerinin ve sağ elinin yardımıyla sol elini sardı. Giysi seçerken acele davranmadı. Sonunda fermuarlı ve Manchester kadifesinden bir cekette karar kılarak, sırtındaki kan ve terden katılaşmış nesnenin üzerine giydi. Pabuç numaralarına baktı sonra. Pabuçların tümü de iyi cinsti, tek sorun, şu anda dışarı çıkamamasıydı. Tahta duvardaki bir aralığa gözünü uydurup baktı. Pencerelerin ardı ve limonluk insanlarla doluydu. O anda merdivenlerden inen biri

daha limonluğa doğru ilerledi. Kapının önüne varınca durdu ve dönüp barakadan yana baktı. Ama, pencereden birinin seslenmesi üzerine yine dönüp okula girdi. Şimdi sessizlik çökmüştü ortalığa. Camlarda ve yarı örtülü olarak merdivenin yanında duran bir makinenin madenî kısımlarında güneş yansıyordu.

Georg, ansızın kapıya doğru atılarak anahtarı çekti. Kendi kendine güldü. Arkası kapıya dönük yere oturdu. Bakışlarını ayağındaki pabuçlarına dikti. İki, üç dakika kaldı öylece. Bu oturuşu bir tür içine kapanmaydı. Dış dünyada her şeyi yitiren ve artık bu yitirişi büyük bir umursamazlıkla karşılayanların içlerine dönmeleri türünden bir geri çekiliş. Şimdi gelirlerse ne yapmalıydı? Üstlerine kazmayla mı, yoksa bahçıvan tarağıyla mı saldırmalıydı? İçine düştüğü dalgınlıktan onu neyin uyandırdığını anımsayamıyordu. Elinin ağrısıyla ya da yine kulağında yankılanan Wallau'nun sesiyle uyanmış olabilirdi. Anahtarı yine yerine soktu. Kapının aralığından dışarı baktı. Duvarı aşıp şoseye geri dönemezdi. Duvarın cam parçalarıyla örtülü üst yanıyla gökyüzü arasında bağlarla kaplı bir dağ eteği vardı. Hava öylesine açıktı ki, üzüm çubukları bile sayılabilirdi. Bakışlarını üzüm çubuklarının en üst sırasına dikmiş dururken, ansızın aklına bir çıkar yol geldi. Tanımadığı birisi tarafından verilmiş bir öğüttü bu, çünkü, Georg vereni gerçekten bilmiyordu. Wallau'dan, Şanghay'lı bir işçiden, ya da Viyana'lı bir tanıdığından almış olabilirdi. Sonuncusu, sırtına tuhaf bir nesne yüklenerek kurtarmıştı kendini tehlikeden. Böyle bir yük, doğal olarak, taşıyanın hamal niteliğini kanıtlayacağından ve hangi amaçla yola çıkıldığını belirleyeceğinden, dikkatlerin o kişi üzerine toplanmasını engellemişti. Şimdi aynı öğüt verici, barakada, üstü cam kırıklarıyla kaplı duvar yönüne açılan kapının aralığında duran Georg'a, bir zamanlar onun durumundaki birinin Viyana'daki bir evden, Ruhr bölgesindeki bir çiftlikten ya da Çapai'deki kesilmiş bir sokaktan bu yolla

kurtulmuş olduğunu anımsatıyordu. Öğüt veren bu kişinin yüzü, Wallau'nun o pek iyi bildiği çizgilerini mi taşıyordu, yoksa sarı ya da kahverengi benizli miydi, bunu bilemiyordu Georg, ama anlamıştı söylemek istediğini: "Sarıl merdivenin yanında duran şu makine parçasına. Nasıl olsa dışarı çıkmak zorundasın; belki bu yoldan da başarıya ulaşamazsın, ama elinde başka bir seçenek yok. İçinde bulunduğun durum, gerçekten güç ve umutsuz gibi. Gelgelelim ben de o zamanlar senin gibi..."

Hiç mi fark etmediler Georg'un varlığını, yoksa makine fabrikasının işçilerinden biri, ya da sırtında ceketini taşıdığı kişi mi sandılar, bilemiyordu Georg. Önce, limonlukta merdivenin arasından geçti, bahçe kapısından çıkıp okulun tarlaya dönük yüzünün önünden geçen yola vardı. Yükü tutan sol elinde duyduğu acı öylesine büyüktü ki, dakikalar boyu korkusunu bile unutturdu ona. Şoseye paralel olarak birkaç evin önünden geçen yolda ilerledi. Tarlaya bakıyordu evlerin hepsi ve belki de en üst pencerelerinden, Ren Nehri'ne doğru uzanan topraklar görülebilirdi. Uçakların sesi dinmemişti henüz. Ve egemenlik sis örtüsünden gökyüzünün maviliğine geçmişti. Öğlen olmak üzereydi. Georg'un dili damağına yapışmıştı. Teniyle ceketin arasında kalan sertleşmiş, kabuğa dönüşmüş kumaş gövdesini yakıyordu. Giderilmesi olanaksız gibi gelen bir susuzluğun kavuruculuğu tüm benliğini kaplamıştı. Sol omzundaki makine parçasını hafifçe dengeledi. Bir firma etiketi sallanmaktaydı parçanın ucunda. Nöbetçiyi karşısında gördüğünde, parçayı yere bırakıp biraz soluk almak niyetindeydi.

İki ev arasındaki boşlukta onu gören, deminki iki motosikletliden biriydi belki de. Öğle vaktinin sessizliğinde, sırtında bir yükle tarlalarda ilerleyen bir adam, kuşku çekmiş olmalıydı. Motosikletli onu da herkesi nasıl durduruyorsa, öyle durdurdu. Özel bir nedenden kuşkulanmamıştı Georg'tan. Devriye,

Georg firma etiketini gösterince hemen yola devam iznini verdi. Bu durumda Georg hiç engellenmeksizin ta Oppenheim'a ve daha öteye değin gidebilirdi belki de. Ona barakadan çıkmasına yardım eden destek, şimdi de böyle yapmasını öğütlüyordu. İlerle, hiç durma, ilerle, diyen hafif ses, Georg'un kulaklarında yankılanıyordu. Deminki devriyenin seslenişi, yüreğine işlemişti. Ansızın, yüzünü sürükleyerek şoseden olabildiğince ayrıldı, tarlalardan geçerek Ren Nehri'ne, Buchenau köyüne doğru ilerledi. Yüreğinin çarpıntısı, korkunun etkisiyle arttıkça, ona tarla yolundan ayrılmasını öğütleyen ses de hafifliyordu. Sonunda Buchenau kiliselerinin çanları ve kendi yürek çarpıntısı tümüyle susturdu bu sesi. Girdiği köyün üzerinde cam gibi bir gökyüzü vardı şimdi. Bu arada içgüdüsüyle bir tuzağın varlığını algılamaya başlamıştı. Bakışlarını onun yüzüne diken iki nöbetçinin yanından geçti. Bakışlarını, geçtikten sonra da arkasında duydu. Adımını köy yoluna henüz atmıştı ki, bir düdük sesi duydu arkasından, iliklerine işleyen bir düdük sesi.

Ansızın karışmıştı köy. Her yandan düdükler duyuluyordu. "Herkes evine girsin!" diye bir komut yankılandı. Büyük kapılar gıcırtılarla kapandı. Georg, makine parçasını sırtından indirdi, ilk rastladığı büyük kapıdan içeri kendini atıp bir odun yığınının arkasına sindi. Çevrilmişti köy. Öğleden hemen sonraydı.

Griesheim'da Franz, kantine henüz girmişti. Kalas'ın tutuklandığını biraz önce öğrenmişti. Anton onu bileğinden tutup bildiklerini anlattı.

Aynı anda çoban Ernst, Mangold'ların mutfak penceresini tıkırdattı. Sophie camı açıp güldü. Şişman ve güçlü kuvvetliydi, ama buna karşılık el ve ayak bilekleri inceydi. Çoban, Sophie'den patates çorbasını ısıtmasını istedi; termosu kırılmıştı. Sophie ona gelip içeride yemesini söyledi. O içerideyken köpeği Nelli bakabilirdi koyunlara.

Köpeğinin aslında bir köpek değil, bir melek olduğu karşılığını verdi Ernst. Kuşkusuz koyunlara bakabilirdi. Ama, kendisinin de sorumluluk duygusu vardı ve bunun için para vermekteydiler ona. "Patates çorbasını ısıtıp tarlaya getir, Sophie" dedi. "Hem bana öyle bakma. Sen o altın parlaklığındaki gözlerini bana dikince içim eriyor."

Tarlalardan geçerek el arabasının bulunduğu yere gitti. Kendine güneşli bir yer aradıktan sonra önce gazete, onun üstüne de paltosunu yaydı ve çöküp beklemeye koyuldu. Sophie'yi büyük bir neşeyle bekliyordu. Elmalar gibi, diye geçirdi içinden, onlar gibi yuvarlacık, bilekleri de elma çöpü gibi incecik.

Sophie, ona çorbasıyla birlikte kendi yaptığı patates köftelerinden getirdi. İkisi, Schmiedtheim'da aynı okula gitmişlerdi. Kız, onun yanına çöktü. Sonra, "Tuhafıma gidiyor aslında" dedi.

"Nedir tuhafına giden?"

"Senin tutup da çoban olman."

Ernst eliyle fabrikayı göstererek, "Geçenlerde aşağıdakiler de böyle söylediler" dedi. "Gücü yerinde bir delikanlısınız, başka iş gerek size, dediler." Ernst, yüzünün çizgilerini ve sesinin tonunu inanılmayacak kadar çabuk değiştirebiliyordu. O yüzden bir iş bulma kurumunda çalışan Meier'i, onun hemen ardından çalışma müdürlüğündeki Gerstl'i, Schmiedtheim Belediye Başkanı Kraus'u taklit edebiliyor, sonra da yine kendi kendisi olabiliyordu. Ama, bu sonuncusunu yaptığı çok enderdi. Konuşmasını, "Yerinizi neden sizden daha yaşlı bir yurttaşınıza bırakmıyorsunuz? Böyle sordular bana" diye sürdürdü. Bu arada çabucak birkaç kaşık çorba içmişti. "Ben de onlara, çobanlığın bizim ailede ta Willigi'nin zamanından bu yana babadan oğula geçen bir uğraş olduğunu söyledim."

"Hangi Willi?" diye sordu Sophie. Ernest de, "Onlar da aynı soruyu sordular bana" diye yanıtladı. "Okuldayken hiçbiriniz dik-

kat etmemişsiniz anlatılanlara. Sonra bana, benim yaşımdakilerin hepsi evliyken ve ekmeklerini çok daha güç uğraşlarla kazınırlarken, benim neden evli olmadığımı sordular. Yaşıtlarımın çoluk çocuk sahibi olduğunu söylediler."

"Peki sen ne karşılık verdin onlara?" Sesi, heyecandan biraz kısık çıkmıştı sanki.

Ernst, yüzünde alabildiğine masum bir anlatımla, "Onlara ilk adımın zaten atılmış olduğunu söyledim" dedi.

"Nasıl yani?" Heyecan içindeydi şimdi Sophie.

Ernst, bakışlarını yere dikerek, "Nişanlıyım çünkü" diye karşılık verdi. Bunları söylerken bakışlarını yere dikmişti ama, Sophie'nin bu karşılığı duyunca biraz sarardığını ve gevşediğini de algılamıştı. "Botzenbach'lı Marie Wielenz ile nişanlıyım."

Sophie başını kaldırmaksızın, "Ya, öyle mi?" dedi. Derken de eteğini düzeltti. "Daha çocuk sayılır Botzenbach'lı Marie, okula gidiyor henüz."

Ernst: "Sakıncası yok. Gerçekte nişanlımın büyümesine tanık olmaktan hoşlanırım. Ama, uzun bir öykü bu aslında. Sana başka bir zaman anlatırım." Sophie, bir saman çöpüyle oynayıp duruyordu. Çöpü düzelttikten sonra, dişlerinin arasında kaydırdı. Yarı alaylı, yarı gamlı, kendi kendine söyleniyormuş gibi, "Seviştiler, nişanlandılar, evlendiler." diye mırıldandı. Ernst, onun bu durumunu seyretmekten hoşlanıyor, ne karşısındakinin şu anda içinde bulunduğu durum ne de ellerinin titremesi gözünden kaçıyordu, iki tabağı yaladıktan sonra üst üste koydu. "Çok teşekkür ederim, Sophie" dedi. "Eğer bütün yemekleri bu köfteler gibi nefis pişiriyorsan, o zaman seninle mutlu olmayacak erkek yoktur. Bak yüzüme, bir kez yüzüme bakmanı istiyorum. Bana böyle baktığın sürece Marie'yi ebediyen unutabilirim."

Ernst, tabakları takırdatarak uzaklaşan Sophie'nin arkasından baktı. Sonra "Nelli!" diye seslendi. Küçük köpek, çobanın

göğsüne atıldı. Ardından patilerini dizine dayayıp bir sadakat yumağı halinde yüzüne baktı. Ernst, yüzünü onun burnuna sürttü ve içinden yükselen bir sevecenlik dalgasıyla Nelli'nin başını ellerinin arasına aldı. "Sen de biliyor musun sevdiğimin adını, Nelli? Sen de biliyor musun yeryüzünde ve çevremde en çok hangi kızı sevdiğimi? Nelli benim sevdiğimin adı, sen yani!"

Bu arada, Darré Okulu'nun hademesi öğlen zilini çalmıştı. Öğlen tatilinin başlaması gereken zamandan bir çeyrek sonra çalmıştı. Okulda, bahçe bakımı öğrenimi yapan küçük Helwig, Manchester kadifesi ceketinin cebindeki para çantasından yirmi fenig almak üzere araç ve gereçlerin saklandığı barakaya koştu. Bu parayla iki tane kış yardımı piyangosu bileti satın almak için bir öğrenci arkadaşından aldığı borcu ödeyecekti. Okulda, daha çok çevredeki köylülerin kız ve erkek çocukları için, bütün yıl boyunca kurslar düzenlenmekteydi.

Sarışın, uzun boylu, şirin ve zeki bakışlı bir çocuk olan Helwig, önce şaşkınlıkla, sonra da öfkeyle barakada ceketini aradı. Daha geçen hafta, ilk kız arkadaşıyla tanıştıktan hemen sonra almıştı bu ceketi. Bir yarışmada küçük bir para ödülü kazanmasaydı hiçbir zaman alamazdı. Ceketini bulamayınca, öğle yemeğine oturmuş olan arkadaşlarını çağırdı. İçinde tertemiz silinmiş tahta masaların bulunduğu aydınlık yemek salonu, içinde bulunan mevsimin çiçekleriyle, duvardaki Hitler, Darré(*) ve manzara resimlerinin çerçevesine de sarılmış taze yapraklarla her zaman bir bayram günüymüş gibi süslü olurdu. Helwig, arkadaşlarının ona bir oyun oynadıklarını sandı önce. Çünkü ceketini biraz büyük aldığından ve kız arkadaşından ötürü onu kıskandıklarından, hep kızdırmaya çalışıyorlardı. Ama, bu kez çevresini

* Richard Walter Darré (1895-1953): Hitler'in tarım danışmanı. Daha sonra da bakanı olmuştur.

alarak onu yatıştırmaya çalışıyorlardı ve ceketini aramasında yardımcı oldular. Onların yüzlerinde de, Helwig'inkinde olduğu gibi, çocuksu ve erkeksi çizgiler birbirine karışmıştı. Ansızın bir bağırtıdır koptu: "Bunlar ne lekesi böyle?"

Bir başkası, "Benimkinin astarını sökmüşler" dedi. Sonra hep birlikte, "Buraya yabancı biri gelmiş" dediler. "Senin ceketin de çalınmış, Helwig."

Çocuk, ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Bu sırada onlara bakan görevli de yemek salonundan çıkmış, yanlarına gelmişti. Ne yapıyorlardı burada bu yaramazlar? Helwig, yüzü öfkeden sapsarı, ceketinin çalındığını anlattı. Bunun üzerine görevli öğretmenlerden biriyle okulun hademesi çağrıldı. Kapı ardına kadar açılınca giysilerin üstündeki lekeler ve astarı sökülmüş, kana bulanmış eski bir ceket görüldü.

Keşke onun ceketinin de astarı sökülmüş olsaydı yalnızca! Helwig'in yüzündeki erkeksi çizgiler silinmişti şimdi. Onların yerini öfke ve üzüntü dolu, çocuksu bir anlam almıştı. Çalanı bulursam, öldüreceğim!" diye söyleniyordu çevresini alan arkadaşlarına. Müller'in de pabuçlarının çalınması, üzüntüsünü hafifletici bir neden değildi. Ne de olsa zengin bir köylünün oğluydu Müller, çalınanların yerine yenisini alabilirdi kolaylıkla. Helwig ise bundan böyle yine biriktirmek, hiç durmaksızın para biriktirmek zorundaydı.

Okul müdürü, "Önce sakinleş, Helwig" dedi. Hademe, müdürü ailesiyle birlikte yemekte olduğu öğlen yemeğinden kaldırıp getirmişti. "Sakinleş ve ceketini tarif et bize. Eğer yeterince tanımlayabilirsen, ancak o zaman poliste görevli olan bu bay, geri almanı sağlayabilir."

Helwig, ceketini anlatırken, bazı yerlerde, örneğin, "İç çeplerinde de fermuar vardı" derken yutkunup konuşmasına ara vermek zorunda kaldı. Helwig tanımlamasını bitirince, tatlı

bakışlı, ufak tefek yapılı adam, "Ceplerinde ne vardı?" diye sordu. Helwig düşündü. Sonra, "Bir para çantası vardı" dedi. "Çantada bir mark yirmi feniğim duruyordu. Sonra bir mendil, bir de çakı." Söyledikleri bir kez daha yüzüne karşı okunduktan sonra tutanağın altı imzalatıldı. "Ceketimi nereden alabilirim?"

Müdür, "Bunu sana daha sonra bildireceğiz, yavrum" diye karşılık verdi.

Gerçi bu sözler küçük Helwig için üzüntüsünü giderici bir neden değildi, ama başına gelen olayın normal bir hırsızlık olmadığını anlamıştı, hiç değilse. Hademe biraz önce barakayı inceler incelemez fark etmişti durumu. Polise telefon etmezden önce müdürün iznini almıştı.

Helwig aşağı indiğinde -onun gibi Müller de pabuçlarını tarif etmek zorunda kalmıştı-, okulla duvar arasındaki bölge kapatılmıştı. Georg'un duvardan atlayıp yemiş fidanlarını ezdiği yer de işaretlenmişti. Duvarın ve barakanın önüne nöbetçi konmuştu. Öğretmenler, bahçıvanlar ve öğrenciler kapatılan alanın sınırında birikmişlerdi. Öğlen tatilini uzatmak zorunluluğu doğmuştu; domuz yağıyla yapılmış bezelye çorbası, karavanaların içinde donmuştu.

Kapatılan alanın birkaç metre ötesinde yaşlıca bir bahçıvan, bir bahçe yolunu düzeltiyordu. Görünüşte, çevresinde olup bitenlerle ilgilenmemişti. Bahçıvan da küçük Helwig'in bölgesindendi. Öfkeli, solgun yüzü şimdi kızarmış olan, yöneltilen tüm sorulara büyük bir heyecan ve ciddilikle karşılık veren Helwig, bir kez de yaşlı bahçıvanın yanında durdu. Bahçıvan hiç soru sormadığı için durmuştu belki de. Adama, "Ceketimi alabilecekmişim" dedi.

Bahçıvan yalnızca, "Öyle mi" diye karşılık verdi.

"Sen de iyice tanımladın mı?" Bahçıvan Gültscher, bu soruyu da başını işinden kaldırmadan sormuştu.

Çocuk, "Tabii tanımladım, tanımlamak zorundaydım" diye karşılık verdi. Hademe ikinci kez öğlen zilini çaldı. Yemek salonunda yine bir gürültüdür koptu. Liebach ve Buchenau'da aramaya "Hitler Gençliği"nin(*) de katılabileceği söylentileri gelmişti. Arkadaşları, küçük Helwig'i aralarına karışır karışmaz soru yağmuruna tuttular. Ama, çocuğu şimdi bir suskunluk basmıştı. Derinden gelen yeni bir üzüntü dalgasını bastırmaya çalışır gibiydi. Bu arada ceketinin ceplerinden birinde Buchenau Beden Eğitimi Birliği'nin bir üyelik kartının da bulunduğunu anımsamıştı. Bunu da bildirmesi gerekir miydi acaba?

Kart, hırsızın ne işine yarardı? Çalan, olsa olsa bir kibrit çakıp yakardı kartı. Ama, bir kaçak nereden bulacaktı kibriti? Ya da yırtıp herhangi bir ayakyoluna atabilirdi. Bir kaçak öyle önüne gelen yere dalabilir miydi? Çocuk, yok canım, parçaları ayağıyla toprağa gömüverir, diye düşündü. Tuhaf bir biçimde yatıştırmıştı bu düşünce onu. Sonra yolunu uzatıp bir kez daha yaşlı bahçıvanın yanından geçti. Çocuklar ve gençler yaşlılara ne kadar dikkat ederlerse, o da o güne dek öyle ilgi göstermişti bu bahçıvana. Gençler, yaşlıların sırf yeryüzündeki varlıklarını algılarlar, bir de arada sırada öldüklerini, o kadar. Helwig, belli bir neden olmaksızın yol düzeltirken soğanlarının yerini değiştiren yaşlı Gültscher'in arkasında duruyordu. Hitler Gençliği'nin üyesiydi Helwig, okuldaki durumu iyiydi ve her bakımdan olumlu gelişme gösteriyordu. Gücü yerinde, dürüst ve becerikli bir çocuktu. Delilerin yeri nasıl tımarhaneyse, Westhofen'e kapatılan adamların yerinin de o toplama kampı olduğuna kesinlikle inandırılmıştı.

"Baksana, Gültscher" dedi.

"Ne var?"

---

* Hitler-Jugend: Almanya'da Nasyonal Sosyalistlerce 1926'da kurulan gençlik örgütü.

"Üyelik kartım da ceketimin cebindeydi."

"Ne olacak cebindeyse?"

"Bunu da bildirmem gerekir mi şimdi?"

"Her şeyi bildirdin zaten. Bildirmek zorunluluğunu duydun" dedi bahçıvan. Sonra başını kaldırıp ilk kez çocuğun yüzüne baktı. "Endişelenme, yine kavuşursun ceketine." Çocuk "Kavuşur muyum dersin?" diye sordu.

"Hiç kuşkum yok bundan. Yarına kalmaz yakalarlar. Kaç para vermiştin?"

"On sekiz mark."

Gültscher, sanki çocuğun yarasını deşmek istermiş gibi, "Bayağı iyi bir şeymiş o halde" dedi. "Dayanıklıdır, kolay bir şey olmaz. Kızınla çıktığında yine geçirirsin sırtına. Ötekine gelince", -Eliyle havada belirsiz bir hareket yaptı- "Çoktan ölmüş olur o zaman."

Çocuk alnını kırıştırdı bir an. Sonra kaba ve saldırgan bir ifadeyle: "Ölürse ne olur?"

"Hiç" diye yanıtladı yaşlı Gültscher. "Hiçbir şey olmaz." Küçük Helwig, bunu söylerken yüzüme neden öyle baktı diye düşündü.

6

Georg'un odun yığınının arkasına saklandığı avluya baştan başa çamaşır ipleri gerilmişti. Evden iki kadın çıktı. Biri yaşlıydı, orta yaşlısının elinde ise bir çamaşır sepeti vardı. Yaşlısının gövdesi sırım gibi, yüzünün çizgileri sertti. Öteki; yorgun yüzüyle, hafifçe iki büklüm yürüyordu. Georg, keşke birlikte kalsaydık, Wallau, diye düşündü. Köyün dışından yeni bir gürültü sokağa doğru yaklaşmaktaydı. Yanımda olsaydın, şimdi yüzüme bakardın.

Kadınlar çamaşırları yokladılar. Yaşlısı, "Daha çok ıslak bunlar. Ütü için bekle" dedi. Genci de, "Tam ütülenecek nemde" diye cevapladı. Ama, yaşlısı direndi: "Hayır, çok ıslak."

"Herkesin kendine göre bir yöntemi vardır. Sen kuruyken ütülemeyi doğru bulursun, bense nemliyken ütülerim." Asılı çamaşırlar çarçabuk toplandı. Tam o sırada canavar düdükleri duyuldu köyde. "Dinle, dinle!" diye bağırdı genç kadın. Yaşlısı "Duydum, duydum" dedi. Ama genci, "Dinle, dinle!" diye yineledi; sesi daha bir yükselmiş ve her an çatlayıverecekmiş gibi tizleşmişti. Yaşlısı, "Kulaklarım ağırlaşmadı henüz" diye karşılık verdi. "Sepeti buraya itsene."

O sırada evden dışarı bir SA üyesi çıktı. Genç kadın: "Böyle çizmeli ve üniformalı nereden geliyorsun?" diye sordu. "Şarap içmekten değil umarım?"

Adam iki kadına öfkeyle, "Siz çıldırdınız mı kuzum?" diye bağırdı. "Çamaşırla uğraşmanın tam sırası! İnsan utanır biraz! Westhofen'den kaçan biri gelip köyde saklanmış. Her yeri karış karış arıyoruz."

Genç kadın da yüksek sesle karşılık verdi: "Hep bir şey vardır zaten. Dün Şükran Günü'ydü, bugün kaçağı yakalama sorunu çıktı, yarın da parti eyalet başkanı buradan geçecek olur, işler bu kez onun için yüzüstü kalır. Peki ya pancarlar? Ya şaraplar? Ya çamaşırlar? Kim uğraşacak bütün bunlarla?"

"Kapa çeneni" dedi adam. Sonra ayağını öfkeyle yere vurdu. "Avlu kapısı neden açık duruyor?"

Kapının kanatlarından yalnızca biri açık duruyordu. Kapıyı iyice kapatabilmek için öteki kanadı da açmak, sonra ikisini birlikte itmek gerekiyordu. Adam, kanatları iterken yaşlı kadın da ona yardımcı oldu. Georg bu sırada Wallau'nun nerede olduğunu düşünüyordu.

Yaşlı kadın: "Sürgüle, Anna" dedi. "Geçen yıl bu zamanda bu işi yalnız yapmaya gücüm yetiyordu."

Genç kadın, "Ben ne güne duruyorum" diye mırıldandı. Sonra kapıya dayandı. Sürgü henüz sürülmüştü ki, bir süredir köyden gelmekte olan gürültüye çizme topuklarının sesi karıştı, sonra daha yeni kapatılmış olan kapıya sert sert vuruldu. Genç kadın sürgüyü çekti. Kapı açılır açılmaz birkaç bacaksız içeri daldı. "Bırakın bizi girelim, alarma geçtik" diye bağırıyorlardı. "Köyde biri saklandı, onu arıyoruz. Bırakın girelim!"

Genç kadın, "Yavaş olun bakalım" diye karşılık verdi. "Burası sizin eviniz değil. Sana gelince, Fritz, doğru mutfağa. Çorba hazır."

"Arkadaşlarımı da içeri bırakman gerek anne, bunu yapmak zorundasın. Ben dolaştırırım onları."

"Dolaştırır mısın, nerede dolaştıracakmışsın?" diye bağırdı genç kadın. Bu sırada yaşlı kadın, şaşılacak bir güçle onu kolundan yakaladı. Çocuklar ise, en önde Fritz, birbirlerinin ardından çamaşır sepetinin üstünden atlayıp geçtiler. Birkaç saniye sonra ıslıkları mutfaktan, ahırdan ve odalardan duyulmaya başlamıştı bile. Derken bir cam eşyanın düşüp kırılmasından çıkan ses de geldi.

Yaşlı kadın, "Bu kadar ciddiye alma her şeyi, Anna" dedi. "Beni örnek al. Birtakım durumlar vardır, onları değiştiremezsin. Tek yol katlanmaktır o zaman. Anna! Sana söylüyorum, beni dinliyor musun, Anna? Oğullarımın en kötüsünü, Albrecht'i koca diye aldın. Birinci karısı da tam kendi gibiydi. Bir domuz ahırından farksızdı o zamanlar burası. Sen ise doğru dürüst bir çiftlik evi haline getirdin burasını. Albrecht'e gelince, eskiden aklına estiği zaman yevmiye ile bağlarda çalışan, geri kalan zamanını boşa harcayan Albrecht, ansızın bir şeyler yapar, bir şeyler öğrenmeye çalışır oldu. İlk evliliğinden, o berbat karıdan olan

çocuklarını da öyle bir değiştirdin ki, gören, onları senin yeniden doğurduğunu sanır. Bir tek zayıf yanın var, bazı durumlarda katlanmasını bilemiyorsun. Oysa bazı şeylere dayanmak zorundadır insan, çünkü böyle durumlar geçicidir."

Genç kadın daha sakindi şimdi. Sesinde bir hüzün dalgası vardı yalnızca ve bu hüzün; kaynağını, yaratıcı çabalara rağmen mutluluktan yoksun kalmış bir yaşamda buluyordu. Bu yaşam kişiye saygı sağlamıştı hiç kuşkusuz, ama mutluluğu getirememişti. "Haklısınız, ama sonunda iş ancak buna varabilirdi." Genç kadın içinden ıslıkların geldiği evi ve ardında gürültü kopan büyük kapıyı gösterdi. "Her şey yolunda giderken, bunlar beni engelledi, anne. Canımı dişime takarak bir yön verdiğim çocuklar ise yine eskiden ne idiyseler, o oldular, verdiğim terbiyeyi unuttular. Albrecht'e gelince, o da... ah!"

Ayağıyla, yığından dışarı kaymış bir odunu itti. Biraz kulak kabarttı, sonra ellerini kulaklarına bastırarak inler gibi konuştu: "Bir bu eksikti! Herif, Buchenau'dan başka saklanacak yer bulamadı sanki! Pazartesi sabahı tutup da böyle sakin bir köye girmek, acaba kuduz köpeğin aklına nereden geldi? Bataklıkta saklanamaz mıydı? Hepimizi tedirgin etmesi mi gerekliydi? Kıyıdaki söğütlükte saklanamaz mıydı?"

"Tut şu sepeti" dedi yaşlı kadın. "Çamaşırlar sırılsıklam. Yemekten sonraya kadar bekleyemez miydin?"

"Herkes kendi annesinden öğrendiğini uygular. Ben ütüyü çamaşır nemliyken yaparım."

O anda büyük kapının öte yanında, sokakta ulumayı andırır bir ses yükseldi. Böyle bir ses bir insandan çıkamazdı. Ama, hayvan sesi de değildi. O güne kadar yeryüzünde varlığı bilinmeyen yaratıklar ortaya çıkmış olmalıydı ansızın. Georg'un gözleri bu gürültüyle birlikte çakmak çakmak oldu, dudakları gerildi, gırt-

lağında bir düğümlenme başladı. Şimdi o da içinden yükselen bir çığlığı bastırmak ister gibiydi. Ama, bunun yanı sıra yine içinden hafif, derinden gelen, buna karşılık bastırılması, susturulması olanaksız bir başka sesin de yükselmekte olduğunu fark etti ve o anda ölmeye hazır olduğunu, belki o güne kadar yaşadığı gibi değil, ama yaşamak istediği biçimde, başka deyişle soğukkanlılığını yitirmeksizin ölmeye hazır olduğunu anladı.

Kadınlar sepeti yere bırakmışlardı. Kapkara kırışıklardan örülü bir ağ kaplamıştı yüzlerini. Gencinin yüzündeki çizgiler arasında daha geniş aralıklar vardı. Yaşlısının çizgileri daha ince, birbirine çok daha yakındı. İkisinin de solgun yüzlerinde çizgiler daha belirginlik kazanıyordu. Evden fırlayan çocuklar, avludan fırtına gibi geçerek sokağa koştular. Daha sonra yine dışardan büyük kapıya indirilen darbeler duyuldu. Bu sesler üzerine donmuşluğundan sıyrılan yaşlı kadın, belki de yaşamında son kez, sürgüyü kendi gücüyle açtı. Kapının açılmasıyla birlikte çocukların, yaşlı kadınların ve erkeklerle SA üyelerinin bulunduğu bir kalabalık, bir anda avluyu doldurdu. Hepsi bir ağızdan bağırmaktaydılar: "Anne! Anne! Bayan Alwin! Anna! Bayan Alwin, yakaladık onu. Bakın, bakın, yanda, Wurm'ların avlusundaki köpek kulübesinde saklanmış. Max ise Karl ile birlikte tarladaymış o sırada. Herif gözlüklüymüş, ama gözlük kırıldı şimdi. Zaten de gerek duymayacak gözlük takmaya bundan böyle. Algeier'in otomobiliyle götürüyorlar. Böyle bir olayın tutup da Wurm'ların başına gelmesi yazık gerçekten. Bak, bak, anne, bak!"

Genç kadın kendine gelmişti yine. Gerçekte bakması yasaklanmış tek manzaranın çekiciliğine kapılmış biri gibi büyük kapıya doğru yürüdü. Ayak uçlarına basarak yükseldi, sokakta Algeier'in arabasını sarmış olan insanların başlarının üzerinden baktı. Ancak bir an sürdü bu bakması. Sonra indi, istavroz çıkarıp

eve koştu. Yaşlı kadın da onu izledi. Durmadan başını sallamaktaydı. Birden çok daha yaşlanmış, bunayıvermişti sanki. Çamaşır sepeti olduğu gibi kalmıştı. Avlu sessiz ve bomboştu şimdi.

Gözlüklü, diye geçti Georg'un kafasından. Pelzer'di yakaladıkları öyleyse. İyi ama neden tutup da buraya gelmişti?

Bir saat sonra Fritz, sarılı makine parçasını duvarın yanında, bırakıldığı yerde buldu. Annesi, büyükannesi ve onlarla birlikte gelen birkaç komşu şaşıp kaldılar bu işle. Firma etiketini okuyunca, parçanın Oppenheim'dan geldiğini ve Darré Okulu'na gönderilmiş olduğunu anladılar. Bu durum karşısında Alwin'lerden biri yine arabaya atlamak zorunda kaldı. Otomobille okul, ancak birkaç dakika çekiyordu. Otomobile atlayana, yine tarlasına dönmüş olan kardeşinin kaçağın teslimine ilişkin olarak ne anlattığını sordular.

Bir sağ, bir sol ayağının üstünde duran Fritz parlayan gözleriyle, "İyice patakladılar mı herifi?" diye sordu.

"Pataklamak mı?" dedi Alwin. "Asıl seni pataklamak gerek. Adama öyle iyi davrandılar ki, şaştım kaldım." Pelzer'in, Alwin'in arabasından inmesine bile yardımcı olmuşlardı. Kollarının altından tutulup hiç incitilmeksizin içeri sokulunca, yumruk ve tekme beklemiş olan Pelzer'in gövdesi gevşedi. Gözlüğü olmadığı için çevresindekilerin yüzünden bu iyi davranışın nedenini okuyamıyordu. Her şey bir sis perdesinin ardında gibiydi. Artık her umudu yıkıldığından alabildiğine bir bitkinlik adamın her yanını kaplamıştı. Pelzer'i komutanlık barakasına değil, Overkamp'ın yerleştiği odaya götürdüler.

Komiser Fischer yumuşak bir sesle, "Oturun, Pelzer" dedi. Gözleri ve sesi, uğraşları başkalarından bir şeyler çıkarmak olan bütün insanlarınki gibiydi. Çıkarılacak, alınacak şey bir hastalıklı organ ya da bir itiraf olabilirdi.

Overkamp, bir sandalyeye büzülür gibi oturmuş, sigara içmekteydi. Görünüşe göre, Pelzer'i arkadaşına bırakmıştı. "Kısa bir gezinti yaptınız demek" dedi Fischer. Bakışlarını, gövdesinin üst kısmı sallanmaya başlayan Pelzer'e dikti. Sonra Pelzer'in belgelerini gözden geçirdi. "Pelzer, Eugen, doğum tarihi 1898, doğum yeri Hanau, doğru mu?" Pelzer, "Evet" diye karşılık verdi. Kaçtığından bu yana ağzından çıkan ilk sözcüktü. "Özellikle sizin gibi birinin, Pelzer, böyle işlere karışması, hele Heisler gibi birinin aklına uyup da karışması, anlaşılacak gibi değil doğrusu. Bakın Pelzer, Füllgrabe'nin kazmayla saldırışından bu yana tam altı saat elli beş dakika geçmiş. Ne zamandan beri kararlaştırmaktaydınız bu işi?" Pelzer bir şey söylemedi. "Canınıza mal olabileceğini düşünmediniz mi bu işin, Pelzer? Ötekileri caydırmaya çalışmadınız mı?"

Pelzer çok alçak sesle konuşmaya başladı, çünkü karşısındakinin ağzından çıkan her sözcük, iğne gibi batıyordu. "Ben hiçbir şey bilmiyordum."

Fischer, "Ne, ne dediniz?" diye sordu. Sesini yükseltmemişti daha. Kızgın da değildi. "Füllgrabe işareti verdi, siz de koşmaya başladınız. Neden koştunuz bir şey bilmiyorduysanız?"

Pelzer, "Herkes koştu" diye yanıtladı.

"İyi ya! Herkes koştu da bir tek siz mi bilmiyordunuz koşmanızın nedenini, buna inandırmaya çalışmayın bizi, Pelzer."

"Bilmiyordum."

"Pelzer, Pelzer" diye yineledi Fischer.

Pelzer, bir çalar saatin çalışını duyup da duymamazlıktan gelmeye çalışan, ölesiye yorgun bir insan gibiydi şimdi. Fischer, konuşmasını sürdürdü: "Füllgrabe ilk nöbetçiye saldırdığında, ikinci nöbetçi de sizin yanınızda duruyordu. Aynı anda, önceden kararlaştırılmış gibi, siz de onun üstüne saldırdınız."

"Hayır" diye bağırdı Pelzer.

"Efendim?" dedi Fischer.

Pelzer: "Ben saldırmış falan değilim."

"Özür dilerim, haklısınız Pelzer. Yazılanlara iyi dikkat etmemişim. İkinci nöbetçi sizin yanınızda duruyordu. Aynı anda Heisler ile -bir dakika, neydi adı onun- ha, şu Wallau, kararlaştırılmış gibi tam o sırada sizin yanınızda durmakta olan nöbetçinin üstüne atladılar."

"Hayır" dedi, yine Pelzer.

"Ne hayırı?"

"Kararlaştırılmış değildi."

"Nedir kararlaştırılmamış olan?"

"Nöbetçinin tam o anda benim yanımda olması kararlaştırılmış değildi. Nöbetçi yanıma gelmişti gerçi ama, geliş nedeni, evet... geliş nedeni..." olanları anımsamaya çalıştı, ama içinde bulunduğu ruhsal durumda, ağırlık kaldırmaya kalkışması kadar umutsuz bir girişimdi bu.

"Rahat oturun yerinizde, arkanıza dayanın" dedi Fischer. "Söylediklerinize göre bir kez daha özetleyelim: Hiçbir şey kararlaştırılmamıştı. Ve siz de hiçbir şey bilmiyordunuz. Öylesine koşuverdiniz. Füllgrabe kazmayı indirince, Wallau ile Heisler, o anda bir rastlantı sonucu sizin yanınızda duran ikinci nöbetçinin üstüne saldırdılar. Öyle mi, Pelzer?"

Pelzer ağır ağır, "Evet, öyle" diye yanıtladı.

O zaman Fischer, yüksek sesle, "Overkamp!" diye seslendi. Overkamp, sanki amir kendisi değil de karşısındakiymiş gibi ayağa kalktı. Odada, o ana kadar, bir üçüncü kişinin varlığını fark etmemiş olan Pelzer irkildi. Dahası, kulak bile kesildi o durumunda. "Yüzleştirmek için Georg Heisler'i çağırtalım."

Overkamp, telefonu açtı. "Öyle mi?" dedikten sonra Fischer'e döndü: "Daha tam sorguya çekilebilecek durumda değilmiş."

Fischer, "Tam değilmiş de ne demek oluyor?" dedi. "Ya sorguya çekilebilecek durumdadır ya da değildir. Tamı ya da eksiği var mı bunun?"

Bu sözlerden sonra Overkamp, Pelzer'in yanına geldi. Konuşmaya başladığında sesi, Fischer'inkinden daha sertti, ama düşmanca değildi: "Şimdi aklınızı iyice başınıza toplamanız gerekiyor, Pelzer, çünkü Heisler kısa bir süre önce bize aynı olayı çok başka biçimde anlattı. Rica ederim kendinize gelin, Pelzer! Kendinize gelin, belleğinizi ve eğer bir parça kalmışsa, aklınızı kullanmaya çalışın!"

7

Georg, açıkta, gri-mavi gökyüzünün altında, bir evlekte yatıyordu. Önünde, yaklaşık olarak yüz metre uzağında yol, Oppenheim'a uzanmaktaydı, işte şimdi güçlü olmalıyım, diye düşündü. Akşama kente varmalıyım. Kent, bir sürü saklanacak yeri olan bir mağara demekti. İlk başta da böyle tasarlamıştı zaten. Geceye kadar Frankfurt'a varmak, hemen Leni'ye gitmek. Bir kez Leni'nin yanında olabildikten sonra, gerisi kolay gözükmüştü gözüne. Ölümle hayat arasındaki bir buçuk saatlik tren yolculuğunun göze alınmayacak bir yanı yoktu. Her şey yolunda gitmemiş miydi şu ana kadar? Çizilen planın, en ufak ayrıntısı bile uymamış mıydı? Üç saatlik bir gecikme olmuştu yalnızca, o kadar. Gerçi gökyüzü maviydi henüz, ama nehirden tarlalara doğru daha şimdiden bir sis dalgası yüklenmeye başlamıştı bile. Biraz sonra şoseden geçen arabalar, ikindi güneşine rağmen farlarını yakacaklardı.

Bastırılması güç bir istek vardı içinde. Açlıktan, susuzluktan kanamaya başlayıp üstündeki paçavrayı çoktan ıslatmış olan

elindeki yaranın o berbat acısından daha güçlü bir istek, oracıkta yatıp kalma isteği. "Gece geliyor nasılsa. Sis örtmeye başladı seni ve yüzünün üzerindeki örtünün ardında kalan güneş soluklaştı bile. Gece seni burada kimsecikler aramayacaktır. Yatıp kalırsan rahat edersin."

Ne yapacağını Wallau'dan sormaya çabaladı. Wallau'nun verdiği öğütlerin doğruluğu kuşku götürmezdi. Ölmek istiyorsan uzanıp kal yerinde, dedi Wallau. Ceketinden bir parça yırt. Yeni bir sargı yap. Sonra kalk, kente git. Bunun dışında yapacağın her şey anlamsız olur.

Yüzüstü döndü. Kurumuş paçavrayı elinden çözerken gözünden yaşlar aktı. Sonra, başparmağına baktığında, bir kez daha içi bulandı. Parmak taş gibi sert, karaya yakın lacivert bir kitleye dönüşmüştü. Sardığı yeni sargıyı dişlerinin yardımıyla düğümlerken yine arkası üstü döndü. Yarın, eline bakacak birini bulmalıydı. Doğacak günden aklına geleni beklemeye başlamıştı ansızın, insanoğlunu akıntısıyla sürükleyen zaman, onun bütün sorunlarını da çözüme vardıracakmış gibi.

Tarladaki sis yoğunlaştıkça, güz çiğdemlerinin maviliği de artıyordu. Georg, ancak şimdi görebiliyordu çiçekleri. Geceden önce Frankfurt'a varamasa bile, belki Leni'ye bir haber gönderebilirdi. Ceketin cebinde bulduğu markı bunun için harcasa mıydı acaba? Kaçışından bu yana Leni'yi düşünmemişti. Ya da, olsa olsa, bir yol işaretini, karşısına çıkacak ilk gri taşı düşündüğü kadar düşünmüştü. Oysa daha önce nasıl da güç harcamış, düşler uğruna ne uykular feda etmişti! Tutuklanmasından yirmi bir gün önce mutlu bir rastlantının yoluna çıkardığı bu kız için yapmıştı bütün bunları. Oysa gözümde canlandıramıyorum bile şu anda, diye düşündü. Wallau'yu ve ötekileri canlandırabiliyorum. En açık seçik görebildiği, Wallau'ydu. Ötekilerin ise, yüzleri sisten bulandığı için onun kadar net göremiyordu. Yine sonuna

varmıştı bir gün. Nöbetçilerden biri ona yapışacak gibi yakın yürüyor, onunla konuşuyordu: "Ne dersin, Heisler, daha ne kadar dayanabiliriz dersin?" Ve bunu söylerken tuhaf, içten pazarlıklı bir ifadeyle bakıyordu yüzüne. Georg ise susuyordu. Artık her şeyin bittiği düşüncesi, kaçış girişimine ilişkin ilk düşünceyle karışıyordu.

İlk ışıklar kaymaya başlamıştı şosenin üstünde. Georg hendeği aştı. Bir sarsılma oldu başında: Hiçbir zaman yakalayamacaksınız beni, diye geçirdi içinden. Bir bira fabrikasının arabasına atladığında da duydu aynı sarsıntıyı. Sonra acıdan bir an başı döndü. Atlarken yaralı eliyle tutunmuştu. Bir çeyrek sonra Oppenheim sokaklarından birinde bir avluya girmişlerdi, ama Georg bir anda vardıklarını sanmıştı buraya. Sürücü de ancak avluya girdikten sonra yolcusunun farkına varmıştı. "İn bakalım hemen!" demişti. Ama, sonra Georg'un atlayışında, attığı ilk adımlarla birlikte sallanışında bir şey dikkatini çekmiş, "Mainz'a mı gidecektin?" diye sormuştu.

"Evet" dedi Georg.

"Bekle bir dakika" diye yanıtladı sürücü. Georg, yaralı elini ceketinin içine sokmuştu.

O ana kadar yalnız arkasından görmüştü sürücüyü. Şimdi de daha görememişti, çünkü sürücü, arkası ona dönük, teslimat defterine bir şeyler yazıyordu. Sonra, kapının yanından ayrılıp avluyu geçti.

Georg bekledi. Büyük kapının önünde yol biraz yükseliyordu. Sis varmamıştı henüz buralara ve ortalığı gören, bir yaz gününün sona ermekte olduğunu sanırdı. Asfalta dökülen ışıklar öylesine yumuşaktı. Tam karşıda bir bakkal, onun yanında bir temizleyici, daha sonra da bir kasap vardı. Dükkân kapıları durmadan açılıp kapanıyordu. Paketler taşıyan iki kadın çıktı. Sosisi dişleyen bir çocuk izledi onları. Gündelik hayatın gücü ve

görkemi yaşanmaktaydı. Bu zamanlar tiksindiği bir yaşam biçimi. Hem de alabildiğine tiksindiği! Oysa şimdi. İçeri girebilsin isterdi burada beklemek yerine. Kasabın ya da bakkalın çırağı olarak çalışabilmeyi ya da bu evlerden birine konuk olmayı isterdi. Westhofen'deyken kentin bir sokağını kafasında çok başka türlü canlandırmıştı. Herhangi bir sokağını. Utancın sokağın her taşından, yeryüzünden yansıyacağını sanmıştı. Yoğun bir kederin adımları, sesleri boğacağını, çocukların oyunlarını bile karartacağını, sanmıştı. Oysa şimdi bulunduğu sokak alabildiğine sakindi ve insanlar neşeli görünüyorlardı. Yaşlı bir kadın, temizleyici dükkânının üstündeki pencerelerden birinden, "Hannes! Friedrich!" diye seslendi. Nişanlılarıyla gezinmekte olan, SA üniformalı iki delikanlıya seslenmişti. "Kahve pişiriyorum size, yukarı gelin." Meissner ve Dieterling de izinliyken böyle mi dolaşırlardı nişanlılarıyla? Dört genç, bir şeyler fısıldaştıktan sonra, "Peki!" diye seslenip küçük eve daldılar. Kadın, dudaklarında bir gülümsemeyle kapadı camı. Güzel ve genç konuklara kavuştuğu için sevinmeliydi. Belki de hısımlarıydı gençler. Georg, yaşamı boyunca eşini tanımadığı bir hüznün içini kapladığını duydu. Eğer bir ses, insanın içinden gelen, hüznün en şahlandığı anda bile bir an sonra bütün bunların geçerliliğini yitireceğini fısıldayan ses yatıştırmasaydı, ağlamaya başlardı hiç kuşkusuz. Ama geçerliliğini koruyor henüz, diye düşündü. Sürücü geri döndü, iri yapılı bir adamdı. Şişman yüzünde kömür gözleri, kuş gözü gibi kalıyordu.

"Atla" dedi kısaca.

Akşam vardı kentin dışına. Sürücü bir küfür savurdu sise. "Ne yapacaksın Mainz'ta?" diye sordu ansızın.

Georg, "Hastaneye gideceğim" dedi.

"Hangisine?"

"Her zaman gittiğime."

"Kloroformdan hoşlanıyorsun görünüşe bakılırsa" dedi sürücü. "Beni yirmi beygirle çeksen sokamazsın hastaneye. Geçen şubat buzda..." Arka arkaya duran iki arabaya bindirmelerine ramak kalmıştı. O sırada SS devriyesi öndeki arabalara gitme izni verip bira kamyonunun yanına geldi. Sürücü, belgelerini aşağı uzattı. Bunlara bakıldıktan sonra Georg'a gelmişti sıra: "Evet, siz?" Gerçekte kaçış planının tümü kötü sayılamazdı, diye düşündü Georg. Ama iki yanlış yaptım. İlk tutuklanmasında, evin çevresini sardıklarında ne duyduysa, şimdi de onu yapmak geliyordu içinden. Bütün duygularını bir düzene sokmak, artık gerek duymayacağı ne varsa söküp atmak iç dünyasından, hem de bir anda, sonra soğukkanlılıkla vedalaşmak, ve ardında da...

Sırtındaki ceket, kahverengi Manchester kadifesinden, bu açıdan bakılırsa kuşku yok, diye düşündü nöbetçi. Sonra kendisine verilmiş olan belgeleri bir kez daha gözden geçirdi. Berger, kısa bir süre önce bir kadife ceketliyi daha getirip teslim ettiğinde Komiser Fischer, üç saat içersinde Worms ile Mainz arasındaki bölgede bulunan kadife ceketlilerin sayılarının böylesine kabarık oluşuna şaştığını söylemişti. Bura halkının bu giysiye özel bir düşkünlüğü olduğu belliydi. Tutuklama emrindeki kayıtlar, giysilerin tanımına varana kadar 1934 tarihli Westhofen'e giriş belgelerinden alınmıştı. Ama, ceketin dışında verilerin hiçbiri uymuyor bu adama, diye düşündü nöbetçi. Karşısındaki adam rahatlıkla babası olabilirdi, oysa aranan onunla aynı yaştaydı. Yine aranan kişinin yüzünde küstah bir ifade bulunan, düzgün hatlı bir delikanlı olduğu yazılıydı. Bunun ise burnu kocaman, dudakları şişkindi. Nöbetçi eliyle gidebileceklerini bildirdi. "Heil Hitler!"

Birkaç dakika hiç konuşmaksızın seksenle gittiler. Sürücü, bomboş ana yolda ansızın ikinci kez fren yaptı. "İn aşağı!" dedi sonra. Bir karşılık vermek istedi Georg. Ama sürücü, "İn aşağı!" diye yineledi. Sesi şimdi korkutucu bir ton almış, yüzü öfkeden

gerilmişti. Georg'un söylediğini yapmaktan kaçındığını görünce, Georg'u kuvvet kullanarak arabadan atmaya kalkışır gibi oldu. Georg atladı. Atlarken yaralı elini yine arabaya vurunca inledi hafiften. Sendeleyerek yürürken kamyonun ışıkları da birkaç dakikadır çevreyi basmış olan sisin içinde yitip gitti. Arabalar kısa aralıklarla kayıp gidiyordu yanından ama, Georg hiçbirine el sallamaya cesaret edemiyordu. Daha saatlerce yürümek zorunda mıydı, yoksa saatlerce yürümüş müydü, şimdi bunu kestirecek halde değildi. Oppenheim ile Mainz arasındaki yolun neresinde olduğunu saptamaya çalıştı. Evlerinin pencereleri aydınlık olan küçük bir köyden geçti. Ama durup köyün adını sormaya korktu. Yanından geçen ya da penceresinden bakan birinin bakışlarıyla karşılaşıyordu kimi zaman ve bu bakışların sertliğinin etkisini gidermek için eliyle yüzünü sıvazlamak zorunluluğunu duyuyordu. Ne biçim papuçlar bu çaldıklarım, diye düşündü bir an. Yola devam isteği de, direnci de tükenmiş olduğu halde, papuçları onu zorla taşır gibiydi. Sonra yakınında, tam önünde zil sesleri duydu. Bir demiryolu hattı, önünde bulunan ve köy alanı sandığı bir alanda son buluyordu. Elektrikli trenin son durak yerindeki insanların arasına karışmıştı. Cebindeki bir markın otuz feniği ile bilet aldı. Önceleri tenha olan vagon, üçüncü istasyondan sonra bir fabrikanın yakınına vardığında tıklım tıklım doldu. Gözlerini önüne indirmiş oturuyordu Georg. Kimseyi görmeyip kendini yalnızca çevresindekilerin sıcaklığına ve kalabalıklığına bıraktığında, güvenlik altında olduğuna inanıyordu. Ama, biri ona çarptığı ya da baktığı anda her yanı buz kesiyordu.

Augustinerstrasse diye bir istasyonda inmek zorunda kaldı sonunda. Hat boyunca yürüyerek kentin içlerine doğru ilerledi. Kafasındaki uyuşukluk uçup gitmişti ansızın. Elinin acısı olmasa tüy gibi hafif bile hissedecekti kendini. Caddenin etkisiydi bu. Kalabalığın etkisi, başka bir deyimle kimseyi tümüyle yalnız

bırakmayan ya da bırakmazmış gibi görünen bir kentin etkisi. Şu binlerce kapıdan biri olsun açılırdı hiç kuşkusuz; sorun, açılacak kapıyı bulabilmekti. Georg bir fırından iki ekmek aldı. Çevresindeki genç ve yaşlı kadınların ekmeğin fiyatına, kalitesine ve bu ekmeği yiyecek olan erkeklerle çocuklara ilişkin gevezeliklerine kulak verdi. Bütün bu zaman boyunca bu akış hiç kesilmemiş miydi? Sonra kendi kendine ne düşler de kurarmışsın, dedi. Hiçbir zaman kesintiye uğramaz bu akış, uğramayacak da. Hem yürüdü, hem ekmeğini yedi. Helwig'in ceketine dökülen unları silkeledi. Bir kapıdan bakınca bir avlu, avlunun ortasında da bir çeşme çarptı gözüne. Birkaç çocuk, çeşmeye asılı tasla su içmekteydi. Georg da avluya girip içti. Sonra yoluna koyuldu. Çok büyük ve geniş bir alana varana kadar yürüdü. Alan, sokak lambalarına ve kaynaşan insanlara rağmen boş ve puslu gibi görünüyordu. Şuracığa oturmayı nasıl da isterdi şimdi! Ama gözü yemedi. Çan çalmaya başladı tam o anda. Çanın sesi öylesine güçlüydü ki, bitkin düşerek dayandığı duvar titriyordu. Alan uzanıp gittiğinden, Ren'in çok uzakta olamayacağını düşündü. Bir çocuğa sordu. Çocuk anında cevapladı bu soruyu: "Hemen bugün mü atacaksınız kendinizi?" Ancak bu karşılıktan sonra Georg, karşısında kızın artık çocuk sayılamayacağını, yalnızca ufak tefek yapılı, bunun yanı sıra da arsız ve açgözlü olduğunu fark etti. Kız duraklamış, adamın ondan Ren Nehri'ne kadar kendisiyle gelmesini isteyip istemediğini anlamaya çalışıyordu. Oysa gerçekte Georg'ta tam tersini uyandırmış, adamın içini boğan düşünceleri bir sonuca vardırmasını sağlamıştı. Hayır, Georg büyük köprülerden birinden karşı kıyıya geçmeyecek, kentte geceleyecekti. Çünkü köprübaşları her zamankinden daha sıkı bir denetim altındaydı hiç kuşkusuz. Sol kıyıda kalmak belki güç, ama mantığa uygun bir davranış olacaktı. Sol kıyıda kalmalı, daha aşağıdan bir yerde karşı kıyıya geçmek için başka bir ola-

nak aramalıydı. Gitmek istediği kente doğrudan doğruya değil, dolambaçlı yollardan geçerek varmalıydı. Kafası bomboş, kızın arkasından baktı. Kızın hızlı ve düzensiz adımlarını görünce kendi kızını mı anımsamıştı? Yoksa gördüğü her kız mı anımsatmaktaydı ona kendi kızını? Saniyeden daha kısa bir zaman parçası için bile olsa kafasında canlandırmayı başarmıştı. Kendi kızı da, tıpkı bunun gibi giderken bir kez daha omuzlarını kaldırmıştı. Çan sesi kesilmişti bu arada. Alanı ansızın sessizliğin sarmasıyla birlikte Georg, biraz önceki çan seslerinin ne kadar güçlü olduğunu bir kez daha anladı. Dayandığı duvardan geçen titremenin kesilmesinin de payı olmuştu bunda. Titreşimin sona ermesiyle duvar, sanki yeni baştan taşlaşmıştı. Georg, duvarın yanından ayrılarak başını kaldırıp çan kulelerine baktı. Oysa, daha kulelerin en yükseğini bulamadan başı döndü, çünkü iki alçak kulenin üzerinde başka bir kule tek başına sonbahar akşamına doğru yükselmekteydi. Öyle bir yüreklilik ve rahatlık vardı ki bu yükselişte, içi acıyla burkuldu. Öte yandan, böyle büyük yapının içinde mutlaka sandalye bulunacağını düşündü. Giriş yerini aradı. Bir kapı buldu. Öyle kocaman değildi. Kapıya gerçekten girebildiği için şaştı kendi kendisine. Önüne ilk çıkan sıranın ucuna yığıldı, işte burada dinlenebilirim, diye geçirdi kafasından. Ve ancak, ondan sonra dönüp çevresine bakındı. Uçsuz bucaksız gökyüzünün altında bile kendini bu kadar küçücük bulduğu olmamıştı. Sıralara oturmuş üç dört kadın görülüyordu; onlar da kendi gibi ufacıktı. Kendisiyle, en yakındaki sütunun uzaklığını, sonra tek tek sütunlar arasındaki uzaklığı ölçtü gözleriyle. Oturduğu yerden baktığında üzerinde ve çevresinde sınır değil, ama alabildiğine boşluk vardı yalnızca. Bütün bunları, kadınların ufaklığını, sütunlar arasındaki uzaklığı, sınırsızlığı ve boşluğu fark edince şaşırdı biraz. Belki de işin en şaşılacak yanı, bir an için bile olsa kendini unutmuş olmasıydı.

Bu sırada içeri giren zangoçta, buraya alışkın olması ve her zamanki işini görmesi nedeniyle, şaşkınlığın izi bile yoktu. Georg'un şaşkınlığına da anında son verdi. Sütunların arasında dolaşarak yüksek, neredeyse öfkeli denebilecek bir sesle, "Katedralin kapanış saati," dedi. Dualarından bir türlü ayrılamayan kadınlara da avutucu olmaktan çok öğretici bir ifadeyle, Tanrı'nın ertesi sabah da kilisede olacağını bildirdi. Georg, korkudan yerinden fırlamıştı. Kadınlar ağır adımlarla zangocun önünden geçip yakınlarındaki bir kapıdan çıktılar. Georg ise geldiği kapıya yöneldi. Kapalıydı gittiği kapı. Şimdi kadınların arkasından yetişebilmek için koşarak bütün kiliseyi geçmesi gerekiyordu. Ansızın bir şimşek çaktı kafasında. Koşacak yerde büyük bir vaftiz leğeni ayağının arkasına saklanıp zangocun kiliseyi kapatmasını bekledi.

Çoban Ernst toplamıştı koyunlarını. Islık çalarak küçük köpeğini çağırdı. Akşam daha basmamıştı yukarılarını. Tepelerin ve ağaçların üzerinde gökyüzü, kadınların dolaplarında uzun süre sakladıkları çarşaflar gibi, soluk sarı renkteydi. Vadiyi kaplayan sis bulutu öylesine yoğun ve dümdüzdü ki, insan vadi tabanının irili ufaklı ışık demetleriyle birlikte yükselmiş olduğuna, Schmiedtheim köyünün de sırtta değil, fakat bir düzlüğün ucunda bulunduğuna inanabilirdi. Sisin içinden fabrika ve tren düdükleri yankılanıyordu. Vardiya değişimi vardı fabrikada. Köy ve kentlerde ise kadınlar akşam yemeğini hazırlamaktaydılar. Aşağıdaki şoseden ilk bisiklet zilleri duyulmaya başlamıştı. Ernst, yolun yanındaki hendeğe kadar çıktı. Bir ayağını öne uzatıp kollarını göğsünün üstünde kavuşturdu. Aşağıya, yolun Traube Oteli'nin önünde yükseldiği noktaya dikti gözlerini. Dudaklarında, sanki Tanrı'ya ve insanlara yönelik bir alayın gülümsemesi titredi bir an. Aşağıdakilerin yolda inip bisikletlerini sürüklemek zorunda olduklarını düşünmek, Ernst'i her akşam eğlendirirdi.

On dakika sonra ilk dönenler ter içinde ve bitkin, yanından geçmeye başladılar. "Merhaba, Hannes!" "Selam, Ernst! Heil Hitler!" "Hey, Paul! Merhaba!"

"Merhaba, Franz!"

"Şimdi vaktim yok, Ernst" dedi Franz. Bisikletini, sabahleyin neşeyle zıplayarak geçtiği çıkıntıların üstünden itiyordu. Ernst dönüp onun arkasından baktı. Kendi kendine, nesi var ki bu herifin, diye sordu. Bir kız dalgasıdır mutlaka. Franz'tan pek hoşlanmadığını anlamıştı ansızın. Yine kendi kendine, ona ne gerek kız, dedi. Kıza ihtiyacı olan biri varsa o da benim. Mangold'ların mutfak camını tıkırdattı.

Franz ise hemen Marnet'lerin mutfağına girdi. "İyi akşamlar!"

"İyi akşamlar, Franz" diye homurdandı halası. Çorba, tabaklara konulmuştu. Çorbanın yanında sosis vardı. Erkeklere ikişer, kadınlara birer, çocuklara da yarımşar sosis düşmüştü. Sofradaki erkekler yaşlı Marnet, Marnet'in en büyük oğlu, damadı ve Franz'tı. Kadınlar Bayan Marnet ile Auguste'ydi. Küçük Hans'la Gustav, aileyi tamamlamışlardı. Çocuklara süt, büyüklere bira konmuştu. Ayrıca, çorba az olduğu için, ekmekle sucuk da konmuştu sofraya. Bayan Marnet, savaş yıllarında, türlü kurallar ve yasaklar arasında, bir ailenin ihtiyacı olan hemen her şeyi süt sağarak ve hayvan keserek sağlamayı öğrenmişti.

Tabaklar, bardaklar, giysiler, davranışlar, duvarlardaki küçük resimler ve dudaklardan çıkan sözler, bunların tümü Marnet'lerin ne yoksul, ne zengin, ne tam kentli, ne tam köylü, ne sofu ne de inançtan yoksun sayılabileceklerini göstermekteydi. Bayan Marnet, "Küçüğün hemen izin alamaması, dikkafalılığın her yerde işe yaramayacağını kanıtlıyor" dedi. Kadın Mainz'ta askerliğini yapan en küçük oğlundan söz ediyordu. "İyi bir ders olacak

ona." Franz'ın dışında masadakilerin tümü, küçüğün burnunun sürtülmesinin gerektiğini, çoğunlukla bütün gençlerin söz dinlemesini öğrenmelerinin iyi bir şey olduğunu savundular.

Franz, tabağındaki son lokmayı yutar yutmaz ayağa kalkınca Bayan Marnet, "Ama bugün pazartesi" dedi. Franz'ın son elmaların taşınmasına yardım edeceğini ummuşlardı.

Franz, çıkıp gittikten sonra da homurdanmalarını sürdürdüler. Ama, pek de söyleyebilecekleri bir şey yoktu onun arkasından, çünkü Franz, becerikli ve aklı başında bir insandı. Breilsheim'da oturan arkadaşı Hermann ile satranç oynama merakından başkaca bir tutkusu da yoktu. "Şöyle doğru dürüst bir kız arkadaşı olsa" dedi Auguste. "O zaman yapmazdı böyle şeyler."

Franz, bu arada bisikletine atlamış ve bu kez ters yöne sapıp tarla yolundan Breilsheim'a inmişti. Bir zamanlar köy olan Breilsheim, şimdi yeni yerleşme merkezi sayesinde Griesheim'la birleşerek büyümüştü. Hermann da evlendiğinden bu yana demiryolu işçisi olmasının sağladığı öncelik hakkına dayanarak bu yeni yerleşme merkezinde oturmaktaydı. Zaten bu ilkbaharda Marnet'lerin genç bir yeğenleri Else Marnet ile ikinci evliliğini yapınca ansızın birçok konuda türlü kolaylıklara, ödünç para alabilmek için bir sürü olanağa sahip oluvermişti. Yine de kimi zaman, bu çocuk yaştaki kızla evlenmekle iyi edip etmediğini kendi kendine sormuyor değildi. Evet, kız sevimliydi ve çok gençti, kendi de yıllardan beri, özellikle son üç yıldan bu yana dayanılmaz bir yalnızlık içersindeydi. Yine de bütün bunlar evlenmesi için yeterli birer neden miydi?

Else mutfakta şarkı söylemekteydi. Sesi çok güzel ve pürüzsüz sayılmazdı. Ama, sırf öyle içinden geldiği gibi söylediğinden şarkısı küçük bir derenin çırpıntıları gibi, söyleyenin anlık ruhsal durumuna göre kimi zaman neşeli, kimi zaman hüzünlü ezgiler toplamı etkisi uyandırdı.

Hermann, içinde hafiften bir suçluluk duygusuyla alnını buruşturdu. Satranç tahtasını aralarına koydular. Oyunu açarken çoğunlukla başvurdukları üç hamleyi birer otomat gibi, düşünmeksizin yaptılar ikisi de. Ve Franz anlatmaya koyuldu. Gün boyunca öylesine özlemle beklemişti ki bu anı, şimdi her şeyi anlatabilmenin verdiği rahatlıkla biraz karışık konuşuyordu. Hermann arada sırada küçük sorular soruyordu. Evet, onun kulağına da gelmişti bazı söylentiler. Ne olursa olsun, şimdi her bakımdan hazırlıklı olmak gerekiyordu. Yardım isteyen biri çıkabilirdi ortaya. Hermann kendisinin duyduğu bir olayı, eskiden tanıdığı, iyi bir adam olan eski Nahiye Müdürü Wallau'nun Westhofen'den kaçmış olduğunu Franz'a bile söylemedi. Dahası bu kaçışta Bayan Wallau'nun yardımının da olabileceğini öğrenmiş, bu yüzden tedirgin olmuştu, çünkü durum gerçekten böyleyse, o zaman kimsenin kulağına gitmemesi gerekirdi. Franz, Georg'un adını yineleyince Hermann, o konuda bir şey duymadığını söyledi. "Bu olayın üzerinde iyi durmak gerekir" dedi. "Gerçekleştirilebilmiş bir kaçış olayı, yabana atılabilecek bir konu değildir çünkü."

8

O sonbahar gecesi gözlerini kapamayan ve "Benimki de aralarında mı acaba?" diye düşünen, yalnız Franz değildi hiç kuşkusuz. Kamptan kaçanların arasında kendi kafasındaki adın da bulunabileceğini düşünüp huzuru kaçan, bir tek o değildi. Eve kendi bakımı için para vermeye başladıktan sonra kendine oda olarak seçtiği bölmedeki yatağında bir o yana, bir bu yana dönüp duruyordu. Elma ürünü bu yıl çok bol olduğundan, önceki akşam alelacele birkaç tahta daha çakılmıştı duvara.

Elma kokusundan başı döner gibi olan Franz, bir kez daha kalkıp başını pencereden dışarı çıkardı. Salı günü elmaların pazara götürülmek üzere boşaltılacağına seviniyordu. İçinin hiç istemeyişine ve karnının bu meyveyle tıka basa dolu oluşuna rağmen, yine bir elma aldı, acele lokmalarla tıkıştırdıktan sonra koçanını bahçeye fırlattı. Sırığın üstünde duran ve gündüz vakti hercai menekşelerle şebboyların arasında mavi parıltılar saçan cam küre, şimdi sanki ay gökyüzünden bahçeye yuvarlanmış gibi gümüş rengindeydi. Arazi eğimli olduğundan yıldızlarla bezeli gökyüzü, barışsever bir komşunun verdiği huzurla Marnet'lerin çitinin hemen ötesinde başlıyordu.

Franz derin derin içini çekti. Sonra dönüp yine yattı. Belki yüzüncü kez neden o da aralarında olsun, diye düşündü. Franz'ın düşündüğü, bir zamanlarki arkadaşı Georg'tu. Arkadaşı diye nitelendirebilir miydi acaba? Hiç kuşkusuz arkadaşıydı. Dahası, en iyi ve tek dostumdu, diye düşündü. Bu ayrım onu büsbütün tedirgin etmişti.

Ne zaman tanımıştı Georg'u? 1927'de, Fichte tatil kampında. Yo, hayır, daha önce. Çok daha önce. Okuldan çıkışlarından kısa bir süre sonra Eschenheim futbol alanında rastlamıştı ona. Kendisi, yani Franz, kimsenin ilgisini çekemeyecek kadar kötü bir futbolcuydu. Bu nedenle futboldan başka bir şey düşünmeyen Georg gibileriyle alay ederdi. "Georg, senin omuzlarında kafa değil, ama bir futbol topu var." Bu sözler üzerine Georg'un gözleri küçülmüş, neredeyse çizgi haline gelmişti. Ertesi günü öğleden sonra topu Franz'ın karnına şutlaması, bir rastlantı değildi hiç kuşkusuz. Bu olaydan sonra Franz, futbol alanından uzak kalmıştı. Bunu yapmakla her şeyini yitirmemişti gerçi, ama futbolun çekiciliğinden kendini kolay kolay kurtaramamıştı. Dahası, sonraları Eschenheim takımının kalecisi olmayı düşlediği bile olmuştu.

Dört yıl sonra Georg'a, Fichte tatil kamplarından birinde yönettiği bir kursta rastlamıştı. Georg, Fichte'ye Jiu-Jitsu dersi için geldiğini, kursa da yalnızca can sıkıntısından katıldığını ileri sürmüştü. Kurs öğretmeninin ise, bir zamanlar futbol alanında tanıdığı beceriksiz Franz olabileceğini aklından bile geçirmemişti. Georg'un gözleri yine küçülüvermiş, sanki ortada öcü alınacak bir onur sorunu ya da sövme olayı varmış gibi, gözlerinde nefret dolu bakışlar belirivermişti. Ve büyük bir olasılıkla elinden geleni yapıp Franz'a verdiği kursu zehir etmeyi kararlaştırmıştı. Fakat, kursun havasını bozma girişimlerinin başkalarınca benimsenmemesi ve hoş karşılanmaması üzerine, ikinci girişimden sonra kendiliğinden kurstan çekilmişti. Bu arada Franz, onu sürekli olarak gözlemişti. Georg'un güzel ve bronz tenli yüzünde bir nefret ve hor görme vardı çoğu kez. Aşırı bir kendine güven havasıyla yürür gibiydi. Ondan daha az yakışıklı ve güçlü olanların hepsine acır gibiydi. Yalnızca kürek çekerken ve güreşirken kendini unutuyordu. Bu uğraşlara daldığı zamanlar, sanki kendinden kaçmayı başarmış gibi, neşeli bir anlam beliriyordu yüzünde. Franz, kaynağını saptayamadığı bir merakın etkisiyle Georg'un giriş belgesini okumuştu. Georg, otomobil tesviyeciliği öğrenimi yapmıştı, ama öğrenimini tamamladığından bu yana işsizdi.

Ertesi kış Georg'a ocak gösterilerinde rastlamıştı. Yine o donuk, neredeyse nefret dolu gülümseme vardı yüzünde. Yüzünün çizgileri ancak şarkı söylerken yumuşamıştı bir parça. Sonra, göstericiler dağıldıktan sonra merkez karakolunda Georg'a yine rastlamıştı. Georg, ayağındaki spor papuçları yüzünden şanssızlığa uğramış, papuçlarından birinin topuğu, kenti kaplayan sulu karda kopmuştu. Franz, Georg'un sonuna kadar yalınayak gitmeyi göze alacaklardan biri olduğunu düşünmüştü bir an. Sonra, ondan ayakkabı numarasını sormuştu. Georg ise, "Ben kendim onarırım" diye karşılamıştı bu soruyu. Arkasından Franz,

tatil kampında çekilen resimlerden görmek ister misin, diye sormuş, resimlerde onun da bulunduğunu söylemişti. Georg bunun üzerine neden olmasın, demişti. Değil mi ki yüzme yarışında ve Jiu-Jitsu yaparken resimleri vardı, görmek isterdi elbet onları. "Bakarız bir gün" diye karşılık vermişti. "Bir işin var mı bu akşam?" diye sormuştu Franz. "Ne işim olsun?" demişti Georg. İkisi de belirli bir neden bulunmaksızın sıkılgan oluvermişti. Kentin eski kesimine uzanan yolun tamamı boyunca tek sözcük konuşmamışlardı birbirleriyle. Franz, Georg'tan ayrılabilmek için bir bahane bulmaya çalışmıştı içinden. Bu çocuğu neden çağırdığını sormuştu kendi kendine. Oysa, gerçekte niyeti okumaktı o akşam. Bir dükkâna girip sucuk, peynir ve portakal almıştı. Georg dışarıda, vitrinin önünde beklemişti. Ama o, her zamanki alışılmış gülümsemesiyle değil, neredeyse asık bir yüzle. Franz, dükkândan ona sürekli bakmasına karşın anlayamamıştı somurtmasının nedenini.

Franz, o sıralarda Hirschgasse'de, damları arduvazla örtülü güzel evlerden birinde oturmaktaydı. Odası küçüktü ve tavanı kapıya doğru eğimliydi. "Burada yalnız mı oturuyorsun?" diye sormuştu Georg.

Gülmüştü Franz: "Bir ailem yok henüz."

"Demek tek başına oturuyorsun" diye yinelemişti Georg. Kara bulutlar o sözden sonra iyice kaplamıştı yüzünü.

"Demek böyle." Franz, Georg'un, kalabalık bir aileyle yaşamak zorunda olduğunu anlamıştı. 'Demek böyle' sözünün anlamı ise açıktı: Demek böyle yaşıyorsun. O zaman hiç şaşmamak gerek hayatta ilerlemene.

Franz "Buraya taşınmak ister misin?" diye sormuştu. Georg, bakışlarını ona dikmişti. Yüzünde ne bir gülümseme ne de burnu büyüklük havası vardı; baskına uğramış, doğal ifadesini takınmaya zaman bulamamış gibiydi. "Ben mi? Buraya mı?"

"Evet."

"Ciddi misin bu söylediğinde?" diye sormuştu Georg kısık sesle.

Franz, "Ben her söylediğimde ciddiyimdir" diye eklemişti. Gerçekte ise bu soruyu düşünüp taşındıktan sonra sormamış, öylece ağzından kaçırıvermişti. Gerçek kendini daha sonra belli etmiş, dahası, acı bir gerçek olmuştu bu. Georg'un rengi uçmuştu öneriyi duyunca. Ve Franz, ancak o zaman gelişigüzel önerisinin Georg için ölçülemeyecek derecede büyük önem taşıdığını, dahası, yaşamında bir dönüm noktası olduğunu anlamıştı. Franz olanları bir bir anımsıyordu şimdi: Hemen sırtını dönmüştü. Elmalarla dolu küçük odasında, pencereye gitmiş, küçük penceremi tamamen kaplamıştı. Vakit akşam, mevsim kıştı. Işığı yakmıştım sonra. Ata biner gibi sandalyeye oturmuştu. Güzel, kahverengi saçları sık bir demet halinde ensesine dökülüyordu. Kendine ve bana portakal soymuştu.

Franz anılara kendini iyice kaptırmıştı. Merdiven başındaki musluktan su getirmek için çaydanlığı almıştım. Ben kapıda dururken o, oturduğu yerden bana bakmıştı. Gri gözleri alabildiğine sakindi. Çocukken beni korkutan o tuhaf noktacıklar ise silinip gitmişti. "Bu odayı yeniden badana edeceğim" demişti. "Bu sandıktan kitapların için bir raf yapacağım. Şuradaki kilitli güzel sandıktan da bir dolap yapacağım, yeni alınmış gibi olacak."

Kısa süre sonra Franz da işsiz kalmıştı. İşsizlik sigortasından aldıklarıyla geçici işlerden kazandıkları parayı birleştirmişlerdi. Eşsiz bir kıştı, diye düşündü Franz, daha önce ve daha sonraki yıllarımdan herhangi biriyle karşılaştırılması olanaksız bir kış. Küçük, eğik damlı, yeni sarı badanalı bir oda. Damlarda kar yığınları. Epey aç kaldıkları olmuştu herhalde.

Açlık üzerinden kafa yormuş, onunla gerçekten savaşmak zorunda kalmış herkes gibi onları da, bütün dünyanın açlığı kar-

şısında, en az kendi açlıkları etkilemişti. İşe gitmişler, okumuşlar, gösterilere ve toplantılara birlikte katılmışlardı. Oturdukları bölgede onlar gibi iki kişiye gerek duyulduğunda birlikte çağrılmışlardı. Ve yalnız kaldıkları zamanlarda da, Georg'un sorularıyla Franz'ın verdiği karşılıklardan "ortak dünyamız" dedikleri dünya oluşmuştu, içinde ne kadar uzun yaşanırsa o kadar kendiliğinden gençleşen, nimetlerinden yararlandıkça daha da büyüyüp gelişen bir dünya.

En azından Franz için böyleydi yaşamları. Georg ise zamanla sessizleşmiş, daha az sorar olmuştu. Franz, o sıralarda Georg'u şu ya da bu biçimde incitmiş olmalıyım, bu kesin, diye düşündü. Neden okuması için zorladım onu? Böyle yapmakla acı vermiş olmalıyım herhalde. Georg, bütün bu okuduklarını aklında tutamayacağını, bunların ona göre olmadığını açık yürekliliklе söylemişti. Ve sonra Franz, bazı geceler eski futbol arkadaşı Paul'de kalmaya başlamıştı. Paul, neden böyle ansızın yüksekten baktığını ve hep konuşmaya yapmak ihtiyacını duyduğunu sorup gülmüştü ona. Georg'a gelince, Franz gelmediği zamanlar sıkılır gibiydi. Zaman zaman yine ailesinin evinde gecelemeye başlamıştı. Çoğu kez de neşeli bakışlı, zayıf bir çocukcağız olan erkek kardeşini yanında getirir olmuştu. Sanırım daha o zamandan başlamıştı, diye düşündü Franz. Elinde olmaksızın düş kırıklığına uğramıştı Georg. Belki de düşünmüştü ki odamı paylaşınca ve benimle yaşayınca... Kısa zamandan sıkılır oldu odadan. Benim tutumum ise farklıydı. Ona bir uzaklığın varlığını gösterdim, onunla kendi arama koyduğum bir uzaklığın varlığını. Oysa gerçekte yoktu böyle bir uzaklık, çünkü uyguladığım ölçü yanlıştı.

Georg, kışın sonuna doğru tedirginleşmişti. Çok sık çıkmaya başlamış, kız arkadaşlarını oldukça sık değiştirir olmuş, değiştirirken de en tuhaf ölçüleri uygulamaya başlamıştı. Tatil kampı grubundaki en güzel kızı bırakıp, biraz kafadan çatlak ve sırtı

kamburca olan bir satıcı kızla çıkmıştı. Fırıncının karısına, kocasıyla hır çıkana dek kur yapmıştı. Sonra da hafta sonunda örgütte çalışan, gözlüklü, ufak tefek yapılı bir kızla gitmişti. Döndükten sonra da, "Bilgisi senden çok fazla, Franz" demişti. Bir defasında da, "Sen, gerçek bir dost değilsin, Franz" demişti. "Kendin hakkında tek bir şey anlatmıyorsun. Oysa ben çıktığım kızları birbiri ardına sana sergiliyor ve her şeyi anlatıyorum. Bence senin de sakladığın bir sevgilin var, şöyle kolay rastlanır türden olmayan biri. Eminim bundan."

"İnsanın bir süre de yalnız yaşayabileceğini aklın almıyor da, ondan böyle düşünüyorsun."

Franz, düşünmeyi sürdürdü: Elli Mettenheimer'i 20 Mart 1928 günü, akşamın yedisine doğru, postane kapanmazdan hemen önce tanıdım. Aynı bankın önünde duruyorduk ve onun kulağında mercan küpeler vardı. İkinci defasında ise benim isteğim üzerine küpelerini çıkarıp çantasına koymuştu. Ona, böyle şeyleri ancak zenci kadınların kulaklarına ve burunlarına taktıklarını söylemiştim. Gülmüştü bu sözüme. Gerçekte yazık olmuştu takmaması da, çünkü küpeler kahverengi saçlarına iyi gitmişti.

Bu tanışmayı Georg'tan saklamıştı. Sonra, bir akşam yolda karşılaşmışlardı. "Demek böyle" demişti Georg. Ve Franz pazar akşamları döndüğünde, Georg dudaklarında muzip bir gülümsemeyle, "Nasıldı?" diye sormuştu. Gözlerindeki o tuhaf noktacıklar da inanılmayacak kadar çoğalmıştı o sıralarda. Franz, "O öyle kızlardan değil" diye yanıtlamıştı.

Bir gün Elli, gelemeyeceğini söylemişti. Suçu da sert bir insan olduğunu söylediği babasının üzerine atmıştı. Babasının işi duvar kâğıdı yapıştırıcılığıydı. Franz, bir pazartesi günü Elli'yi çalıştığı büronun önünde beklemişti. Ama kız onun yanında durmamış, acelesi olduğunu söyleyerek ilk gelen tramvaya atlamıştı. Franz, sürekli olarak Georg'un kendisini gözlediğini anlamıştı o

hafta boyunca. Hafta sonu geldiğinde Georg, büyük bir özenle hazırlanmıştı. Çıkarken de pazar günü hazırlayacağı bir kurs için pencerenin içine kitaplarını yerleştirmekte olan Franz'a, "İyi eğlenceler, Franz" demişti. Pazar akşamı güneş yanığı bir tenle ve çok neşeli dönmüştü. Sanki o gittiğinden beri hiç yerinden kımıldamamış olan Franz'a, "Çalışmak da insanın ancak öğrendikten sonra yapabileceği bir şey" demişti. Birkaç gün sonra Franz, sokakta rastlamıştı Elli'ye. Onu görür görmez de yüreğinin ağzına gelir gibi olduğunu hissetmişti. Güneşten kıpkırmızıydı kızın yüzü. Şöyle demişti: "Sevgili Franz, en iyisi gerçeği ben söyleyeyim sana. Georg ve ben... Kızma bana, insanın elinde değil böyle şeyler, sen de bilirsin bunu."

"Anlıyorum, önemli değil" demiş ve hızlı adımlarla oradan uzaklaşmıştı Franz. Saatler boyu bir karanlığın içinde dolaşmış, bu karanlıkta yalnızca parıldayan iki nokta, bir çift mercan küpe titremişti gözlerinin önünde.

O gün Franz odaya döndüğünde, Georg pencerenin içinde oturuyordu. Franz hemen eşyalarını toplamaya başlamıştı. Öteki ise bakışlarını ona dikmişti. Karşısındakinin yüzünü kendinden yana çevirmeye zorlayacak kadar güçlüydü bakışları, oysa o anda Franz'ın tek isteği, yaşamı boyunca bir daha Georg'un bakışlarıyle karşılaşmamaktı. Biraz gülümsemişti Georg. Bunun üzerine onun suratına, dahası gözünün üstüne vurmak için neredeyse karşı konulmaz bir istek alevlenmişti Franz'ın içinde. Ve bu sahneyi izleyen an, belki ortak yaşamları boyunca birbirlerini tam anlamıyla anlayabildikleri tek an olmuştu. Franz, o âna kadar davranışlarını biçimlemiş olan tüm isteklerin, birinin dışında, sönüp gittiğini hissetmişti. Georg'a gelince, o da belki ilk kez içtenlikle kargaşadan çıkmak, karışık ve tedirgin yaşamının dışına çıkıp tek bir amaca yönelebilmek istemişti. Sakin bir sesle: "Benim için buradan taşınmana gerek yok, Franz. Benimle daha

fazla birlikte olmak itici geliyorsa sana -ve öyle sanıyorum ki, daha doğrusu şimdi anlıyorum ki, her zaman biraz itici gelmişti sana burada kalmam-, ben zaten gideceğim. Elli'yle hemen evleneceğiz." Başlangıçta Franz'ın niyeti ona hiçbir şey söylememekti. Ama bu sözü duyunca kendini tutamamış, "Nasıl? Sen ve Elli mi?" deyivermişti.

"Evet, neden olmasın?" diye sormuştu Georg. "Elli ötekilerin hepsinden çok başka bir kız. Ayrıca babası bana iş de bulacak."

Bu damattan, daha ilk gördüğü gün hoşlanmamış olan Elli'nin babası, yapılacak başka bir şey kalmadığı için en kısa zamanda evlenmelerinde diretmişti. Ayrıca, kendi deyişiyle, en sevdiği kızının nasıl kanına girildiğine gözleriyle tanık olmamak için, bir de oda tutmuştu onlara.

Elmayla dolu bölmesindeki dar yatağında, ellerini ensesinde kavuşturmuş yatan Franz, o gün geçen her sözcüğü, Georg'un yüzündeki ifade değişikliklerinin hepsini anımsıyordu. Yıllar boyu belleğinden kovmaya çabalamıştı bunları. Bütün çabalarına karşın anımsadığı bir şey olduğu zaman da irkilmişti. Şimdi ise bütün sahneleri ağır çekimle gözlerinin önünden geçiriyordu. Bunu yaparken içinde uyanan tek duygu şaşkınlıktı. Artık acı vermiyor, diye düşündü. Umursamıyorum. Bütün bunların artık acı vermemesi için aradan geçen süre içinde, bilmediğim çok korkunç şeyler olmalı.

Georg'u üç hafta sonra, Bockenheim Tesisleri'ndeki bir sıranın üstünde, inanılmayacak şişmanlıkta bir kadınla birlikte görmüştü. Georg, kadının sırtına atmıştı elini, ama tamamen sarılamamıştı. Elli ise doğumdan önce annesiyle babasının yanına taşınmıştı. Ama babası -Franz komşulardan öğrenmişti bunu-, kızının kocasına dönmesinde diretmişti. Çünkü, 'Sen evlendin bu adamla, bir de çocuk bekliyorsun, o halde onunla yaşamanın yolunu bulman gerek' diye düşünmüştü. Bu arada

Georg, Elli'nin babasının deyişiyle, serserilik yüzünden bir kez daha işsiz kalmıştı. Elli yine büroya gitmeye başlamıştı. Franz, geziye çıkmazdan az önce Elli'nin kesin olarak ailesinin yanına döndüğünü öğrenmişti.

Bir çocuk oyunu vardır. Çok renkli bir resmin üstüne çeşitli renkte camlar konur. Camın rengine göre ortaya çıkan görüntü de farklıdır. O sıralarda Franz baktığı camın ardında arkadaşını yalnızca belli bazı davranışlarıyla görebilmişti. Başka camları ise denememişti. Çok geçmeden de görmez olmuştu onu zaten. Artık o kente dayanamadığından, yer değiştirme girişiminde bulunmuştu. Başkalarının kavgaya tutuşup sonra da unutup gidecekleri bir olay, Franz'ı böyle derinden etkilemişti. Ama Franz'ın yaradılışındaki insanlar üzerinde her olayın etkisi büyük olur. Böylece Franz da yıllardır yüzünü görmediği annesinin yanına gitmişti. Annesi, evli kızlarından biriyle Kuzey Almanya'daydı. Franz, gittiği yerde kalmıştı. Bu değişiklik, yaşamındaki boyutların mutlu bir biçimde genişlemesine yol açmıştı. Dahası, onu buraya sürükleyen olayı da unutup bu yeni yerle, yeni arkadaşlarla kaynaşmıştı zamanla. Yaşamının dış görünüşü açısından bir kentten ötekine göç eden sayısız işsizlerden biriydi. Üniversite değiştiren bir öğrenciye de benzetilebilirdi belki. Eğer kendini bir süre birlikte yaşadığı sakin ve aklı başında kızı sevdiğine inandırabilseydi, mutlu bile olabilirdi.

1933'te, annesinin ölümünden sonra, daha önce yaşadığı kentin yakınına taşınmıştı. Üç nedenden ötürü olmuştu bu dönüş: O güne değin bulunduğu yerde fazla tanınmış, tehlike başının üzerinde dolaşmaya başlamıştı. Güneyde ise adı unutulmuştu, ama onun gibi insanları ve koşulları tanıyan birine ihtiyaç vardı. Amcasının yanında kalıyordu. Rastladığı tanıdıkları, şöyle diyorlardı onun için: "Bu da eskiden daha başka türlü konuşurdu." Ya da, işte, dönen biri daha, diye düşünüyorlardı.

Günün birinde Franz, yakın çevresinde kendisi hakkında bilgi sahibi olan tek insana, demir yolu işçisi Hermann'a gitmişti. Hermann ona sakin bir sesle -yalnız her zamankinden bir nebze daha sakin bir sesle-, önceki gece kötü bir tutuklama olayının olduğunu söylemişti. Kötüydü, çünkü birinci tutuklanan, bütün bağlantıyı elinde tutan bir kişiydi. İkincisi de bulunduğu yere çok kısa bir süre önce, kendinden öncekilerin tutuklanması nedeniyle getirilmişti. Hermann sakin bir sesle, ama açıkça, tutuklananın konuşması olasılığından söz etmişti. Gereğince güçlü olmayışından ya da acemiliğinden konuşabilirdi. Bu durumda Hermann'a, tutuklanan kişiye güven duymamakla haksızlık etmiş olabileceği düşüncesini bir yana bırakıp kuşkularının doğrultusunda davranmak kalıyordu. Bütün bağlantıların değiştirilmesi, tutuklanan adamın haklarında bilgi sahibi olduğu kişilerin uyarılması gerekiyordu. Burada sözünü ansızın kesmiş, sert bir sesle Franz'a, daha önce o kentte yaşamış olduğuna göre sözü edilen adamı tanıyabileceğini söylemişti. Tutuklananın adı Georg'tu.

Franz tutmaya çalışmıştı kendini. Ama bu adı birkaç yıl sonra yine duymanın yüzünde yarattığı değişikliği Hermann'dan saklama başarısını gösterememişti. Birkaç cümleyle karşısındakine Franz'ın gerçeğe uygun bir portresini çizmişti. Oysa en sakin zamanlarında bile kişisel duygularını böylesine bir yana bırakamazdı herhalde. Hermann ise karşısındakinin dağınıklığını kendine göre yorumlamıştı. Satranç tahtasının başında bütün gerekli önlemleri saptamışlardı.

Oysa şimdi Franz, gereksizdi o önlemlerin tümü, diye düşünüyordu. Ne bağlantılarda bir değişiklik yapmamıza ne de örgüt üyelerini uyarmamıza gerek vardı. Benim yürek çarpıntısıyla Hermann'ın evinden çıkmam da gereksizdi.

Çünkü birkaç hafta sonra Hermann onu Westhofen'den salıverilen bir tutukluyla görüştürmüştü. Adam şunları anlatmıştı

Georg için: "Bize güçlü kuvvetli bir insanın nasıl hemen ezilebileceğini göstermek için onu örnek seçtiler. Ama beklenenin tersi gerçekleşti. Bize bütün gösterebildikleri Georg gibilerine boyun eğdirecek bir gücün bulunmadığı oldu. Şimdi ona işkence ediyorlar hâlâ, çünkü artık istedikleri onu öldürmek. Yüzündeki ifadeyle ve gülümsemesiyle çılgına çevirdi karşısındakileri. Hele gözleri ve o gözlerdeki tuhaf noktacıklar! Ama o güzel yüzünden geriye bir iz kalmadı şimdi. Yumruklaya yumruklaya tanınmaz hale getirdiler."

Franz kalktı yatağından. Küçük pencereden dışarı uzatabildiğince uzattı başını. Çıt çıkmıyordu dışarıda. Franz ilk kez olarak bu sessizliğin, barış ve huzurun varlığını kanıtlamadığını hissetti. Dünya sessiz değil, dilsizdi, susturulmuştu. Ellerini bilinçsizce ay ışığından, tüm yüzeylere yayılmak ve tüm aralıklardan sızabilmek yeteneğine sahip olan tek ışıktan geri çekti. Tutuklananın o olduğunu nasıl bilebilirdim, diye düşündü. Bunu önceden bilebilme olanağı var mıydı? Onurumuz, zaferimiz ve güvenliğimiz bir anda onun elinde kalıvermişti. Geçmişi ve o geçmişteki bütün kötü olaylar bir anda önemini yitirmiş, silinip gitmişti. Ama böyle olacağı önceden kestirilemezdi gerçekten. Onun yerinde ben olsaydım, dayanamazdım belki de; oysa bir zamanlar ben onu...

Ansızın büyük bir yorgunluk çökmüştü Franz'ın her yanına. Yine yatağına uzandı. Belki de bu kaçanların arasında değildir, diye düşünüyordu şimdi. Gücü, böyle bir işe girişemeyecek kadar tükenmiş olmalı. Ama kaçanlar kim olurlarsa olsunlar, Hermann haklıydı söylediklerinde: Bir kaçak, kaçmayı başaran biri, her zaman karıştırır ortalığı. Onların sınırsız güçlerinin üzerine çöken bir kuşku bulutu yüzeyinde beliren bir çatlaktır, bir kaçak.

İKİNCİ BÖLÜM

1

Zangoç gitmişti artık. Ana giriş kapısının kapanmasından ve son yankının da kubbede dağılmasından sonra Georg, son bir süre kazanmış olduğunu anladı. Bu erteleme birden gözüne öyle büyük gözükmüştü ki, neredeyse onu kesin kurtuluşla karıştıracaktı. Kaçışından, dahası tutuklanışından bu yana ilk kez sımsıcak bir güvenlik duygusuyla dolmuştu içi.

Alacakaranlık, pencerelerdeki renkli camları solduracak kadar koyulaşmıştı. Renk ve karanlık kargaşası sonucu sanki duvarlar geri çekilmiş, kubbe yükselmiş, yan yana dizilmiş sütunlar sonsuzluğa doğru uzanır ve bir bilinmeyene yükselir olmuştu. Belki hiçlik vardı bu bilinmeyenin ardında, belki de sonsuzluk. Georg gözetlendiği duygusuna kapıldı ansızın. Ruhunu ve gövdesini felce uğratan bu duyguyla savaşmaya çabaladı. Başını kaldırıp vaftiz leğeninin üzerinden baktı. Beş metre uzağında, ilk sütunun hemen yanında bir adamın bakışlarıyla karşılaştı. Adam elinde asası, sırtında taştan cübbesiyle kendi mezarını örten taşa dayanmıştı. Alacakaranlık, üzerindeki giysilerin görkemini dağıtıyor, alıp götürüyordu. Yüzündeki açık seçik ve bir öfkeyi yansıtan çizgilere ise dokunamıyordu. Gözleri, sürekli olarak yanından sürünerek geçen Georg'u izliyordu.

Alacakaranlık nedense dışarıdan gelmiyordu bu akşam. Katedral karanlığın içerisinde ağırdan erir ve taşlaşmışlığını yitirir gibiydi. Sütunlardaki asma filizi kabartmaları, başlıkları

süsleyen kabartma maskeli yüzler ve biraz ötedeki delik deşik olmuş çıplak ayak... Birer yanılsamaydı bunların tümü ya da bir duman dalgası. Taştan olan ne varsa buharlaşıyor, onların yerine Georg, giderek taş kesildiğini hissediyordu. Gözlerini kapadı. Birkaç kez soluk aldı derin derin. Şimdi geçmişti. Ya da karanlık daha da yoğunlaşmış ve bu yoğunluk Georg için bir yatıştırıcılığa dönüşmüştü. Kendine saklanacak bir yer aramaya koyuldu. Bir sütundan ötekine atladı. Her sütuna vardığında, sanki gözetlenmesi daha sürüyormuş gibi hemen olduğu yere siniveriyordu. Şimdi dibine çöktüğü sütunun hemen yanındaki mezar kapağının üstünde, bir umursamazlık içinde Georg'un üzerinden ileri bakan şişmanca, sağlıklı görünüşlü bir adam vardı. Dudaklarında güç ve iktidar sahibi olmanın verdiği o pervasız gülümseme donup kalmıştı. İki elinde birer taçla, Georg'un varlığından habersiz, sürekli olarak iki cüceye krallıklar armağan etmekteydi. Georg, sanki sütun aralıkları göz altındaymış gibi, bir adımda öteki sütuna sıçradı. Bu sütunun üstündeki adamın giysileri öyle çoktu ki, istese bunlardan birine sarılabilir gibi geldi Georg'a ve bir an irkiliverdi. Alabildiğine insancıl bir yüzdü adamınki ve bu yüz, içtenliği su götürmez, bir üzüntüyle, karşısındakinin üzüntüsünü paylaşma isteğiyle Georg'a eğilmişti. Neden bu çabaların yavrum, der gibiydi. Bırak kendini, vazgeç, çünkü sonun başlangıcındasın artık. Bak, bir çarpıntıdır almış yüreğini; yaralı elinin damarlarındaki kan bile çarpmakta. Georg, uygun bir yer buldu. Bu bir girintiydi duvarda. Tanrının yüce egemenliğini simgeleyen altı havarinin bakışları altında, ayağını bir yere sıkıştırmış bir köpek gibi, elini kıpırdatmaksızın önünde tutarak girintiye doğru ilerledi. Elinden geldiğince rahat, yerleşti. Sonra yaralı elinin tutulmuş bileğini ovaladı. Ardından dizlerini, ayak bileklerini ve ayak parmaklarını da ovaladı.

Ateşi yükselmeye başlamıştı bile. Ama Leni'nin yanına varana kadar hasta elinin kötü bir oyununa kurban gitmemesi gerekiyordu. Leni'ye gittiğinde yarası sarılacak, kendi yıkanacak, yemek yiyecek, içecek, uyuyacak ve iyileşecekti. Leni'yi gözlerinin önüne getirmeye çalıştı yine. Bu çaba, gizemli bir çabaydı, yerine ve zamanına göre kimi zaman başarıya ulaşır, kimi zaman da sonuçsuz kalırdı. Ama bu kez başardı görmeyi: Zayıf, on dokuz yaşında bir kızcağız. Bacakları ince ve çok uzun. Sık kirpiklerin altında neredeyse kara denebilecek koyu mavi gözle:, solgun esmer tenli bir yüz... İşte buydu sürekli olarak düşlerini dolduran. Anılarının ışığında ve ayrı kaldığı süre içersinde ilk bakışta hiçbir güzel yanını göremediği, dahası, yürüyüşüne uçmasını becerememeyen bir kuş görünümü veren uzun kolları ve bacakları yüzünden biraz gülünç bulduğu kız, masallarda bile çok az rastlanan bir peri olup çıkmıştı. Geride kalan her ayrılık gününün sonunda: düşlerinden daha bir saydamlaşmış ve kanatlanmış olarak salıveriyordu onu. Şimdi, uyuyakalmamak için buz gibi duvara dayanmış olduğu şu anda da Leni'yi sevgi sözcüklerine boğmaktaydı. Böyle yapmakla kızın karanlıkta yerinden doğrulacağına, ona kulak vereceğine inanıyordu.

Yalnızca düşlerinde var olan bu sayısız serüvenler, gerçekten birlikte olabildikleri tek bir günde bulmaktaydı kaynağını. Georg, ertesi günü hemen kentten ayrılmak zorunda kalmıştı. Ve ayrılırken kulaklarında onulmaz bir çaresizliğin pençesinde kıvranan kızın sürekli söz verişleri yankılanmıştı: "Sen gelene kadar bekleyeceğim burada. Kaçmak zorunda kalırsan da seni izleyeceğim."

Bulunduğu yerden köşedeki sütunun yanında duran adamı seçebiliyordu daha. Karanlığa rağmen yüzü uzaktan daha da açık ve seçikti şimdi. Ve dudaklarında uçuşan ifadeyle ölüm korkusu yerine huzur, adalet yerine bağışlayış sunar gibiydi.

Leni'nin ablasıyla birlikte oturduğu Niederrad'taki küçük ev, saklanacak bir yer ya da bir kaçış noktası olarak uygundu.

Ablası çalıştığı için çoğu zaman bulunmazdı evde. Bu tür düşünceler, o zamanlar da kafasını doldurmuştu. Oysa normal olarak o küçük odanın eşiğini aştığı anda başkaca her şeyi, başından geçmiş öteki sevileri ve yaşamının geçmişte kalmış uzun yollarını anında unutuverirdi. Ama bu düşünce başkaydı. Odanın duvarları aşılmaz birer çit gibi üzerlerine kapandığı anlarda bile gerektiğinde buranın uygun bir sığınak olabileceğini düşünmekten kendini alamamıştı. Sonra, Westhofen'de iken, bir gün ziyaretçisi olduğunu bildirdiklerinde, bir an ellerini Leni'ye de uzatabileceğini düşünüp ürpermişti. Karşısına çıkarılan kadını tanıyamamıştı ilk anda. Sanki en yakındaki köyden rastgele bir köylü kızını tutup oraya getirmişler gibi olmuştu. Karşısına getirdikleri Elli'ye öylesine yabancıydı.

Bir an içi geçmiş olmalıydı. Korkuyla sıçradı uykusundan. Katedralde gümbürtüler vardı. Bir ışık demeti katedralin içinden ve bu arada ayağının üstünden uçtu. Kaçsa mıydı acaba? Daha vakit var mıydı? Nereye kaçmalıydı? Bütün kapılar kapalıydı. Yalnızca biri açıktı ve ışık da oradan geliyordu. Küçük mihrapların bulunduğu yan bölmelerden birine kimsenin gözüne çarpmadan sığınabilirdi belki. Yaralı eline dayanarak doğruldu, bir çığlık attı ve yine olduğu yere çöktü. Şimdi ışık demetinin oradan sürünerek geçmeye cesaret edemezdi artık. Bu arada yapının içinde zangocun sesi yankılandı: "Ne savruk kadınlarsınız be! Her gün bir şey bırakmadan edemezsiniz!" Sözcükleri ağzından döküldüğünde, mahşer gününde verilen cezalar bildiriliyormuşçasına ürpertiyordu insanı. Yaşlı bir kadın, zangocun annesi, "İşte çantan burada" diye seslendi. Bunun hemen ardından zangocun karısının duvarlardan ve sütunlardan yankılanan, gerçek bir zafer çığlığını andıran sesi duyuldu: "Temizlik sırasında sıraların arasında bıraktığımdan emindim zaten!" Kadınlar çekildiler. Yürürken çıkardıkları ses, iki devin, adımlarını yerde sürürken

çıkardığı sesi andırıyordu. Kapı yine kapandı. Yankı, geride tek başına kalmıştı şimdi; sanki yitip gitmek istemiyormuşçasına bir kez daha yükselerek dalgalandı, yapının en uzak köşesine bile uzandı ve titreşimlerini, Georg'un titremesi geçtikten sonraya kadar sürdürdü.

Georg yine duvara dayandı. Göz kapakları ağırlaşmıştı. Katedralin içi iyice kararmıştı şimdi. Yanan tek lambanın karanlığın içinde bir yerlerde dolanan ışığı öyle zayıftı ki, kubbeyi aydınlatmıyor, bu karanlığın nasıl da koyu olduğunu daha bir vurguluyordu sanki. Biraz önce karanlığın basmasını isteyen Georg, şimdi güçlükle soluk alabilir olmuştu.

Georg, yine, şimdi üstündekini çıkarman gerek, diye öğütledi. Çünkü daha sonra bunu yapamayacak kadar bitkin düşeceksin. Her zaman yaptığı gibi, Wallau'nun sözünü dinledi ve bitkinliğinin azaldığını fark edince de şaşırdı. Wallau, ondan iki ay sonra getirilmişti kampa. "Demek sensin Georg dedikleri." Kendisinden yaşlı adamın onu selamlarken kullandığı bu dört sözcük, Georg'a ilk kez olarak kendi değerini tam anlamıyla göstermişti. Kamptan salıverilen bir tutuklu, dışarda Georg'un sözünü etmişti. Westhofen'de Georg'a en korkunç işkenceler yapılırken dışarıda, vatanının köy ve kentlerinde Georg için yeterince yargıya varılmış, ortadan kaldırılması olanaksız, manevi anlamda anıt benzeri bir mezar hazırlanmıştı. Şimdi bile, evet şimdi, bu koşullar altında bile, buz gibi duvara dayanmış dururken, şunlar geçiyordu kafasından: Wallau'ya, hayatım boyunca yalnız Westhofen'de rastlayabileceğimi bilseydim, her şeyi yeni baştan göze alabilirdim... Genç yaşamında ilk, belki de son kez, amacı ötekinin karşısında övünmek ya da kendini küçük göstermek ve yalnızca bunun için sevilmek olan bir dostluğun güneşi doğmuştu.

Gözlerinin önündeki karanlık, biraz önceki kadar kopkoyu değildi artık. Duvarın kireci yeni düşmüş kar gibi hafiften

parlıyordu. Georg, duvarın önünde bütün gövdesiyle karanlık bir gölge gibi belli olduğunu gördü. Yerini bir kez daha mı değiştirseydi acaba? Sabah duasından ne kadar önce açarlardı ki burasını? Sabaha kadar daha güvenlik dolu sayısız dakikalar vardı önünde. Zangocun önündeki haftalar gibi çok dakikalar. Çünkü önünde sonunda bir zangoç da tam anlamıyla güvenlik altında sayılmazdı.

Epey uzağında, büyük mihraba doğru tek bir sütun, aydınlık ve belirgin olarak yükselmekteydi. Bunun nedeni, ışığın kabartma çizgileri yalamasıydı. Şimdi kubbenin tamamını bu tek sütun taşır gibiydi. Ama ne de soğuk ve ürperticiydi her şey! Çevre buzdan bir dünyaydı ve sanki bu dünyada insanoğlunun ne elinin, ne de düşüncelerinin bir yeri olabilmişti o güne kadar. Georg, bir buzula düşmüş gibi hissediyordu kendini. Sağlam eliyle ayaklarını ve bütün oynak yerlerini ovuşturdu. İnsanın donup kalabileceği bir sığınaktaydı.

"Üç perende, insan gövdesi ancak bu kadarını yapabilir." Onun gibi tutuklu olan arkadaşı Belloni, inceden inceye anlatmıştı bunu. Gerçek adı Anton Meier olan Belloni'yi trapezde iken tutuklayıp götürmüşlerdi. Eşyası arasında Artistler Birliği'nce Fransa'ya gönderilen birkaç mektup bulmuşlardı. Sonra, kampa geldiğinde kaç kez kalkıp birkaç numara yapsın diye uykusundan uyandırmışlardı. Asık yüzlü, sessiz bir insandı, iyi bir arkadaştı, ama bir uzaklık vardı herkesle arasında. "Bugün bunu yapabilen üç artist var yalnızca. Evet rastlantı sonucu yapabilen başka kişiler de çıkabilir, ama sürdüremezler." Kendiliğinden Wallau'ya yanaşmış ve ne olursa olsun bir kaçma girişiminde bulunacağını bildirmişti. Buradan nasıl olsa canlı çıkamayacaklarını söylemişti. Kaçma girişimi için kendi gövdesinin çevikliğine ve arkadaşlarının yardımına güveniyordu. Sonra Georg'a bir adres vermişti. Her olasılığa karşı o adrese Georg için para ve giysi bırakacaktı.

Dürüst ve mert bir gençti hiç kuşkusuz, ama hakkında tam bir fikir edinilmesine olanak tanımayacak kadar da içine kapanıktı. Georg, o adrese başvurmak niyetinde değildi. Perşembe sabahı Leni'yi Frankfurt'taki eski arkadaşlarına yollayacaktı. Pelzer aklının yanı sıra bir de Belloni'nin sinirlerine ve kaslarına sahip olsaydı, büyük bir olasılıkla kurtulurdu. Aldinger ise şimdiye kadar mutlaka yakalanmıştı. Belki şu anda saçlarını koparan ve yaşlı köylü yüzünü tükürüğe boğan alçakların topunun babası olabilecek yaştaydı. Kamptayken artık bilincini yitirmiş gibi göründüğü zamanlarda bile insanlık onurundan ödün vermemişti. Aldinger'i komşu bölgenin belediye başkanı, aralarındaki eski bir aile çekişmesi yüzünden ihbar etmişti.

Füllgrabe, kaçan yedi kişi arasında Georg'un eskiden tanıdığı tek kişiydi. Para toplandığı zaman çoğu kez dükkânının kasasından Georg'a bir mark vermişti. Daha sonra, başına açılan dertler birbirini izlemeye başlayınca içinde kabaran öfkeyi hiçbir zaman atamamıştı. Bu işe razı edildiğini, bir türlü hayır diyemediğini söylemişti.

Albert'e gelince belki de yaşamıyordu artık. Haftalar boyu yapılanlara boyun eğmiş, hep yalnızca bir döviz meselesi olan suçunun önemsizliğini yineleyip durmuştu. Sonunda kanı beynine sıçramış, bu yüzden de Zillich onu ceza birliğine sokmuştu. Körleşmiş yüreğindeki son hayat kıvılcımı da uçup gidene kadar kim bilir nice korkunç darbeler yemek zorunda kalmıştı.

Georg, bu gidişle burada donacağım, diye düşündü. Beni bulacaklar sonra. Çocuklara duvarın bu kısmı gösterilecek: İşte, denecek, o acımasız dönemlerde bir sonbahar akşamı bir kaçak burada donmuştu. Saat kaçtı acaba? Gece yarısı olmak üzereydi herhalde. Şimdi yepyeni ve kopkoyu bir karanlığın içerisinde düşünmekteydi: Eskiden tanıyanlar arasında hatırlayan var mıdır beni acaba? Annem anımsıyor mudur? Hiç durmaksızın sövüp

sayardı. Kısa boyu, tombul gövdesi, çok iri ve hafif sallanan göğüsleri, hasta ayaklarıyla dolanır dururdu. Onu bir daha hiç göremeyeceğim nasıl olsa, diye düşündü. Hayatta kalsam bile göremeyeceğim. Annesinin yalnızca gözlerini unutamamıştı hiç. Canlı, kahverengi gözlerdi bunlar ve bakışları suçlamayla, çaresizliklerle doluydu. Şimdi utanıyordu. Georg; ancak üç ay karısı olarak kalabilen Elli'den, annesinin iri göğüslerinden ve sırtındaki tuhaf pazar giysisinden utandığı için utanıyordu. Küçükken okul arkadaşı olan Paul Röder'i düşündü. On yıl süreyle aynı sokakta birlikte misket, bir on yıl da futbol oynamışlardı. Sonra Georg kaybetmişti onu. Bunun nedeni kendisinin artık başka bir insan olması, küçük Röder'in ise neyse o olarak kalmasıydı. Şimdi güzel, ama bir daha kavuşamayacağı bir toprağı anımsatır gibiydi onun yuvarlak ve çil içindeki yüzü... Franz'ı da düşündü. İyiydi bana karşı, dedi, çok çabalamıştı benim için. Ama sonra bir çekişme olmuştu aramızda. Neden? Şimdi ne yapıyor acaba? Düzenli, dostluğa saygılı bir insandı.

Georg ansızın soluğunun kesildiğini hissetti. Bir pencere yansıyıvermişti katedralin zemininde. Belki katedral alanının öte yanındaki evlerden birinin ya da bir arabanın lambasının ışığından yansıyan bir pencere, koskoca ve türlü renklerle yanıp tutuşan bir halı gibi ansızın serilivermişti karanlığın ortasına. Her gece boşuna ve kimseye bir yararı dokunmaksızın bomboş katedralin yer çinilerinin üstüne atılıveren bir halı, çünkü Georg gibi konuğu herhalde bin yılda bir görürdü bu yapı.

Dışarıda bir yerde yanan o ışıkta belki bir çocuk yatıştırılmakta ya da bir evin erkeği geçirilmekteydi ve bu ışık yandığı sürece yaşamın bütün canlı görüntülerini siliverdi. Georg, evet, cennetten kovulan iki kişi bunlar olmalı, diye düşündü. Ya da bunlar, yeryüzünde başka bir yer bulunamadığı için bir yemliğin içine yatırılan ve küçük İsa'ya bakan iki ineğin kafası olma-

lı. Şuradaki ise o akşam yemeğidir belki de, kendisine ihanet edildiğini öğrendiğinde son yemeğini yediği sofrabaşı. Bu da, o çarmıha gerildikten sonra mızrağını batıran asker. Georg epeydir tanımaz olmuştu görüntülerin hepsini, çünkü onun evinde böyle görüntüler olmamıştı. Yalnızlığı yok eden ne varsa, avutucu bir güç taşır özünde. Avuntu kaynağı, sırf başkalarının o anda birlikte katlandıkları acılar değildir. Başkalarınca bir zamanlar çekilmiş olanlar da açabilir bu pınarbaşının yolunu.

Sonra söndü dışarıdaki ışık. Ortalık eskisinden de daha karanlık oldu. Georg kardeşlerini düşündü. Özellikle kendi yetiştirdiği en küçüğünü anımsarken içinde kabaran sevecenlik, bir çocuktan çok kedi yavrularına beslenen bir duyguydu. Yalnızca bir kez, o da çok kısa görmüş olduğu kendi çocuğunu düşündü. Sonunda belli bir şey düşünmez oldu. Yüzler, kimi zaman silik, kimi zaman alabildiğine açık seçik, birbirini izledi. Bazıları sokaklardan parçalar getirdiler yanlarında, okul bahçelerini, spor alanlarını getirenler oldu. Akarsuyu, bulutları ve ormanları sırtlarında taşıyanlar vardı. Hepsi kendiliklerinden almışlardı çevresini, sevdiği ne varsa sımsıkı tutunabilsin diye. Sonra her şey biçimini, çizgilerini yitirdi. Ne annesininkini ne de bir başkasının yüzünü çağırabilecek gücü kalmıştı. Gözleri, sanki bütün bunları gerçekten izlemişçesine acıyordu. Uzaklarda, artık katedralin dışında sandığı bir yerde alacalı bir şey parladı. Dışarıdan bir otomobil geçti. Farların ışığı pencerelerden birine çarparak yansımasını yere serdi. Far ışığı duvar kısmına geçince yansımanın yerini yine karanlık aldı.

Georg kulak kabarttı. Motor gürültüsü sürüyordu. Bir gıcırtı, sonra da erkekli kadınlı bir grubun kahkahalarını duydu. Küçücük bir arabaya doluşmuş olmalıydılar. Araba hareket edip gitti. Pencere camlarının renkleri büyük bir hızla sütünların arasına kaydı, geri çekildi ve giderek Georg'tan uzaklaştı. Georg'un

başı göğsüne düştü. Uyuyakaldı. Yaralı elinin üstüne kayınca acıdan yine kendine geldi. Gecenin doruğu geride kalmıştı artık. Önündeki duvar parçasının kireci parlamaya başlamıştı. Şimdi görüntülerin değişme sırası, akşamınkinin tersiydi. Önce koyu karanlık sise dönüşmeye başladı. Bunu, duvarların ve sütunların yüzeyindeki bir ışık ufalanması izledi. Gören, katedralin kumdan yapıldığını sanabilirdi. Sabahın en soluk ışık demetlerinin okşadığı pencerelerde resimler, parlak değil, ama koyu renklerle belirginleşti. Aynı anda sona eren ışık ufalanmasının yerini bir taşlama süreci aldı.

Tam zamanı benim için, diye düşündü Georg. Sürünerek dışarı çıktı. Küçük çakının şeridini sağlam elinin ve dişlerinin yardımıyla çekip sıkıştırdıktan sonra, çıkım bir kapakla bir sütunun arasına tıktı. Her yanı gerilmiş durumda ve yanan gözleriyle zangocun kapıları açacağı anı beklemeye koyuldu.

2

Aynı anda Çoban Ernst, Nelli'sini göğüsten gelen boğuk bir sesle selamlıyordu. Bu sesi çok iyi tanıyan küçük köpeğin her yanı sevinçten titredi. "Demek Sophie olacak o aptal gelmedi, Nelli" dedi Çoban Ernst. "Sana bir şey söyleyeyim mi, Nelli, Sophie mutluluğu nerede arayacağını bilmiyor. Ama bize bir şey olmadı, öyle değil mi Nelli? Biz mışıl mışıl uykumuzu uyuduk."

Mangold'ların yönünden çıt çıkmıyordu henüz. Ama Marnet'in ahırında gezinen biri vardı. Ernst, havlusunu ve içinde tuvalet eşyasını sakladığı küçük torbayı alıp Marnet'lerin tulumbasının başına gitti. Sabahın ayazından ve keyfinden ürpe-

rerek boynunu ve göğsünü sabunlayıp yıkadı, dişlerini fırçaladı. Sonra cep aynasını bahçenin çitine asıp tıraşını olmaya koyuldu. Aynadan elinde süt bakraçlarıyla yaklaşan Auguste'yi görünce, "Bana sıcak su verebilir misin?" diye sordu.

"Veririm, gel içeri" diye yanıtladı Auguste.

"Sen evlenince çok uysallaştın, Auguste" dedi Ernst.

"Oysa eskiden vahşi bir kedi gibiydin bana karşı."

"Sabahın köründe bulmuşsun kafayı" dedi Auguste.

"Kahve bile koyamadım ağzıma" diye karşılık verdi Ernst.

"Termosum kırık çünkü."

Ta uzaklarda, Main'de, yoğun sisin içerisinde homurtular ve esnemeler arasında lambalar yakılmaktaydı. Liebach'ın en dışında bulunan evin bahçe kapısından başına beyaz bir mendil bağlamış, on beş, on altı yaşlarında bir kız çıktı. Mendilin kar beyazı olması yüzünden mendilin hemen altındaki ince kaşlar iyice belirgindi. Kız, sessiz bir bekleyiş içerisinde, kuşkuya gerek bulunmadığına ve beklenenin her sabah olduğu gibi, bu sabah da bahçe duvarının arkasındaki yoldan geleceğine kesinlikle inanmış olarak, beklenenin geliş yönüne bile değil de kapının hemen önüne bakıyordu. Tam o sırada beklemekte olan genç Helwig, hani şu Darré okulunun öğrencisi olan küçük Fritz Helwig, duvarın arkasından çıkıp büyük kapıdan girdi. Kız ses etmeden, neredeyse dudaklarında bir gülümseme bile yayılmadan kollarını kaldırdı. Birbirlerine sarılıp öpüştüler. Bu arada mutfağın penceresinden kızın büyükannesi ile yaşlıca yeğeni, onlara bakıyordu. Kadınların yüzünde ne hoşnutsuzluk ne de bir onaylama izi vardı. Her gün yinelenen bir olayı izler gibi umursamazlıkla bakıyorlardı. Çünkü çocuklar, yaşlarının küçüklüğüne rağmen nişanlı sayılmaktaydılar. Öpüşmeleri bittikten sonra Helwig kızın yüzünü elleri arasında tuttu. Kim önce gülecek oyununu oynuyorlardı. Ama bugün her ikisinde de gülme isteği bulunmadığından göz

göze bakışmakla yetindiler. Köyde yaşayan hemen herkes gibi, onlar da uzaktan hısım olduklarından, ikisinin de gözleri saydam ve açık kahverengiydi. Böyle açık göz rengine oralarda az rastlanırdı. Şimdi ikisi de kırpıştırmıyordu gözlerini. Onlarınkine, alışılmış deyimle masum bakışlı denebilirdi. Ve yerinde de olurdu böyle bir nitelendirme, çünkü bu gözlerin özelliğini başkaca türlü dile getirebilme olanağı yoktur. Parlaklıklarını bulandırabilecek hiçbir neden ortaya çıkmamıştı henüz; ne bir günah, ne de yüreklerin günün birinde yaşamın baskısı altında türlü şeylere boyun eğebileceğine, sonradan da boyun eğerken olup bitenleri anlamadığını -anlamaz da, yürek atışları neden sıklaşıverir korkuyla? -ileri süreceğine ilişkin bir sezgi ve ne de, düğüne henüz çok zaman olduğunu düşünmenin dışında, bir acı. Evet, o sabah ikisi de böyle temiz ve saydam gözlerle bakıyordu. Bakmayı, birbirlerini gözlerinde yitirene- kadar sürdürdüler. Sonra kızın göz kapakları titreyiverdi ansızın. "Şimdi ceketine yine kavuşacaksın, Fritz." dedi.

"Umalım öyle olsun" diye karşılık verdi çocuk.

"Keşke çok hırpalanmamış olsa, biliyor musun, adamı en son tutan Alwin kaba ve sakar bir insandır."

Bir önceki akşam köylerde konuşulan tek konu, Alwin'lerin bahçesinde yakalanan kaçak olmuştu... Üç yıldan çok bir zaman önce kurulmuştu Westhofen Kampı. Barakalar ve duvarlar yapılmış, kamp dikenli tellerde çevrilip nöbetçiler dikildiğinde de herkesi bir sıkıntı basmıştı. İlk tutuklular topluluğu nöbetçilerin kahkahaları ve tekmeleri arasında kampa getirilince Alwin'ler ve onların kafasındaki gençler de, daha ilk gün bu tekmelere ve alaylara katılmışlardı. İlk gece çığlıklar ve iki üç kez patlamalar duyulduğunda da, çevredeki huzursuzluk iyice artmıştı. Kampa gelenleri düşünüp istavroz çıkartmışlardı. İşlerine gidiş yolu uzun olanlar, kısa bir süre sonra açıkta nöbetçilerin denetiminde çalışan tutukluları görmüşlerdi. İçlerinden, "Zavallıcıklar!" diye

düşünenler olmuştu. Hemen ardından herkes bu adamların neden toprağı kazdıklarını merak etmeye başlamıştı. Yine o günlerde Liebach'lı bir gemici, herkesin içinde kampa küfretmişti. Gemiciyi hemen tutup getirmişler ve içerde olup bitenleri görebilsin diye birkaç hafta kampa kapatmışlardı. Salıverildiğinde pek tuhaf bir görünüşü olan gemici, yöneltilen bütün soruları karşılıksız bırakmıştı. Bir römorkörde iş bulmuş, daha sonra da, arkadaşlarının anlattığına göre, gittiği Hollanda'da kalıp geri dönmemişti. Bütün köy şaşıp kalmıştı o günlerde bu olaya. Bir defasında da iki düzine kadar tutuklu, Liebach'tan geçirilerek kampa getirilmişti. Ama daha kamptan içeri adım atmalarından önce öyle feci bir görünüşleri vardı ki, görenlerin tüyleri ürpermiş, köydeki kadınlardan biri de gözyaşlarını saklamaksızın ağlamıştı. Gelgelelim aynı akşam yeni belediye başkanı, aynı zamanda halası olan kadını çağırtmış ve ona böyle herkesin ortasında ağlamakla yalnız kendini değil, bütün aileyi tehlikeye attığını söylemişti. Zaten köyün kızlı erkekli gençleri büyüklerine kampın varoluş nedenini ve kimler için yapıldığını ayrıntılı biçimde anlatmışlardı, çünkü gençler her şeyi iyi bilmek isterler her zaman. Ne var ki, bu açıdan eskiye oranla bir fark vardı. Eskiden gençler yalnızca iyi şeylere merak duyarken, şimdi ansızın kötü şeyleri ayrıntılı öğrenmek ve bilmek ister olmuşlardı. Kampa karşı herhangi bir girişimde bulunulamayacağına göre, duruma alışılmıştı. Zaten kısa süre sonra çok sayıda insanın bir arada yaşamasının ve bakılması zorunluluğunun sonuçları da belirmiş, sebze ve salatalık talepleri artmaya başlamıştı.

Ama önceki günün sabahında canavar düdükleri ansızın çaldı işte. Nöbetçiler mantar gibi bütün sokaklarda birden bittiler. Kaçış söylentileri yayılıp da, öğlen vakti komşu köyde bir kaçak da yakalanınca, varlığına çoktandır alışılmış kamp, sanki yeniden yapıldı. Neden burada, bizim yakınımızda yaptılar bunu,

diye bir soru belirmişti kafalarında. Duvarlara ve tel örgülere sanki ilk kez görülüyormuş gibi bakılmıştı. Daha kısa bir süre önce en yakındaki tren istasyonundan getirilen bir grup tutuklu, köyün sokaklarından geçirilmişti. Neden? Neydi bu adamların tutuklanma nedeni? Sonra o kadın, üç yıl önce herkesin önünde ağlayan, belediye başkanının halası olan ve başkanın uyardığı kadın, dün akşam ikinci kez herkesin önünde ağlamıştı. Bir şey daha vardı: Kaçan tutuklu nasılsa yakalanmışken, arabanın kenarını tuttuğunda parmaklarını topuk darbeleriyle ezmenin gereği neydi? Alwinler öteden beri kaba saba insanlar olarak tanınırlardı, ama şimdi ek olarak bir de olayların akışını yönetir gibi bir havaları vardı. Sağlıklı, yanaklarından kan fışkıran köylü gençlerinin arasında tutuklu, ne kadar da solgun durmuştu...

Helwig, bütün bunları dinlemişti. Düşünebildiği kadarıyla kamp hep var olmuştu; kampla birlikte onun varoluş gerekçesine ilişkin açıklamalar hep olagelmişti. Başkaca bir şey anımsayamıyordu. Kamp kurulduğunda küçük bir çocuktu Helwig. Şimdi, ilk gençlik çağında kamp, bir anlamda ikinci kez kuruluyordu.

İçeridekilerinin hepsi de ayak takımından ve suçlu değil ya, diyordu köylüler. Vaktiyle kampta bir süre kalan gemicinin serserilikle ve suçlulukla ilgisi yoktu hiç kuşkusuz. Sessiz bir kadın olan Helwig'in annesi, "Hayır, serseri değil o" dedi. Helwig, annesine baktı. Korkuya benzer bir şeyler vardı içinde. Bu akşam izinli olmasının nedenini anlayamamıştı. O, alıştığı insanların arasında, alıştığı toplumun içinde olmak, trompetlerin, boruların ve marşların oluşturduğu vahşi gürültüye karışmak istiyordu. Ama bu akşam iki dakika için ansızın bütün sesler, müzik ve trompetler kesilmiş, bu yüzden başka zaman duyulmayan sesler duyulabilmişti. Yaşlı bahçıvan öğleyin neden öyle bakmıştı yüzüne? Onu övenler de vardı bu arada. Kaçağın onun eksiksiz tanımlaması sayesinde yakalanabildiğini söylüyordu.

Küçük Helwig bir tepeciği aşarak tarla yolundan yukarı çıktı. Alwin'lerin büyüğünü pancarların arasından görünce ona seslendi. Çalışmaktan yüzü kızarmış ve ter içinde kalmış olan Alwin yola çıktı. Helwig, Alwin'i savunmak istercesine, bugün başından epey olay geçti, diye düşündü. Alwin ona her şeyi bir av partisini anlatır gibi anlattı. Daha birkaç saniye önce başkalarından önce tarlasına, işinin başına gitmiş olan bir çiftçiydi; oysa şimdi, kaçağın nasıl yakalandığını tanımlarken, Sturmführer* Alwin olmuştu; başka deyişle kendisine fırsat verilse Zillich olabilecek bir insan. Bir zamanlar Zillich de yalnızca bir Alwin'di; Main yakınlarındaki Wertheim'da çiftçilik yapıyordu. O da sabahları erken kalkar, kan ter içinde çalışırdı. Gerçi boşuna olmuştu bu çalışmaları, çünkü evi ve tarlası icra yoluyla satılmıştı. Üstelik Helwig, Zillich'i tanıyordu da, çünkü Zillich izinli olduğu zamanlar bazen Westhofen'den köye gelir, meyhaneye oturur ve köy sorunları hakkında gevezelik ederdi. Avın tanımlamasını dinlerken Helwig gözlerini yere indirdi. "Ceketin hakkında bilgim yok" dedi sonunda Alwin, "Senin ceketini alan başka bir kaçaktı herhalde, Fritz. Onu sen kendin yakalamalısın. Benim yakaladığım herifin sırtında öyle bir ceket yoktu." Helwig omuzları hakkında gevezelik ederdi. Avın tanımlamasını dinlerken bir halde, toprak rengi duvarlarıyla, tarlaların ardında yükselen okula doğru yola koyuldu.

* Nazilerin militan örgütünde bir rütbe.

3

O salı sabahı, otuz yıldan beri Frankfurt'taki Heilbach iç dekorasyon firmasında çalışmakta olan duvar kâğıdı kaplama ustası altmış iki yaşındaki Alfons Mettenheimer, Gestapo'dan bir çağrı aldı.

Alışılmadık, olağan dışı ve akıl almaz bir olayla karşılaşan bir insanın ilk tepkisi, bu olayın normal yaşamını ilgilendiren bir noktasını bulmak olur. Bu nedenle Mettenheimer de hemen iş yerinden izin almayı düşündü. Telefonla firmanın yöneticisi Siemsen'i arayıp o gün izin almak zorunda olduğunu bildirdi. Ustasının bu izin isteği Siemsen için hiç de uygun değildi, çünkü Miquelstrasse'deki Gerhardt villasının hafta sonuna kadar taşınılmaya hazır hale getirilmesi gerekiyordu. Evin yeni kiracısı olan Brandt, duvarda bulunan ve ona Yahudileri anımsatan bütün eski kaplamaların çıkarılmasını istemiş, Heilbach firması da onun bu isteğini sevinçle karşılamıştı. Siemsen, "Ne oldu?" diye sordu.

"Bunu size şimdi anlatamam." diye karşılık verdi Mettenheimer.

"Hiç olmazsa yemekten sonra gelebilecek misiniz?"

"Bilmiyorum." Mettenheimer dışarı çıkıp işlerine gitmekte olan insanların arasına karıştı. Ansızın onlardan ayrı özel bir durumda olan bir kişi gibi görmeye başlamıştı kendisini. Oysa o âna kadar yalnızca onlardan biriydi. Dahası, en gündelik mutlulukları ve dertleri yaşayarak yaşlanmış bir adam olarak hepsinin temsilciliğini yapabilirdi.

Başına kötü bir şeyin gelmesi olasılığıyla karşılaşan her insanın aklına, içinde taşıdığı yedek güç gelir hemen. Bu yedek güç, biri için bir düşünce, bir başkası için inançları olabilir, bir üçüncüsü yalnızca ailesini düşünür. Bazılarının da düşünecekleri ya da anımsayabilecekleri hiçbir şeyleri yoktur. içleri, böyle bir

yedek güç taşımadıklarından bomboştur. Dış yaşam, bütün korkunç yanları ile girebilir böylelerinin içine ve onları patlayasıya doldurabilir.

Mettenheimer de ilk önce Tanrı'nın yerinde olup olmadığına baktı. Başka zamanlar kiliseye gitmeyi yalnızca karısına bırakır, Tanrı'yı çok ender aklına getirirdi. Tanrı'nın yerinde olduğunu saptadıktan sonra duraktaki sıraya oturdu. Son günlerde kentin batısındaki iş yerine gitmek için bu duraktan biniyordu.

Sol eli titremeye başladı. Ama bu titreme sırf dışa vuran bir kalıntıydı. İlk şaşkınlığı geçmişti çünkü. Şimdi karısını ve çocuklarını değil, yalnızca kendini düşünmekteydi; düşündüğü bu "kendi", yaşlanmış bir gövdeye hapsolmuş gibiydi ve bu gövdeye, kim bilir neden, acı çektirilebilirdi!

Elinin titremesi geçene kadar bekledi. Yürüyerek gitmek üzere kalktı sonra. Çok vakit vardı önünde. Çağrıda dokuz buçukta gelmesi istenmişti. Ama o yine de vaktinden önce gidip yerinde beklemek istiyordu. Bu davranışı da onun kendi çapında yürekli olduğunu gösteren kanıtlardan biriydi.

Zeil'den aşağı inerek Gestapo karargâhına yürüdü. Şimdi sakin sakin düşünebiliyordu. Bu çağrının, ortancı kızının bir zamanlarki kocası Georg ile ilgisi olabilirdi yalnızca; ama Georg da yıllardır hapis yatıyordu. Mettenheimer'i bu işle ilgili olarak 1933'te sorguya çekmişlerdi zaten. O zamandan şimdiye, durumda bir değişiklik olduğu düşünülemezdi. İlk sorgu sırasında kendisinin bu evliliğe karşı koyduğu ve Georg Heisler için kendisini sorguya çekenlerle aynı kanıda olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. Ona o zaman Elli'yi boşanmaya razı etmesini öğütlemişlerdi. Gelgelelim o tutmamıştı bu öğüdü. Mettenheimer, çağrı bununla ilgili olamaz, diye düşündü, başka bir şey var herhalde.

İlk gördüğü sıraya oturdu. Şuradaki evin, 8 numaralı yapının duvar kâğıtlarını da ben yapıştırmışım bir zamanlar, diye geçirdi

içinden. Desen çizgili mi, yoksa çiçekli mi olsun diye, adamla karısı arasında bir çekişmedir gitmişti. Mavi ve yeşil arasında da bir seçim yapılamamıştı bir türlü. Bunun üzerine Mettenheimer, sarıyı öğütlemişti. "İşimi bugüne kadar sürdürdüm, duvarlarınızı kapladım" dedi kendi kendine. "Bundan sonra da aynı işi yapacağım. Ben bir duvar kâğıdı kaplama ustasıyım çünkü."

Belki de torunuydu onu çağırmalarının nedeni. Mettenheimer, hiçbir zaman papazların safında inanç çekişmelerine karışan babalardan olmamıştı. En küçük çocuğu daha okuldaydı ve paskalyaya kadar da kalacaktı. Ama onu, yani küçük ve yukarı kalkık burunlu Lisbeth'ini kilise için savaşabilecek biri olarak görmemişti. Bunu hafiften ağzını arayan papaza da söylemişti. Kızı, yalnızca okulun istediklerini yerine getirmekle yetinmeli, öteki kızların gittiği yolu izlemeliydi. Yasak işlere karışmamalı, herkes ne yapıyorsa, o da onu yapmalıydı. Bir tek büyük dini bayramlar bu kuralın dışında kalabilirdi. Mettenheimer şimdi kızlara öğretilmeye çalışılan bütün budalalıklara rağmen, kendini ve karısını Lisbeth'i doğru dürüst bir insan olarak yetiştirebilecek güçte buluyordu. Dahası, kızı Elli'nin oğlunu, bu babasız çocuğu da iyi bir biçimde yetiştirebileceğine inanmaktaydı.

"Aile içinde Elli diye çağrılan ortanca kızınız Elisabeth'in oğlu Alfonos'a, 1933 Aralık'ından 1934 Martı'na kadar gece gündüz, 1934 Martı'ndan bugüne kadar da gündüzleri evinizde bakmışsınız, öyle mi?"

"Evet, Komiser Bey" diye karşılık verdi Mettenheimer. Bir yandan da, bu çocukla ne alıp veremediğim var, diye düşünmekteydi. Sırf bu yüzden çağırmış olamaz beni buraya. Hem nereden biliyor bütün bu ayrıntıları?

Hitler resminin altındaki kenarlı koltukta oturan genç adam, otuz yaşında bile olamazdı. Oda sanki iki bölgeye ayrılmıştı ve enlem çizgisi yazı masasının üstünden geçiyordu.

Mettenheimer ter içinde ve güçlükle soluk alırken, karşısındaki genç adam çok rahat görünüyordu. Ciğerlerine çektiği hava da serindi hiç kuşkusuz.

"Beş torununuz var. Neden bakmak için bu çocuğu seçtiniz?"

"Kızım gündüzleri büroda çalışıyor." Ne istiyor bu benden, diye düşündü Mettenheimer. Bu kadar genç birinden korkacak değilim. Burası da her oda gibi normal bir oda. Karşımdakinin ise öteki gençlerden ayrı bir yanı yok... Yüzünün terini sildi. Genç komiser, gri gözleriyle dikkatle ona bakmaktaydı. Mettenheimer, katladığı mendili cebine koymayıp elinde tuttu.

"Çocuk yuvaları var. Kızım para kazanıyor. İçinde bulunduğumuz yılın 1 Nisanı'ndan beri ayda yüz yirmi beş mark kazanıyor. Çocuğuna bakabilir bu parayla." Mettenheimer, mendilini öteki eline aldı. "Kazandığı parayla geçimini rahatça sağlayabilecek olan bu kızınızı neden destekliyorsunuz?"

Mettenheimer, "Çünkü, yalnız" dedi.

Genç adam başını kaldırıp ona baktı bir an. Sonra, "Oturun, Bay Mettenheimer" dedi.

Mettenheimer oturdu. Ansızın, oturması söylenmeseydi, bir an sonra yere yığılacak gibi bir duygu belirdi içinde. Mendilini ceketinin cebine soktu.

"Kızınız Elli'nin kocası Ocak 1934 Westhofen'e gönderildi."

"Komiser Bey" diye bağırdı Mettenheimer. Bu arada yerinden fırlar gibi olmuştu. Yine sandalyesine oturdu. Konuşmasını sakin bir sesle sürdürdü: "Ben hiçbir zaman o adamın adını bile duymak istemedim. Ona evimi sürekli olarak yasakladım. Zaten sonunda kızım da onunla birlikte oturmuyordu."

"Kızınız, 1932 İlkbaharında sizin yanınıza yerleşmiş. Sonra, aynı yılın haziran ve temmuz aylarında yine kocasıyla yaşamış. Demek ondan sonra yine sizin yanınıza dönmüş. Kızınız henüz boşanmış değil."

"Hayır, değil."

"Neden?"

Mettenheimer, "Bakın Komiser Bey..." diye söze başladı. Bu arada mendilini pantolon ceplerinde arıyordu. "Gerçi kızımız, bu adamla bizim isteğimiz dışında evlendi, ama..."

"Ama siz buna rağmen bir baba olarak kızınıza boşanmasını öğütlemediniz."

Yine de öteki odalardan farklıydı bu oda. Belki de onu böylesine korkunç kılan bu yanıydı: Sessizliği, aydınlığı, bir ağacın dallarının ve yapraklarının içeri dökülen örgülü gölgesi. Öteki odalardan ayrı hiçbir yanı bulunmayan, bir bahçeye bakan bir oda. Karşısında oturan, yaşıtı olan öteki gençlerden ayrı bir yanı bulunmayan genç adam da aynı nedenden ötürü korkunçtu. Gri gözleri, açık renk saçlarıyla normal biriydi, gelgelelim her şeyi biliyordu ve her şeye egemendi.

"Katolik misiniz?"

"Evet."

"Bu yüzden mi karşıydınız boşanmalarına?"

"Hayır, fakat evlilik..."

"Kutsal mıdır size göre? Böyle bir serseriyle yapılmış evliliği kutsal mı sayıyorsunuz?"

Mettenheimer alçak sesle, "Birinin ömür boyunca serseri kalıp kalmayacağını önceden kestiremezsiniz" dedi.

Genç adam, bir süre onun yüzüne baktıktan sonra, "Mendilinizi ceketinizin sol cebine koymuşsunuz" dedi. Ansızın elini masaya vurdu. Bu kez konuşmaya başladığında yüksekti sesi: "Ne biçim yetiştirdiniz kızınızı ki böyle biriyle evlenebildi?"

"Komiser Bey, ben beş çocuk büyüttüm. Hiçbiri de yüzümü kara çıkartmadı. En büyük kızımın kocası Sturmbannführer'dir. En büyük oğlum..."

"Ben size öteki çocuklarınızı sormadım. Sizinle şimdi yalnızca kızınız Elisabeth hakkında konuşuyorum. Kızınızın bu Heisler denen adamla evlenmesine izin verdiniz. Sonra, geçen yılın sonunda Westhofen'e giderek kızınıza eşlik ettiniz."

O anda Mettenheimer bir şeyin bilincine vardı; içinde o yedek güçten, en zor zamanlar için ayırmış olduğu güçten bir şeyler kalmıştı daha. Karşısındakinin söylediklerini alabildiğine sakin bir biçimde yanıtladı: "Evet, çünkü Westhofen genç bir kadın için aşılması güç bir yoldur." Karşımdaki genç adamın yaşı, ancak en küçük oğlumun yaşı kadardır, diye düşünüyordu bir yandan da. Ama ne biçim konuşuyor benimle? Ne sanıyor kendini? Anası ve babası iyi yetiştiremediler herhalde. Ayrıca kötü öğretmenlerin eline düşmüş olmalı... Sol dizinin üstünde duran eli yine titremeye başlamıştı. Doğaldı bu. Titremesine rağmen yine sakin bir sesle, "Bir baba olarak görevimdi kızıma eşlik etmek" diye de ekledi.

Sessizlik oldu bir an. Mettenheimer alnını kırıştırmış, hâlâ titreyen eline bakıyordu.

"Artık bu görevi yapma fırsatını hemen hiç ele geçiremeyeceksiniz Bay Mettenheimer." Bu sözler irkiltmişti Mettenheimer'i.

"Öldü mü Heisler?"

Eğer sorgunun ağırlık noktası bu noktada idiyse, o zaman komiserin bu tepki karşısında düş kırıklığına uğraması gerekirdi. Kaplama ustasının sesindeki o içten rahatlama, hemen belli oldu çünkü. Gerçekten de Heisler'in ölümü bir çırpıda bütün sorunları ortadan kaldırırdı. Mettenheimer, yaşamında ender, ama önemli anlarda tuhaf görevler üstlenir, sonra bazen kurnazca, bazen de kendisine acı veren girişimlerle bu görevlerden kurtulmaya çabalardı.

"Neden öldüğü düşüncesindesiniz, Bay Mettenheimer?"

Mettenheimer kekeledi: "Siz sorunuzda... Hayır, herhangi bir düşüncede değilim."

Komiser yerinden fırladı. Masanın üzerinden Mettenheimer'e doğru bütün gövdesiyle eğildi. Sonra yumuşak bir ses tonuyla, "Damadınızın neden öldüğü kanısındasınız, Bay Mettenheimer?" diye sordu.

Mettenheimer, titreyen sol elini sağ eliyle tuttu. "Hiçbir kanıda değilim" diye karşılık verdi sonra. Sakinliğini yitirmişti. Georg denen adamdan artık tümüyle kurtulmuş olma umudu, çok başka düşüncelerin etkisiyle bozulmuştu. Böyle dikkafalı gençlere yapılan korkunç işkencelere ilişkin söylentileri anımsamıştı. Söylentiler doğruysa, o zaman Georg akıl almaz koşullar içerisinde ölmüş olmalıydı. İçinden yükselen bu gibi seslerle karşılaştırıldığında, komiserin güç bela çıkar gibi gelen sesi, kendini herhangi bir makamda gören, ama gerçekte önemsiz bir adamın sesi gibiydi.

"Bu Georg Heisler'in öldüğü kanısına varmamız için bir nedeniniz olmalı." Ve ansızın sesini büsbütün yükseltti: "Bu kaçamaklara sapmaya kalkışmayın, Bay Mettenheimer!"

Mettenheimer yerinden sıçrar gibi olmuştu ilk anda. Ama sonra dişlerini sıkıp hiçbir şey söylemeksizin komisere baktı.

"Damadınız gücü yerinde genç bir erkekti ve belli bir hastalığı da yoktu. Bu durumda iddianızın bir gerekçesi olmalı, öyle değil mi?"

"Ben hiçbir iddiada bulunmadım." Mettenheimer, yine kendini toplamıştı. Sol elini bile tutmuyordu şimdi. Sağ eliyle şu genç adamın suratına bir tokat indirse, ne olurdu acaba? Karşısındaki, tabancasını çekip onu oracıkta vuruverirdi hiç kuşkusuz. Yüzü kıpkırmızı kesilir, yalnız Mettenheimer'in tokadının indiği yerde beyaz bir leke kalırdı. Gençlik yıllarından bu yana ilk kez Mettenheimer'in yaşlı kafasında böyle delicesine ve gerçekte uygulanamayacak bir düşünce biçimleniyordu. Eğer ailem olma-

saydı, diye geçirdi içinden. Sonra dilinin ucuyla bıyığını yalayarak içinden yükselen bir gülümsemeyi bastırmaya çalıştı. Komiser, bakışlarını ona dikmişti.

"Şimdi beni dinleyin, Bay Mettenheimer. Yaptığınız açıklamalar, bizim gözlemlerimizi doğruluyor, dahası bazı önemli noktalarda tamamlıyor. İşte bu açıklamalarınıza dayanarak sizi uyarmak isteriz. Hem kendi yararınız, hem de reisi olduğunuz ailenin yararı için, Bay Mettenheimer. Kızınız Elisabeth Heisler'in eski kocasıyla ilgili her girişimden ve açıklamadan kaçının. Ve herhangi bir kaygınız olur da, bir konuda danışma gereğini duyarsınız, o zaman karınıza, ailenizden herhangi birine ya da bir din adamına değil, bizim merkezimize başvurun ve on sekiz numaralı odayı isteyin. Beni anlıyor musunuz, Bay Mettenheimer?"

"Evet, Komiser Bey." Oysa yaşlı adam gerçekte tek bir sözcüğün anlamını bile kavrayabilmiş değildi. Neden uyarılmıştı? Yaptığı açıklamalar neyi doğrulamıştı? Neden herhangi bir kaygısı olabilirdi? Daha biraz önce tokatlamak istediği genç yüz, şimdi taş kesilmiş, sınırsız iktidarın gizemi çözülmez görüntüsüne dönüşmüştü.

"Şimdi gidebilirsiniz, Bay Mettenheimer. Hansastrasse 11 Numara'da oturuyorsunuz. Heilbach firmasında çalışıyorsunuz, öyle değil mi? Heil Hitler!"

Bir an sonra caddedeydi Mettenheimer. Kenti kucaklamış olan sıcak sonbahar güneşi, insanlara ancak ilkbaharda tadına varabildikleri o ortak neşeli havayı vermişti. Kalabalık, Mettenheimer'i de arasına alıp sürükledi. Ne istiyorlardı benden, diye düşündü. Beni neden çağırdılar? Acaba Elli'nin çocuğu için mi? İsterlerse çocuğun velayetini alabilirlerdi. Ansızın sıkıntısı dağılıverdi. Resmi bir makam, herhangi bir konuda bilgisine başvurmuştu. Buna inanarak uzlaşmaya vardı kendi kendisiyle. Nasıl olabiliyordu da böylesine önemsiz bir konuşmadan bu kadar

rahatsızlık duyabiliyordu. Artık bu olay üzerinde kafa yormak için en ufak bir istek kalmamıştı içinde. Şimdi bütün istediği, zamk kokusunu ciğerlerine çekmek, sırtına bir iş önlüğü geçirip gündelik hayata, gündelik hayatın kimsenin kendisine erişemeyeceği derinliklerine dalmaktı. Tam bunları kafasından geçirirken, 29 numaralı tramvay geldi. Mettenheimer, çevresindekileri iterek atladı. Hemen ardından tramvaya atlayan bir adam onu vagonun içine itti. Biraz topluca bir adamdı. Mettenheimer'den daha gençti. Fötr şapkasını giymekten çok öylece başına koyuvermiş gibiydi. İkisi de soluklanmakta yarış eder gibiydiler. "Bizim yaşımızda olanlar için değil bu koşuşmalar" dedi Mettenheimer. Öteki, öfkeli, "Öyle" diye karşılık verdi.

Mettenheimer, çalıştığı yere vardığında onu Siemsen karşıladı.

"Çabuk döneceğinizi bilseydim, endişelenmezdim, Mettenheimer. Ya sizin başınıza bir şey geldi ya da karınız Main Nehri'ne düştü sandım."

"Resmi bir işten ötürü geciktim" dedi Mettenheimer, "Saat kaç?"

"On buçuk."

Mettenheimer önlüğünü taktı. İşe başlar başlamaz çevresindekileri azarlamaya koyuldu: "Yine önce şeridi yapıştırmışsınız. Beğeniyor musunuz görünüşünü? Belli olmuyor bile. Biliyorum, sonra yapıştırırsanız duvar kâğıdını kirletmekten korkuyorsunuz. Ama dikkat etmeniz gerek. Şuradakini sökün yine, bir işe yaramaz." Kendi kendine de, "Neyse ki yetişebildim" diye mırıldandı. Merdiven basamaklarında oradan oraya sincap gibi sıçrayıp duruyordu.

4

Georg başarmıştı. Katedralin kapıları açılır açılmaz erkenden gelen ziyaretçi rolüne bürünmüştü. Çoğunlukta olan kadınların arasına karışan birkaç erkekten biriydi. Zangoç da onu tanımıştı. Buna da olmuş olanlar, diye düşündü. Dün akşam da, kapının kapanmasına birkaç dakika kala... Georg, ancak ağır ağır doğrulabildi. Güçlükle sürüklenerek dışarı çıktı, iki gün bile yaşamaz bu, diye düşündü Dornberger. Sokak ortasında düşüp kalacak. Georg'un yüzü, öldürücü bir hastalığa yakalanmış olanlara özgü gri rengi almıştı.

Şu eli terslik çıkarmamış olsaydı! Küçücük bir tersliğin insanın bütün işlerini bozması yok mu! Nerede, ne zaman yaralanmıştı benim elim? Ha, evet, üstü cam kırıklarıyla kaplı duvarda, yaklaşık olarak yirmi dört saat önce... Kiliseden çıkanlar, onu kapıdan geçirip küçük bir sokağa sürüklediler. Pencereleri aydınlık alçak evlerin arasından geçen sokak, büyük ve sis yüzünden sınırları silinmiş bir alana açılıyordu. Sise rağmen alan ve sokak doluydu. Pazar tezgâhları kurulmuştu. Georg'un burnuna daha katedralin kapısındayken kahve ve taze pasta kokusu çarptı. Katedral Pastanesi, büyük kapının hemen yanındaydı çünkü. Vitrindeki pastalar, sabah duasından çıkanların en azından bakışlarını çekmekteydi.

Yüzüne çarpan serin ve nemli hava, Georg'un son güç kırıntılarını da tüketti. Ayaklarının tutmaz olduğunu anlayınca kaldırıma çöküverdi. Tam o sırada kiliseden evlenmemiş iki kız kardeş çıktı. Biri, Georg'un eline zorla beş fenig tutuşturdu. Öteki ise kardeşini azarlayarak, "Biliyorsun bunun yasak olduğunu" dedi. Küçüğü, dudaklarını ısırarak bir şey söylemedi. Kendini bildi bileli azarlanırdı.

Georg kendini tutamayarak gülümsedi. Hayatı bir zamanlar nasıl da sevdiğini düşündü. Her şeyiyle sevmişti. Pastaların üstündeki küçük şekerleri, savaşta ekmeğin içine karıştırılan samanları sevmişti. Kentleri, akarsuları, ülkenin ve o ülkenin insanlarının hepsini, karısı Elli'yi, Lotte'yi, Leni'yi, küçük Katherin'i, annesini ve küçük erkek kardeşini sevmişti.

Bütün olarak alındığında iyi, çok iyi geçmişti. İçinde kötü olan yalnızca bazı bölümlerdi. Ve bunlara olan sevgisini şimdi de yitirmiş değildi henüz. Doğrulup duvara dayandığında, aç, bitkin bir halde sisin içinde, sokak lambalarının ışığı altında kurulmakta olan pazara baktığında, sımsıcak bir dalga sardı ansızın yüreğini. Sevgisi karşılıksız değildi galiba. Her şeye rağmen, herkes tarafından, belki son bir kez, insana acı veren, çaresizliğin pençelerinde kıvranan bir sevgiyle el üstünde tutulduğunu biliyordu. Birkaç adımlık yeri yürüyerek pastaneye gitti. Parasından elli feniği ihtiyat akçesi diye alıkoymalıydı. Geri kalanını tezgâhın üstüne bıraktı. Kadın, bir kâğıda bir tabak dolusu peksimet kırıntısıyla, pastaların yanık kenarlarından ufalanmış parçaları doldurdu. Göz ucuyla Georg'un sırtındaki cekete baktı bir ara. Karnını böyle doyuran biri için fazla iyi bulmuştu besbelli.

Kadının bakışıyla Georg kendine geldi. Dükkândan çıkınca kırıntıları ağzına doldurdu. Ağır ağır çiğneyerek alanın kenarına doğru sürüklenircesine gitti. Sokak lambaları hâlâ yanıyordu ama verdikleri aydınlığa gerek kalmamıştı artık. Karşı sıradaki evler, sonbahar sabahının pusuna rağmen seçilmeye başlamıştı. Georg, iplik gibi pazar yerinin çevresini saran karmakarışık sokaklar boyunca dolaştı ve sonunda yine alana vardı. Tam o sırada gözüne bir tabela ilişti: Dr. Herbert Löwenstein. Bu yardım edebilir bana, diye düşündü ve merdivenlerden çıktı.

Kim bilir kaç aydan bu yana ilk kez doğru dürüst bir merdiven başıyla karşılaşıyordu. Döşeme tahtalarının gıcırdaması

üzerine sanki hırsızlık yapmaya gelmişçesine ürküverdi. Ev kapılarının ardında günlük hayat; esnemeler, çocukları uyandırmak için seslenmeler ve kahve değirmenlerinin sesinin eşliğinde başlamıştı.

Bekleme odasına girdiğinde sessizlik oldu bir an. Herkes ona baktı. İki grup hasta vardı odada. Pencerenin önündeki kanepede bir kadın, bir çocuk, bir de yağmurluktu gençten bir adam oturmaktaydı. Masanın yanında yaşlı bir köylü, ondan daha yaşlı bir kentli vardı. Bunlara bir de Georg eklenmişti şimdi. Köylü, daha önce başladığı konuşmasını sürdürdü: "Beşinci kez geliyorum buraya. Doktorun bana tam anlamıyla yardım edebildiğini söyleyemem, ama biraz rahatlıyorum işte, birazcık rahatlıyorum. Martin'inimiz askerden dönüp evlenene kadar ayakta kalabileyim, başka bir şey istemiyorum. Tekdüze sesinden, konuşmanın kendisine verdiği acılar anlaşılıyordu. Ama adamcağız, konuşabilmekten aldığı tat uğruna, bu acılara katlanmaya gönüllüydü. "Peki sizin neniz var?" diye sordu karşısındakine. Öteki kuru bir sesle, "Buraya kendim için gelmedim, çocuğu göstereceğim" diye yanıtladı. "Biricik kız kardeşimin tek çocuğudur. Çocuğun babası kız kardeşime Dr. Löwenstein'a gitmesini yasaklamış. Bu yüzden çocuğu ben getirdim!"

Yaşlı adam ellerini büyük bir olasılıkla ağrılarının kaynağı olan karnına bastırmıştı. "Sanki başka doktor kalmamış gibi" dedi.

"Ama bakın, siz de buradasınız!"

"Ben mi? Evet ama ben daha önce ötekilerin hepsine gittim. Doktor Schmidt'e, Doktor Wagenseil'a, Doktor Reisinger'e, Doktor Hartlaub'a göründüm." Ansızın Georg'a döndü. "Ya siz neden geldiniz?"

"Elimi göstermek için."

"Ama bu bir iç hastalıkları uzmanıdır."

"Oralardan da şikâyetim var."

"Otomobil kazası falan mı geçirdiniz?"

Bekleme odasının kapısı açıldı. Yaşlı adam, acıdan görme yeteneğini yitirmişçesine masaya ve Georg'un omzuna dayandı. Georg'un içinde ise korku değil, bir zamanlar küçükken, şuradaki sarı benizli çocuğun yaşındayken, doktorların bekleme odalarında yaşadığı türden sınırsız bir ürkeklik vardı. Ve tıpkı o yaşlarda yapmış olduğu gibi, hiç durmaksızın koltuğun püsküllerıyle oynuyordu.

Dış kapı çalındı. Georg irkildi yerinde. Ama gelen yeni bir hastaydı yalnızca, yeniyetme, esmer tenli bir kızcağız. Masanın yanından geçti.

Sonunda doktorun karşısında buldu kendini Georg. Adam adını, adresini ve işini sordu. O da bir şeyler söyledi. Gözlerinin önünde duvarlar sallanmaya başlamıştı. Beyazdan, camdan ve madenden oluşma tertemiz bir uçuruma kayar gibiydi. Kayarken, doktor ona Yahudi olduğunu anımsattı. Odanın içindeki koku ise, her sorgu sonunu kaçınılmaz biçimde izleyen kokunun aynıydı; sorguya çekilenin yaralarına tentürdiyot sürülüp sarılırken yayılan koku. "Oturun" dedi doktor.

Daha kapıda gördüğü anda bu hastanın görünüşünden hoşlanmamıştı. Belirtilerin anlamını iyi bilirdi: Ortada açık yara ya da şişlerin bulunmaması, gözlerin üstündeki ve altındaki derinin alabildiğine inceliği... Bu adamın gözleri ve çevresindeki deri kapkara bir gölgeye dönüşmüştü. Nesi vardı acaba? Ayrıca doktor son zamanlarda komşular görmesin diye sabahın alacakaranlığında kendisine koşan, son anda çaresizlikten, büyücüden yardım diler gibi kapısını çalan hastalara alışmıştı. Adamın elindeki sargı yerine sarılmış paçavrayı açmaya başladı. Bir kaza mı geçirmişti acaba? Evet, öyleydi hiç kuşkusuz. Tepeden tırnağa gerçek bir doktor olduğu için her yara ve her hastalık karşısında

bir anlamda belli bir heyecanın tutsağı olurdu; ama şimdi bu kendinden geçmişliğe rağmen, tıpkı adamı ilk gördüğü andakine benzer bir tedirginlik duymuştu ve üstelik bu, biraz öncekinden daha güçlüydü. Ne biçim bir sargıydı bu böyle? Bir ceket astarından koparılmıştı. Ağır ağır çözüp çıkardı. Nasıl bir insandı bu karşısındaki? Yaşlı mıydı? Genç miydi? Sıkıntısı ve tedirginliği artmış, âdeta soluğunu keser olmuştu. Hasta bakmaya başladığı on dokuz yıldan bu yana ölümü hiç böylesine yakın duymamıştı kendisine sanki.

Sargısı çözülen çıplak ele baktı. Hiç kuşkusuz kötüydü durumu, ama adamın alnındaki ve gözlerindeki belirtileri doğrulayacak kadar kötü de değildi. O halde neden böyle bitkindi bu insan? Elini göstermek için gelmişti. Ama bir başka hastalığı da olmalıydı kesinlikle ve belki bunu kendisi de bilmiyordu. Daha önce adama bir iğne yapmalıydı, yoksa bayılabilirdi. Otomobil tamircisi olduğunu söylemişti. "İki haftaya kalmaz yine çalışmaya başlayabilirsiniz" dedi doktor. Adam karşılık vermedi. İğneye dayanabilecek miydi acaba? Kalbi gerçi mükemmel sayılmazdı ama, pek kötü de değildi. Nesi vardı o halde? Neden içinden geleni yapıp da gerçekte nasıl olduğunu araştırmıyordu?

Hem kazadan sonra neden en yakındaki hastaneye koşmamıştı? Cam kırıkları en azından bir gecedir yarada olmalıydı. Soracaktı bunu. Hem böyle bir soru sorması cımbızla yaklaştığında adamın ilgisini başka yana çekmeye de yarardı. Adamın bakışlarıyla karşılaşınca soramadı. Durakladı bir an. Elini bir daha ve daha inceden inceye muayene etti. Sonra kısaca adamın yüzüne, ceketine, sonra her yanına baktı. Adam yandan bakıyor gibiydi, yine de bakışlarını ondan bir an bile ayırmıyordu.

Doktor ağır ağır döndü. Dudaklarının bile morarır olduğunu, renginin uçup gittiğini fark edebiliyordu şimdi. Lavabonun üstündeki aynada yüzüne baktığında, yanılmadığını anladı.

Gözlerini kapattı. Ellerini sabunlayıp ağır ağır yıkadı, suyu akıttı, akıttı. Karım ve çocuklarım var, diye düşündü. Neden tutup da bana geldi? Her kapı çalışında ürpermek. Her gün bu acı içerisinde yaşamak zorunda olmak.

Georg, doktorun beyaz sırtına bakıyordu. Kafasından, yalnız siz değilsiniz acı çeken, diye geçirdi.

Doktor, ellerini musluğun altına tutmuştu. Su sıçrıyordu. Dayanılacak gibi değil bana yapılanlar, diye düşündü. Şimdi de bu. Hayır, acının bu kadarını akıl almaz.

Georg ise, su bir pınardan fışkırırcasına akarken kaşlarını çatmış, düşünüyordu: Yalnız siz değilsiniz acı çeken. Doktor musluğu kapattı, ellerini temiz bir havluya kuruladı. Kloroformun kokusu burnuna ilk kez hastalara geldiği gibi geliyordu. Neden bana geldi bu adam, diye düşündü. Başkalarına değil de bana. Neden?

Musluğu açtı, ellerini ikinci kez yıkadı. Kendi kendine, neden seçtiği seni ilgilendirmez, dedi. Sana yaralı bir el geldi o kadar. Bu el ister bir yaramazın, ister gökten inme bir meleğin olsun, orası seni ilgilendirmez. Musluğu yine kapatıp kıvırırken, adamın ceketin altına gömlek giymemiş olduğunu gördü. Bu ilgilendirmez beni, dedi kendi kendine, yalnızca eli önemli benim için.

Georg sarılan elini ceketinin içine sokarak, "Çok teşekkür ederim" dedi. Doktor paradan söz etmek istemişti, ama adamın sesinin tonu, sanki kendisine karşılıksız bakıldığına inanmış birininki gibiydi. Çıkarken sallanmasına rağmen, doktor adamın şikâyetlerinin de yalnızca elinden olduğuna inandı.

Georg merdivenlerden inerken, en alt basamakta kollu gömlekli, ufak tefek yapılı bir adam karşısına dikildi. "İkinci kattan mı geliyorsunuz?"

Georg, yalan söylemenin mi, yoksa doğruyu söylemenin mi daha iyi olacağını düşünecek zamanı kalmadığından yalanı seçiverdi: "Üçüncü kattan."

Apartmanın kapıcısı olan adam, "Ha, öyle mi!" dedi. "Ben Löwenstein'den geliyorsunuz sanmıştım."

Georg sokağa çıkınca, iki ev ötede bir kapının basamağında, doktorun bekleme odasında rastladığı yaşlı köylüyü gördü. Adam, bakışlarını pazar yerine dikmişti. Sonbahar güneşi, barakaların üzerine açılmış olan ve mantara benzeyen şemsiyeleri yalamaktaydı. Yemişler ve sebzeler, iştah açıcı, ancak beğeniden yoksun bir biçimde, basit bir biçimde düzenlenmiş tarhlar gibi kümelenmişti. Bu yüzden de insan baktığında, köylü kadınların tarlalarından ve bahçelerinden parçalar kesip pazara getirdikleri duygusuna kapılıyordu. Peki ya katedral, o neredeydi? Koskoca yapı, üç, dört katlı evlerin, şemsiyelerin, atların, arabaların ve kadınların ardında gözden yitip gitmişti.

Georg, ancak başını iyice kaldırdığında kulelerin en yükseğini görebildi. Kule, çekildiğinde bütün kentin havaya kaldırılabileceği sarışın bir perçeme benziyordu. Birkaç adım ilerleyip, ona bakan yaşlı köylünün önünden geçtiğinde, atının üstündeki Aziz Martin'i gördü. Kalabalığın ta içine girip insanların arasına karıştı. Elmalar, üzüm salkımları ve karnabaharlar gözlerinin önünde titreşmekteydi. Bir an, başını hemen uzatıp rastgele ısıracak kadar büyük bir açlık duydu. Ama hemen ardından açlık duygusunun yerini yalnızca tiksinti aldı. Şimdi düşünülebilecek en tehlikeli duruma girmişti. Bitkinlikten başı dönerek ve düşünemeyecek kadar zayıf düşmüş bir halde barakaların arasında sendeleyerek dolaşıyordu. Sonunda balıkçıların yanına vardı. Bir ilan kulesine dayanarak satıcının koskoca bir sazan balığının pullarını temizleyişine baktı. Adam, balığı bir gazete parçasına sardıktan sonra genç kıza verdi. Sonra büyük kepçesiyle fıçıdan tavalık balıklar çıkardı. Her birinin karnını bıçakla şöyle bir çizip terazinin kefesine attı. Georg tiksiniyor, ama gözlerini de ayıramıyordu.

Bekleme odasında karşılaştığı yaşlı köylü, oturduğu merdiven basamağından, kalabalığın arasında görünmez olana kadar Georg'a bakmıştı. Sonbahar güneşinin altında oraya buraya giden insanlara bir süre daha baktı durdu. Çektiği acı yüzünden önündeki pazar yeri kararmış gibiydi. Gövdesinin üst kısmı sağa sola rakkas gibi sallanıyordu. Bunun için on mark istedi benden alçak herif, diye düşündü. Reisinger'den bir fenig bile eksik almamıştı. Reisinger ile zaten pazarlık etme olanağı yoktu. Yahudi'ye ise haddini bildirsin diye oğlunu gönderecekti. Bastonuna dayanarak ayağa kalktıktan sonra, kendini sürüklercesine alanı geçip bir otomat büfeye gitti. Pencereden baktığında yine Georg'u gördü. Yeni sarılmış eliyle, ilan kulesine dayanmış duruyordu. Georg başını pencereden yana çevirene kadar ona baktı. Georg pek tedirgindi. Pencerenin arkasındaki yerinden bir şey ayırt edemiyordu gerçi. Yine de yerinden ayrıldı, balıkçıların yanından geçerek Ren Nehri'ne doğru yürüdü.

Aynı saatlerde Franz, yüzlerce levhayı zımbalamış bulunuyordu. Tozları temizlemek için, tutuklanan Kalas'ın yerine çok genç bir oğlan gönderilmişti. Onu görünce, Kalas'a alışmış olanlar durakladı önce. Ama çocuk, öyle neşeli ve şirin bir şeydi ki, bir takma ad kazanmakta gecikmedi; ona da Fındıkkurdu deyiverdiler.

Dün akşam ve bu sabah soyunma odasındakiler, tutuklama olayından çok, zımbalanan alüminyum levhaların sayısındaki ani artışa şaşmışlardı. Bazıları bunun nedenini ancak iş gününün ilerlemiş saatlerinde anlayabilmişlerdi. Biri, makinenin bir yerinde bir parça değiştirildiğini ve bu yüzden presin dakikada üç kez yerine dört kez indirilebildiğini söylemişti. Çünkü levhalar, her zımbadan sonra kendiliğinden yer değiştiriyor, eskiden olduğu gibi elle yeni konuma sokulması gerekmiyordu. Birisi, sayı artışının nedeninin ayın birindeki ücret artışı olduğunu ileri sürmüştü.

Buna karşılık bir başkası kendisini hiçbir zaman dün akşamki kadar berbat hissetmediğini söylemiş, bir başkası bunu, pazartesi akşamları insanın kendisini her zamankinden berbat hissettiğini söyleyerek yanıtlamıştı.

Başka zaman olsaydı, bu tür konuşmalar, konuşmalara temel olan nedenler ve konuşmaların tonu, Franz'a üzerinde uzun süre kafa yorulacak malzeme sağlamış olurdu. Oysa bu kez, kendisini gece gündüz kara kara düşündüren asıl önemli olayın, haberin, günlük yaşamda bir türlü yankılanmaması, Franz'ı düş kırıklığına uğratmış, dahası, tedirgin etmişti.

Elli'ye gidip sorabilseydim, diye düşündü. Acaba kadın yine annesinin ve babasının yanında mı oturuyordu? Ama hayır, oraya gidip sormak sakıncalıydı. Ancak bir yerde rastlamayı umabilirdi Elli'ye.

Elli'nin yeniden ailesiyle birlikte oturup oturmadığını evlerinin bulunduğu sokakta dikkatle soruşturmaya karar verdi. Belki de Elli artık o kentte değildi. Bütün bunları düşünürken kapıldığı duygu, eski yarasının henüz iyileşmemiş olduğunu kanıtlıyordu. Bir aptallık sonucu, ya da sırf oyun olsun diye yapılmış bir hareketti. Gelgelelim açtığı yara, ömür boyu kapanmaz türden olmuştu.

Saçma bütün bunlar, diye düşündü Franz, Elli şimdi hiç kuşkusuz çok şişmanlamıştır. Belki onu yine görebilseydim, kurtulmamı sağladığı için Georg'a teşekkür bile edebilirdim. Ayrıca artık hiç ilgilendirmiyor beni.

Vardiyadan sonra bisikletine atlayıp Frankfurt'a gitmeye karar verdi. Hansa Sokağı'ndaki dükkânlardan birinden bir şey alacak, bu arada Mettenheimer ailesi hakkında bilgi toplamaya çalışacaktı... Bu sırada yanına gelen Fındıkkurdu, dirseğinin altından elini uzatarak toz toplamaya başladı. Franz, bileklerini biraz kaldırınca o anda yapmakta olduğu iş kusurlu çıktı.

Bunun yol açtığı panik yüzünden ikinci parçayı da beceremedi. Üçüncüsü de tam istediği gibi çıkmayınca, Franz'ın yüzü kıpkırmızı kesildi. Kendini tutmasa, çocuğun üzerine atılacaktı. Oğlan yüzünü buruşturarak ona muzipçe bir işaret yaptı. Yuvarlak yüzü, sarı ışığın altında una bulanmış gibi bembeyazdı ve edepsiz bakışlı, pırıl pırıl gözlerinin çevresinde yorgunluktan mor halkalar belirmişti.

Ansızın bütün bölüm Franz'a, bundan beş hafta önce işe başladığında ilk anda nasıl göründüyse, öyle görünüverdi. Kayışların insanın beynini oyan gürültüsünü duydu. Tekdüze, ışığın altında soluk duran ve ancak üç saniyede bir, pres indirildiğinde kımıldayan yüzleri gördü. Ancak o zaman hareket ediyorlar, diye düşündü. Daha biraz önce, elinin altındaki parçayı bozduğu için Fındıkkurdu'nun üstüne atılmayı istemiş olduğunu unutmuştu bile.

Franz'a pek uzak sayılamayacak bir yerde, belki bisikletle yarım saat uzağında, Frankfurt Ana Garı'nın çevresindeki kalabalık bir caddede halk yığılmıştı. İnsanlar boyunlarını uzatmış, olup bitenleri gözlemekteydiler. İçinde bir de otelin yer aldığı bir blokta, yapıların yüzeyine tırmanan biri ele geçirilmeye çalışılıyordu. Bu av için yalnız çok sayıda polisin değil, onun yanı sıra SS'lerin de işe karışmaları kimseyi şaşırtmıyordu. Söylentiye bakılırsa; yapılara tırmanan adam, daha önce birkaç kez görülmüş, ama her defasında kaçmayı başarmıştı. Şimdi ise otel odasında birkaç yüzükle inci kolyeyi çalarken suçüstü bastırılmıştı. "Tıpkı bir sinema filmi gibi" diyordu aşağıdakiler, "Bir, Greta Garbo eksik." Yüzlerde şaşkın, ama biraz da neşeli bir gülümseme vardı. Bir kızın çığlık attığı duyuldu. Yukarıda, otelin damının kenarında bir şey görmüş ya da gördüğünü sanmıştı. Kalabalık giderek artıyor, heyecan doruğuna varıyordu. Her an tuhaf bir oyunun oynanması hayaletle kuş arası bir şeyin ortaya çıkması

bekleniyordu. O sırada merdivenleri ve ağları ile birlikte yangın söndürücülerin de geldiği görüldü. Aynı anda Savoy Oteli'nin arka tarafında bir karışıklık oldu. Gençten biri, bodruma açılan küçük bir kapıdan dışarı fırlamış, dirseklerinin yardımıyla kalabalığın arasında kendine yer açmaya çalışmıştı. Ama uzun süren bekleyişten ve tehlikeli hırsız üzerine anlatılan öykülerden ötürü kendini bir tür vahşet havasına ve kaçanı yakalama tutkusuna kaptırmış olan kalabalık, bir anda gencin çevresini sarıvermişti. Çocuğu adamakıllı dövdükten sonra rastladıkları ilk nöbetçinin önüne sürüklediler. Nöbetçi, adamın trene yetişmek isteyen bir garson yardımcısı olduğunu saptadı.

Asıl aranan kişi, Savoy Oteli'nin damında, bir bacanın arkasında oturmaktaydı. Bu kişi, Belloni'ydi. Normal yaşamındaki adı -nerelerde kalmıştı şimdi o yaşam?- Artist Belloni, büyük bir olasılıkla dürüst bir insan sayılırdı, ama Georg'a ve çevresine sonuna kadar yabancı kalmıştı. Georg'a yabancı kaldığını Belloni'nin kendisi de anlamıştı. Birbirlerine güven duyabilmeleri için daha uzun süre bir arada kalmış olmaları gerekirdi. Belloni, bulunduğu yerden en yakın çevresini, avı büyük bir tutkuyla izleyen ve o ava katılmak için can atan sokaklar dolusu kalabalığı göremiyordu. Aşağı doğru eğimli damın alçak demir parmaklığın üzerinden yalnızca düzlüğün en uç noktasını görebiliyordu. Üzerinde ise tek bir kurşun ya da bulutun geçmediği, soluk mavi saydamlığı titreşen bir gökyüzü vardı. Halk aşağıda beklerken, o da sığındığı damda soğukkanlı, çocuk yaştan başlayarak kendisine aşılanmış bir uysallıkla beklemekteydi, işinde de insanları bu sakinliği ile büyülemişti ve onu seyretmiş olanlar, yaptığı basit numaraların büyüleyici yanının ne olduğunu kestiremeksizin büyülenmişlerdi. Belloni'ye, burada beklemeye başladığından bu yana çok zaman geçmiş gibi geliyordu. Ardından gelenlerin, eğer izindeyseler, şimdiye kadar onu yakalamış olmaları gerekirdi.

Üç saat önce, eski bir arkadaşının annesinin evinde tutuklamak istemişlerdi onu. Bir zamanlar bu arkadaşıyla aynı trupta çalışmıştı. Sonra arkadaşı bir kaza geçirince truptan ayrılmak zorunda kalmıştı. Ancak bu arada polis, vaktiyle çalıştığı bütün trupların bütün üyelerini ortaya çıkarmıştı. Bu ilişkileri gözaltında tutmak, birkaç ev blokunu kuşatmaktan daha güç bir iş değildi. Belloni pencereden atlayarak kaçmış, birkaç sokaktan geçmiş, ana garın bulunduğu yere koşmuştu. Bu arada iki kez yakalanmasına ramak kalmış, sonunda kendini otelin döner kapısından içeri atmıştı. Bir gün önce sağladığı yeni giysilerinin içinde, kaçış halinde bulunmasına rağmen sakinliğini ve iyi görünüşünü korumuş, bu yüzden de otelin salonundan geçmesine ses çıkaran olmamıştı. Yanında biraz para vardı. Belki trenle kaçabilecekti, umudunu yitirmemişti. Şimdi bütün bunların üzerinden ancak yarım saat geçmişti. Umudun kırıntısı bile kalmamıştı içinde artık, ama yolun bu son kısmında, son ve en umutsuz kısmında özgürlüğünü savunmak istiyordu. Dikkatle ve ağır ağır damdan aşağı, parmaklığın hemen yanında bulunan tuğla kaplı bir bacanın yanına doğru birkaç metre kaydı. Daha kimsece görülmediği kanısındaydı. Parmaklıktan bakınca, ev blokunu çevreleyen kapkara insan kitlesini gördü ve her şeyin bitmiş olduğunu anladı. Durumu, her şey bitti sözüyle bile tanımlanamayacak kadar kötüydü. Aşağıdaki kitle, kanısına göre, onun gibi bir kaçağın yolunu kesmek için bütün sokakları doldurmuştu. Belloni, şimdi bulunduğu yerden bütün kenti, Main Nehri'ni, Höchst Fabrikalarını ve Taunus sırtlarını görebiliyordu. Bir ağ gibi kentin her yanını kaplayan caddeler ve sokaklarla karşılaştırıldığında, bulunduğu blokun çevresindeki kuşatma kara ve küçük bir halka gibi kalıyordu. Sonsuzluğa doğru titremelerle giden uzay, onu, gerçekte yapamayacağı bir numaraya çağırır gibiydi. İnmeyi denese miydi acaba? Yoksa olduğu yerde öylece beklese miydi?

Her ikisi de anlamsızdı, korkunun etkisiyle atılacağı girişim de, yürekliliğin etkisiyle atılacağı girişim de anlamsızdı. Ama önündeki bu iki seçenekten sonuncusunda karar kılmasaydı, kendi kendisini yadsımış olurdu. Toplamış olduğu bacaklarını, ayakları parmaklığa değene kadar uzattı.

Belloni'yi, daha ikinci bacanın arkasına geçtiği anda görmüşlerdi. Yanda bulunan evin dam kenarındaki bir reklam tahtasını siper almış iki gençten biri, "Ayaklarına, ayaklarına" dedi. İkincisi nişan aldı; arkadaşının komutunu duyar duymaz içinde uyanan hafif bir bulantıyı ya da yalnızca heyecanı bastırarak ateş etti. Sonra her ikisi de çevik hareketlerle otelin damına tırmandılar. Çünkü Belloni, duyduğu acıya rağmen kendini bırakmamış, sımsıkı tutunmuştu. Bacaların arasından peşinde bir kan izi bırakarak yürüdü. Sonra parmaklığa doğru yuvarlandı. Bir kez daha bütün gücünü topladı. Ardındakilerin yetişmesine meydan bırakmadan kendini alçak parmaklığın üzerinden attı.

Bir otel avlusuna düşmüştü. Bu yüzden seyirciler, sonunda bir olaya tanık olamadan çekip gitmek zorunda kaldılar. Belloni ise işsiz güçsüzlerin tahminlerinde ve kadınların heyecanlı konuşmalarında damların üstündeki yarı hayalet, yarı kuş kılığındaki varlığını daha saatler boyu korudu. Öğlene doğru hastanede öldüğünde -düşer düşmez ölmemişti çünkü- başucunda yine onun yüzünden tartışan iki kişi vardı. Genç doktor yaşlı meslektaşına, "Sizin göreviniz ölüm belgesini düzenlemek yalnızca" diyordu. "Ayaklarıyla neden ilgileniyorsunuz? Ayakları yüzünden ölmüş değil ki!" Yaşlı doktor, içindeki hafif bulantı duygusunu bastırarak gencin dediğini yaptı.

5

Saat on buçuktu. Zangocun karısı, Mainz Katedrali'nin yönetimince ayrıntılarıyla saptanmış bir plana göre temizleyici kadınları yönetmekteydi. Bu plana göre bir yılda katedralin her yanı temizlenmiş oluyordu. Ancak dışarıdan gelen temizleyici kadınlar, yalnızca fayanslar, duvarlar, merdivenler ve sıralar gibi belli yerleri temizliyorlardı. Alman ulusunun malı olan kutsal nesneleri ise zangocun annesiyle karısı ince süpürgeleri ve karmaşık temizleme araç ve gereçleriyle bizzat temizlerlerdi.

Bu nedenle bir başpiskoposun mezarını örten kapağın arkasındaki bohçayı zangocun karısı buldu. Georg, çıkını sıralardan birinin altına tıksaydı, daha iyi ederdi. Kadın tam o sırada kilisenin levazım odasından çıkan Zangoç Dornberger'e, "Şuna bak" dedi. Zangoç, çıkına baktı, bir şeyler düşündü, sonra karısını azarlar gibi, "Sen işine bak" dedi. Çıkını alıp, bir avludan geçerek piskoposluk müzesine gitti. "Peder Seitz" dedi. "Şuna bakar mısınız bir kere!" Zangoç gibi altmış yaşlarında bir adam olan Peder Seitz, çıkını bir vitrinin üstüne koyup açtı. Vitrinde, kadife bir altlığın üstünde numaralı ve tarihli vaftiz haçları sıralanmıştı. Çıkın, gerçekte çuval bezinden dikilme önlük gibi bir şeydi ve pislik içindeydi. Peder Seitz, başını kaldırdı. Göz göze geldiler bir an. "Bu paçavrayı neden bana getirdiniz, Dornberger?"

Zangoç, "Karım bunu biraz önce Piskopos Siegfried von Epstein'ın arkasında bulmuş" diye karşılık verdi. Rahibe düşünmesi için zaman bırakmak amacıyla ağır ağır konuşmuştu. Rahip, şaşkınlıkla onun yüzüne baktı. Sonra, "Biz bulunmuş eşya bürosunda mıyız, yoksa bir müzede mi, söyleyin Dornberger!" dedi. Zangoç iyice onun yanına yaklaştı. Alçak sesle, "Acaba polise götürsem mi bunu?" diye sordu.

"Polise mi dediniz?" Rahibin şaşkınlığı eni konu artmıştı. "Sıraların altında bulduğunuz her şeyi polise mi götürürsünüz?" Zangoç, "Bu sabah bir söylenti dolaşıyordu da" diye mırıldandı.

"Söylenti, söylenti. Söylentilerden bıkmadınız galiba, Dornberger! Biliyor musunuz ne yapacağım? Bu berbat şeyi mutfağın ocağına bile atmam. Çok pis çünkü. Onun için hemen burada yakacağım. Hem polise gidip de ne yapacaksınız? Aklına esenin gelip kilisede üstünü değiştirdiğinin duyulmasını mı istiyorsunuz?"

1 Ekim'den beri demir soba yakılmaktaydı. Dornberger, çıkını sobaya tıktı. Sonra odadan çıktı. Yanmış paçavra kokusu yayılmıştı çevreye. Rahip Seitz, pencere kanatlarından birini açtı. Neşesi kaçmış, yüzü ciddileşmiş, âdeta karanlık görünüşlü bir hal almıştı. Yine bir şeyler olmuştu; pencereden uçup giden bir dumana dönüşebileceği gibi, korkunç bir dert haline gelip insanı boğabilecek şeyler.

Georg'un kanla ıslanan gömleği ince bir dumana dönüşüp, Rahip Seitz'in fazla ağır bulduğu bir tempoyla ve çevreyi korkutarak pencereden havaya dağılırken, Georg da nehir kıyısına inmişti. Şimdi kumluk yaya yolundan aşağı doğru yürüyordu. Bir zamanlar, ilk gençlik yıllarında buraya yolunun düştüğü olmuştu. Mainz'in batısındaki köylerden ve küçük kentlerden tekneler ve sallarla buraya gelebilmek için sayısız olanaklar vardı. Bu konu üzerinde, özellikle geceleri kafa yorduğunda, bütün bu olanakları anlamsız bulmuş, boş umutlar ve binlerce rastlantıya bağlı şeyler diye nitelendirmişti. Ama tehlikenin ortasında, iki ayağıyla yere basarak rastlantılar ve olasılıklar arasında dolaşmaya başlayınca, gözüne her şey daha az umutsuz görünmüştü. Nehir, nehrin üstünde giden, köprülerin altından geçebilmek için bacalarını yatıran kılavuz gemileri, açık renk bir kum şeridi ve onun ardındaki bir dizi evle karşı kıyı, daha uzaklarda Taunus'un sırtları...

Bütün bunlar, Georg'un gözlerinin önüne şimdi olağanüstü bir açık seçiklikle serilmişti. Bir savaş bölgesinde, büyük bir tehlikenin ortasında, bütün çizgilerin giderek titriyormuş izlenimini verecek kadar belirginleşmesinden, yoğunlaşmasından oluşun bir görüntünün olağanüstü açık seçikliğiyle serilmişti. Pazar yerindeyken Georg, gücünün kıyıya ulaşmasına bile yetmeyeceğinden korkmuştu. Oysa şimdi, kentten elden geldiğince çabuk uzaklaşmaya, en azından üç saat süreyle Ren kıyısı boyunca aşağı inmeye karar verince, bitkinliği biraz azalmış, üstüne bastığı toprak sanki daha bir sertleşmişti. Yaşadığı son saatleri kafasından geçirdi. Kim gördü beni? Kim beni tanımlayabilir? Bir kez bu kısır döngüye girdi mi, her şeyi yarı yarıya yitirmiş sayılırdı. Çünkü korku, belli bir tasarımın her şeyi bir kanser gibi kaplamasıyla başlardı. Ve Georg parlak bir gökyüzünün altında, üzerine dikili hiçbir gözün bulunmadığı bu sessiz yolun ortasında yakalandığını fark etti. Yeni bir korku bunalımına yakalanmış, giderek daha uzun aralıklarla yükselen bir ateşe tutulmuştu. Korkuluğa dayandı. Gökyüzü ve su birkaç saniye süreyle kapkara kesildi. Sonra geldiği gibi kendiliğinden gitti; Georg öyle gittiğini sandı. Ve gidişin bir ödülü olarak dünyayı artık kararmış ve gerçeküstü bir düzeye varmış olarak değil, ama o alışılmış günlük parlaklığıyla, ötüşleri sessizliği bozacak yerde daha bir perçinleyen martıları ve sessiz sularıyla gördü. Öyle ya, sonbahar şimdi, diye düşündü, martılar burada çünkü.

Yanında biri daha dayanmıştı korkuluğa. Komşusuna baktı. Koyu mavi kazaklı bir gemiciydi gelen. Biri burada gelip korkuluğa dayanmaya görsün, dünyada yalnız kalmaz, yanında bir insan zinciridir uzardı. İzinli gemiciler, o anda canları balık tutmak istemeyen balıkçılar, yaşlılar birbirini izlerdi. Çünkü akıp giden su, martılar, gemilerdeki yükleme ve boşaltma çalışmaları, bakışlarını ileriye dikenlerin sessizliklerini denkleştiren bir

hareketlilikti. Gemicinin yanında daha şimdiden beş, altı kişi birikmişti bile. Gemici, "Burada böyle bir ceketin fiyatı nedir?" diye sordu. Georg, "Yirmi mark" dedi. Çekip gitmek istiyordu ama, gemicinin sorusu, aklının bir şeye takılmasına yol açmıştı.

Korkuluğun altındaki yoldan doğru şişman ve başı neredeyse dazlak bir başka gemici yaklaştı. Yukarıdan, "Hey, merhaba!" diye bir selam sallandı. Adam yukarı bakıp güldü. Sonra yukarıdaki gemiciyi, bacaklarından yakaladı. Yakalanan gövdesini kaskatı yapmıştı. Şişman, şişmanlığına rağmen, "Bir, iki!" deyip çekiverdi kendini yukarı, ötekinin bacaklarının arasından geçti. "Ne var ne yok? İşler nasıl?"

"İyidir" diye karşılık verdi yeni gelen. Konuşmasından Hollandalı olduğu anlaşılıyordu. Tam o sırada kentten doğru gelen ufak tefek bir adamcağız göründü. Yanında oltalarla, çocukların kumda oynamak için kullandıkları türden küçük bir kova vardı. "Bak, Turna Kuyruğu geliyor" dedi şişman gemici. Güldü sonra. Çünkü onun gözünde oltası ve çocuk kovasıyla Turna Kuyruğu, tıpkı arması gibi kent limanının onsuz olunamaz bir parçasıydı. "Heil Hitler!" diye seslendi Turna Kuyruğu.

Hollandalı, "Heil, Turna Kuyruğu!" diye yanıtladı.

Bu sırada gençten bir çocuk, "İşte şimdi verdin yakayı ele!" dedi. Burnu, yediği bir yumruktan ötürü çarpılmıştı, ama sanki biraz sonra yine düzelip eski haline dönecekmiş gibi bir görünüşü vardı. "Tuttum dediğin tavalık balıkları gerçekte pazardan alıyorsun." Sonra Hollandalıya döndü: "Denizlerde ne var ne yok?"

Gemici, "Sözünü etmeye değer bir şeyler oralarda her zaman vardır" diye yanıtladı. "Ama duyduğum kadarıyla sizde de son günler olaysız geçmemiş."

Çarpık burunlu genç, "Bizde bütün işler tıkır tıkır yolunda" dedi. "Şimdi gerçekten bir Führer'e ihtiyacımız kalmadı artık." Onu dinleyenler, şaşkınlıkla baktılar. "Çünkü bizim öyle bir

Führer'imiz var ki, bütün dünya onun sayesinde gıptayla bakıyor bize." Herkes güldü. O ise gülmeyerek başparmağını burnuna bastırdı. Gemici Georg'a, "On sekiz marka olur mu?" diye sordu. Georg, "Yirmi dedim" diye karşılık verdi. Gözlerinin parıltısıyla kendini ele vereceği duygusuna kapıldığından, gözlerini kapatarak söylemişti bu sözleri. Gemici ceketin kumaşına baktı. "Rahat ediyor mu insan içinde?" diye sordu.

"Evet" dedi Georg. "Ama tek başına giyildiğinde iyi ısıtmıyor. Seninkisi gibi bir kazak daha sıcak tutar."

"Nişanlım bana her mevsimde bir kazak örer."

"O zamanlar değerlidir senin için" dedi Georg.

"Değişmek ister misin?"

Georg, düşünüyormuş gibi gözlerini kapattı.

"Geçir bir kez sırtına!"

"Benimle ayakyoluna gel" dedi Georg. Çevresindeki kahkahaları umursamadı. Ceketin altında gömlek bulunmadığını görmemeleri gerekiyordu.

Değiş tokuş tamamlandıktan sonra, yürümekten çok koşmayı andıran adımlarla nehirden aşağı doğru ilerledi. Gemici ise sırtında yeni ceketiyle ayakyolundan yine korkuluğun başına döndü. Geniş yüzünden, bir değiş tokuşta birini daha kazıkladığını sanmanın hoşnutluğu okunuyordu. Bir elini kalçasına dayamış, ötekini de selam için havaya kaldırmıştı. Karşılıksız vermek tehlikeli olurdu, diye düşündü Georg. Değişmek de tehlikeliydi gerçi, ama olan olmuştu artık. Ansızın biri yanında, "Hey!" diye seslendi. Turna Kuyruğu, kovası ve oltasıyla bir çocuk gibi hafifçe sekerek ardından gelmişti. "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu.

Georg, dosdoğru önünü gösterdi: "Ren boyunca gideceğim."

"Buralı değil misiniz?"

"Hayır" diye karşılık verdi Georg. "Burada bir hastanede yattım. Şimdi yakınlarımın yanına gitmek istiyorum.

Turna Kuyruğu, "Sakıncası yoksa sizinle gelmek isterim" dedi. "Yol arkadaşlığım bugüne kadar hiç sıkıcı olmamıştır."

Georg bir şey söylemedi. Gözünün ucuyla adamı bir kez daha süzdü yalnızca. Çocukluğundan bu yana ne zaman kafasında ya da ruhunda bir tuhaflık olan veya bedensel bir sakatlığı bulunan biriyle karşılaşsa, ona karşı içinden yükselen güçlü bir hoşnutsuzluk duygusuyla çarpışmak zorunda kalmıştı. Onu bu tür duygulardan arındırıp iyileştiren, Wallau olmuştu. Kamptayken, "Bak, Georg" demişti. "Bak da, insanların başına, onları sana itici gösteren şeylerin nasıl geldiğini gör." Kafasından bunları geçirirken yine Wallau'yu anımsadı. Ve içini bastırılmaz bir hüzün duygusu kapladı. Şu anda yaşıyorsam, ona borçluyum bunu, diye düşündü, bugün ölsem bile değişmez bu. Turna Kuyruğu ise gevezeliğini sürdürmekteydi. "Bayram günlerinde burada mıydınız? İnsan şenliklere bakınca tuhaf buluyor her şeyi, izin verirseniz neden böyle koştuğunuzu sorabilir miyim? Gün bitmeden Hollanda'ya mı varmak istiyorsunuz?"

"Bu yöne gidilince Hollanda'ya mı varılır?"

"Hayır, önce kuşkonmazların yetiştiği Mombach'a varırsınız. Yakınlarınız orada mı oturuyor?"

"Hayır, daha aşağıda."

"Budenheim'da mı? Yoksa Heidesheim'da mı? Çiftçilik mi yapıyorlar?"

"Bir kısmı."

"Bir kısmı" diye yineledi Turna Kuyruğu. Georg, eksem mi şunu diye düşündü. Ama, kahrolası şeytan, nasıl yapabilirdi bunu? Hayır, iki kişi olmak, başkaları ile birlikte olmak, her zaman daha iyiydi. O zaman daha bir insanlardan olabiliyordu insan. Sal Limanı'ndaki döner köprüden geçtiler. Turna Kuyruğu, "Tanrım, biriyle olunca zaman nasıl da geçiyor" dedi. Sanki biri tarafından zamanı geçirmekle görevlendirilmiş gibi konuşuyor-

du. Georg nehre baktı. Ötede, kıyıya epeyce yakın bir adada yan yana üç alçak ve beyaz ev vardı, görüntüleri suya düşüyor, oradan yansıyordu. Ortadaki ev bir değirmeni andırıyordu. Bu evlerde kendisine tanış ve onu çeken bir yan buldu. Sanki içlerinden birinde, sevdiği biri oturmaktaydı. Tren köprüsü, adanın üzerinden geçerek uzaktaki karşı kıyıya uzanıyordu. Bir nöbetçinin durduğu köprü başını geçtiler. "Güzel bir köprü" diye övdü Turna Kuyruğu. Georg, adamın peşinden yoldan ayrılarak çayırda yürümeye başladı. Adam bir ara durup havayı kokladı. "Ceviz ağaçları!" Yere eğilip topladığı birkaç cevizi kovasına attı. Georg da hemen aramaya koyuldu ve bulduklarını bir taşın üstünde topuğuyla kırdı. Turna Kuyruğu gülmeye başladı. "Bakıyorum bayılıyorsunuz cevize!" Georg kendini topladı. Terliyordu, yorgun düşmüştü. Bu kahrolasıca herif hep, birlikte gelecek değildi ya! Bir yerde durup büyük bir olasılıkla balık tutmaya başlayacaktı. Bu arada görünüşü Georg'a Westhofen'i anımsatan bir söğütlüğe gelmişlerdi. Georg'un tedirginliği artıyordu. "İşte geldik" dedi Turna Kuyruğu.

Georg ileri baktı. Bir yarımadanın ucundaydılar. Önlerinde Ren Nehri vardı, iki yanları da suydu. "İlerisi" yoktu buradan ötede. Turna Kuyruğu, Georg'un şaşkın yüzünü görünce gülmeye başladı. "Aldattım sizi! Gördünüz mü, bir güzel aldattım sizi! Acelenizden farkına varamadınız bunun, değil mi?" Oltasıyla kovasını bırakmış, baldırlarını ovuyordu. "Hiç olmazsa yolda yalnız kalmadım" dedi. Daha bir saniye önce sona nasıl da yaklaştığının farkında değildi. Georg dönmüş, sağlam eliyle yüzünü kapatmıştı. Büyük bir çaba harcayarak "Hoşça kal öyleyse" dedi. Ancak tam o sırada söğüt fidanları iki yana ayrıldı. Bıyıklı, alnına birkaç tel saçı dökülmüş bir polis, neşeyle, "Heil Hitler, Turna Kuyruğu!" dedi. "Şimdi bana balık tutma iznini göster bakayım.

"Ama ben balık tutmuyorum ki!"

"Peki ya bu oltalar?"

"Onları hep yanımda taşırım, tıpkı silahını yanından ayırmayan bir asker gibi!"

"Peki ya bu kova?"

"Bakın içine, üç cevizden başka bir şey yok."

"Turna Kuyruğu, Turna Kuyruğu" dedi polis. "Peki ya siz? Sizin belgeleriniz var mı?"

"O benim arkadaşım" dedi Turna Kuyruğu.

"İyi ya, asıl o zaman sormam gerek" dedi polis, ya da daha doğrusu demek istedi. Çünkü önce ağır adımlarla söğütlere doğru ilerlemiş olan Georg, şimdi adımlarını hızlandırmış, dalları iki yana ayırarak koşmaya başlamıştı.

Polis, "Dur!" diye bağırdı. Neşeli değildi artık. Bağırması tam bir polisinki gibiydi: "Dur! Dur!"

Birden ikisi birlikte, polis ve Turna Kuyruğu, arkasından koşmaya başladılar. Georg bir yana sinerek yanından geçmelerini bekledi. Her şey Westhofen'deki gibi oluvermişti ansızın. Parlayan su birikintileri, söğütler ve şimdi de düdük sesleri. Yüreği öylesine çarpıyordu ki, sesi yüzünden yakalanmaktan korktu. Ötede bir deniz hamamı vardı. Suların yaladığı tahtaların arasında bir sal duruyordu. "İşte orada!" diye bağırdı Turna Kuyruğu. Şimdi karşı kıyıda da düdükler çalmaya başlamış, çalmadık bir tek canavar düdüğü kalmamıştı. Hepsinden kötüsü, dizlerin ansızın tutmamaya başlaması, kâğıt hamuru gibi bükülüvermesiydi. Gerçek dışı bir dünyaya yuvarlanmıştı bir yerde, çünkü bütün bunlar başına gelmiş olamazdı, düştü yalnızca. Ama ne olursa olsun koşuyor, koşuyordu. Boylu boyunca düştü ve rayların üstüne düştüğünü gördü. Kıyıdan uzaklaşmış, bir fabrikaya ait alana girmişti. Duvarın ardından tekdüze bir ses geliyor, buna karşılık artık düdükler ve bağrışan insanlar duyulmuyordu. "Bitti" dedi. Bu sözcükle neyi anlatmak istediğini kendi de bilmiyordu.

Gücü mü tükenmişti, yoksa güçsüzlüğü mü? Bir süre hiçbir şey düşünmeksizin dışarıdan herhangi bir yardımı, sırf daldığı bir uykudan uyanmayı ya da bir mucizenin gerçekleşmesini bekledi. Ama ne mucize ne de yardım geldi. Ayağa kalkıp yoluna devam etti. İki çift rayın geçtiği geniş bir caddeye vardı. İki yanında evler değil, fabrika yapıları sıralandığından yol yalnızlık kokuyordu. Kıyının gözlenebileceğini düşünerek yine kente yöneldi. Kaç saat yitirmişti! Ta Leni'nin bekleyemeyeceğini, çünkü hiçbir şey bilmediğini anımsadığı âna kadar, beni nasıl da bekliyordur şimdi, diye düşündü durdu. Peki ama kimse yok muydu onu bekleyen, ona yardım edebilecek olan? Eli acıyordu, yine yaralı elinin üstüne düşmüştü. Tertemiz sargı bezi de kirlenmişti.

Büyük pazarın deposu olarak kullanılan küçük bir alanda barakaların tahtaları sökülüyordu. Bir lokantanın önünde birkaç kamyon durmuştu. Georg lokantaya girdi. Elli feniğini bozdurarak bir bardak biranın başına oturdu. Yüreği, göğüs kafesi içerisindeki yeri büyük gelmişçesine bir oraya, bir buraya sıçrar gibiydi. Ama vuruşları çok sertti. Buna daha çok dayanamam, diye düşündü Georg, belki birkaç saat, ama daha günlerce hayır.

Yandaki masada oturan biri, bakışlarını ona dikmişti. Bu herife bir kez daha rastladım mı ben bugün? Kuduz bir köpek gibi koşmak zorundayım, başkaca yapabileceğim bir şey yok. Davran bakalım, Georg!

İçeride ve dışarıda pazarcılar ve alıcılarla kaynaşan bir kalabalık vardı. Georg herkesi tek tek süzdü. Bir genç, yaşlıca bir kadına yüklemede yardım ediyordu. Genç adam, kamyondan ayrılıp küfelerin yanına gelince, Georg da onun yanına seğirtti. "Şu yukarıdaki kadının adı nedir?" diye sordu.

"Hangisi? Şu topuzu olan mı? Bayan Binder."

"Tamam," diye mırıldandı Georg. "Ona bir haber vermem gerek."

Motor işleyene değin küfelerin yanında bekledi. Sonra kamyona gitti. "Siz, Bayan Binder'siniz, değil mi?" diye sordu.

Kadın kuşku ve şaşkınlıkla, "Ne var, ne oluyor?" dedi.

Georg, bakışlarını onun yüzünden ayırmıyordu. "İzin verin de bir dakika yanınıza çıkayım" dedi. "Yolda anlatırım. Ben de aynı yöne gidiyorum." Kamyon o anda kalktı. Georg sıkı sıkı tutundu. Sonra ağır, çok ağır konuşarak bir şeyler anlatmaya koyuldu. Hastaneden, uzak akrabalardan söz etti. Bu arada lokantada Georg'un yanındaki masada oturan adam, Georg'un konuştuğu gencin yanına gitmişti. "Ne sordu size şu giden?" dedi.

Genç, şaşkınlıkla, "Kadının Bayan Binder olup olmadığını" diye yanıtladı.

6

Duvar kâğıdı kaplama ustası Mettenheimer, çalıştığı yapı uzakta değilse yemeğe eve giderdi. Bugün bir lokantaya gidip domuz pirzolasıyla bira ısmarladı. Küçük çırağı için de bir bezelye çorbası söyledi. Sonra birkaç oğul yetiştirmiş babaların kendine güveniyle birtakım şeyler sormaya, konuşmaya koyuldu onunla. Bu arada yeni biri girdi içeri ve bir köşeye oturup küçük bir bira söyledi. Mettenheimer, adamı fötr şapkasından tanıdı. Sabah 29 numaralı tramvayda birlikte yolculuk etmişlerdi. Bir an için belli belirsiz, nedenini çıkaramadığı bir tedirginlik duydu içinde. Çırakla gevezelik etmeyi bırakarak son lokmalarını atıştırdı. Bir an önce çalıştığı yapıya dönmek için acele ediyordu. Amacı, sabahki gecikmesi yüzünden sürüncemede kalmış işleri tamamlamaktı. Gestapo'nun çağrısından karısına söz etmemişti. Şimdiden sonra da söylememeye karar verdi. Zaten bütün istediği, sorguyu ve o hâlâ akıl erdiremediği çağrıyı bir an önce unut-

maktı. Ne kadar çaba harcasa da çağrılmasının nedenini kavrayamıyordu. Belki de zaten belli bir neden yoktu, özel bir anlamı olacağını da sanmıyordu. Zaman zaman kancayı atıp rastgele birini çekiveriyorlardı önlerine. Büyük bir olasılıkla, kentteki bu kadar insan arasında onun gibi kancaya takılmış daha pek çokları vardı. Ama kimse çıtını çıkarmıyordu. Şerit yanlış yapıştırılmış olduğu için bir küfür savurdu bulunduğu merdivenden. Sonra zemin katta ne yapıldığına bakmak için aşağı inmek istedi. Ama ansızın gelen bir baş dönmesi yüzünden olduğu yerde kalakaldı. Çırakla alay eden işçilerin kahkahaları, onlara karşılık vermekten geri kalmayan çırağın tiz sesi bomboş evin içinde, bundan önceki ve gelecekteki ev sakinlerinin seslerinden çok daha açık seçik yankılanıyordu. Sonuncuların sesleri; halıların, mobilyaların ve evi dolduran bir sürü nesnenin arasında boğulup giderdi çünkü. Mettenheimer, bulunduğu merdivenin üstünde sallandı bir an. Tam o sırada merdiven başından biri, "İş saati bitti!" diye seslendi. Mettenheimer de bağırarak, "Burada işin ne zaman bittiğini yanılmıyorsam ben bildiririm!" diye çıkıştı.

29 numaralı tramvayın durak yerinde, yine sabahleyin onunla yolculuk eden ve sonra lokantada bira içerken rastladığı kısa boylu, fötr şapkalı adamı gördü. Onun işi de burada olmalı diye düşündü. Adam da onunla birlikte aynı tramvaya bindi.

Mettenheimer başıyla selam verdi. Sonra karısına ait olan yün paketini bugün de kapıcıda unutmuş olduğunu anımsadı. Karısı daha dün bu yüzden azarlamıştı onu. Tramvaydan inerek geri döndü. Sonra küçük paket koltuğunun altında olduğu halde bir sonraki 29'a yetişmek için acele etti. Artık çok yorulmuştu. Akşam yemediğini, daha doğrusu evini düşünerek seviniyordu. Ansızın buz gibi bir el yüreğini sıkar gibi oldu. Bir önceki tramvaya binerken gördüğü fötr şapkalı adam, şimdi bindiği

tramvayın sahanlığında da karşısındaydı. Mettenheimer, gözlerine inanamadığı için yer değiştirdi. Yanılmamıştı. Şapkayı, traşlı enseyi, kısa kolları iyi tanıyordu artık. Aslında niyeti aktarma yapmaksızın Zeil'a gitmek, yolun kalan kısmında da yürümekti. Adamı görünce merkez karakolunda inip 17 numaralı tramvaya bindi ve artık yalnız kaldığı için rahat bir soluk aldı. 17 numaralı vagonun sahanlığına henüz girmişti ki, arkasında koşan ayak sesleri, ardından da soluk soluğa kalan birinin tramvaya atladığını duydu. Fötr şapkalı adam şöyle bir baktı Mettenheimer'e. Görünüşte umursamaz, ama gerçekte alabildiğine dikkatli bir bakıştı bu. Sonra sırtını döndü, çünkü Mettenheimer ineceği zaman yanından geçmek zorundaydı. Mettenheimer'e gelince, adamın arkasından ineceğini, kurtulamayacağını da anlamıştı şimdi. Yüreği korkudan delicesine çarpmaya başladı. Teri çoktan üstünde kuruyan gömleği yine sırılsıklam olmuştu. Ne istiyor bu adam benden, diye düşündü. Ne yaptım ki ben? Şimdi ne yapacağım? Kendini tutamayarak dönüp baktı yine. Şimdi inmiş, yürümekteydi. Akşamı dolduran şapka kalabalığının, sonbahara sarkmış yazlık şapkalar ve giyilmesi henüz erken fötr şapkalarla dolu kalabalığın içerisinde asıl aradığı kişi, tekdüze bir tempoyla yürüyerek onu izlemekteydi. Mettenheimer'in bu akşam artık beklenmedik davranışlarda bulunma isteğinde olmadığını sanki önceden bilir gibiydi. Mettenheimer caddenin öteki yanına geçti. Evinin kapısından girmezden önce, yüreklerinin bir köşesinde belli durumlarda hemen savunmaya geçmeye sürekli hazır olan kişilere özgü bir yüreklilikle dönüp yine baktı. İzleyen adamın yüzü hemen arkasındaydı. Şişmanca, tembel görünüşlü ifadesi olan bir yüzdü, dişleri çürük içindeydi. Giysileri, yeni şapkasının dışında oldukça yıpranmıştı. Belki şapka da yeni değildi, yalnız daha az yıpranmıştı. Adamın görünüşünde insanı korkutacak bir

yan yoktu aslında. Mettenheimer için korkutucu olan ısrarlı bir izleyişin ve buna karşılık izlenene karşı tam bir kayıtsızlığın yol açtığı o kavranamayan çelişkiydi.

Mettenheimer, evinin sahanlığına girince, paketini merdivene bırakıp kapıyı kapamaya davrandı. Apartmanın dış kapısı, gündüzleri sahanlığın duvarındaki bir çengele takılarak açık tutulurdu. Ansızın o anda merdivenlerden inmekte olan kızı Elli, "Neden kapatıyorsun baba?" diye sordu.

"Cereyan yapıyor" diye seslendi Mettenheimer.

"Yaparsa yapsın, bizim ev yukarı katta" dedi Elli. "Saat sekiz oldu mu nasılsa kapanacak zaten." Mettenheimer, bakışlarını kızına dikti. Kendisini izleyen adamın şu anda, yolun karşı yakasında dikildiğinden ve kızıyla kendisini gözlediğinden hiç kuşkusu yoktu.

Elli, en sevdiği kızıydı. Ama gizli tuttuğu bu gerçeği karşısındaki adam biliyordu belki de. Adam onu ne yaparken bastırmak istiyordu acaba? Belli belirsiz anımsadığına göre bir masal vardı ve bu masalda baba, evinin kapısından ilk çıkacak olanı şeytana teslim etmeye söz verirdi. Çocuklarının arasında en çok Elli'yi sevdiğini, bugüne kadar bütün aileden, dahası kendinden bile saklamıştı. Bunun neden böyle olduğunu şimdi bile bilmiyordu. Belki de iki ayrı nedendendi. Birincisi güzel olduğundan, ikincisi de babasına hep üzüntü verdiğinden. Yetişkin çocuklarının evine geldiğini görmek, her zaman sevindirirdi Mettenheimer'i. Ama Elli geldiğinde bir başka olur, yüreğinin sevgiye ve acıya karşı en duyarlıklı noktasından etkilenirdi. Kaç görkemli evin duvarlarını kızı için kaplamıştı düşlerinde ve yine düşlerinde Elli, kocalarıyla birlikte yeni evlerini görmeye gelen o buz gibi ve burnu büyük kadınlardan çok daha çekici bir havayla salonlarda gezinmişti. Bunları düşünürken, Elli koluna dokundu. Genç kadının, şakaklarda ve ense kısmında halka halka olmuş, sık saçların çevrelediği

çocuksu yüzünde bir hüzün ve sevecenlik belirmişti. Babasının Westhofen'de, bir lokantanın kaba saba tahta sırasında otururlarken başını göğsüne çekişini ve ağlamasını, öğütlerini hatırlamıştı şimdi. O günden bir daha hiç söz etmemişlerdi. Ama ne zaman birbirlerini görseler, hemen o günü anımsarlardı. "Yün paketini yanıma alıyorum" dedi Elli. "Çünkü başlayacak olan benim." Yolun öte yanında duran adamın bakışlarını nasıl da pakete diktiğini hisseden Mettenheimer, paketin içinde birkaç renkli yün çilesinden başka bir şey bulunmadığını bilmesine rağmen, neredeyse kızının çantasına kötü bir şeyler yerleştirdiğine inanır gibi oldu. Elli'nin yüzündeki hüzün dağılmıştı. Saçları gibi açık kahverengi olan gözlerinden çıkan bir sıcaklık bütün yüzüne dağılmıştı. Babası, o Georg olacak herif kör müydü ki kızımı bırakıp gitti, diye düşündü. Kızının neşeli yüzü, yüreğini burkuyordu. Yabancı bakışlara engel olmak için kızının önünde durmaya çabaladı. Kendisine bir tuzak kurmuş olabilirlerdi, ama kızının hiçbir suçu yoktu. Gelgelelim Elli iri yapılıydı. Mettenheimer ise kısa boyluydu ve gövdesi yaşlanmaktan küçülmüştü. Bu yüzden önünde durarak kızını başkalarının bakışlarından saklayamazdı. Genç kadın rahat adımlarla, başı dimdik ve çarşı çantasını sallayarak sokağa çıkarken Mettenheimer de bakışlarıyla onu izledi. Rahat bir soluk aldı. Çünkü peşindeki adam, tam o sırada dönüp karşıdaki sabun dükkânının vitrinine bakmaya başlamıştı. Bu yüzden Elli de onun dikkatini çekmeden yanından geçebilmişti. Ama Mettenheimer'in gözünden kaçırdığı bir şey vardı: Dükkânın yanındaki lokantadan dışarı fırlayan genç, çevik ve bıyıklı bir adam, dirseğiyle şapkalıyı hafifçe dürtmüştü. Bakışları vitrinin aynasında karşılaştı. Aynı sudaki aynı balıkları gözleyen iki balıkçı gibi, adamlar da aynadan yolun karşı yanını, Mettenheimer'in evinin kapısını ve kendisini gözlüyorlardı. Demek ailemin başına felaket getirmemi istiyorsun, diye düşün-

dü Mettenheimer, ama bunu başaramayacaksın. Ansızın üzerine gelen bir sakinlikle merdivenlerden çıktı. Bu sırada biraz önce bıyıklı adamın çıktığı lokantaya fötr şapkalı adam girdi. Pencere yanına oturdu. Öteki ise uzun ve hafif sıçrar adımlarla Elli'ye kolayca yetişti. Bir yandan da genç kadının bacaklarıyla kalçalarının sıkıcı görevine tat kattığını söylüyordu kendi kendine.

Mettenheimer, oturma odasında Elli'nin yerde oynayan çocuğuna takılarak sendeledi. Elli, gece için çocuğunu burada bırakmıştı. Neden ama? Karısı, bu soru karşısında omuzlarını kaldırdı, içini sıkan bir şey olduğu yüzünden anlaşılıyordu, ama kocası bir şey sormadı. Başka akşam olsaydı, torununun yanında gecelemesi ancak sevinç verirdi. Şimdi ise kızı için, "Neden ayrı oda tuttu öyleyse?" diye sordu. Çocuk, onu işaret parmağından yakalayarak güldü. Mettenheimer'in içinden gülmek gelmiyordu oysa. Çocuğu iterek kendinden uzaklaştırdı. Sabahki sorgu sırasında konuşulan her sözcüğü tek tek anımsamıştı şimdi. Hem artık yalnızca bir düş görmüş olduğu gibi duygu da yoktu içinde. Yüreği kurşun gibi ağırdı. Pencereye gitti. Karşıdaki sabun dükkânının kepenkleri kapanmıştı. Mettenheimer, lokantanın camındaki bulanık gölgelerden birinin şimdi evini gözlemekte olduğunu biliyordu. Karısı, yemeğe çağırdı. Masaya oturduklarında ise her zaman söylediğini yineledi: "Bizim evimize ne zaman duvar kâğıdı kaplayacağını merak ediyorum."

Bu arada işten dönen Franz, Hansagasse'den biraz önce bisikletinden inmişti. Bisikletini iterek yürüyordu, kararsızdı. Bir dükkâna girip Mettenheimer'leri sormasının doğru olup olmayacağını bilemiyordu. Tam bu sırada umut ettiği, belki de korktuğu olay gerçekleşti. Elli'ye rastladı. Bisikletine sımsıkı sarıldı. Düşüncelerine dalmış olan Elli ise onu görmedi. Genç kadın hiç değişmemişti. Sessiz hareketlerine hâkim olan o hafif hüzün havası daha o sıralarda, hüzne kapılması için hiçbir nede-

nin bulunmadığı günlerde bile vardı. Küpeleri de kulağındaydı. Sık kahverengi saçlarının arasında küpelerinin görünüşü Franz'ın hoşuna gidiyordu. Eğer duygularını dile getiren sözcükleri bulabilen bir insan olsaydı, bu akşam rastladığı Elli'nin, gerçek Elli'ye, anılarındaki Elli'den çok daha benzediğini söylerdi herhalde. Kadının yanından geçip gitmesiyle tanımlanamaz bir acı duydu içinde. Oysa Elli göremezdi onu, görmemesi de gerekiyordu. Franz'a kalsa, postanede yaptığı gibi Elli'yi kollarına alır ve dudaklarından öperdi. Kaderin benim için öngördüğü niye benim olmasın, diye geçirdi kafasından. Kendini unutmuştu. Dışa yansıyan bir canlılıktan yoksun, yoksul, yüzünün çizgilerinin hiçbir çekici yanı olmayan bir insan olduğunu unutmuştu.

Elli'nin yanından geçip gitmesine sesini çıkarmadı. Genç ve bıyıklı adamın Elli ile herhangi bir ilgisi olabileceğini de düşünemedi.

Bisikletine atlayıp, on dakika kadar Elli'nin arkasından gitti. Genç kadını, çocuğuyla birlikte kirayla oturduğu eve kadar izledi.

Elli'yi yutan yapıyı baştan aşağı gözden geçirdi. Evin karşı sırasında, kapıya göre biraz yana düşen bir pastane vardı. Franz pastaneye girip oturdu.

Pastanede kendinin dışında tek bir müşteri vardı yalnızca. ince yapılı, bıyıklı bir genç adam. Pencerenin yanında oturmuş, dışarı bakıyordu. Franz, ona yine dikkat etmedi. Elli'nin ardından apartmana girmeyecek kadar aklı başındaydı henüz. Ama gün, daha bitmemişti. Genç kadın yine dışarı çıkabilirdi. Ne olursa olsun, Franz'ın niyeti daha uzunca bir zaman burada oturup beklemekti.

Elli ise bu arada odasında üstünü değişmiş, saçını taramış, fırçalamış, kısacası bu akşam beklediği konuğun gelmesi, yemeğe ve belki de -bunu da gözden uzak tutmuyordu- ertesi sabaha kadar kalması düşüncesine karşılık kendince yapılmasını gerekli

bulduğu bütün hazırlıkları yapmıştı. Yeni elbisesinin üstüne bir önlük takıp ev sahibesinin mutfağına gitti, iki schnitzel dövüp tuzladı, yağ ve soğanla birlikte tavayı, kapı çalınınca ateşe sürmek üzere, hazırladı.

Ev sahibesi gülümseyerek onu seyretmekteydi. Elli yaşlarında, sevimli, yaşamın türlü cilvelerine karşı hiç de hazırlıksızmış gibi görünmeyen bir kadındı. "Çok haklısınız, Bayan Heisler" dedi. "İnsan gençliğini bir kez yaşar ancak." "Ne bakımdan haklıyım?" diye sordu Elli. Yüzünün ifadesi değişmişti ansızın.

"Bir kez de akşam yemeğini ailenizden olmayan biriyle yemekte haklısınız."

Elli'nin dilinin ucuna kadar geldi: Bana kalsa yalnız başıma yemeği yeğlerim, diyecekti. Ama hiçbir şey söylemedi, çünkü evin kapısının açılmasını ve bir erkeğin ayak seslerinin yaklaşmasını beklediğini kendi de biliyordu. Beklediğine hiç kuşkusu yoktu, ama belki bir engel çıkmasını da umut etmiyor değildi. Bir de puding yapayım, diye düşündü. Ateşe süt koydu. Gelirse iyi, diye düşündü ansızın, gelmezse de iyi.

Gerçi az da olsa bekliyordu, ama bu bekleyişin ateşi, şimdi geçmişte kalan o eski bekleyişle karşılaştırıldığında pek cılız kalıyordu.

O günlerde, her hafta, her gece Georg'un ayak seslerini beklediğinde, gecenin boşluğunun karşısına genç yaşamıyla dikilmek yürekliliğini gösterebilmişti. Bugün, o eski bekleyişin anlamsız ya da gülünç değil, ama şu andaki bekleme gücünü yitirmiş, kendini bırakmış yaşayışından çok daha iyi ve onurlu olduğunu kavrıyordu. Hüzünle, şimdi herkes gibi oldum, diye düşündü. Gözümde özel önem taşıyan bir şey kalmadı artık. Hayır, arkadaşı gelmezse basmakta olan geceyi, beklemekle geçirmeyecekti. Esneyecek, sonra da yatıp uyuyacaktı.

Georg ona artık beklemesi gerekmediğini ilk kez söylediğinde, duyduklarının bir tekine bile inanmamıştı Elli. Annesiyle babasının yanına yerleşmişti gerçi, ama böyle yapmakla yalnızca bekleme yerini değiştirmişti. Eğer beklemek denilen şeyde insanları taşıyabilecek güç olsaydı, Georg o günlerde dönerdi ona. Ama gelgelelim büyüsü yoktu beklemenin, ne de başkaları üstünde etkisi vardı. Yükü yalnız bekleyenin omuzlarındaydı. Onun için de yüreklilik istiyordu. Elli'ye de bir yarar sağlamamıştı beklemek. Sessiz, hiçbir zaman dile gelmeyen, zaman zaman o hoş, genç yüzünü ansızın güzelleştiren bir hüzün verebilmişti ancak. Elli'nin yemek pişirmesini izleyen ev sahibi kadın da bunu düşünüyordu şimdi. Avutmak istercesine, "Siz schnitzellerinizi yiyine kadar puding de soğumuş olur" dedi.

Georg son kez artık beklememesini söylediğinde, akıllıca seçilmiş sözcüklerin yardımıyla ona evliliğin gerçekte kutsal bir şey olmadığını, beklenilen çocuğun bile kaçınılmaz bir yazgı sayılamayacağını anlattığında, Elli o güne kadar kirasını ödemeyi gizliden sürdürdüğü ortak odalarını boşaltmıştı. Georg bunları kötülükle değil, ama beklenmek canını sıktığından kararlı bir tonla söylemişti.

Elli beklemekten vazgeçmemişti yine de. Çocuğunu dünyaya getirdiği gece de beklemişti. Bir dönüş için o geceden daha uygunu düşünülebilir miydi? Mettenheimer, birkaç gün süren bir aramadan sonra, damadı olacak o korkunç yaratığı bulup kızının yanına sürüklemeyi başarmıştı. Georg'un veda edişinden sonra kızının yüzünü gördüğünde de bunu yaptığına pişman olmuştu. Elli'ye önce düğünden, sonra da boşanmaktan vazgeçmesini öğütleyen kendisiydi. Sonra kızının ne olursa olsun artık daha fazla bekleyemeyeceğini anlamıştı. İkinci yılın sonunda damadını bulabilmek için resmi yola başvurmuştu. Georg'un annesiyle

babası bile oğullarının nerede olduğunu bilmiyordu. Bitmekte olan bu ikinci yıl, 1932 yılıydı. Elli, mantar patlamaları ve sevinç çığlıklarıyla gözlerini 1933'e açan çocuğunu yatıştırmıştı. Georg ise bulunamamıştı bir türlü. Ya çok yoğun aramaktan çekinilmiş ya da Elli, çocuğu ile oyalanmaya başlamış da şöyle ya da böyle, mesele tavsamıştı biraz. Elli, beklemekten vazgeçtiği sabahı hâlâ unutamamıştı. Gecenin sonuna doğru bir korna sesiyle uyanmıştı. Caddeden belki de Georg'a ait olan ayak sesleri duymuştu. Ayak sesleri, kapının önünden geçip gitmişti. Ve yankıların zayıflamasıyla birlikte Elli'nin bekleyişi de gücünden yitirmeye başlamıştı. Son yankı dağıldığında Elli'nin bekleyişi de tükenmişti. Ne yeni bir gerçeğin bilincine varmış, ne de yeni bir karar vermişti. Annesi ve annesiyle birlikte bütün yaşlılar haklı çıkmıştı, o kadar. Zaman bütün yaraları sarar, bütün ateşler küllenirdi. Çocuk uyuyabilmişti o gece. Ertesi gün bir pazardı. Öğlene kadar uyumuştu. Yemek vakti geldiğinde oturma odasına, yanakları al al, yüzünden sağlık akan yepyeni bir Elli girmişti.

1934 başında bir çağrı almıştı. Kocasının tutuklandığını ve Westhofen'e gönderildiğini bildirmişlerdi. O zaman Elli babasına artık boşanma davasını açma zamanının geldiğini söylemişti. Babası, ansızın, kusurlu yanı bulunan güzel ve değerli bir nesneye bakar gibi şaşkınlıkla bakmıştı kızına. "Şimdi mi?" diyebilmişti yalnızca.

"Neden şimdi olmasın?"

"Bir darbe olabilir şimdi."

"Ben de darbeye benzer bir şeyler yemiştim" demişti Elli.

"Ne olursa olsun, o kocan senin."

"Değil, bundan sonra da olmayacak."

Ev sahibi kadın, "Mutfakta kalmanıza gerek yok" dedi.

"Kapı çalındığında ben schnitzelleri ateşe koyarım."

Elli odasına gitti. Yatağının ayakucunda, bugün boş olan çocuğun yatağı duruyordu. Gerçi konuğu gelmiş olmalıydı, ama Elli beklemeye yanaşmadı. Paketi açtı, yünün yumuşaklığına baktı ve ilmikleri atmaya başladı.

Şimdi beklediği adamı, Heinrich Kübler'i, bir rastlantı sonucu tanımıştı. Rastlantı eğer kendi haline bırakılırsa, hiç de öyle ardından söylendiği gibi kör değil, kurnaz ve şakacıdır. İş ki ona tam bir güven duyulsun! Buna karşılık işine karışılıp, ona sormaksızın bir şeyler yapılmaya kalkışıldığında, ortaya berbat bir sonuç çıkar ve bunun suçu haksız olarak rastlantıya yüklenir. Ama bütün güç rastlantıya bırakılır ve teslim olunursa, rastlantı çoğu kez çabuk ve dolaysız yoldan doğru olanı gerçekleştirir.

Büroda çalışan bir kız arkadaşı, Elli'yi danslı bir eğlenceye gelmeye razı etmişti. Başlangıçta genç kadın gittiğine pişman olmuştu. O sırada arkasındaki bir garson elinden bir kadeh düşürmüştü. Elli'nin dönüp baktığı anda, salondan geçen Kübler de dönüp bakmıştı. Uzun boylu, esmer olması, duruşunda ve gülümsemesinde Georg'a biraz benzemesi, Elli'nin yüzünü daha da güzelleştirmiş, bu yüzden Elli'yi fark eden Kübler, bir an durduktan sonra onun yanına gelmişti. Sabaha kadar dans etmişlerdi. Yakından tabii hiçbir benzerliği yoktu Georg'la. Aklı başında bir gençti. Elli'yi sık sık dansa, pazar günleri de Taunus'a götürüyordu. Öpüşüyorlardı ve birlikte olmak hoşlarına gidiyordu.

Elli ona üstünkörü söz etmişti ilk kocasından. "Talihsiz bir evlilik yaptım." Georg ile geçmişini şimdi böyle tanımlamaya başlamıştı. Heinrich ise Elli'ye, Georg denen adamı artık unutmasını öğütlemişti. Elli de bu işi tek başına başarmaya karar vermişti.

Bir gün Westhofen Kampı'nı ziyaret edebileceğini bildirdiler. Elli babasına koştu. Uzun bir süreden bu yana, babasına herhangi bir konuda akıl danışmamıştı. Babası, "Gitmen gerek"

demişti. "Ben de yanında gelirim." Elli izin için başvurmuş değildi, dahası, hiç hoşlanmamıştı bu iznin çıkmasından. İznin asıl veriliş nedeni ise başkaydı.

Georg'u dayak ve tekmeyle, aç ve karanlıkta bırakmayla bir sonuç elde edemeyince, karısını çağırmayı düşünmüşlerdi. Karısını ve çocuğunu karşısında görmek, insanların çoğunu etkilerdi.

Elli bürosundan, Mettenheimer de firmasından izin almışlardı. Aileden kimseye bu geziden söz etmemişlerdi. Yolculuk sırasında Elli, Heinrich'le birlikte Taunus çayırlarına uzanmayı özlemişti. Mettenheimer bir an önce işinin başına dönmeye can atıyordu. Trenden inip de ana yolda yürümeye başladıklarında, şarapçılıkla geçinen birkaç köyü arkalarında bıraktılar. Elli çocukluk günlerinde olduğu gibi babasının elinden tutmuştu. İkisi de tedirgindi.

Westhofen'in ilk evleri arasından ilerlemeye başladıklarında, oralılar, babayla kıza, sanki bir hastane ya da mezarlık ziyaretine gidiyorlarmış gibi, bir tür acıma duygusunu paylaşarak bakmışlardı. Aslında şarapçılıkla geçinen bu köylerdeki neşeli hayhuy ve canlılık, dışarıdan gelen birine acı veriyordu... Neden bunlardan biri olmamalı, diye düşünüyordu insan. Bu fıçıyı yolun karşı yanına yuvarlayarak şişeciye götüren neden ben değilim? Pencerede kevgiri sallayan şu kadının yerinde neden ben olmayayım? Üzümler sıkılmazdan önce avluyu temizleyenlerin arasına neden ben de katılmayayım? Bütün bunları yapacak yerde, içinde dayanılmaz bir sıkıntıyla hepsine yabancı kalarak aralarından geçip gitmek gibi bir zorunluluk vardı. Henüz yazdan kalma kısacık saç tıraşıyla çiftçiden çok gemiciyi andıran bir genç yanlarına gelmiş, ciddi ve sakin bir sesle, "Yukarıdan, tarladan gitmeniz, duvarı görene kadar yürümeniz gerek" demişti. Yaşlı bir kadın, pencereden bakıp onlara başıyla selam vermişti. Belki de gencin

annesiydi. 'Beni avutmak mı istiyor yoksa' diye düşünmüştü Elli, oysa Georg artık hiç ilgilendirmiyordu onu. Tarladan yukarı çıkmışlardı. Sol kolda, üzerinde "Matthias Frank ve Oğulları" yazılı bir fabrika vardı. Üzeri cam kırıklarıyla kaplı bir duvar boyunca ilerlemişlerdi. Önünde nöbetçinin durduğu büyük kapıyı da görebiliyorlardı artık. Ana yola açılan kapı, iç kamp diye nitelendirilen bölümün duvarlarının bitiştiği noktadaydı. Başka deyişle iç kampla anayolun kesiştiği tek nokta, bu kapıydı. Arkalardan bir yerden Ren Nehri'nin aktığı biliniyordu ama hiçbir şey görünmüyordu. Sisli manzaranın orasında burasında su birikintileri parlıyordu.

Mettenheimer, bir lokantanın bahçesinde kalıp Elli'yi beklemeye karar vermişti. Yolun ondan sonraki bölümünü Elli yalnız başına gidecekti. Korkuyordu. Kendi kendine artık Georg'la bir ilgisinin kalmadığını söylüyordu. Ne Georg'un özel durumundan, ne alıştığı yüzünden, bakışından, gülümsemesinden etkilenmek istiyordu.

O sıralarda Georg, Weshthofen'e geleli epey olmuştu. Durmadan sorguya çekilmiş, normal olarak bir savaş ya da başkaca bir felaket sonucu bütün bir kuşağın çektiği acılara ve işkencelere tek başına katlanmıştı. Üstelik o acılarla işkencelerin ardı arkası kesilmemişti, yarın ya da bir dakika sonra sürüp gidebilirdi yine. Georg daha o günlerde tek kurtarıcısının ölüm olabileceğini bilmekteydi. Genç yaşamının üstüne atılmış olan korkunç gücün bilincindeydi, artık kendisinin de kim olduğunu biliyordu.

Elli, ilk anda karşısına yanlış birini getirdiklerini sanmıştı. Ellerini kulaklarına kaldırmıştı. Ona özgü bir davranıştı bu. Eskiden beri, küpelerinin yerinde olup olmadığına bakmak için yapardı. Sonra yine aşağı düşmüştü kolları. Bakışlarını, iki nöbetçinin arasında duran yabancı adama dikmişti. Georg, uzun boylu, iri yapılıydı. Oysa şimdi karşısına getirdikleri, çökük diz-

leriyle neredeyse babası kadar ufak tefek kalıyordu. Sonra gülüşünden tanıdı onu. O eski, başkasınınkiyle karıştırılması olanaksız gülümsemesi dudaklarında belirmişti yine; daha ilk karşılaşmalarında Elli'ye bakarken dudaklarına yayılan, yarı sevinçli, yarı karşısındakini aşağı görür anlam taşıyan gülümseme. Şimdi bu gülümsemenin amacı, çok sevdiği bir arkadaşının elinden alacağı genç bir kadını tartmak değildi hiç kuşkusuz. Georg, nice acıların sarsıntısını taşıyan kafasının içindeki düşüncelere bir düzen vermeye çabalamıştı. Neden getirmişlerdi bu kadını buraya? Amaçları neydi? Bitkinliği ve çektiği bedensel acılar yüzünden önemli bir noktayı kaçırmaktan, bir tuzağı görememekten korkuyordu.

Bakışlarını Elli'ye dikmişti. Elli onu ne kadar tuhaf bulmuşsa, o da Elli'ye, başındaki tüylü şapkası, lüleli saçları ve küpeleriyle o kadar tuhaf bir yaratık gözüyle bakmıştı. Ve bakarken, anılar canlandı gözlerinin önünde. Anımsanabilecek pek az şey vardı bu geçmişte. Bu arada beş altı çift göz, henüz son yumrukların izini taşıyan yüzünün çizgilerindeki her değişmeyi dikkatle gözlemekteydi. Bu adama bir şeyler söylemem gerek, diye düşünmüştü Elli. "Çocuk iyi" demişti. Georg kulak kabartmıştı bu söz üzerine. Ne demek istemiş olabilirdi Elli? Belli bir şey söylemek istemişti hiç kuşkusuz, belki de bir haber getirmişti. Bakışlarını genç kadından ayırmadan, "Öyle mi?" demişti. Elli, daha önce tanımamış olsaydı bile, onu bu bakışından bilebilirdi. Adamın bakışları, ilk defasındaki güç ve sıcaklıkla yarı açık dudaklarına dikilmişti. Bu dudakların arasından çıkıp, yaşamımı yine güçle ve gerilimle dolduracak olan haber, nasıl bir haber acaba, diye düşünüyordu. Elli, büyük bir olasılıkla doğru sözcükleri seçmek için sustuğu uzun ve acı verici bir aradan sonra, "Yakında yuvaya gidecek" demişti. "Ya" diye cevaplamıştı Georg. Dağınık bir kafayla böyle çabuk ve doğru düşünmek zorunda olmak, acı vericiydi! Yuvadan söz etmekle ne demek istemişti? Çocuk iyiydi ve yuvaya gidecekti.

Belki de söyledikleri, Hagenauer'in anlattığı değişiklikle ilgiliydi. Hagenauer, dört ay önce, aradaki bağlantıyı sağlayan son adamın da tutuklanmasından sonra kampa getirilmişti. Georg'un yüzündeki gülümseme daha belirginleşmişti şimdi. Elli, "Resmini görmek ister misin?" diye sormuştu. Georg'un gözlerinden başka, nöbetçinin bakışlarının da dikildiği küçük çantasının içini karıştırmıştı. Sonra bir kartona yapıştırılmış küçük bir fotoğraf çıkarmıştı. Fotoğraftaki küçük çocuk bir kaynana zırıltısıyla oynamaktaydı. Georg bir şeyler bulabilmek amacıyla bütün dikkatini resme vermiş, bu arada alnını buruşturmuştu. Başını kaldırıp Elli'ye bakmış, sonra bakışlarını yine resme indirmişti. Omuzlarını kaldırmıştı en sonunda. Sanki kendisiyle alay etmiş gibi öfkeyle bakmıştı Elli'ye. Nöbetçi, "Ziyaret saati bitmiştir" diye seslenmişti. İkisi de irkilmişlerdi bu sesi duyunca. Georg, "Annem nasıl?" diye sormuştu hemen. Elli, "İyi" diye karşılık vermişti. Oysa kendisine her zaman yabancı kalan ve hoşlanmadığı bu kadını görmeyeli bir buçuk yıl olmuştu. Georg, "Peki, ya küçük kardeşim?" diye seslenmişti. Ansızın daldığı bir uykudan uyanır gibiydi, her yanı titriyordu. Elli de onun her an biraz daha insana benzemeye başlaması karşısında az dehşete düşmemişti. Georg, "Peki ya..." diye bir şeyler diyecek olmuş, ama sözünü tamamlayamadan iki yanından yakalanarak dışarı çıkarılmıştı.

Elli, babasının yanına nasıl döndüğünü anımsamıyordu. Bütün bildiği, yalnızca babasının onu görünce yanına çekip başını kendine yapıştırdığı, lokantanın sahibiyle karısının ve daha iki kadının yanlarına geldiği ve kendisinin, onların varlığını umursamadığıydı. Kadınlardan biri hafifçe omzuna dokunmuş, öteki de saçlarını okşamıştı. Sonunda lokantacının karısı, Elli'nin yere düşen şapkasını kaldırıp tozunu silkmişti. Tek söz söylememişti kimse. Duvar, çok yakınlarındaydı. Avutma çabaları da yakınış gibi sessiz olmuştu.

Heinrich bu mektuba rağmen onu bürodan almıştı. Birtakım sorular sormuştu. Georg'u görünce etkilenmiş miydi yeniden? Haline mi acımıştı? Dışarı çıktığında yine ona dönmek istiyor muydu? Elli, bütün bunları büyük bir şaşkınlıkla dinlemişti; insanın yalnız kendisinin gerçekten bildiği bir soruna ilişkin yabancı, anlamsız ve bulanık tasarımlara kulak verdiği gibi dinlemişti. Ve sonra sakin sakin karşılık vermişti. Hayır, Georg'u sevmiyordu artık. Georg özgürlüğüne kavuşsa bile ona asla dönecek değildi, bu kesindi. Ama Georg'u gördüğünden bu yana Heinrich'le birlikte olmak için de bir istek kalmamıştı içinde, hepsi bu kadar. İçinde istek yoktu işte!

Heinrich yolunu kesmişti. Tıpkı birkaç yıl önce, Georg Elli'yi ansızın elinden aldığında, Franz'ın yaptığı gibi. Her şeyi fazla ciddiye almaktan kaçınan bir insandı Heinrich. Elli'nin bir daha görüşmeme kararının kesinliğine de inanmamıştı. Ne anlamı vardı bunun? Georg'u seviyor olsaydı, evet. Ama böyle bir durumda! Elli'nin yalnız kalmasının Georg'a ne yararı olacaktı? Üstelik Georg, bunu hiçbir zaman bilmeyecek, daha sonra, günün birinde Elli anlatmak fırsatını bulsa, bu kez ona inanmayacaktı. Bütün bunlar, gereksiz yere çıkarılan güçlüklerdi.

Aradan bir yıl geçmişti şimdi. Ve Elli bu akşam Heinrich'i çağırmıştı. Onun için schnitzel ve puding hazırlamıştı. Onun karşısına çıkacağı için kendine çekidüzen vermişti. Nedendi bu ani değişiklik, diye düşünüyordu. Neden Heinrich'i yine ister oldum?.. Değişiklik, varılması güç bir kararın ürünü değildi. Yalnız bir yıl, gerçekten uzun bir zamandı, o kadar. Her akşam yalnız kalmak, çok sıkıcıydı. Özellikle Elli, böyle bir yalnızlığa kolay katlanabilecek bir insan değildi. Yüzlercesi gibi, o da her şeyiyle olağanüstü yanı bulunmayan, normal bir genç kadındı. Haklı çıkmıştı Heinrich, kendisine böylesine yabancılaşmış bir erkek için sıkıntıya katlanmanın anlamı var mıydı? Aradan geçen

bir yıllık süre içerisinde, yumruk darbeleri altında korkunç bir görünüm almış olan o yüz de düşlerinde silikleşmişti. Annesi ve annesiyle birlikte bütün yaşlılar haklıydı. Zaman bütün yaraları sarıyor, ateşler külleniyordu.

Gelgelelim Elli'nin yüreğinin bir köşesinde yine de bir umut kıvılcımı vardı. Belki gelmez Heinrich, diyordu. Bir kez çağırmış olduktan sonra, adamın gelmemesinin neyi değiştireceğini kendisi de bilemiyordu.

Franz, oturduğu pastaneden sokağa baktı. Sokak lambaları yanmıştı. Gündüz çok sıcak olmasına rağmen, artık yazın çoktan geride kaldığından kimse kuşku duyamazdı. Küçük pastane çok az aydınlatılmıştı. Kadın, tezgâhın ardında takırtılar çıkararak iş görüyordu. Kalan iki müşterinin de bir an önce gitmesini ister gibiydi. Ansızın Franz, iki eliyle önündeki masaya sımsıkı sarıldı. Gözlerine inanamıyordu; Elli'nin kapısının yakınındaki sokak lambalarının arasından elinde çiçeklerle Georg belirmişti. Franz, içinden bir fırtınanın yükseldiğini fark etti. Korku, sevinç, öfke, mutluluk ve kıskançlık bu fırtınanın içinde birbirine karışmıştı. Sonra, adam yaklaştığında, bu duygu karmaşıklığı son buldu. Franz yatıştı ve kendi kendine küfretti. Adam, yalnızca uzaktan, Georg'a biraz benziyordu; o da, eğer o anda Georg anımsanıyorsa benziyordu, o kadar.

Pastane sahibinin karısı bu arada müşterilerinden birinden kurtulmuştu.

Genç adam, masaya madenî para atıp dışarı fırlamıştı. Franz yine kahveyle pasta söyledi.

Dış kapı çalındığında Elli'nin de yüzü parladı. Birkaç saniye sonra Heinrich odadaydı. Büyük bir şaşkınlıkla onu pek de beklere benzemeksizin yatağın üstünde oturan ve kucağındaki mavi yün çileleri yüzünden ayağa kalkmayan genç kadına baktı. Elli başını kaldırdı. Sonra çantasını alarak yünleri içine

koydu. Çekingenliğinden ağır ağır yaptı bunu. Sonra ayağa kalkıp Heinrich'in elindeki karanfilleri aldı. Mutfaktan kızarmış et kokuları gelmeye başlamıştı bile. Elli, kendini tutamayarak gülümsedi. Ama Heinrich'in yüzünde öyle bir ciddilik vardı ki, gülümsemesi hemen uçup gitti. Adamın bakışlarına dayanamayarak yüzünü çevirdi. Heinrich onu omuzlarından tuttu ve yine dönüp kendisine bakana kadar sıktı. Her şeyi unutan Elli, şimdi yalnızca adamın geldiğinin iyi olduğuna inanıyordu. O anda merdivenden ve dış kapıdan konuşmalar ve ayak sesleri duyuldu.

Biri gerçekten seslenmiş miydi, yoksa yalnızca düşüncelerden mi geçmişti o sözcük? "Gestapo!" Heinrich'in elleri aşağı kaydı, yüzü donup kaldı. Elli'nin daha biraz evvel önce gülen sıcak yüzü de, sanki gülmek nedir bilmiyormuş, bundan böyle de hiç bilmeyecekmiş gibi taşlaşmıştı.

Franz ağır düşünen, kolay tahminde bulunamayan bir insandı. Buna rağmen pastanedeki yerinden birkaç dakika içerisinde izlediklerinden, olup bitenlere ilişkin bir sonuca varabildi.

Küçük ve sessiz caddede kısa bir süre çok dikkati çekmeyen, ama yine de yoğun sayılabilecek bir gidiş geliş oldu. Büyük, koyu mavi renkte bir özel otomobil, ilk yol ağzında durdu. İkinci bir otomobil de aynı anda Elli'nin evinin önünde durdu. Arkadan gelen üçüncü bir otomobil, ikincisini geçmeksizin, onun hemen arkasında fren yaptı. Son iki otomobil taksiydi.

Birinci taksiden inen normal giyimli üç kişi, binada çok kısa bir süre kaldıktan sonra, bu kez yanlarında bir dördüncü kişiyle birlikte yine arabaya döndüler. Franz, bu dördüncü kişinin, bir an Georg sandığı adam olup olmadığından emin değildi, çünkü ona eşlik edenler ya bilerek ya da rastlantı sonucu, evin kapısıyla arabanın kapısı arasındaki aralığı gövdeleriyle kapatmışlardı. Ancak Franz, dördüncü adamın kendiliğinden, isteyerek gitmediğini,

ama yanındakilerin sert ve çabuk hareketleri arasında bir hasta ya da sarhoş gibi yürüdüğünü fark etti. Motoru durdurulmamış olan taksi kalktı. Bu kez ikinci taksi ağır tempoyla onun yerini aldı, birkaç saniye durduktan sonra yolunu sürdürdü. Bu birkaç saniye içerisinde koşarak eve giren iki kişi, aralarında bir kadınla birlikte geri döndüler.

Yoldan geçen birkaç kişi, durup birkaç saniye olanlara bakmışlardı. Belki birkaç kişi de pencerelerden sahneyi izlemişti. Ama kaldırımın, evin hemen önüne rastlayan bölümü, sokak lambalarının ışığı altında tertemiz görünüyordu. Bir kaza olmamıştı. Kan yoktu. Bakanlar bir şeyler tahmin etmişlerse de, bu tahminlerini kendilerine saklayarak yine aile yuvalarına çekilmişlerdi.

Franz, her an onu da yakalamalarını bekliyordu. Ama bisikletiyle o bölgeden ayrılana kadar dokunan olmadı.

Demek kaçanlar arasında Georg da var, diye düşündü. Yakınlarını, resmen karısı sayılan kadını ve hiç kuşkusuz annesini de göz altında tutuyorlardı. Georg'un kentte olduğunu sanıyorlardı. Belki de gerçekten burada saklanmıştı. Öyleyse, kentten çıkmak için nasıl bir yol düşünüyordu acaba?

Georg'la birlikte tutuklu kalan adamın anlattıklarına rağmen, Franz şimdiki Georg'u, Elli'nin kampta gördüğü Georg'u zihninde canlandırmayı hiç başaramamıştı. Eskiden tanıdığı Georg'a ilişkin anıları ise ansızın kafasına dolmuştu. Onu karşısında öyle açık seçik görmüştü ki bir çığlık atabilirdi. Geçmiş yüzyıllarda, yine böyle karanlık çağlarda insanlar, bir caddenin kalabalığında ya da insanın başını döndüren bir şenlik sırasında, yasak anılarını yansıtan, gerçekte kendi vicdanlarının yansımasından başka bir şey olmayan birini gördüklerinde böyle haykırmışlardı. Franz da Georg'un gençliğindeki yüzünü, küstah

ve hüzünlü bakışlarını, ensesine dökülen o güzel ve sık saçlarını görmüştü. Georg'un elleri arasına aldığı başını, bir şeylerin bedeli olan bu başı görmüştü. Sonra da sanki tehdit altında olan kendisiymiş gibi olanca gücüyle pedallara asılmıştı.

Altüst olmuş bir halde Hermann'a gitti. Neyse ki iç dünyasının fırtınaları, biraz kaba olan yüz çizgilerine yansımamıştı. Ama içini dökme olanağını bulamadı. Hermann işten çıktıktan sonra eve dönmemişti. Hermann'ın karısı Else, yuvarlak gözlerinin meraklı, ama tertemiz bakışlarıyla, "Bir toplantıya katılacaktı" dedi.

Kadın, Franz'ın herhangi bir nedenle avutulma ihtiyacı duyduğunu sezerek ona şeker ikram etti. Hermann, ona sık sık şeker getirirdi. Çünkü ilk kez şeker armağan ettiğinde, Else'nin yüzünün bu kadar önemsiz bir armağan karşısında nasıl sevinçle parladığını görmüş ve duygulanmıştı. Franz da Else'ye bir çocuk gözüyle bakardı; bu yüzden eliyle genç kadının saçlarını okşadı. Ama bunun hemen ardından kadının ürktüğünü ve kıpkırmızı kesildiğini görünce yaptığına pişman oldu. Düşünceler içinde ve âdeta çaresizlikle, "Demek evde yok" dedi. Bunu söylerken de göğsünden inlemeyi andırır bir ses yükselmişti.

Else, onun, bisikletiyle caddeden yukarı gidişine baktı ve tıpkı bir çocuk gibi, kavrayamadığı bir acı yüzünden alabildiğine etkilendi.

Marnet'ler bir süre Franz'ı bekledikten sonra yemeğe onsuz oturmuşlardı. Sofrada yerini almış olan Çoban Ernst, Nelli'sine bir kemik götürmek üzere bir kez daha evin önüne çıktı. Küf kokulu mutfaktan açık havaya çıkınca yüzü değişti ve derin derin soluk aldı. Sis, o gün çok yoğun değildi. Geniş çevredeki köylerin, kentlerin, tren yollarının, fabrikaların ışıkları seçilebiliyordu. Ernst'in, bir eli kalçasındaydı. Öteki eliyle de kemiği tutarak sakin bakışlarla çevresini süzdü. Yüzünde, buraya adamlarının

başında çağlar öncesinden çıkagelmiş ve şu anda artık boyunduruğuna aldığı ülkeyi, akarsularını ve milyonlarca ışığını seyreden bir komutanın sevinci ve gururu vardı. Ele geçirilen yerin karşısındaki bir fatih gibi hareketsizdi. Gerçek de böyle değil miydi zaten? Çağlar öncesinin karanlığından gelip bütün ülkeyi, doğayı, akarsuları egemenliğine almamış mıydı?

Biraz kıpırdandı. Arkasındaki tarladan bir ses duyuldu. Franz'ın yokuş yukarı ittiği bisikletten çıkmıştı bu ses. Daha biraz önce neredeyse yüce bir ifade taşımış olan yüzünde şimdi merakın doğurduğu belirsizlik göze çarpıyordu. Franz neden bu kadar geç dönüyordu ve neden bu yandan geliyordu? "Her şeyi yiyip bitirdik" dedi. Küstah bakışlı, keskin gözleriyle Franz'ın pek keyifli olmadığını anlamıştı bile, içinde uyanan duygu, acıma değil, meraktı yalnızca ve yüzündeki ifadeyle Franz'ı da, onu üzen şeyi de küçümser gibiydi.

Franz, aralarında bir konuşma geçmemesine rağmen hem çobanı, hem de onun başka zamanlar eğlendirici gelen o şakacı soğukluğunu itici buluyordu şimdi. Onun umursamazlığından tiksiniyordu. Biraz sonra aralarına karışacağı, yanlarında çorbasını içeceği insanların umursamazlığını şimdiden tiksindirici buluyordu. Ve nihayet, üzerindeki gökyüzünde parlamaya başlayan umursamazlığından da tiksinir olmuştu.

7

Georg, akşamın içine daldı. Akşam öylesine sisli ve sessizdi ki, kendisini hiç bulamayacaklarmış gibi bir duyguya kapıldı. Her adımda, bundan sonra atacağı adımın son olacağını söyledi kendi kendisine. Ama her yeni adım, hep sonradan bir öncekiy-

di. Mombach'a varmazdan biraz önce pazar arabasından inmek zorunda kalmıştı. Burada köprüler yoktu. Buna karşılık her köyde bir iskele görülüyordu. Georg, iskeleleri birer birer geride bırakmıştı. Karşıya geçeceği an gelmemişti henüz. Her şey onu uyarıyordu, insanın bütün gücü tek bir nokta üzerinde toplandı mı, içgüdüsüyle aklı da işbirliği yapardı.

Tıpkı dün akşam olduğu gibi, zaman duygusunu yitirmişti. Ren Nehri'nin üstünde sis düdükleri çalıyordu. Alçak bir setin üstünde Ren boyunca uzanan ana yoldan giderek daha büyük aralıklarla ışıklar kayıyordu. Kıyıya yakın ve ağaçlarla kaplı bir ada, suyu görmesini engelliyordu. Sazların arkasında bir çiftliğin ışıkları parlıyordu. Ama bu ışıklar Georg'a ne korku ne de güven veriyordu. Çevrede hiç kimsenin bulunmaması bu ışıkları birer sanrı haline sokuyordu. Manzarasını kapayan ada, uzanıp gidiyordu hâlâ, belki sona ermişti. Işıklar belki bir gemiden ya da karşı kıyıdan geliyordu. Karşı kıyıyı görmesini engelleyen belki ağaçlı bir ada değil, ama sisti. Basit bir nedenle de ölebilirdi burada insan, sırf bitkinlikten ölebilirdi. Şimdi Wallau ile birlikte olmak vardı. Wallau olunca cehennem bile...

Wallau Ren kıyısındaki kentlerden belli birine varabilirse, oradan ülke dışına çıkabilme umudu da vardı. Çünkü kentte onu bekleyenler, kaçışın ondan sonrasını hazırlamışlardı.

Wallau'yu tutukladıklarında karısı, onu bir daha göremeyeceğini anlamıştı. Kocasını ziyaret iznini alabilme istekleri kaba biçimde, dahası, tehditlerle geri çevrilince, oturduğu Mannheim'dan Westhofen'e gelmiş olan kadın, her ne pahasına olursa olsun kocasını kurtarmaya karar vermişti. Sonra da ilkin aklını ya da aklının bir şeyin gerçekleştirebilme olasılığını denetlemeye yarayan bölümünü devreden çıkararak uygulanması olanaksız tasarılara sarılan kadınların büyülenmişliği ile kararı doğrultusunda ilerlemişti. Anlatılan deneylere ya da verilen bilgilere

değil, başarıya ulaşmış kaçma girişimlerine ilişkin birkaç efsaneye dayanmıştı. Beimler'in Dachau'dan, Seeger'in de Oranienburg'tan kaçışları gibi efsaneler. Kadın, her efsanenin bir de bilgi ve deney içeren yanı bulunduğunu biliyordu. Bunun yanı sıra, kocasının yaşamak, yaşamını sürdürmek hevesiyle yanıp tutuştuğunu ve en ufak işareti bile doğru yorumlayacağını biliyordu. Olanaklı ile olanaksızı bir bütün olarak birbirinden ayırmayı inkâr edişi, Bayan Wallau'yu birçok ayrıntılarda becerikli davranmaktan alıkoymamıştı yine de. Bağlantıları kurar, gereken yerlere haber ulaştırırken iki oğlundan, özellikle büyüğünden yararlanmıştı. Babası tarafından eskiden beri esaslı biçimde yetiştirilmiş olan büyük oğlu, annesinin planını dinleyince büyülenmişti. Koyu renk gözlü, sırtına Hitler Jugend giysileri geçirmiş, sırım gibi bir genç olan büyük oğluna rejimin aydınlansın diye tuttuğu ateş fazla gelmiş, aydınlatacak yerde yüreğini yakıp kavurmuştu.

Şimdi ikinci günün akşamında Bayan Wallau, kamptan kaçış girişiminin başarıya ulaştığını biliyordu. Ama kocasının Worms'a ne zaman geleceğini, kendisi için para ve giysilerin saklı olduğu çardaklı bahçeye ne zaman gideceğini bilmiyordu. Son gece, bahçeden geçmiş de olabilirdi. Bahçe, Bachmann ailesinindi! Adam, tramvayda biletçilik yapıyordu. Bayan Bachmann ile Bayan Wallau, otuz yıl önce birlikte okula gitmişlerdi. Babaları arkadaştı. Evlendikten sonra kocaları da birbirleriyle arkadaş olmuşlardı. Her iki kadın da yaşamın olağan güçlüklerine, son üç yıldan bu yana da olağanüstü güçlüklerine aynı zamanda göğüs germişlerdi. Bay Bachmann, yalnızca 33 başında kısa bir süre için tutuklanıp sonra salıverilmişti. O zamandan beri işinin başındaydı ve dokunan olmamıştı.

Bayan Wallau, kocasını beklerken, Bayan Bachmann da kocasının işten dönmesini bekliyordu. Ellerinin küçük, titrek kararsız hareketlerinden alabildiğine tedirgin olduğu belliydi.

Garaj ile kentteki evlerinin arası yalnızca on dakikaydı. Ama bir başkasının kocasının yerini alması gerektiğinde, eve dönmesi on biri bulurdu. Bayan Bachmann çocuklarını yatırırken, bu düşünceyle tedirginliği biraz azaldı.

Belki birinci kez kendi kendine, hiçbir şey olamaz, dedi. Hiçbir şey ortaya çıkamaz. Ortaya çıksa bile, kimse aleyhimizde bir şey kanıtlayamaz. Parayla giysileri Wallau çalmış olabilir. Biz kentte oturuyoruz. Haftalardır hiçbirimiz çardaklı bahçeye gitmedik. Acaba saklananlar yerinde mi daha, bir bakılabilseydi, diye düşüncelerini sürdürdü. Dayanılır gibi değildi bu durum. Wallau'nun karısı bu bekleyişin üstesinden nasıl gelebiliyordu?

Bayan Bachmann o günlerde arkadaşına, "Biliyor musun Hilde, bu atmosfer bütün erkekleri ve bu arada kocalarımızı çok değiştirdi" demişti.

Hilde de, "Wallau hiç değişmedi" diye karşılık vermişti.

Arkadaşı, "Öyle deme, insan bir kez ölümle burun buruna gelmeye görsün" demişti.

Hilde ise, "Saçma" diye yanıtlamıştı onun sözünü. "Peki ya bizler? Bizim açımızdan farklı mı ki durum? Büyük oğlumu doğururken ölümden kıl payı kurtuldum. Aradan bir yıl bile geçmeden bir çocuk daha doğurdum."

Arkadaşı, "Gestapo'dakiler insanın her şeyini biliyorlar" demişti.

Hilde, "Bunların hepsi abartmalı sözler" diye karşılık vermişti. "Onlar yalnızca kendilerine anlatılanları biliyorlar."

Bayan Bachmann, çocuklarını yatırıp da yalnız kalınca ellerindeki titreme yine başladı. Bunun üzerine bir dikiş aldı. İşe koyulunca huzursuzluğu sona erdi. Kimse bizimle ilgili bir şey kanıtlayamaz, diye düşündü. Anlaşılırsa bir hırsızlık olayı olur, o kadar.

Kocası merdivenlerden çıktı. Demek ki gerçekten yoktu bir şey. Kadın kalkıp ona akşam yemeğini hazırladı. Adam hiçbir şey söylemeden mutfağa girdi. Kadın daha dönüp bakmadan, sanki kocasının girişiyle birlikte odanın sıcaklığının birkaç derece düştüğü gibi bir duygu kapladı her yanını. "Bir üzüntün mü var?" diye sordu adamın yüzünü görünce. Kocası karşılık vermedi. Kadın dolu tabağı onun dirsekleri arasına yerleştirdi. Çorbanın dumanı, adamın yüzünü yalıyordu. "Otto" dedi kadın. "Hasta mısın?"

Adam yine karşılık vermedi. Şimdi karısının içini büyük bir korku kaplamıştı. Bahçeyle bir sorun olamaz, diye düşündü, çünkü kocam döndü, burada. Hiç kuşkusuz sıkılıyor, bu iş bir bitse, diye düşünüyordu. "Canın yemek istemiyor mu?" diye sordu. Adam karşılık vermedi. "Hep o meseleyi düşünme" dedi kadın. "İnsan boyuna düşünürse aklını kaçırabilir." Adamın yarı kapalı gözlerinin ardından acı demetleri fışkırıyordu. Ancak karısı yine dikişe başlamıştı. Kadın başını kaldırdığında, adam gözlerini kapatmıştı. Kadın, "Bir şeyin mi var?" diye sordu. "Söylesene, nen var?"

"Hiç" dedi kocası.

Ama öyle bir söylemişti ki bunu! Sanki kadın ona neyin kaldı şu yeryüzünde, diye sormuş, o da bu soruyu, "Hiç" diyerek yanıtlamıştı! Kadın bir yandan dikişini dikerken, "Otto" dedi. "Öyle sanıyorum ki senin bir şeyin var." Adam sakin, ama bomboş bir sesle karşılık verdi: "Hayır, hiçbir şeyim yok." Kadın bir an başını dikişinden kaldırdı, çarçabuk kocasının gözlerine baktığında, gerçekten hiçbir şeyi olmadığını gördü. Bir zamanlar sahip olduğu ne varsa, hepsini yitirmişti adam.

Kadının her yanı buz kesti. Omuzlarını büzdü ve bir tuhaf oturdu, sanki masanın öteki ucunda oturan kocası değil de... Dikti, hiç ara vermeksizin sürdürdü dikişini; ne bir şey düşündü, ne de sordu. Sorarsa yaşamını yıkacak karşılığın gelmesinden korkuyordu.

Geriye bakıldığında ilginç bir yaşam olduğuna hiç kuşku yoktu. Ekmek ve çocukların sırtına bir şeyler alabilmek için verilen gündelik savaşlarla dolu normal bir yaşamdı bir yönüyle. Ama öteki yönüyle yaşatmaya değer ne varsa, tümüne açık kalmış, gözü pek bir yaşam da olmuştu. Bunu anımsayabilmek için Wallau'nun karısıyla birlikte, henüz saçları örgülü iki küçük kız olarak sokaklarda oynadıklarında babalarından dinlediklerini düşünmesi yeterliydi. Günlük çalışma süresinin on, dokuz ve sekiz saate indirilmesi için verilen kavgalar, kadınlar çoraplardaki koca koca delikleri yamamaya uğraşırlarken, onlara bile okunan konuşmalar; Bebel'den Liebknecht'e, Liebknecht'ten Dimitrov'a kadar yapılmış türlü konuşmalar. Büyükbabalarının bile grev yaptıkları ve gösterilere katıldıkları için tutuklandıkları, çocuklara büyük bir gururla anlatılmıştı. Ama o günlerde insanları bu gibi suçlardan ötürü daha öldürmüyor, kitle olarak ortadan kaldırmayı düşünmüyorlardı hiç kuşkusuz. Gizlisi kapaklısı olmayan bir yaşamdı.

Şimdi bu yaşam bir anda tek bir soruyla ya da soru kalıbına bile girmeden, tek bir düşünceyle yıkılacak, satılacaktı, öyle mi... Ama düşünce almıştı bile yerini. Nesi vardı adamın? Bayan Bachmann basit bir kadındı, kocasına bağlıydı. Birbirlerine aşık bir çifttiler bir zamanlar, birlikte yaşadıklarından bu yana da epey zaman geçmişti. Bayan Bachmann, Bayan Wallau gibi geçen zaman içerisinde pek çok şey öğrenmiş bir kadın değildi. Ama şu masanın öteki ucunda oturan adamın kocası olmadığını biliyordu yine de. İstenmeyen bir konuktu o adam, yabancıydı ve karşısındakini korkutuyordu.

Nereden gelmişti? Neden böyle geç kalmıştı? Tedirgindi oturuşu. Ansızın salıverildiğinden bu yana epey değişmişti. Kadın, kocası bırakıldığında delicesine sevinmiş, sevinç çığlıkları atmıştı. Oysa ötekinin yüzünün çizgileri bomboş ve yorgun kal-

mıştı. Karısı kendi kendine, o da Wallau gibi mi olsun istiyorsun yoksa, diye sordu. Sonra olumsuz karşılık verdi bu soruya. Ama bir ses, kadından çok, pek çok daha yaşlı, aynı zamanda da çok daha genç bir ses, başka bir karşılık vermişti: Evet, daha iyi olurdu öylesi. Kadın, yüzü çekilecek gibi değil, diye düşündü.

Adam bunu duymuş gibi kalktı, pencereye doğru yürüyerek odaya döndü. Kepenkler kapalıydı.

Georg sonunda bir samanlığa atabildi kendini, ama bunu bulana kadar birkaç tanesinin önünden de görmeksizin geçmişti hiç kuşkusuz. Samanlıkta yığınla pis kokulu, kullanılmayan sepetten başka bir şey yoktu.

Georg yalnızca uyumak istiyordu. Başka hiçbir şey önemli değildi. Uyumak ve bir daha uyanmamak. Gidip bir köşeye büzüldü. Bu arada üst üste yığılmış sepetlere çarpınca sepetler yuvarlandı. Ay ışığı, boş kapı çerçevesinden samanlığın basıla basıla düzleşmiş zeminine kar gibi sessiz dökülmekteydi. Eski izlerle, Georg'un taze ayak izleri fark edilebiliyordu.

Georg doğru dürüst uyuyamadı. Belki iki dakika kadar daldı, o kadar. Düşünde kendini gittiği yere varmış buldu. Leni'nin sık ve elektriklenme yüzünden çıtırdayan saçlarının arasında gezdirdi parmaklarını. Sonra bütün yüzünü yapıştırarak soluk aldı. Bütün bunların artık düş değil, gerçeğin ta kendisi olduğunu düşündü. Leni, artık yanından gidemesin diye saçlarını bileğine sardı. Ayaklarıyla bir şeye çarptı; camlar kırıldı. Georg yine korkuyla sıçradı uykusundan. Şaşkınlık içinde, o zaman da aynı şeyin olduğunu düşündü, çünkü uyanık zamanlarında bu hiç aklına gelmemişti. O zaman da bir şey devirmiştim ve devrilen bir lambaydı. Leni'nin kahkahası boğuk çıkmıştı biraz; bir sarhoş gibi durmaksızın "Bu bize uğur getirecek Georg, göreceksin uğur getirecek" diye yineleyen sesi de boğuktu.

Kafasının belli bir noktasında öyle keskin bir sancı duydu ki, elini kanıyor mu diye o noktaya götürdü. Artık uykuyu düşünecek hali kalmamıştı. Bu saatlerde Leni'nin yanına varabileceğime gerçekten inanmıştım, diye kafasından geçirdi. Nereye yöneltirse yöneltsin, düşünceleri yine hedefe varamaksızın geri dönüyordu. Kafasının içindeki boşluk kısa bir süre sonra tam anlamıyla çaresizlik duygusuna dönüştü.

Ötelerde tarladan bir şey geçti. İnsan ya da hayvan olabilirdi. Hafif ve kısa adımlar, yumuşak toprağın üstünden giderek yaklaştı, burnunun dibine vardığında bile aynı hafifliği korudu. Georg yakalayabildiği çuvallarla sepetleri önüne çekti. Onun için artık çok geçti. Kapının boşluğu doldu, içerisi karanlık kesildi. Bir kadının gölgesiydi bu; etekliğinden anlamıştı. Kız hafifçe, "Georg?" diye seslendi. Georg, bağırmak istedi. Soluğu kesilmişti.

"Georg" diye yineledi kız; biraz düş kırıklığına uğramıştı. Sonra samanlığa girip kapının önünde yere oturdu. Georg onun arkasız pabuçlarını, kalın çoraplarını ve aralık dizlerinin arasından sarkan, üstüne ellerini koyduğu kaba kumaştan eteğini görebiliyordu. Yüreği öylesine çarpıyordu ki, atışları her an kızın da duyacağını sanıyordu. Ama kızın kulak verdiği başkasıydı. Tarladan yaklaşan sert ayak sesleri duyuldu. "Georg" dedi kız sevinçle. Dizlerini toparlayıp eteğini dizlerinin altına indirdi. O zaman Georg kızın yüzünü de gördü. Olağanın üstünde güzel buldu. O ışıkta ve aşk dolu bekleyişte hangi yüz güzel olmazdı!

Öteki Georg başını eğip kapıdan girdi ve hemen kızın yanına oturdu. "Bak gördün mü, geldin işte" dedi. Sonra hoşnut bir sesle ekledi: "Ben de geldim." Sakin sakin sarıldı kıza. Kız öpmeksizin, belki de öpmek isteğini duymaksızın yüzünü Georg'un yüzüne dayadı. Çok hafif sesle bir şeyler konuştular. Öyle hafif ki, gerçek Georg bile duyamadı ne dediklerini. Sonunda öteki Georg güldü. Ardından ortalığı yine sessizlik

bürüdü. Gerçek Georg, ötekinin elini kızın saçlarında ya da giysilerinde gezdirişini duyabiliyordu. "Sevgilim" diyordu bir yandan da. Arada, "Sen benim her şeyimsin" dediği de oluyordu. "Yalan söylüyorsun" dedi kız. Delikanlı onu şiddetle öptü. Sepetler karmakarışık devrildi, yalnız Georg'un önünde tuttuğu sepetler kaldı. Kız bu kez değişik, çok daha neşeli bir sesle konuşmaya başladı: "Seni ne kadar sevdiğimi bir bilsen."

"Sahi mi?" dedi öteki Georg.

"Evet, dünyada her şeyden çok seviyorum seni... Hayır, yapma!" diye bağırdı ansızın. Öteki Georg bir kahkaha attı. Kız, kırgın bir sesle, "Hayır, Georg, git artık" dedi.

Öteki Georg, "Gidiyorum" diye karşılık verdi. "Zaten yakında tamamen kurtulacaksın benden."

Kız şaşkınlıkla, "Neden?" diye sordu.

"Önümüzdeki ay askere gitmek zorundayım."

"Aman Tanrım!"

"Neden? Kötü bir şey değil ki bu! Gidince her akşam talim yapma faslı artık sona erecek, bir dakika bile boş vaktim kalmayacak."

"Ama asıl talim gittiğin yerde başlayacak."

"O başka" dedi genç adam.

"Orada askercilik oynamayacağım, gerçek bir asker olacağım. Algeier de böyle diyor. Ha, Algeier dedim de aklıma geldi, sen geçen kış onunla Heidesheim'a dansa gitmemiş miydin?"

"Gittiydim ya, ne olacak?" diye karşılık verdi kız. "Seni o zaman tanımıyordum henüz. Hem onunla seninle olduğu gibi değildi."

Öteki Georg güldü. "Böyle mi değildi yani?" dedi. Şimdi sımsıkı sarılmıştı kıza ve kız da artık bir şey söylemiyordu. Ancak çok sonra, sanki sevdiği bir fırtınaya kapılıp gitmişçesine ya da karanlıkta yok olmuşçasına, hüzünlü bir sesle, "Georg" dedi. Öteki büyük bir neşeyle, "Efendim" diye karşılık verdi.

Sonra ilk geldikleri zaman oturdukları gibi oturdular yine. Kız dizlerini kendine çekti, erkeğin bir elini elleri arasına aldı. Tam bir uyum içinde, dışarıyı seyrettiler. Birbirleriyle oldukları kadar tarlayla ve sessiz geceyle de bütünleşmişlerdi.

"Bak, oradan geçmiştik" dedi öteki Georg. "Şimdi eve dönmem gerek."

Kız, "Gittiğin zaman korkuyorum" dedi.

Genç adam, "Savaşa gitmiyorum, askerlerin arasına karışacağım yalnızca" diye karşılık verdi.

"Askerliğinden söz etmiyorum. Şimdi gittiğin zaman, burada yalnız kalınca korkacağım, onu söylemek istiyorum."

Öteki Georg güldü, "Küçük bir delisin sen. Yarın yine gelirim. Sakın ağlayayım deme." Kızın gözlerini ve yüzünü öptü. "Bak, şimdi güldü yüzün" dedi.

"Ben aynı zamanda hem güler hem ağlarım."

Öteki Georg tarladan uzaklaşıp da kız, artık rengi gümüşü değil, ama unu andıran solgun ışıkta ardından baktığında, gerçek Georg kızın güzel denebilecek hiçbir yanını göremediğini, yüzünün yuvarlak ve basık olduğunu düşündü. Kızın yerine acaba öteki Georg yarın gelecek mi, diye kaygı duydu. Onu, gerçek Georg'u bıraksalardı, gelirdi kesinlikle. Kızın yüzünde de kaygılı bir ifade vardı şimdi. Çok uzaklardaki ufak ve sabit bir noktayı görebilmek için kendim zorlar gibiydi. Sonunda içini çekerek ayağa kalktı. Georg biraz kıpırdandı olduğu yerde. Kapının hemen önündeki alanda çok soluk bir ay ışığı vardı şimdi; dahası o bile yok sayılabilirdi, gün ağarıyordu çünkü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1

HEİNRİCH Kübler hemen o gece yüzleştirilmek üzere Westhofen'e götürülmüştü. Önce donup kalmış, kendisini Elli'nin evinden almalarına ses çıkartmamıştı. Ama yolda ansızın büyük bir öfkeye kapılmış, haydutlar tarafından kaçırılan suçsuz bir insan gibi çevresindekilere vurmaya çalışmıştı.

Yediği korkunç yumruklardan yarı baygın, elleri bağlı ve kendi kendisine durumunu açıklayabilecek güçten yoksun bir halde, yol boyunca nöbetçilerin kollarında ve dizleri üstünde sarsılıp durmuştu. Kampa varılıp da getirileni karşılamak için hazır durumda bekleyen SA, tutuklananın epey hırpalanmış olduğunu gördüğünde, komiserlerin tutuklulara sorgularından önce dokunulmayacağına ilişkin emrinin bu tutuklu için geçerli olamayacağını vurgular gibi sakindi. Çünkü emir, yalnızca sağlam gelen tutuklular için verilmişti. Kampa varıldığında önce bir an derin bir sessizlik olmuş, bunu yine derinden gelen hafif bir homurtu izlemişti. Sonra tek bir adamın çığlığı, dakikalar süren itişip kakışma sesleri, ardından belki yine sessizlik. "Belki" çünkü olup bitenleri yüreğinde çılgın bir gümbürtü kopmaksızın anlatabilecek biri henüz hazır bulunmamıştı bu gibi sahnelerde.

Heinrich Kübler tanınmaz hale gelene kadar dövüldü; bayıldıktan sonra götürüldü. Fahrenberg'e de dördüncü kaçağın, Georg Heisler'in getirildiği bildirildi.

Komutan Fahrenberg, iki günden bu yana yaşamına çökmüş olan felaketten ötürü kaçaklardan herhangi birinden daha çok

kapayabilmiş değildi gözlerini. Saçları kırlaşmaya yüz tutmuş, yüzünde kırışıklar belirmişti. Kendisini neyin beklediğini düşünüp de neleri yitirmiş olduğunu gözünde canlandırmaya çalıştığında, iki büklüm bir halde inlemiş, telleri çözülmesi olanaksız bir yumak halinde birbirine karışmış, artık kullanılamaz telefon bağlarından yardım ummuştu.

İki pencerenin arasındaki duvarda Führer'in resmi asılıydı ve Fahrenberg kafasında Führer'in kendisine iktidar vermiş olduğunu kurmuştu. Tam anlamıyla sınırsız değildi bu iktidar, ama neredeyse sınırsız sayılabilirdi. Yaşam ve ölüm üzerinde söz sahibi olma iktidarı. Az bir şey değildi. Yetişkin, güçlü kuvvetli erkekleri önüne dikmek. Onları hemencecik ya da ağır ağır ufalamak. Daha bir an önce dimdik duran gövdelerini dört ayaklı yaratıkların gövdelerine dönüştürmek. Yürekli ve meydan okurcasına bakan yüzlerinin bir an sonra karardığına, korkudan kekelediklerine tanık olmak. Kimilerinin işini hepten bitirmişlerdi. Başkalarını, davalarını satacak kıvama getirmişlerdi. Kimileri de başları bir daha kalkamamacasına önlerinde, iradeleri kökünden kırılmış olarak salıverilmişti. Eldeki gücün kullanılışı; eksiksiz bir tat alma olmuştu çoğunlukla. Buna karşılık gün gelmiş, tat almayı önleyen durumlar da girmişti araya. Özellikle Georg Heisler'in sorguları yapılırken. Bu tat almayı engelleyen neden, gerçekte, insana dokunulduğu anda parçalanıp gidecekmiş duygusunu veren, kaygan bir nesneydi. Bu özelliği kaygan oluşundan, dolayısıyla insanın parmakları arasından kayıp gidiverişinden, kavranmasının, yakalanmasının, yaralanmasının, başının ezilmesinin olanaksızlığından ileri geliyordu. Minik bir kertenkele kadar kıvrak, ufacık bir yaratık. Heisler'in sorgularında filizlenen, bu duygu olmuştu: Bakışları ve gülümsemesi hep aynı kalmış, indirilen sayısız yumruklara rağmen o kahrolası dudaklarındaki gülümseme, yerini bir türlü acının katılışına bırakamamıştı.

Fahrenberg, son kaçağın da yakalandığı haberi kendisine verilirken, kimi zaman delilerin kafasındaki tasarımların niteliği olan bir açıklıkla Georg'un yüzündeki gülümsemenin birkaç kürek toprağın altında giderek silinişini görmekteydi.

Zillich odaya girdi. "Komutanım" diye inledi. Soluk almasını güçleştirecek kadar büyüktü şaşkınlığı.

"Ne var?"

"Yanlış adam yakalamışlar." Sözünün burasında, donup kaldı. Fahrenberg, ona doğru bir hareket yapmıştı. Fahrenberg ona vursaydı bile, büyük bir olasılıkla yerinden kıpırdamayacaktı. O âna kadar Fahrenberg, hangi nedenle olursa olsun, onu suçlamamıştı hiç. Gelgelelim yoğun bir suçluluk ve çaresizlik duygusu, bir suçlamanın var olmayışına rağmen Zillich'in bütün benliğini sarmıştı. Kolay soluk alamıyordu bir türlü. "Frankfurt'ta, Heisler'in karısının evinde dün akşam yakaladıkları, bizim Heisler değil. Karıştırmışlar."

"Karıştırmışlar mı?" diye yineledi Fahrenberg.

"Evet, karıştırmışlar, bir karışıklık olmuş." Sanki ikisinin de dili bu sözcüğe takılıp kalmıştı. "Yakaladıkları karının koynuna eğlenmek için aldığı yabancı biri. Yakından baktım ona. Yüzünü bir daha eski haline dönemeyecek biçimde dağıtmışlar gerçi, ama ben kendi tutuklumu tanırım."

Fahrenberg, "Karıştırmışlar demek" diye söylendi. Ansızın bir şey düşünmeye başlamış gibiydi. Zillich, ağırlaşmış göz kapaklarının altından hiç kıpırdamaksızın ona bakıyordu. Sonra Fahrenberg, beklenen öfke nöbetine yakalandı. Avaz avaz, "Ne biçim ışıklandırma buradaki" diye haykırdı. "Bir şey yapılmazdan önce hep yüz kez söylemek mi gerek? Görünüşe bakılırsa, yukarıya bir lamba takabilecek bir adam kalmadı burada. Öyle değil mi? Ya dışarının karanlığı! Saat kaç oldu? Ne biçim sistir bu! Tanrım, her sabah aynı şey!"

"Mevsim artık sonbahar, komutanım!"

"Sonbahar mı? Işığı kesen, şu içine ettiğimin ağaçları, başka bir şey değil. Budayın hepsini, haydi çabuk!"

Beş dakika sonra komutan barakasının içinde ve dışında bir koşuşmadır başlamıştı. Birkaç tutuklu, SA'nın gözetiminde, üç numaralı barakanın uzun duvarı boyunca sıralanan çınar ağaçlarını budamaktaydı. Mesleği elektrik teknisyenliği olan başka bir tutuklu da, yine gözaltında, bazı lambaları değiştirmekteydi. Kırılan dalların çatırtısı ve testere sesleri dışarıdan gelirken, o, barakanın içinde karınüstü yere yatmış, şalterleri karıştırmaktaydı. Bir an başını kaldırdığında, Fahrenberg'in bakışlarıyla karşılaştı. Aradan iki yıl geçtikten sonra "Hayatımda ilk kez böyle bakışlarla karşılaştım" diye anlatacaktı. "Herifin üstüme çıkıp tepineceğini, kemiklerimi kıracağını sandım bir an. Ama yalnızca kıçıma hafiften bir tekme vurdu ve, "Haydi elini çabuk tut biraz" dedi. Sonunda lambalarım denendi, yandıkları anlaşılınca söndürüldü. Çınarlar budanmıştı. Artık gün ışığından ortalık zaten aydınlanmıştı."

Bu arada henüz baygın olan Heinrich Kübler, kamp doktoruna götürülmüştü. Komiser Fischer ve Komiser Overkamp, Zillich'in, bu adamın Georg Heisler olmadığı yolundaki savının doğruluğundan emindiler gerçi, ama bazı tutuklular, tanınmaz hale getirilmiş adamı gördüklerinde kesin bir şey söyleyememiş, omuzlarını kaldırmakla yetinmişlerdi. Komiser Overkamp, hiç durmaksızın tükürük baloncuklarıyla karışan küçük ıslıklarını çalmaktaydı. Küfürlerin yardımıyla içini boşaltmadığında başvururdu bu yola. Fischer telefonu başıyla omzu arasına sıkıştırmış, Overkamp'ın ıslığının kesilmesini bekliyordu. Işıktan yana bir sıkıntısı yoktu Overkamp'ın. Çalıştıkları odada henüz gece bitmemişti. Kepenkler kapalıydı. Normal bir masa lambası yanıyordu. Taşınabilir yüz mumluk bir lambayı da arada sırada sorgular-

da kullanıyorlardı. Fischer, bu lambayı amirinin suratına çevirme isteğini güç bastırdı. Bunu yapsa tükürüklü ıslaklar kesilirdi belki. Tam o sırada Worms'tan gelen bir telefon, ıslıklara son veriverdi. Fischer, "Wallau'yu yakalamışlar!" diye bağırdı. Overkamp telefonu aldı. Bir yandan da bir şeyler çiziktirmekteydi. "Evet, dördünü de" dedi. Sonra, "Ev mühürlensin, buraya getirilsinler" diye ekledi. Daha sonra aldığı notları Fischer'e okudu: "Önceki gün kuşkulanılan yerler ve kişiler tarandığında, Wallau'nun yakınlarının dışında, bütün kentlerde kabarık sayıda insanı gözaltında tutmak zorunluluğu doğdu. Bütün bu kişiler dün bir kez daha sorguya çekildi. İkinci sorguda son seriden beş kişi arasından Bachmann adlı biri kuşkuları üzerinde topladı. Bachmann, tramvay biletçisi. 33'te iki ay kampta kalmış, sonra birtakım ilişkilerin gözaltında tutulabilmesi için salıverilmiş. Hatırlarsanız, bu tür ilişkileri denetimi altında bulundurmamız sayesinde geçen yıl Wieland olayında Arisberg'in adresini bulmuştuk. Bachmann, salıverildiğinden bu yana politik eylemlere katılmamış. Birinci ve ikinci sorgusunda her şeyi inkâr etti. Ancak korkutulduktan sonra dün yumuşadı. Wallau'nun karısı, Worms'ta bulunan ve bu Bachmann'ın olan çardaklı bahçeye bir şeyler bırakmış. Bunların ne olduğunu ve kimin için bırakıldığını bilmiyormuş. Bundan sonra kimlerle bağlantı kuracağının saptanabilmesi amacıyla evine gönderilmiş. Saat 23.20'de bu bahçeye gelen Wallau tutuklandı, ancak şimdiye kadar konuşmadı. Bachmann ise şu ana kadar evinden çıkmadı. 6'da başlaması gereken işine gitmedi. Kendini öldürmesi mümkün, ailesinden de henüz bir haber yok. Bir dakika!"

Overkamp bu sözlerden sonra Fischer'den haberleri basın ve radyoya iletmesini istedi. Sabah haberlerine yetişebilirdi. Başlangıçta Overkamp, başka türlü düşünüyordu. Halkın yardımını sağlamak için haberleri basın ve radyo yoluyla yaymak,

ancak iki ya da üç tutuklunun kaçması halinde amaca uygun sayılabilir, halkın duygularından olumlu yönde yararlanılabilirdi. Buna karşılık bu çapta bir kaçma girişiminin duyurulması, yedi, altı, hatta beş kişinin kaçtığının bildirilmesi, karışık duygulara, kuşkulara ve söylentilere yol açabileceğinden, arama çalışmalarının esenliği açısından uygun değildi. Şimdi ise Wallau'nun yakalanmasıyla yine açıklanmaya uygun bir sayıya inilmiş, sakıncalar ortadan kalkmıştı.

Kız, avlu kapısından giren oğlana: "Duydun mu, Fritz?" Bu soruyu selamsız sabahsız sormuştu. "Neyi duydum mu?" diye sordu çocuk.

Kız: "Biraz önce radyoda söyleneni."

"Nereden duyacağım radyoyu? Sabahları bir sürü işim var. Paul, babamla şarabın başına, annem süt dağıtmaya gidiyor. Ben de annemin yerine ahıra iniyorum. Saat sekize gelmeden bütün bunların yapılması gerek. Bu durumda bir de radyo dinleyemem ya!"

Kız, "Evet ama, bugün Westhofen'le ilgili bir haber vardı" dedi. "Üç kaçakla ilgili bir haber. SA örgütünden Dieterling'i kazmayla öldürmüşler. Worms'ta bir soygun yapmışlar. Sonra ayrılıp başka başka yönlere dağılmışlar."

Oğlanın sesi sakindi karşılık verirken: "Ya. Tuhaf doğrusu. Oysa dün, kamptan Lohmeier ile Mathes, başına kazma yiyenin şansı olduğunu, gözünün hemen üstünün derince yarıldığını ve işin bir bantla geçiştirildiğini anlatmışlardı. Üç kişi mi dedin?"

"Seninkini henüz yakalayamadıklarına üzüldüm."

Fritz Helwig, "Benim ceketimi çoktan çıkarmıştır sırtından" diye karşılık verdi. "O kadar aptal değildir. Sırtında hep aynı giysilerle dolaşmayacaktır. Giysilerin tanımlanmış olduğunu düşünecektir. Belki elinden çıkarmıştır; ceketim şimdi bir dükkânda, yabancı bir dolapta asılı duruyordur. Ya da ceplerine taş doldurup Ren'e atmıştır."

Kız, şaşkınlıkla baktı ona. "Önce çok üzüldüm" dedi Fritz. "Ama şimdi o kadar önem vermiyorum." Bu sözlerden sonra gelir gelmez yapmadığını yaptı; kızı omuzlarından tuttu, hafifçe sarstı, sonra yine öptü hafifçe. Yoluna gitmezden önce bir an sımsıkı tuttu. Kendi kendine, yakalanırsa canlı kurtulamayacağını biliyor, diye düşündü. Bütün kaçakların arasından yalnızca biriydi aklından çıkmayan. O gece düşünde Algeier'in bahçesinin yanından geçmişti. Korkuluğun başında eski bir siyah şapka, sırtında da kendi kadife ceketi vardı. Şimdi gülüp geçtiği bu düş yüzünden gece ölesiye korkmuştu. Dahası, kızı tutan kollarında şimdi bile bir gevşeme duymuştu. Sessizce ona dayanmış duran kızın başörtüsünden yeni yıkanmış çamaşırlara özgü o serinletici koku yayılıyordu. Fritz, ilk kez duyuyordu bu kokuyu; sanki dünyasına yeni bir şey girmiş ve o dünyayı oluşturan irili ufaklı öğeleri daha bir belirgin kılmıştı.

On dakika sonra okulda bahçıvana rastladığında, bahçıvan da aynı konuyu açtı: "Yok mu yeni bir haber?"

"Ne haberi?"

"Ceketinden bir haber yok mu diye soruyorum. Şimdi radyoda bile sözü ediliyor."

Fritz Helwig korkuyla, "Ceketimden mi söz edildi?" diye sordu. Kız bunu söylememişti.

Bahçıvan, "Son görüldüğünde sırtında hangi giysilerin bulunduğunu anlattılar" dedi. "Senin ceketin, koltuk altları da ter kokmuştur şimdi herhalde."

Oğlan, "Öf, rahat bırak beni!" diye bağırdı.

Franz, bisikletine atlamazdan önce çabucak kahvesini içmek için Marnet'lerin mutfağına girdiğinde, Çoban Ernst mutfaktaki ocağın başında oturmuş, kendine ekmek kızartmaktaydı. "Duydun mu Franz?" diye sordu.

"Neyi?"

"Buralı birinin de aralarında olduğunu."

"Kimmiş o buralı? Kimlerin arasındaymış?"

Ernst, "İnsanın radyosu olmazsa, olayları izleyemez tabii" diye karşılık verdi. Sonra büyük mutfak masasının çevresinde toplanmış, ikinci kahvelerini içmekte olan aile bireylerine döndü. Kahvaltıdan önce iki saat çalışılmış, ertesi sabah Frankfurt Hali'ne mal bekleyen iki büyük alıcı için elma seçilmişti.

Masadakilere dönen Ernst, "Herifi ansızın samanlığınızda bulursanız ne yaparsınız?" diye sordu.

Damat, "Samanlığın kapısını kapatırım. Sonra bisiklete atlayıp aşağı iner, telefonla polisi çağırırım" dedi.

Kayınbirader, "Polis çağırmana gerek yok" diye karşılık verdi. "Onu bağlayıp Höchst'e kadar götürmeye yetecek sayıda insanız burada. Öyle değil mi, Ernst?" Çoban Ernst ekmeğine öyle çok bulamaç sürmüştü ki, yediği, bulamaçlı ekmekten çok ekmekli bulamaç olmuştu. "Yarın burada değilim" dedi. "Messer'lerde olacağım."

Damat: "Adam, Messer'lerin samanlığına da saklanabilir" Franz konuşulanları büyülenmiş gibi dinlemekteydi.

Ernst, "Her yerde olabilir tabii" dedi. "İçi boşalmış her ağaç gövdesinde, her samanlıkta gizlenmiş olabilir. Ama benim baktığım yerlerde olmayacaktır hiç kuşkusuz."

"Neden?"

"Onu gördüğüm yere bir daha bakmam da ondan" dedi Ernst. "Bana göre bir manzara değil çünkü." Odada sessizlik. Franz konuşulanları büyülenmiş gibi dinlemekteydi. Bulamaçlı ekmek, ağzının çevresinde gemi andırıyordu.

"Evin barkın olmadığı için böyle yapabilirsin Ernst" dedi Bayan Marnet. "Ama adamcağız yarın yakalanır ve geceyi nerede geçirdiğini söylerse, hapsi de boylarsın."

"Hapsi mi?" Yaşlı Marnet söylemişti bunu. Konuşmayan bir adamcağızdı aslında. Karısıyla aynı yemeği yiyip aynı koşullarda yaşamalarına rağmen karısının tersine bir deri bir kemik kalmıştı.

"Toplama kampına tıkarlar seni, bir daha da çıkamazsın. Bu yüzden bütün aile de felakete uğrar!"

Ernst, "Bu konuda sizin gibi düşünmüyorum" diye karşılık verdi. Uzun ve kıvrak diliyle dudaklarını temizledi. Bunu yaparken, çocuklar şaşkın şaşkın onu seyrediyordu. "Bütün servetim, Oberursel'de duran annemden kalma birkaç parça eşya ile hesap defterim. Ailem yok henüz. Koyunlar da şimdilik tek varlığım. Bu açıdan Führer'e benziyorum, ne karım ne de çocuğum var. Yalnızca Nelli'ciğimi düşünüyorum, o kadar. Ama Führer'in eskiden bir kâhya kadını da varmış. Öldüğünde cenazesine de gitmiş, bir yerde okuduydum."

Bu sözlerden sonra ansızın Auguste konuşmaya başladı: "Sana bir şey söyleyeyim mi, Ernst, Sophie'ye seninle ilgili olan gerçekleri anlattım. Neden Botzenbach'lı Marie ile nişanlı olduğunu söyledin ona? Ondan bir önceki pazar Ella'ya teklifte bulunan sen değil misin?"

Ernst, "O tür bir teklifin Marie'ye olan duygularımla hiçbir ilgisi yok" diye karşılık verdi.

"Buna tam anlamıyla çokkarılılık derler" dedi Auguste.

Ernst, "Çokkarılılık değil, bir soyaçekim sorunu," diye karşıladı.

Bayan Marnet, "Babasına çekmiş" diye açıkladı. "Savaşta öldüğünde, Ernst'in annesiyle birlikte bütün sevgilileri de arkasından ağlamışlardı."

Ernst, "Siz de ağlamış mıydınız, Bayan Marnet?" diye sordu.

Kadın, ufak tefek kocasına baktı önce. Ardından: "Birkaç damla gözyaşı da ben dökmüşümdür elbet." Franz, bütün konuşulanları soluk bile almaktan korkarak dinlemişti. Marnet'lerin

mutfağındaki insanların sözcüklerinin ve düşüncelerinin kendiliklerinden yüreğinde onlara açtığı yere yerleşmelerini bekler gibiydi. Ne var ki, olmamıştı beklediği. Sözcükler ve düşünceler her yöne dağılıp gitmişti. Franz, bisikletini samanlıktan çıkarıp bindi. Höchst'e nasıl gittiğini bile fark etmedi bu kez. Öteki bisikletliler ve dar sokakların gürültüsü, yalnızca uzak bir yankıydı kulaklarında.

Soyunma odasında biri, "Sen tanıyor muydun onu?" diye sordu. "Eskiden senin bulunduğun yerden çünkü."

Franz: "Hayır, nedense adından bile çıkaramadım."

Bir başkası burnunun ucuna bir gazete tutarak, "Bir göz at istersen" dedi. Franz üç adamın resmine baktı. Bir yandan Georg'la yine karşılaşınca sarsılmıştı. Çünkü bu resim, gerçek Georg ile, anılarında kalan Georg arasında bir yarı gerçek niteliğini taşıdığından, yine de bir karşılaşma sayılırdı. Ama öte yandan Georg'un sağındaki ve solundaki yabancı resimleri görmek de Franz'ı sarsmış, sürekli olarak yalnızca bir kişiyi düşündüğü için utanmıştı. "Hayır" dedi. "Bu resimden de çıkaramadım. Tanrım, şu işe bak, insanın başına neler gelebiliyor!" Gazete daha birkaç düzine elden geçti. "Tanımıyoruz" diyorlardı, sonra başka şeyler de konuşuluyordu: "Demek üçü birden kaçmış. - Belki de daha vardır kaçan. - Neden kaçmışlar? - Soruyor musun bunu daha? - Kazmayla öldürmüşler adamı. - Umutsuz bir girişim. - Neden? - Kaçmışlar ya dışardalar. - Dışardalar dışarda olmasına, ama daha ne kadar kalabilirler? - Onların yerinde olmak istemezdim. - Şuna bak, epey yaşlı, - Bunu iyice gözüm ısırıyor. - İşleri daha kamptayken bitikti hiç kuşkusuz. Kaçmakla ne kaybedecekler ki?" Sonra sakin bir ses karıştı söze. Sahibi dolabının içine eğildiğinden ya da belki pabuçlarını bağladığından, biraz boğuktu, zorlamayla çıkar gibiydi: "Günün birinde savaş olursa, kampları ne yaparlar acaba?" Acele hareketlerle ve birbirlerine çarparak,

hazırlanan insanların arasında buz gibi bir esinti dolaştı. Aynı ses ekledi: "İç güvenlik, o zaman ne yapılmasını gerektirir dersiniz?"

Kim söylemişti bu sözleri? Adam o sırada eğilmiş olduğundan yüzü görünmemişti. Ama hepsi bu sesi tanıyordu. Ne demişti? Hiç. Yasak olan bir şey söylemiş değildi. Kısa bir sessizlik oldu. Sonra, ikinci düdük sesiyle birlikte herkes toparlandı. Avluda koşarlarken, Franz arkasında birinin konuştuğunu duydu. "Albrecht hâlâ içeride mi?"

Bir başkası, "Sanırım öyle" diye karşılık verdi.

Löwenstein'a muayene için gitmiş olan yaşlı köylü Binder, radyoyu kapatması için karısına bağırmak üzereydi. Mainz'tan döndüğünden bu yana divanın üstünde kıvranıp duruyor ve doktora gitmezden önceki durumuna oranla daha hasta olduğuna inanıyordu. Radyodan söylenenleri duyunca ansızın, ağzı açık kalakaldı. Gövdesinde boğuşan yaşamı ve ölümü unutuverdi. Ceketini ve pabuçlarını giymesine yardım etmesi için karısına seslendi. Sonra oğlunun arabasını çalıştırdı. Neydi amacı? Kendisine yardımcı olamayan doktordan mı yoksa, şimdi radyodan öğrendiklerinden sonra ölümü hak ettiğine inandığı ve dün elini sardırıp doktorun yanından sapasağlam ayrılan adamdan mı öç alacaktı? Ya da böyle davranarak insanlarla daha içli dışlı olacağını mı sanıyordu?

2

Bu arada Georg, kimseyi kendisini bulmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmaksızın saklandığı samanlıktan çıkmıştı. Öylesine bitkindi ki, adım atmayı anlamsız buluyordu. Ama yeni doğan günün canlılığı, sabahı beklemiş olanı, gecenin

getirdiği korkuların tümünden daha büyük bir güçle önüne katar. Georg'un bacaklarına nemli kuşkonmaz otları dolanıyordu. Sisi ancak belli belirsiz yerinden oynatabilen hafif bir esinti çıkmıştı. Georg, sis yüzünden bir şey görememesine rağmen, başının üzerinde gezinen, doğaya yayılan günü hissediyordu. Biraz sonra kuşkonmaz otlarının arasındaki küçük, çiğ taneleri toprağa doğru uzanan güneş ışınlarının altında parlamaya başladı. Önceleri Georg, puslu kıyının ardındaki parıltının da güneşten geldiğini sandı, ama yaklaşınca dilde yanan ateşi fark etti. Sis ağır ağır, ama belirgin biçimde dağılmaktaydı. Dilin üstündeki birkaç alçak yapı, dilin ağaçsız ve teknelerle çevrili ucu ve suyu görülüyordu. Önünde, tarların ortasında, ana yoldan kıyıya uzanan yolun yanında bir ev vardı. Geceki sevgililer buradan çıkıp gelmişlerdi herhalde. Ansızın yarımadadan doğru davul sesleri gelince Georg'un çeneleri birbirine vurmaya başladı. Artık saklanmak için çok geçti, her şeye hazır olarak dimdik yürüdü. Ama ortalık yine sessiz kaldı. Köy evinde herhangi bir hareket olmadı. Yalnızca dilden doğru oğlan çocuklarının sesi duyuldu ve Georg'a bu sesler yetişkin erkek sesleri olmadığından olağanüstü güzellikte, meleklerin konuşması gibi geldi. Dildeki ateş sönerken, kıyıya doğru çekilen küreklerin şapırtısı yankılandı.

Wallau'nun dediğini anımsadı: "İnsanlardan kaçma olanağını bulamadığın anda, üstlerine gitmeli, aralarına karışmalısın."

Artık kaçamayacağı bu insanlar, iki düzine kadar erkek çocuktu. Çocuklar, bir düşman kabilenin av bölgesine saldıran Kızılderililer gibi vahşi çığlıklar atarak kayıklardan atladılar, sırt çantalarını, kap kacaklarını, sepetlerini, çadırlarını ve bayraklarını kıyıya taşıdılar. Kargaşa kısa zamanda son buldu ve çocuklar iki küçük gruba ayrıldı. Georg, bu işin zayıf ve soluk sarışın bir çocuğun buyruğu üzerine yapıldığını gördü. Çocuk bir sürü yerinde komutu birbiri ardına vermekteydi. İki çocuk kap kacağı

halkalar ve saplarından bir sopaya astıktan sonra sopayı sırtlayıp köy evine doğru yollandılar. Onlara, bir sürü eşya yüklenmiş olan dört arkadaşları ile iki trompetçi eşlik ediyordu. Önden yürüyen yedincisi ise küçük bayrağı taşımaktaydı. Georg kuma oturmuş, onları izliyordu. Çocukluk yıllarını geride bırakmış gibi değil de, o yılları elinden çalmışlar gibi bir duygu vardı içinde. Zayıf çocuk geri kalanlara, "Haydi, davranın!" komutunu verdi. Georg'u yeni fark etmişti. Birkaç çocuk yassı çakıl taşları toplamaya başladı. Biraz sonra taşların suda kaç kez sektiğini saymaya başladıkları duyuldu. Ötekiler, Georg'un yarım metre uzağında bir çimenliğe, kucağında bir şey yontmakta olan esmer tenli bir oğlanın çevresinde oturdular. Georg, çocukların birbirlerine verdikleri öğütleri dinlerken kendini unutur gibi oldu. Bazıları mevzi aldılar ya da bir yetişkin tarafından gözlendiklerini anlayıp, o yetişkini farkına varmaksızın çekici bulan çocukların yaptıkları gibi konuşmaya başladılar.

Esmer tenli olanı sıçrayıp ayağa kalktı, koşarak Georg'un yanından geçti. Alabildiğine ciddi bir yüz ifadesiyle gerilip gerilip biraz önce yonttuğu nesneyi havaya fırlattı. Atılan -yerçekimi yasasına uyan her nesne gibi— yine çocuğun önüne düştü. Gelgelelim bu düşüş görünüşe göre büyük bir düş kırıklığına uğratmıştı çocuğu. Düşen nesneyi yerden aldı. Alnını buruşturarak gözden geçirdikten sonra yine oturup yontmaya koyuldu. Arkadaşlarının merakı, yerini alaya bırakmıştı şimdi. O ana kadar hiçbir şeyi kaçırmamış olan Georg, dudaklarında bir gülümsemeyle, "Bir bumerang yapmak istiyorsun demek" dedi. Çocuğun kendisine çevrilen kendinden emin ve durgun bakışları, Georg'un çok hoşuna gitmişti. "Elim yaralı olduğu için sana yardım edemeyeceğim" dedi. "Ama açıklamalarda bulunabilirim belki." Bu sözlerden sonra ansızın kararı bakışları. Dün Pelzer'i Buchenau'da bulanlar, bu yaşta çocuklar olmamış mıydı?

Avlunun kapısına yumruklarını indirenlerin arasında bu güzel ve sakin bakışlı çocuk da var mıydı acaba? Çocuk bakışlarını önüne indirdi. Ötekiler ise ondan çok Georg'un çevresinde toplandılar. Georg, hiçbir şey yapmamış olmasına rağmen çocuklar tarafından sarılmıştı. Fareli köyün kavalcısı gibi kaval çalmasına bile gerek kalmamıştı. Çocuklar, kendilerine özgü sezgileriyle bu adamın kişiliğinde bir serüvenin, az rastlanır bir felaketin ya da yazgının kokusunu almışlardı. Kafalarında biçimlenen düşünceler tabii ki çok bulanıktı. Yalnızca Georg'a iyice yaklaşmışlar, bir yandan gevezelik ediyorlar, bu arada da sarılı eline bakıyorlardı.

Aynı saatlerde Overkamp, Westhofen'de, Georg Heisler'in kendisinin değil, ama sırtına geçirmiş olduğu son giysinin, kahverengi fermuarlı ve Manchester kadifesinden dikilmiş ceketin devletin eline geçtiğini haber almıştı. Georg'tan ceketi alan gemici, önceki gece karşılığında alacağı parayla içmek için ceketi bir eskiciye götürmüştü. Nişanlısı yeterince kazak ördüğünden, ceket gemici için fazladan bir ikramiye niteliğindeydi. Ne var ki daha önce sık sık yasak eşya satın almış olan eskici, bu kez iyice uyarılmıştı. Gemici önce elindeki nefis ceketi polise bırakmaya razı olmadı, ama karşılığında kendisine para verileceği bildirilince yatıştı. Kendisini temize çıkarması ise çok kolaydı. Değiş tokuş sahnesini görmüş olan yarım düzine tanığı vardı. Tanıklar, ceketin karşılığında kazağı alanın, yanında başka biriyle Petersau yönüne gittiğini görür gibi olmuşlardı. Sorgu sırasında kazağı alana eşlik edenin adının ortaya çıkması uzun sürmedi: Turna Kuyruğu.

Turna Kuyruğu'nu bulmak güç değildi. Overkamp, gemicinin anlattıklarına göre önlemler aldı. Bu karışık sorunun şimdi yeni bir yön kazandığını sanıyordu. Gelen haberler arasında, Waisenau'lu Binder adında birinin anlattıkları ilgi çekiciydi. Binder, önceki sabah Doktor Löwenstein'ın muayenehanesinde, aradıkları adama

uyan birini görmüştü. Sonra aynı sabah aynı adama eli sarılmış olarak Ren kıyısına inerken rastlamıştı. Bütün bu kişilerin hemen dinlenmesi gerekiyordu. İfadelerinden Heisler'in dün öğlene kadarki kaçışı izlenebiliyordu. Bu durumda bilinenlerden, bundan sonraki yolunu kestirebilme olanağı da vardı.

Çocuklar tamamen Georg'un çevresinde toplanmış olduklarından, uzun saçlı küçük bumerang yontucusu bir kenarda kalmıştı. Adadan gelen bir kayığın fark edilmesi üzerine bütün başlar o yöne doğru döndü. Kayıktan sırt çantalı bir adamla uzun boylu bir oğlan indi. Oğlanın aydınlık ve uzunca yüzünün düzgün çizgileri, artık çocukça diye nitelendirilemezdi.

Kayıktan inen oğlan, hemen bumerang yontucusunun yanına giderek, "Ver onu bana" dedi. Sonra bumerangı rahat bir hareketle, döndürerek havaya attı. Bu arada kendi gövdesini de ekseni çevresinde döndürmüştü.

Köy evine giden ikinci grup dönmüştü. Öğretmenleri, her şeyi çabuk ve doğru yaptırmış olan zayıf çocuğu övdü. Sonra hazırlanıldı, yoklama yapıldıktan sonra gidilmek üzere toplanıldı. Georg da kalkmıştı. "Çok iyi öğrencileriniz var" dedi öğretmene. Öğretmen bu söze, "Heil Hitler" diye karşılık verdi. Esmer, çok genç bir yüzü vardı, ama neredeyse zorla alıkonulmuş bu gençlik yüzünden aynı yüz biraz donukmuş etkisini bırakıyordu. "Evet, sınıfım iyidir." Sonra Georg'un bir şey söylememiş olmasına rağmen, "Daha birinci sınıftan çok iyilerdi. Ben de elimden geleni yaptım" diye de ekledi. Görünüşe bakılırsa sınıfın başarısı, bu adamın yaşamında önemli bir olay. Georg düşünceleriyle adamı tartıyordu. Artık karşısındaki adamla rahat konuşabilmek için kendini zorlaması bile gerekmiyordu. Gece ansızın çok geride kalmıştı. Günlük yaşam, ona katılan insanı hemencecik sürükleyip götürüverir.

"İskeleye çok var mı buradan?"

"Yirmi dakika bile sürmez" dedi öğretmen. "Zaten biz de oraya gidiyoruz." Georg öteki kıyıya bu adamla geçmeyi tasarladı. Beni de alır nasıl olsa, diye düşünüyordu. Öğretmen çocuklara seslendi: "Haydi bakalım, davranın." Yabancı adamın gizemli çekiciliğini fark etmiyordu bile, çünkü kendini o çekiciliğe çoktan kaptırmıştı. Sandalda onunla gelmiş büyük oğlan, şimdi de yanında yürüyordu. Öğretmen, elini oğlanın omzuna koydu. Georg'a kalsaydı, yol arkadaşlığı için, öğretmenin yanında yürüyen güzel çocuğu ya da akıllı yüzlü zayıf oğlanı değil, ama küçük bumerang yontucusunu seçerdi. O çocuğun aydınlık bakışlarıyla sık sık karşılaşıyordu. Çocuk, sanki ötekilerden daha çok görebiliyordu.

"Geceyi açıkta mı geçirdiniz?"

"Evet" diye karşılık verdi öğretmen. "Adada kalabileceğimiz bir han var. Ama talim olsun diye hanın yanında geceledik. Dün akşam ve bu sabah yiyeceğimizi açıkta yaktığımız ateşte pişirdik. Bugünkü olanaklarla şu karşıki tepenin nasıl alınabileceğini dün, planlar üzerinde tartıştık. Bu arada tarihten geriye doğru gittik, Romanlıların yaptığını şövalyeler nasıl yapmış, bunu araştırdık."

"Sizinkisi gibi bir sınıfta insan yine okumak ister" dedi Georg. "İyi bir öğretmensiniz."

"İnsan sevdiği işi iyi yapar."

Şimdi kıyıda yarımadanın dilini geride bırakmışlardı. Hemen yanlarında nehir, boylu boyunca uzanıyordu. Ağaç kümeleri çalılıklarıyla her şeyi örtmüş olan yarımadanın, sayısız diller ve yarımadalar arasında ufacık bir gün bitmeden Leni'nin yanında olabilirim, diye düşünmekteydi.

Öğretmen, "Savaşa katıldınız mı?" diye sordu. Aynı yaştayız, ama kendinden daha yaşlı gördü beni, diye aklından geçiren Georg, "Hayır" dedi.

"Yazık," diye karşılık verdi öğretmen. "Katılmış olsaydınız, öğrencilerime başınızdan geçenleri anlatırdınız. Her fırsattan yararlanmak isterim de..."

"Sizi düş kırıklığına uğratırdım gene de" dedi Georg. "İyi anlatmasını hiç beceremem."

"Buna şaşmadım, babam da sizin gibiydi, bu nedenle savaş hakkında hiçbir şey anlatmazdı."

"Öğrencileriniz bu kadar sağlam kalırlar umut ederim" dedi Georg.

Öğretmen, "Ben de aynı şeyi umut etmekteyim" derken son iki sözcük üzerinde durmuştu. "Yani vatani görevlerini yapmaktan kaçınmadan."

Georg'un birden kalbi hızla çarpmaya başlamıştı. Vapur iskelesindeki nöbetçi takılmıştı gözüne. Ama kişiler üzerindeki etkisinden kuşkusu olmayanların davranışı ile, "Siz de bütün gücünüzle iyi bir öğretmen olarak vatani görevinizi yapmaktasınız" diye konuştu.

Öğretmen, yanında dik başla yürüyen çocuklara bakarak, "Ben onu demek istemedim" dedi. "Ben son çare olarak ölüm ve kalım kavgasından söz ettim. Ama biz nereden bu konuya saplandık?" Ve az önce tanıdığı yabancıya dikkatle baktı. Birlikte uzun bir yol kat etselerdi, bu yabancıya bütün düşüncelerini açıklayabileceğine hiç kuşku yoktu. Bu tür yolculuklarda nice açıklamalar yapılmıştır kim bilir. "İşte vardık. Acaba çocukların birkaçı sizinle karşıya geçebilir mi?"

Georg, "Elbette" derken, yeniden kalbinin hızlı hızlı attığını duydu.

"Bir meslektaşımı beklemek zorundayım. Birkaç çocukla burada beklemeliyim."

Turna Kuyruğu, Westhofen'e getirilmişti. İyi bir gözlemci, dikkatli ve de alaycı olduğunu kanıtlamıştı. Onun gibi serserilerin başlıca özelliğidir çevreyi kollamak. Ellerinden olumlu bir iş gelmediğinden, bütün güçlerini çevreyi kollamakla yitirirler. Çoğu

kez bir hazine değerinde olur gördükleri. Bu nedenle de polisin işe yarar yardımcılarıdır.

İşte Turna Kuyruğu, komiserlerin karşısında, dünkü yol arkadaşının nasıl birdenbire ölesiye korktuğunu bütün ayrıntıları ile anlattı.

"Elindeki sargı bezi yeniydi" diye sürdürdü Turna Kuyruğu. "Kar gibiydi. Çamaşır tozu reklamları gibi. Ağzında eksik dişler vardı. Sanırım beş dişi eksikti. Üstte üç ve altta iki diş... Çünkü yukarıdaki boşluk, alt çenedekinden büyüktü. Sonra bir yanında..." Ve devam etmeden işaret parmağını büktü, dudağının kenarına taktı ve çekti. "Sanki ağzından o yana doğru yırtılmış gibiydi suratı. Herifin ağzını sol kulağına doğru yırtmaya davranmıştı biri anlaşılan." Turna Kuyruğu sırtı sıvazlanarak, teşekkürlerle uğurlandı. Şimdi iş kadife ceketin bulunmasına kalmıştı. İşte ondan sonra bütün tren istasyonları, köprü başları, karakollar, nöbetçiler, vapur iskeleleri, hanlar, oteller, yani bütün ülke kaçağı bulmak için dikkat kesilecekti.

"Fritz, Fritz" diye Darré Okulu'nda seslenildi. "Ceketin bulunmuş." Fritz bunu duyunca birden başının döndüğünü hissetti. Sırtını çevirip dışarıya koştu, doğruca bahçe araçlarının istiflendiği seraya gitti. Bahçıvan, begonyaların arasından tohumları ayıklıyordu.

"Ceketim bulunmuş" dedi Fritz.

Bahçıvan, başını işinden kaldırmadan, "Demek ki, adamı iyice kıstırmışlar, gözün aydın" dedi.

"Gözüm aydın mı? Ben öyle terden kokuşmuş, kirlenmiş, kan lekeli ceketi ne yapayım?"

"Önce bir gör ceketini, belki de buldukları seninki değildir."

"Geliyor" diye bağrıştı oğlanlar. Gerçekten de sessizliğin içinde, yaklaşan bir motor sesi duyuldu. Vapurun arkasında köpükleşen sular nehrin doğal renginden çok daha açıktı. Sabah

güneşi, gemicinin boynundaki beyaz şalın üzerinde parıldıyordu. Uzaklara doğru uçuşan bir kuşun kanatları gibi. Ne gariptir şu insan, hiç gereği olmayan görüntüleri yaşantısı boyunca belleğine yerleştirir. Şu gemicinin beyaz eşarbı gibi. Vapurun yanaştığı iskeleye inen birkaç taş basamak gibi. Durmadan yer değiştirme telaşında olan insan kalabalığının yanı sıra, durup dinlenmeden akan nehrin suları gibi...

Çocukların sesi kesilmişti. Böylesine sessizlik, davul ve düdük sesinden zaman zaman çok daha etken olur.

İskelede duran nöbetçiye baktı Georg. Acaba ne zamandan beri orada duruyordu. Kendisi için mi dikmişlerdi bunu buraya? Çocuklar Georg'un etrafında hareketlendiler, taş basamaklardan aşağıya onu çekiştirdiler ve birlikte tekneye bindiler. Georg, "Bir dakika" diyerek onları başlarından kenara itti. "İşler ters giderse, atlayabilmem için yer açın!" Georg başını kaldırıp Taunus dağlarına baktı. Çok uzaklarda gölgelenen dağlara. Gençken ne çok giderdi bu dağlara. Hele bir kez elma toplamaya gitmişti biriyle... Kimdi o? Franz'dı. Şimdi de elma mevsimi. Gene elmalar toplanıyordur. Bundan güzel bir şey var mı acaba evrende? Gökyüzündeki bulutlar dağılmıştı.

Çocuklar gevezeliklerini kesip adamın bir garip baktığı yöne bakışlarını çevirdiler. Ama bir şey göremiyorlardı. Acaba adamın izlediği kuş uçup gitmiş miydi? Motorcunun karısı paraları topladı. Artık nehrin ortasındaydılar. Georg birden karşı kıyıdaki iskelede de bir nöbetçinin dikkatle beklediğini gördü. Şaşkınlığını örtbas etmek için elini nehrin suyuna daldırdı. Eli suyun içinde, bakışları nöbetçinin üzerindeydi. Çocuklar da ellerini suya daldırdılar. Düş mü görüyorum diye düşündü Georg. Seni yakalayıp teslim alacaklar, işkence yapacaklar...

Darré Okulu ile Westhofen Kampı'nın arası otomobil ile beş dakikadır. Fritz, Westhofen denilince çok berbat bir yer

tasarlardı. Oysa etrafa tertemiz barakalar diziliydi. Tertemiz bir de alan. Yol kenarlarında bir iki nöbetçi, birkaç ağaç ve soluk bir sonbahar güneşi ışınları.

"Fritz Helwig siz misiniz? Heil Hitler! Ceketiniz bulundu. İşte orada." Fritz yan gözle masanın üzerine bırakılmış olan kadife cekete baktı. Kahverengi, tertemiz, hiç de kirlenmemiş, kanlanmamış bir ceket. Düşünememişti böyle bulacağını.

Yalnız bir kol ağzında ceketin rengi daha koyulaşmıştı. Ne yapması gerektiğini sorarcasına komiserin yüzüne baktı. Komiser gülümseyerek ona güç verdi. Fritz masaya yaklaştı, ceketin koluna elini değdirdi. Sonra birden irkilerek çekti.

"Evet, işte sizin ceketiniz" dedi Fischer. "Tamam mı? Giyin arkanıza!" Fritz'in çekimser durduğunu görünce, gülümsedi ve, "Yoksa sizin ceketiniz, değil mi?" diye sordu. Fritz önüne baktı. Alçak sesle, "Değil" dedi. "Değil mi?" diye sordu Fischer. Fritz odadakilerin şaşkın bakışları önünde hayır anlamında başını iki yana salladı. Odanın içini bir sessizlik kaplamıştı. "Şuna iyice bak canım" dedi Fischer, "Neden senin ceketin bu olmasın? Seninki başka türlü müydü?"

Fritz bakışlarını yerden kaldırmadan önce tutuk, sonra ayrıntıları üzerinde durarak bunun neden kendi ceketi olmadığını anlatmaya başladı. Onun ceketinin iç cebi de fermuarlı imiş, oysa bunun iç cebinin üzerinde üç düğme varmış. Sonra astarda kalemi bir delik açmışmış, oysa bu astarda delik filan yokmuş. "Sonra bunun ensesindeki asacak yeri firmanın markasını taşıyor, oysa benim asacak yerim koptuğundan, annem sağlam bir parça dikmişti." Fritz konuştukça açılıyor, ceketin kendi ceketi ile arasındaki farkın ayrıntılarını sıralıyordu, sıraladıkça da içi rahatlıyordu. Ve birden kabaca onun sözünü kestiler ve yolladılar. Okula döndüğünde, "Bulunan benim ceketim değilmiş" dedi. Hepsi buna şaştılar ve de pek güldüler.

Georg bu ara karşı kıyıya çıkmış, çevresini saran çocuklar arasında nöbetçinin önünden geçmişti. Az sonra çocuklarla vedalaştı ve Wiesbaden'e giden otoyolda devam etti.

Overkamp öfke ile soluyordu. Karşısındaki masada oturan Fischer'inse elleri titremekteydi. Bu piç kurusu ceketim diye tutturmuş, sonra masa üzerinde görünce sevinmemiş miydi? Ama aklı başında bir çocuktu, bu benim ceketim diyerek hemen alıp gitmemişti. Demek çalınan ceket bu ceket değildi. Öyleyse ceketi giyen adam da onların aradığı adam değildi.

Kaçan adamın yarasını sardığı için bugün tutuklanan Doktor Löwenstein da demek sıradan bir hastayı tedavi etmişti! Eğer ani bir haber kampın içinde bomba etkisi yapmasaydı, Overkamp, saatlerce böyle öfke içinde soluyabilirdi. Biri içeriye kendini attı ve "Wallau'yu getiriyorlar!" diye bağırdı.

O sabah bu olaya tanık olanlardan biri şöyle anlatmıştı sonraları: "Biz tutuklular üzerinde Wallau'nun yakalanışının, sanki Barcelona düşmüş ya da Franco, Madrid'e girmiş veya düşmana, kayıtsız şartsız teslim olunmuş gibilerden ezici bir etkisi olmuştu. Kamptan yedi tutuklunun kaçışı biz tutuklular için çok kötü sonuçlanmıştı. Gene de bizi aç ve battaniyesiz bırakmalarını, çok ağır işlere koşmalarını, saatlerce sorguya çekmelerini, gözdağlarını, dayaklarını kendimize özgü umursamazlıkla yüklenmiştik, için için alay da ediyorduk. Bu davranışlarımızın yöneticilerle izlenmekte olduğunu da bir çeşit sevinçle algılamaktaydık. Sanki bu yedi kaçağa biz yardım etmiştik gibilerden gururluyduk. Bizlerin birer parçasıydı onlar. Oysa kaçış planlarından haberimiz bile yoktu, ama gene de olağanüstü bir olayın tanığıydık. Düşmanımız bizden üstün, düşmanımız her güce sahip sanırken bu güçlü kişilerin de tongaya bastıklarını görmek, umut veriyordu yitik gönüllerimize. Gözümüzde böylesine büyüttüğümüz canavarların da yanılan birer insan olduklarını görmek birden

diriltmişti hepimizi. Yedi kişi kaçabildiğine göre, demek daha neler, neler olmazdı ki! Ne çare ki bu duygu, kaçanların teker teker yakalandığı haberi geldikçe, dehşete dönüştü. Hem de ne kadar çabuk ve kolay yakalanmaktaydılar! İlk iki gün ve gecelerde acaba Wallau'yu ele geçirebilecekler mi diye konuşmuştuk aramızda. Onu çok iyi tanımıyorduk. Tutuklandığında birkaç saat yanımızda kalmış, sonra sorguya çekilmek üzere götürülmüştü. Bu tür sorguya çekmelerden sonra ona birkaç kez rastlamıştık. Bir eli karnına bastırılmış, titrek dizleri üzerinde sendeleyerek önümüzden ibretle geçirilirken, diğer eliyle her şey yolunda dercesine işaret yapardı. Korkmayın, daha bizi alt edemediler demek isterdi sanki. Ve bu kez onun yakalanma haberi üzerine aramızdakilerin birkaçı çocuk gibi ağladı. İşte şimdi hepimiz mahvolduk telaşı içindeydik. İlk düşüncemiz, Wallau'yu öldürecekleriydi. Ötekileri öldürdükleri gibi. Hitler başa geçtikten sonra ilk aylarda ülkemizin her yanına dağılmış olan yüzlerce başkanımızı nasıl öldürmüşlerdi? Kimi açıkça kurşuna dizilmiş, kimi kamplarda işkence edilerek öldürülmüştü. İşte o korkunç sabah ilk kez içimizdeki derdi birbirimize aktardık. Kökümüze kibrit suyu ekiyorlar. Arkamızdan kimseyi yetiştirmeye zaman kalmadan bizleri yok edecekler. Tarihte böylesine kesin bir ayıklama görülmüş müdür acaba? Kendi kafalarına uygun kişilere yaşama hakkı tanıyan yepyeni bir ülkeyi nasıl kuracaklardı acaba? Eski denemelerin sızamayacağı bir ülke. Savaşırken ölen olursa, bayrağı arkadan gelen alır, o da vurulunca bir başkası alır, bundan doğal ne olabilir ki? Gerçek anlamdaki özgürlüğü kimseye armağan etmezler! Ama anlamını öğrenmeyen bir kuşak nasıl bayrağı bizim elimizden alıp yoluna devam edebilir?

Wallau getirildi kampa. Hitler Gençliği'ne üye çocuk yaştakileri dizmişlerdi iki sıra. Nefretle bakıyorlardı yakalanan kaçağa, içlerinden tükürenler bile oldu. Efsanelerdeki hayvanlar

tarafından emzirilen çocukları anımsamıştık. Evet, günün birinde kendi analarını parçalayacak olan birer yırtıcı hayvan olarak yetiştiriliyordu bu çocuklar."

3

O sabah Mettenheimer işinin başına her zamankinden daha erken geldi. Her ne olursa olsun, işimden başka bir şeyle ilgilenmeyeceğim diye kararlıydı. Ne dünkü soruşturma, ne kızı Elli, ne fötr şapkalı gölge gibi izleyicisi -ki bu sabah da peşindeydi- onu ustası olduğu işinden alıkoyamayacaktı. Bugüne dek böylesine kıskıvrak gözetildiğini, tehlikede olduğunu anımsamıyordu. Ve böylesine bir karanlığın içinde kendi işi ona yepyeni bir ışık gibi gelmişti. Duvar kâğıtlarından onu çekip ayıramayacaklardı! Bu keşmekeş içindeki dünyada az insana nasip düzenli bir işe sahip olmanın gururunu duydu. Zamanında işinin başında olma telaşı içindeydi. Bir gün önce yarım kalan işini tamamlamaktı düşüncesi ve bu nedenle ne dünkü ne de bugünkü haberlere kulak vermişti. Onun gelmesi ile iş arkadaşlarının anlamlı bakışmalarını da bu nedenle fark edemedi. İş arkadaşları, meslektaşlarının içine dönüklüğünü aldığı kesin karara değil de, rezalete konu olmuş yaşlı bir erkeğin tutumu olarak algıladılar. En güvendiği yardımcısı yan gözle yaşlı adama baktıktan ve onun asık yüzünü gördükten sonra, "Herkesin başına gelebilir, Mettenheimer" dedi. Mettenheimer, "Ne gelir?" diye sorarken sesi sinirliydi. İçini kemiren konuya değinmekten kaçınan ton sezinleniyordu. "Bugünkü günde her Alman ailenin başına gelebilir" diye sürdürdü yardımcısı. Mettenheimer, "Her Alman ailenin başına ne gelebilir?" diye biraz daha sinirli bir sesle sordu. Yardımcısı Schulz bozuldu. Neyi anlamak istemiyordu ustası? İç

dekorasyon onarımını yüklenmiş olan kaç yıllık işçiydi Schulz. Yıllardır birlikte çalıştığı iş arkadaşı ile dertleşmek en doğal haklarıydı. Ailesinin başına gelen bu felakete değindiyse, böylesine terslenmesi mi gerekirdi? Ayrıca da hiçbirinin aile içi durumu sır olarak kalamazdı. Çok geçmeden olaylar bu emektar işçiler arasında kulaktan kulağa fısıldaşılırdı. Mettenheimer'in birkaç güzel kızı olduğu sır değildi ki! Sonra içlerinden en güzelinin başından en kötü evliliğin geçtiği de biliniyordu. Bu evliliğe yaşlı baba direndiyse de başarı elde edememişti, bunu da biliyorlardı. Aman o günlerde ne de güç olmuştu Mettenheimer ile duvar kâğıdı yapıştırma işi! Beğenilmeyen damadın ne zaman toplama kampına alındığı bile biliniyordu. Bugünkü radyo haberlerinde ve gazetelerde okunandan sonra yaşlı ustanın böyle asık yüzlü oluşuna şaşmamak gerekirdi. Ama hiç değilse eski dostu Schulz'a içini dökebilirdi Mettenheimer. Olup bitenlerden bir ustalarının haberi olmadığını nereden bilebilirlerdi?

Öğle vakti gelince, işçiler kapıcının mutfağında yemeklerini ısıtmak için aşağıya inerlerken, Mettenheimer'i davet ettiler. Hem de abartmalı bir ısrarla. Mettenheimer kavrayamadı seslerdeki ayrımı. Yemeğini telaşla evde unuttuğundan, sevinçle kabul etti. Öğle paydoslarında lokantaya gitmeyi sevmezdi. Ayrıca fötr şapkalı gölgesi de onu bu yapının içinde rahatsız edemezdi. Ne işi vardı onun burada? Genç çırağa takıldı bu kez işçiler. Bira alması için bakkala gönderdiler. "Bırakın da çocuk yemeğini yesin" dedi Mettenheimer.

Bu bir avuç işçi grubu için devlet sanki bir firma idi. Özen gösterdikleri işlerine gereğince ücret verildiği sürece pek seslerini yükseltmezlerdi. İster orta halli birinin evi olsun, ister gösterişli bir küçük saray. Onlar, işlerine ve alacakları ücrete bakarlardı. Yalnızca Mettenheimer'i avutmak isteyen Schulz, hükümeti eleştirmeden yapamazdı. Meslek yarışmaları gibi buna benzer

düzenlemelerde nelerin döndüğünü ve aslında ne yapılması gerektiğini ayrıntılarıyla anlatırdı. İnsan belleğini kısırlaştırmak için ellerinden geleni yapıyorlar, diye durmadan söylenirdi. Sağlıklı kafaları olanlar inanırlardı Schulz'a. Devletten hoşnut olmadığı halde iyi kalpli kalabilmişti. İyi kalpli kalabilmişti derken, davranışlarında belirli bir değişiklik yoktu demek daha yerinde olur. Çalışan bu grubun arasındaki Stimbert ise koyu bir Nazi idi. Ondan çekinirlerdi. Muhbirlik yaptığından kuşkulanmaktaydılar. Gene de sanıldığı kadar, ayrı durma çabasında değillerdi ondan. Her okulda, her toplulukta, her büroda böyle aşırılar vardır. Biraz dikkat edilirse, onların varlığı hiçbir zaman rahatsız etmez. Daha ilk günden belli ederler kendilerini. Fitneler, aşırı şişkolar gönüllüdürler bu tür muhbirliklere.

İşte bu öğlen, apartmanın avlusunda yan yana oturmuş azıklarını yerken, Nazi Stimbert'in ne de içten bir gülümseme ile karışık alayla Mettenheimer'e baktığını fark etseler, düşünmeden üzerine çullanırlar, gebertene kadar döverlerdi onu. Ama fark etmediler, çünkü hepsi dikkatle Mettenheimer'e dikmişlerdi gözlerini. Ne yiyorlar ne de biralarından içiyorlardı. Çünkü o sıra Mettenheimer elini uzatmış, bir rastlantı olarak yere düşen gazeteyi düzeltmek için almıştı. Satırlara gözlerini dikti, rengi kül gibi oldu. O an haberi öğrendiğini hepsi fark ettiler. Sözleşmiş gibi soluklarını tuttular. Mettenheimer başını, gazetenin üzerinden yavaşça kaldırdı. Sanki cehennemin ortasına atılmış gibi bakıyordu gözleri. Oysa tanıdığı yüzlerdi yanındakiler. Sağa sola koşturulan çırak da aralarına katılmış, yemeğine elini uzatacak pişkinliği gösterememişti, o da diğerleri gibi donup kalmıştı. Tek pis pis gülümseyen Nazi Stimbert idi. Ama ötekilerin hepsinin yüzlerinden ne kadar üzüldükleri, ustalarının dertlerine katıldıkları belliydi. Mettenheimer derin bir soluk aldı. Hayır, cehennemin ortasına fırlatıp atılmamıştı. İnsanların arasında hâlâ bir insandı o.

Aynı öğle paydosu saatlerinde Franz kantinde durmuş, etrafta konuşulanlara kulak veriyordu. Akşamki tasarılardan söz edilmekteydi.

"Ben bu akşam Frankfurt'a, Olimpia Sineması'na gideceğim."

"Ne oynuyor?"

"Kraliçe Kristin."

"Boş ver, akşamı Greta Garbo ile geçireceğime, sevgilimle geçiririm." Kahkaha sesleri.

İlk konuşan, "O ayrı, bu ayrı, biri iyi bir şey izlemek, öteki yanındakini sıkıştırmak" dedi.

"Ne onu isterim ne de ötekini, ben evimde oturacağım" diye söze katıldı başka biri.

Franz dalgın gibi duruyorsa da, içi içine sığmıyordu. Dünden beri içini kaplayan umutsuzluğun yerini bir sevinç alıvermişti. Olimpia Sineması sözcüğünü duymasıyla, içinde birtakım ışıkların yanması bir olmuştu. Elli'yi ancak ailesinin yanındayken ziyaret edebilirdi. Oturduğu pansiyonun kapısını çalabilir miydi ki? Zor. Gözetilmekteydi. Acaba gelen mektupları da açıyorlar mıydı? Vardiyadan sonra bisikletimle gider, iki sinema bileti alırım, belki de kafamdan geçenler gerçekleşebilir, bilinmez. Biraz şansım olursa... Şanssız da olsam kimse zarar görmeyecek ki!

Georg, Wiesbaden yolu üzerinde ilerlemekteydi. Kafasından, bundan sonra gelen su kemerlerine kadar, diye geçirdi. Oraya varmakla bir şey beklemiyordu, ama on dakikada bir kendine yeni bir güç vermek için böyle hedefler tasarlamaktaydı. Yanından bir bir arkasına arabalar gelip geçiyordu hep. İçi mal dolu kamyonlar, askerî araçlar, üzerine, kanatları sökülmüş bir uçak yerleştirilmiş bir kamyon, Bonn, Köln, Wiesbaden plakalı özel arabalar. Şimdiye dek hiç görmediği bir model araba! Yeni Opel olacak.

Acaba hangisine el sallasaydı? Buna mı? Hiçbirine mi? Yürümeyi sürdürdü, toz yutarak. Yabancı plakalı bir araba, oldukça genç biri direksiyonda... Georg elini kaldırdı. Genç hemen frene asıldı. Birkaç saniyeden beri yolun kenarında tek başına yürüyen Georg'a gözü takılmıştı zaten. Onun el işaretini beklermişçesine, hemen durmuştu. Yanındaki koltuğa attığı yağmurluğu, battaniyeyi toparladı ve Georg'a oturması için yer açtı, sonra, "Nereye?" diye sordu.

Bir an dikkatle birbirlerine baktılar. Yabancı uzun boylu ince, soluk yüzlü, sarı saçlı bir gençti. Kirpikleri solgundu. Mavi gözleri sakin bakıyordu. Ne fazla bir ciddilik ne de sevinç sezinleniyordu. Georg, "Höchst'e doğru" diye karşılık verdi. Ama ağzından çıkması ile dehşete kapılması bir oldu.

"Hay Allah" dedi yabancı. "Ben de Wiesbaden'e gidiyordum. Ama zararı yok, zararı yok. Üşüyor musunuz?" Yeniden frene basarak durdu, arkadan battaniyeyi alıp Georg'un omuzlarına attı. Georg sıkıca battaniyeye sarıldı. Birbirlerine gülümsediler. Yabancı, gaz verdi. Georg direksiyonu tutan ellere baktı. Bu soluk eller genç adamın yüzünden çok daha anlamlı idi. Sol elinin parmaklarında iki yüzük vardı. Georg ilk önce basit bir nişan halkası sandığı yüzüğün avuç içine bakan kısmında sarı bir taş gördü. Kendi kendine adamın yüzüklerine neden böyle dikkatle bakıyorum sanki, diye söylendi.

"Buradan yukarı daha güzel" dedi yabancı.

"Anlamadım" diyerek onun yüzüne baktı Georg.

"Yukarıda orman, burada toz." Araba yukarıya çıkan yola saptı ve Georg tepedeki ormanların yaklaştığını gördü. Ormanın kokusu geliyordu.

"Bugün hava güzel olacak" dedi yabancı. "Bu ağaçların adı ne? Nasıl söylerler Almanca? Bunlar değil, oradakiler, bütün orman, kırmızı ağaçlar?"

Georg, "Kayın" diye karşılık verdi.

"Kayın, güzel, demek kayın, siz Eberbach Manastırı'nı biliyor musunuz? Lorelei'i? Çok güzel."

Georg alçak sesle, "Bu taraflar bizlerin çok hoşuna gider" dedi.

"Demek öyle, nasıl isterseniz" dedi yabancı. "İçmek ister miydiniz?"

Yeniden durdu, arkadaki eşyaların arasında arandı, sonra bir şişe bulup çıkardı, tepesini açtı ve Georg'a uzattı. Georg koca bir yudum aldı, yüzünü buruşturdu. Yabancı güldü. Kocaman parlak dişleri vardı. Sahici olduğuna inanılmayacak kadar parlaktılar.

On dakika kadar yokuş yukarı yol aldılar. Ormandan gelen kokudan başı dönmüştü Georg'un, gözlerini kapatmıştı. Etrafın güzelliğine bakması için gözlerini açmasını söyledi yabancı. Georg gözlerini açmadan başını cama doğru çevirdi. Yüksekten göllere bakmak, ağaçların arasından, uzaklarda uzanan tarlalara bakmak... Yok, onca mutluluğa dayanamazdı, bakamazdı. Kayın ormanının arasında sabah güneşi parıldıyordu. Altın zerrecikler gibi. Arada titreşimlerle yer değiştiriyordu zerrecikler. Düşen bir sonbahar yaprağına takılı kalan güneş ışını gibi. Georg oturduğu yerde dikleşti, ağlamak geliyordu içinden. Güçsüz kalmıştı. Orman boyunca yol alıyorlardı.

"Sizin ülke çok güzel" dedi yabancı.

"Evet, güzeldir."

"Öyle değil mi? Çok orman, güzel yollar. Halk da güzel. Çok temiz, çok düzenli."

Georg karşılık vermedi. Yabancı arada yan gözle Georg'a bakıyordu. Georg ise sadece onun direksiyondaki ellerine bakmaktaydı. Nedense bu güçlü, soluk eller onda belli belirsiz bir tiksinti uyandırmaktaydı.

Orman arkalarında kalmıştı. Ekini toplanmış tarlalardan, üzüm bağlarından geçtiler. Bakımlı tarlalar kenarından gittikleri

halde, bu sessizlik, bu tenhalık el değmemiş doğadan geçtikleri havası içine sokmuştu ikisini. Yabancı tekrar yan gözle Georg'a baktı. Ve Georg'un dikkatle direksiyonu tutan ellerine baktığını gördü. Georg suçüstü yakalanmışçasına korktu. Yabancı frene bastı, durdu ve yüzüğün sarı taşını çevirerek Georg'a gösterdi ve, "Beğendiniz mi?" diye sordu.

"Evet" dedi Georg tutuk bir sesle.

"Beğendinizse sizin olsun." Yabancının sesi çok sakindi. Gene gülümsüyordu. Dudaklarının uçlarını kenara çekmesi ile gülümsemesi bir oluyordu. Georg kesin olarak, "Hayır" dedi. Yabancının uzanan elinin çekilmediğini görünce onu inandırmak için, "Hayır, hayır" diye yineledi. Aslında olabilirdi de, kimse tanımıyordu ki bu yüzüğü, ama artık geç kalmıştı.

Kalbi giderek hızlı çarpmaktaydı. Orman yolundan açıklığa çıktıklarından, birkaç dakikadır, bu sessizlik arasında yol alalı, kafasının içinde nedenini bulamadığı bir kuşku çöreklenmişti. Aklından daha çabuk cevap veren kalbi giderek hızlı çarpmaktaydı.

"Güzel güneş" dedi yabancı. Ağır ilerlemekteydiler. Elliyle gidiyorlardı. Kafasından, bu herifi neyle alt edebilirim diye geçirdi. Yabancı, yapılı bir erkekti. Savunacaktı kendini. Georg yavaş yavaş omuzlarını aşağıya doğru bastırdı. Parmaklarının uçları sağ ayakkabısının yanında duran manivela koluna değmişti. Yakalayıp beynine indirdiğim gibi fırlar kaçarım. Nasıl olsa hemen bulamazlardı yabancıyı. Georg'a çattığı için şansına küsecekti. Onu bulduklarında ben altımdaki araba ile dağları tepeleri aşmış olurum. Böyle günler de yaşanıyor. Elini geri çekti, manivela kolunu sağ ayağı ile kenara doğru itti.

Yabancı, "Burada yapılan şarabın adı ne?" diye sordu.

Georg boğuk sesle, "Hochheimer" diye karşılık verdi. İçinden de, sinirlenme diyordu kendine. Kuzusunu sakinleştiren

bir çoban gibi avutuyordu yüreğini. Korkma canım, aklımdan geçenleri yapmayacağım. Sakin ol yüreğim! Rahatlayacaksın hemen şimdi, burada inerim herifin arabasından.

Üzüm bağlarından geçen yolun karayoluna bağlanan kavşağında "Höchst 2 km" diye yazılıydı.

Heinrich Kübler'i henüz sorguya çekemezlerdi, ama yaraları bereleri sarılmış, dimdik oturtulmuştu. Artık tanıklarla yüzleştirilebilirdi. Bu nedenle davet edilen bütün tanıklar onun önünden geçtiler ve dikkatle yüzüne baktılar. Aklı başında bile olsa tanıyamayacağı bu insanlara o da dikkatle bakmaktaydı. Binder adında bir köylü, Doktor Löwenstein, gemici, Turna Kuyruğu, kaçtığından bu yana rastladığına inandıklarının hepsini çağırmışlardı.

Turna Kuyruğu, "Hem olabilir, hem de olmayabilir" dedi. Oysa onun olmadığını iyi biliyordu.

Binder, "O değil, ama benziyor" dedi.

Doktor Löwenstein ise en olumlu açıklamada bulundu: "Bu adamın eli sargılı değil ki!"

Gerçekten de tek sağlam kalan yeri elleriydi adamcağızın.

Bu açıklama üzerine, doktorun dışında herkese devlet kesesinden tanıklık ücreti ödendi.

Bu olaydan kısa bir süre sonra, Elli'nin serbest bırakılması ve evine gönderilmesi, ama gözetilmesine devam edilmesi emri verildi. Belki de Georg, karısı ile gerçekten bağlantı kurmaya çalışacaktı. Ama Georg sandıkları ve hırpalandığı belli olan Kübler bu halde serbest bırakılamazdı.

Elli hücreye atıldığında, önceleri kaskatı kesilmişti. Sonra akşam olup yatağa uzanmasına izin verildiğinde, katılığı gevşemeye başlamış ve olup bitenlere bir anlam vermeye çalışmıştı. Bildiği kadarıyla Heinrich efendi bir çocuktu, iyi bir aileden geliyordu, serseri biri etkisi yapmazdı. Yoksa onun da mı başı belaya girmişti? Tıpkı Georg gibi? Evet, bazen vergilere söy-

lendiği olmuştu, kamplara adam tıkmalara, ama herkesten fazla söylenmezdi ki, herkes kadar. O kadar babası da küfrederdi, hasta SS subayı eniştesi bile.

Acaba Heinrich yasaklanan bir istasyondan radyo haberleri mi dinlemişti? Belki de bir arkadaşı okuması için yasaklanan kitaplardan birini vermişti? Ama Heinrich ne yasaklanan istasyon dinler ne de yasaklanan kitabı okurdu. Söz edildikçe, başkaları ile birlikte çalışıldığı sürece, insan bugünkü günde her zamankinden daha dikkatli ve çevreyi kollar olmalıdır, derdi. Başkaları ile çalışmaktan da, babası ile ortak yürüttüğü işten söz etmiş olurdu.

Georg, birkaç yıl önce Elli'nin başına yalnızca bir çocuk bırakarak terk etmemişti. Georg ile geçirdiği yıllarda çok deneyler yaşanmış, yasakların ne demek olduğunu da iyi öğrenmişti. Elli, Georg sayesinde bu konularda olgunlaşmıştı. Tutuklandığı o gece döşeğine uzanınca hemen uyumuştu Elli. Tutukluların ilk geceleri çoğunlukla uykusuz geçer. Atlattıklarından sonra bir çocuk gibi yorgun düşmüştü. Ertesi günü aklına babası gelince, kuşkuyla telaşlanmıştı. Korkmuyordu Elli. Çocuğu nasıl olsa ailesinin yanında idi. Sonra kötü bir şey yapmadığından da emindi. Tutuklanması için hiçbir neden göremiyordu. Öğleden sonranın erken saatlerinde serbest bırakılması için hücresinden çıkarıldığında bunu doğal karşılamıştı.

Babasının ve ev sahibesinin açıklamalarından sonra durumunu açık ve seçik görebildi. Serbest bırakılmıştı, ama kaçak kendisi ile bağlantı kurmaya kalkıştığı an, karakola bildirmekle görevlendirilmişti. Ayrılmaları, kocasının tutuklanması yüzünden değildi ve artık başka bir erkek arkadaşı da olduğuna göre, kaçağı devlete teslim etmesini beklemek doğaldı. Serbest bırakılmadan önce yeniden sorguya çekmişlerdi Elli'yi. Kocası ile ilişkisini sordular. Evlilikleri süresince, akşamları kimlerin evlerine geldiğini,

sonraları kocasının geceleri evin dışında geçirdiğini anımsadığı kadarı ile anlattı Elli. Georg Heisler ile nasıl ve nerede tanıştığı sorulduğunda da, "Sokakta" diye karşılık verdi.

Evine dönebileceği söylendi Elli'ye. Ama tehlikeyi iyice atlatamamıştı. İkinci kez tutuklanırsa, ailesini ve çocuğunu bir daha göremeyeceği kesin bir dille anlatıldı kendisine. Evet, kendi aklınca Heisler'i saklamaya kalkışırsa bütün bu söylenenleri hesaba katması gerekiyordu.

Bunu duyunca Elli ağzını açtı, ellerini kulaklarına götürdü. Çok geçmeden kendini güneşli sokakta bulunca, ülkesinden uzun süredir uzak kalmış gibi bir duygu kapladı içini.

Ev sahibesi Bayan Merkler, kapıyı sessizce açtı. Elli'nin odası darmadağınık idi. Yün yumakları, çocuk eşyaları, yastıklar yere atılmıştı. Odayı Heinrich'in getirdiği karanfillerin kokusu kaplamıştı. Elli yatağının üzerine oturdu, ev sahibesi içeri girdi. Yüzü asıktı. Dolambaçlı konuşmadan, kasımın birinde odasını boşaltmasını istedi Elli'den. Elli ses çıkarmadı. Sadece uzun uzun kadının yüzüne baktı. Elli'yi nasıl da seviyormuş meğerse!..

4

Öğleden sonra bir hayli ilerlemişti. Georg, Höchst Fabrikasına varmış, vardiya değişikliğini kaygılarla beklemiş, dar sokaktaki meyhanelerden içeriye bakarak zaman öldürmüştü. Şimdiyse kalabalık bir tramvayın içindeydi.

Şaşkın bir halde Elli'nin ev sahibesi odanın içinde duruyordu. Sanki genç kadını avutacak, güç verecek kelimelerin belleğine yerleşmesini bekler gibiydi. Dertliydi bu genç kadın. Acırdı ona.

"Sevgili Bayan Elli" diyebildi neden sonra. "Ne olur, anlayış gösterin. Hayat böyle işte, içimden geçenleri bir bilebilseniz."

Tam o ara sokak kapısı çaldı. Öylesine ısrarla çalınmıştı ki, her iki kadın dehşetle birbirlerine bakakaldılar. Her ikisi kapının yumruklanmasını, tekmelenmesini, kırılmasını bekler gibiydi. Ama bir kez daha çalındı kapı. Efendice, saygı ile Bayan Merkler toparladı kendini ve dışarı çıktı, çok geçmeden de ferah bir sesle, "Gelen babanız, Bayan Elli" diye seslendi.

Mettenheimer, kızının evine ayağını hiç basmamıştı. Her ne kadar kendi oturduğu ev her tür konfordan yoksunsa da, kızının da buna katlanıp birlikte oturmasını istemekteydi. Bu süre içinde kızının tutuklandığı haberi kulağına çalındığından, onu sapasağlam karşısında görünce, sevinci sonsuz oldu.

Bugüne kadar hiç yapmadığı şekilde, kızının ellerini, elleri arasına aldı ve okşamaya başladı. "Ah biz acaba ne yapsak, ne yapsak?"

"Hiçbir şey" dedi. "Bir şey yapamayız ki."

"Peki ya çıkagelirse?"

"Kim?"

"O adam, eski kocan."

Elli üzgün ve sakin bir sesle, "Herhalde bize gelmez" dedi. "Dünyada gelmez bize."

Babasını görmesi ile içini saran sevinç, onun kendisinden de çaresiz olduğunu görmesiyle uçup gidivermişti.

"Öyle deme" dedi Mettenheimer. "İnsan şaşkınlık içinde her şeyi yapar." Elli, olamaz gibilerden başını salladı.

"Peki, ya gelirse, Elli, ya benim oturduğum eve gelirse? Senin burada oturduğunu bilmiyor ki, seni hâlâ bizim yanımızda sanıyordur. Ne yaparız o zaman? Düşün, pencereden dışarı bakarken onun eve doğru yaklaştığını görürsem ne yaparım? Tuzağa düşmesi için öylece durup bekleyecek miyim? Ona uzaklaşması için işaret mi edeyim?"

Elli, büyük şaşkınlık içinde olan babasına baktı. Dertli dertli içini çekti ve, "Ben bilirim" dedi. "O bizim oturduğumuz yere kesinlikle gelmez."

Duvar kâğıdı ustası sustu. Ama yüzünden içindeki kuşku, telaş ve korku öylesine belliydi ki Elli sevecenlikle babasının endişeli yüzüne baktı.

Baba dertli dertli, "Ey büyük Tanrım" diye sesini yükseltti. "Keşke gelmese. Gelirse mahvolduk demektir. Öyle de böyle de mahvoluruz."

"Ne demek öyle de böyle de mahvoluruz, baba?"

"Neden anlamak istemiyorsun, kızım? Düşün, gelirken, ona işaret etmeye kalkışsam, yani tehlikede olduğunu belli etsem, ne olur? Yani bizim halimiz ne olur? Eve doğru yaklaşırken ben işaret filan yapmasam. Öz oğlum olmadığına göre tehlikeyi işaret etmesem de olur, değil mi? Yabancının biri benim için. Üstelik bir yabancıdan da beter. Evet, ne diyordum? Ona işaret yapmıyorum ve o da yakalanıyor. Yakalanır, değil mi?"

"Sakin ol, baba, gelmeyecek dedim ya."

"Seni ararsa, herhangi bir yoldan senin oturduğun bu yeni adresi ele geçirirse?"

Bu soru ile karşılaşınca Elli, her şeye rağmen kocasına yardım etmesi gerektiğini anladıysa da, babasını yatıştırmak için, "Gelmeyecektir, baba" dedi.

Gene de duvar kâğıdı ustasının içindeki büyük korku dağılmamıştı. Ne olur Tanrım, yardım et de evimin önünden gelip geçsin. Bir an önce uzaklara kaçabilmesi için yardımcı ol! Ya da evimin yakınlarına varmadan yakalansın. Yok hayır, böyle bir şeyi düşmanım için bile dilemem. Ama neden benim başıma geldi, bizim başımıza geldi bu belalar? Ben bu tür suçlamaların altından kalkamam. Ah aptal küçük kızım bulamamıştı âşık

olacak insanı! Ayağa kalktı ve sesine ayrı bir ton vererek, "Şu herif, dün gece odana aldığın herif gene hangi serseri idi?" diye sordu.

Ve cevap beklemeden sokak kapısına doğru yürüdü, açmadan durdu ve arkaya doğru seslendi: "Sana bir mektup var!"

Bu mektup kısa bir süre önce mutfak kapısı altından atılmış olacaktı. Elli zarfın üzerine bir göz attı. "Elli için". Babası çıktıktan sonra zarfı açtı. Katlanmış boş bir kâğıdın içinden bir sinema bileti çıktı. Acaba Else mi gönderdi? Bu arkadaşı zaman zaman ucuz bilet ele geçirirdi. Ama bu yeşil bilet nereden düşmüştü buraya? Belki de bütün gece boyunca yatağına oturacak, ellerini kucağında kavuşturup kara kara düşünecekti. Böylesine mutsuzluğa boğulmuşken kalkıp sinemaya gitmek doğru muydu ya? Hayır, doğru olamazdı. Saçma, böyle günler için sinemalar vardır. Asıl böyle günler için.

"Akşamdan iki schnitzeliniz var, ama soğuk" diye hatırlattı ev sahibesi. Elli'nin iki soğuk schnitzel parçasını durmaksızın çiğneyerek yiyişini hayretle izledi ev sahibesi. Hayır, diye aklından geçirdi Elli. Asıl şimdi sinemaya gitmeliyim. Kalktı odasına girdi, üzerindekileri çıkarttı, saçlarını fırçaladı, silindi ve tepeden tırnağa temiz çamaşır giydi. Şimdi aynadan kendisine bakan dalgalı, parlak saçlı güzel Elli için, her ne kadar kahverengi gözleri hüzün dolu ise de, yaşam pek dayanılmayacak kadar güç değildi. Babamın dediği gibi gerçekten gözetilmekteysem, telaşsız olduğumu görecekler, fena mı?

Mettenheimer eve girince, merak içindeki karısına, "Hepsi dedikoduymuş" dedi. "Elli odasında oturuyor, sapasağlam."

"Neden alıp buraya getirmedin?"

Akşam yemeğine oturdular. Baba, anne, Elli'nin en küçük kız kardeşi, kalkık burunlu Lisbeth ve Elli'nin çocuğu, Mettenheimer'in torunu, boynuna bağlı muşamba önlüğü ile

sofradaki sessizlikten canı sıkkın, elindeki kocaman kaşık ile tabağındakileri yemeye çalışıyordu. İşte böyle dizildiler sofranın etrafına.

Mettenheimer başını tabağından kaldırmadan ağır ağır yiyordu. Karısının sorularından kaçar gibi bir hali vardı. Başlarına gelen bu belanın önemini kavrayamayacak kadar aptal oluşuna ilk kez şükretti Mettenheimer.

Gerçekten de Georg onların evine yarım saatlik bir uzaklıkta idi. Oraya gelince tramvaydan indi, ama Niederrad'a devam etti. Hedefine yaklaştıkça, sabırsızlıkla beklendiği duygusu içinde perçinlenmekteydi. Evet, şimdi yatağını hazırlıyorlar, işte yemeğin altını ısıttılar. Sevgilisi sokak kapısı dışındaki ayak seslerine kulak veriyor. Georg sayısız kez düşünde gördüğü bu kavuşmaya gerçekten yaklaştıkça içinden garip bir duygu karşı koyuyordu âdeta.

Şu sessiz sokaklardan kaç kez geçmişti düşünde. Bahçeli küçük evlerin önünden. O zaman da kaldırım üzerindeki dökük yapraklar tabanlarının altında hışırdamış mıydı? Neden yüreğinden bir ses o eve girmesine karşı koyuyordu? Hayır, kalbi atmıyor, deliler gibi çarpıyordu. Merdiven penceresinin kenarına dayandı. Evlerin önlerindeki küçük bahçeler, kaldırımlar, bahçe duvarlarının üzerleri, her yer, her yer sonbahar yaprakları ile örtülüydü. Bazı pencerelerde ışık yanıyordu. Kalp atışının normalleşmesini bir süre bekledikten sonra merdivenleri çıkmaya başladı. Dairenin kapısı üzerinde Leni'nin kız kardeşinin adı yazılı idi hâlâ. Ama onun altında da yeni bir kart ve yabancı bir ad vardı. Zili mi çalsa, yoksa hafifçe kapıyı mı vursaydı? Çocukken bunu oynarlardı: Zili mi çalalım, kapıyı mı vuralım diye... Yavaşça kapıyı vurdu içeriden genç bir ses, "Kim o?" diye sordu ve kapıyı aralayarak dışarıya baktı.

Georg alçak sesle sordu: "Bayan Leni evde mi?"

Kadın ona dehşetle bakıyordu. Genç yüzündeki cam saydamlığındaki gözlerinde korku vardı. Kapıyı kapatmak istedi, ama Georg aralığa ayağını sokmuştu.

"Bayan Leni evde mi?" diye sorusunu yineledi.

Kadın boğuk bir sesle, "Öyle biri yok burada" dedi. "Çekip gidin, hemen gidin."

"Leni" dedi Georg sakin sesle. İnanmıştı karşısındakinin Leni olduğuna. Leni için kaçmıştı kamptan, onunla olmak için ölümü göze almıştı. Karşısındaki bu gergin yanaklı ev kadını Leni idi. Bütün gücüyle kapıya yaslandı, kadını antreye itti, içeri girdi ve arkasından da kapıyı kapattı. Kadın gerisin geri mutfak kapısına doğru kaçmaya çalışmıştı. Elinde bir ayakkabı fırçası vardı.

"Dinlesene beni Leni" diye üsteledi Georg. "Benim, ben. Tanıyamadın mı beni?"

"Hayır" dedi kadın.

"Öyleyse neden böyle korktun?"

"Şimdi bu evden derhal çıkıp gitmelisiniz" diye sesini yükseltti kadın. Birden edepsizleşivermişti. "Karışmam. Zaten her an kocam gelecek."

Georg antredeki alçak rafın üzerinde duran siyah kaba çizmeleri işaret ederek, "Bunlar kocanın mı?" diye sordu.

Kadın mutfak masasını kendine siper almıştı. "Evet" dedi. "Üçe kadar sayacağım, üç dediğimde çekip gitmiş olacaksınız. Yoksa..."

Georg güldü. "Evet, yoksa..." diye sordu. Sonra elindeki sargıyı kapattığı çorabı çekip çıkardı. Bu çorabı nerede bulduğunu bile anımsamıyordu. Kadın ağzı açık bakakalmıştı yaraya. Georg masanın etrafından geçip kadının yanına gitti. Kadın kendini korumak için koluyla yüzünü örttü. Georg bir eliyle kadını saç-

larından yakaladı, diğer eliyle de kolunu tutup aşağı çekti. Sonra bir çocukla konuşurcasına, "Bırak bunları Leni... Tanımadın mı beni sen? Benim, Georg, ben Georg'um" dedi.

Kadının gözleri iri iri açılmıştı. Georg kadını sımsıkı yakalamıştı. Punduna getirip elindeki fırçayı almak istiyordu. Yaralı elinin acısı dayanılır gibi değildi, ama gene de sıkıca tutuyordu kadının bileğini.

Kadın çaresiz bir sesle, "Ben seni tanımıyorum" dedi.

Georg kadını bıraktı. Bir adım geri çekilerek, "Peki" dedi. "Öyleyse ver bana paraları ve giysilerimi."

Kadın bir süre sustu, sonra yeniden edepsizleşti. Kafa tutarcasına, "Biz tanımadıklarımıza bir şey vermeyiz, yoksullara yardım edenlere veririz" dedi.

Georg kadına dehşetle baktı. Karşılaştıklarından beri böyle bakmamıştı ona. Elindeki yaranın acısı bile kesilmişti birden. Ama için için kanadığını hissediyordu. Mutfak masası üzerinde, mavi örtünün üzerine iki kişilik sofra kurulmuştu. Peçeteler birer basit tahta halka içine yuvarlanıp yerleştirilmişti. Tahtaların üzerinde de acemi birinin damalı haç çizdiği görünüyordu. Dilim dilim salam, turp ve peynir, hem de kıyılmış maydanozla süslü tabaklar içinde. Kutu içinde de peksimet. Georg sağlam elini sofranın üzerinde gezdirdi, eline geçenleri ceplerine tıktı. Kadının parlak gözleri hareketlerini izlemekteydi.

Kapının tokmağına elini koyduktan sonra bir kez daha kadına döndü ve, "Demek elimdeki yarayı temizleyip sarmayacaksın, öyle mi?" diye sordu.

Kadın başını kararlı kararlı, hayır anlamında salladı.

Georg merdivenlerden inerken yaralı eli üzerine gene o pis çorabı geçirdi. Hayır, çok korktuğu için kocasına hiçbir şey anlatmayacaktır! Artık bütün pencereler aydınlanmıştı. Bu yerdeki

yapraklar şu kestane ağacından mı, diye sordu kendi kendine. Koca bir kenti yaprakları ile örtecek kadar kocamandı kestane ağacı.

Ayaklarını sürerek yoluna devam etti. Sokağın öte başından Leni çıkagelecekmiş gibi bir duyguya kapılıyordu. Acele koşar adımlarla neredeyse köşeyi dönecekti. İşte o an bir daha Leni'yi göremeyeceğini dehşetle anlar gibi oldu. Daha da kötüsü, Leni ile kavuşma düşlerini de hayal edemeyecekti. Uçup gitmişti bu düşler. Yol kenarındaki banklardan birine oturdu ve cebinden bir peksimet çıkararak dalgın dalgın yemeye başladı. Hava soğuktu, kararmıştı, burada oturması göze batabilirdi. Kalktı yerinden, tramvay hattı boyunca yürümeye başladı. Bilet parası kalmamıştı. Akşamın bu saatinde nereye gidebilirdi?

Overkamp, Wallau'nun sorguya çekilmesinden birkaç dakika önce, tek başına kalabilmek için odasının kapısını arkasından kapattı. Masa üzerindeki kâğıtlarını düzeltti, sıraladı. Sorguya çekişleri yaygın bir üne sahipti. Overkamp aklına koysa bir cesedi bile konuşturabilir, deniliyordu. Kapının dışında sert adımlarla birinin yaklaştığını duydu Overkamp. Odanın kapısı yoklandı. Overkamp kapıyı açtı, gelen Fischer idi. Fischer içeri girdi ve arkasından kapıyı kapattı. Yüzünde öfkeyle karışık alay sezinir gibi oldu Overkamp. Yan yana oturdular. Overkamp kaşlarını kaldırarak kapının dışında bir nöbetçinin bulunduğunu işaret etmek istedi. "Gene ne oldu?"

Fischer alçak sesle anlatmaya başladı: "Fahrenberg bu gidişle oynatacak. Oynattı bile. Bence yol göründü ona. Olanları dinleyin: Bu yakalanan üç kaçak için çelikten hücreler yapılması olanak dışı. Üstelik bunlara elini sürmeyeceği için adamdan söz de aldıktı. Yani hiç olmazsa yedisini yakalayıp sağlama bağlayana kadar... Ondan sonra isterse kıyma yapsın, isterse kuşbaşı doğrasın hayvanları. Bilirsiniz barakasının önündeki ağaçları budamış-

tı. Geri getirilen üç tutukluyu üç ağacın önüne dikti bu sabah." Yerinden kalktı, kollarını iki yana açtı, "işte böyle" diye sürdürdü anlatmasını. "Tahtalar çaktırdı ağaçlara ve bütün tutukluları oraya getirip nutuk attı. Duymanızı isterdim. 'Hafta dolana kadar bu yedi ağaca, yedi kaçağı dikeceğim,' diye bağırdı. 'Hepiniz bir araya gelene kadar yerlerinizden kıpırdamayacaksınız. Ondan sonra kökünden kesilecek bu ağaçlar' demez mi?"

"Ne kadar zaman duracaklar üçü ağaçların önünde?"

"İşte patırtı zaten bundan koptu. Saatlerce oraya dikildikten sonra sorguya çekilmeleri için onlarda hayır mı kalır? Sonunda razı oldu ve her gün bir fasıl kamptaki tutuklulara ibret olarak göstermeyi önerdi. Bana kalırsa Westhofen Kampı'nda bu onun en son numarası olacak. Yedisini de yakalatırsa Westhofen'deki yerini sağlamlaştıracağına inanıyor."

"Fahrenberg postunu kaptırırsa, fena yuvarlanacaktır" dedi Overkamp.

"Üçüncü ağaca dikilen Wallau'yu yemiş gibi koparıp aldım."

Yerinden kalktı Fischer, pencereden dışarıya baktı ve "Getiriyorlar Wallau'yu" diye devam etti. "Size bir öneride bulunmama izin verir misiniz?"

"Dinliyorum" dedi Overkamp.

"Kantinden bir parça et getirtseniz iyi olur."

"Neden?" diye sordu Overkamp.

"Şimdi karşınıza getirilecek adam yerine o et parçasını sorguya çekerseniz, daha olumlu sonuç alabilirsiniz de ondan."

Fischer haksız değildi. Adam Overkamp'ın karşısına getirildiğinde, az önceki sözleri hemen anladı. Sorgu kâğıdını rahatça yutabilirdi. Bu kale ele geçirilemezdi. Kısa boylu, bitkin, çirkin yüzlü bir adamdı karşısındaki. Alnından fışkıran saçların belirli üçgeni altından bakan gözler çapak çapaktı. Etli bir burun ve ısırmaktan parça parça ettiği bir kalın alt dudak.

Overkamp gözlerini dikti adama. Şimdi bu kaleyi içten kuşatacaktı. Sanıldığı gibi ele geçirilmez sanılıyorsa bu kale, başka yöntemler de yok değildi. Demek açlık ve yorgunluk yararsızdı. Overkamp'ın değişik yöntemleri vardı ve bunları iyi kullanmasını da bilirdi. Wallau ise karşısında dimdik duran bu herifin pek çok numara bildiğinin ve bunları kullanmakta da usta olduğunun bilincindeydi: Şimdi soru yağmuruna tutulacağım. Başta kalenin zayıf yanlarına saldıracak, en basit sorularla başlayacak. Sana ne zaman dünyaya geldiğini soracak ve sen doğumuna etken olmuş yıldızları ele vermekle başlayacaksın." Overkamp bir tabloya bakarcasına karşısındaki adamın yüzünü inceliyordu. Wallau'nun odaya girmesi ile edindiği ilk etkiyi kafasının içinden silmeye çalışmaktaydı. Kuralını uygulayacaktı, ele geçirilemeyecek kale yoktur! Adamdan gözünü ayırıp, masa üzerindeki kâğıtlardan birine baktı. Sonra kalemle kelimelerden birinin arkasına bir nokta yaptı, yeniden Wallau'ya baktı, çok nazik bir sesle, "Adınız Ernst Wallau, değil mi?" diye sordu.

Wallau, "Şu andan sonra tek kelime konuşmayacağım" diye karşılık verdi.

Overkamp duymazlıktan gelerek, "Demek adınız Ernst Wallau" dedi. "Sessizliğinizi sorularıma olumlu karşılık olarak kabul edeceğimi bilmenizi isterim. Mannheim'da, 8 Ekim 1894 yılında doğmuşsunuz."

Wallau susuyordu. Son söyleyeceğini söylemişti. Bu dudaklara ayna tutulacak olsaydı, buğulanmayacağı görülecekti. Overkamp bakışlarını Wallau'nun üzerinden ayırmıyordu. Tutuklu gibi o da hareketsiz duruyordu. Wallau'nun yüzü içeri geldiğinden bu yana biraz daha solmuş, alnındaki derin çizgi biraz daha kararmıştı, ileriye bakıyordu adam. Saydamlaşmıştı gözler. Overkamp'ın içinden delip geçiyormuş gibiydi. Fischer de kıpırdamadan tanıklık ediyordu bu sorgu sahnesine. Wallau'nun bakışlarından bir şey anlamak, sezinlenmek olanak dışı idi.

"Babanızın adı Franz Wallau, annenizin adı Elisabeth Wallau." Cevap yerine korkunç bir sessizlik. Evet, Ernst Wallau adında biri vardı ama o ölmüştü artık. Ölmeden önce de son sözlerini söylemişti. Artık onu babasının yanına mezara gömebilirlerdi. Denildiği gibi cesetleri dile getirebiliyorlarsa, konuştursunlar bakalım benim cesedimi!

"Anneniz Mannheim'da oturuyor. Marien Sokak, 8 Numara, kızı Margarete Wolf'un yanında. Özür dilerim, orada oturuyor idi, ama bu sabah onu An der Bleiche Düşkünler Evine bıraktılar. Kızı ve damadı tutuklunun kaçışına yardım suçuyla tutuklanınca, Marien Sokak 8 No'lu hanenin kapısı mühürlendi."

Ben hayatta iken bir annem, bir de kız kardeşim vardı. Sonra bir arkadaşım olmuştu, o da kız kardeşimle evlenmişti. Bir erkeğin yaşantısı boyunca çeşitli bağlantıları olur, ama ben artık yaşamıyorum, öldüm. Bu garip dünyada ben öldükten sonra neler yapacaklarıyla da ilgilenmiyorum.

"Sizin Hilde adında bir karınız var. Genç kızlık adı Berger. Bu evlilikten iki çocuk dünyaya gelmiş. Karl ve Hans. Sessizliğinizi sorularımı doğrulama anlamında aldığımı yeniden hatırlatmak isterim."

Fischer elini uzattı ve yüz mumluk ampulün abajurunu çevirerek ışığı Wallau'nun yüzüne tuttu. Yüzde hiçbir anlam değişmedi. Böylesine güçlü bir ışık bile bu ölü yüzde boş yere korku, endişe ya da umut kırıntıları aradı. Fischer lambayı eski durumuna getirdi.

Evet, ben yaşarken bir karım vardı. Çocuklarımız olmuştu. Kendi inancımıza göre eğitmiştik onları. Beklenen sonucu almak bir anne ve bir baba için ne büyük kıvançtır. O küçük bacaklarla büyük adımlar atmaya kalkışmaları... Küçük elleriyle tuttukları bayrağın altında yükünden ya sendelerlerse telaşı... Hitler'in başa geçtiği yıllarda, ben yaşarken çocuklarıma nerelerde saklanabile-

ceğimi göstermiştim. Hem de öz evlatların öz babalarını öğretmenlerine gammazladıkları yıllarda. Ben artık öldüm. Bundan sonra anneleri bu öksüzleri nasıl yetiştireceğini düşünsün.

"Karınız da dün hemşireniz ile birlikte kaçışınıza yataklık suçundan tutuklandı. Oğullarınız Oberndof'taki bir okula yerleştirildi. Evet, nasyonal sosyalist inancına göre eğitilmek üzere."

Burada oğullarından söz edilen adam, yaşarken, ailesini geçindirmekle yükümlüydü. Eksikliğimde beni çok arayacaklardır. Kendilerini kurtarmanın bir yolunu bulsunlar. Yalanlarla eğitileceklerse, o kulağa tatlı gelen yalanlarla, elden ne gelir? Ne çare ki tatsız olan gerçektir. Sonuç ne olursa olsun benim babalık görevim burada bitmiştir.

"Dünya savaşında cephede çarpışmışsınız."

Yaşarken savaşa katılmıştım. Üç kez yaralanmıştım. Biri Somme'de, diğeri Romanya'da, üçüncüsü de Karpatlar'da. Yaralarım iyileşmişti ve cepheden sapasağlam dönmüştüm. Savaştan sağ döndüm, ama şimdi öldüm ben.

"Spartakus örgütüne kurulduğu ay üye olmuşsunuz."

1918 Ekimi'nde hayatta olan adam, Spartakus örgütüne katılmıştı. Ama şimdi ne ilgisi var bunun?

"Cevap verin artık Wallau, hâlâ eski inançlarınızda direniyor musunuz?"

Bana bunu dün sormaları gerekirdi. Bugün artık konuşamam ki. Benim yerime başkaları cevap verecekler. Elimden bayrağı alanlar...

Etraf soğumuştu. Fischer ürperdi. Overkamp'a, boş yere yorulma bu sorularınla diye işaret etmek istiyordu.

"Demek kampa çalışmak üzere alındığınızdan beri sürekli olarak kaçış planları düzenlemekteydiniz?"

Ben yaşantım boyunca düşmanlarımdan hep kaçmışımdır. Bazen bu kaçış başarılı olurdu, bazen beceremezdim. Hele en

son kaçışım yüzüme gözüme bulaşmıştı. O zaman Westhofen Kampı'nda idim... Ama artık telaşım bitti, sıyrıldım pençelerinden, peşime binlerce köpek salsalar, boşuna, bir daha ele geçiremezler ki, çünkü ben öldüm, sonsuzluğa dek kaybettiler beni.

"Bu planınızdan önce arkadaşınız Georg Heisler'e söz ettiniz değil mi?"

Ben ölmeden önce, yaşadığımız günlerde, canlı bir yaratık iken, son olarak genç biri ile tanışmıştım, adı Georg idi. Bağlanmıştım ona. Sevincimizi, kederimizi paylaşırdık. Benden çok daha genç idi. Değer verirdim o Georg'a. Yaşantım boyunca neye değer verdiysem, bu delikanlıda bulmuştum onları. Ama artık onunla ne ilişkim kaldı ki? Bir canlının bir ölü ile ne kadar ilişkisi kalırsa, o kadar işte...

Arada beni anarsa sevinirim. Ama bilirim, insanlar yaşarken ölüleri anacak vakti pek bulamazlar.

"Georg Heisler ile bu kampta mı tanıştınız?"

Bu anlamsız bakan adamın buz gibi donuk dudaklarından bir tek kelime bile beklemek olanaksız. Kapıdaki nöbetçiler bile canları sıkkın omuzlarını silktiler. Bu ne biçim bir sessizlikti içerideki? Böyle mi olur sorguya çekmeler? Üç kişi değiller mi içeride? Tutuklunun yüzündeki solukluk aydınlığa dönüştü. Overkamp birden ona arkasını çevirdi, masa üzerindeki kâğıda elindeki kalemle bir nokta yaparken, kalemin ucu kırıldı. "Bunun sorumluluğu sizindir, Wallau."

Bir ölünün sorumluluğu ne olabilir ki? Bir çukurdan çıkarıp, ötekine atsalar bile fart etmez ki!

Wallau'yu götürdüler. Dört duvar içinde aynı sessizlik süregitti. Fischer sandalyesinde kıpırdamadan oturuyordu. Hâlâ gözleri az önce tutuklunun bulunduğu noktaya takılı kalmıştı. Overkamp kalemini yonttu.

Bu ara Georg Roßmarkt Meydanı'na varmıştı. Tabanları alev alev yandığı halde durmadan yürüyordu. Telaşlı insanların arasına karışmak zorundaydı. Oturup dinlenemezdi.

Birden kendini Schiller Caddesi'ne açılan yan sokaklardan birinde buldu. Daha önce hiç buraya gelmemişti. Birden Belloni'nin önerisini uygulamak geldi aklına. Wallau'nun sesi kulaklarında yankılandı. Ciddi yüzlü artistin bakışları birden pek o kadar anlamsız gelmedi Georg'a. Bu kent ile kıyaslanınca, o cehennemde meğer, ne kadar rahatlarmış!

Belloni'nin tanımladığı eve vardığında, içine yerleşmiş olan kuşku gene kendini belli etti. Burnuna hiç bilmediği, yabancı bir koku geliyordu! Yaşlı kadın konuşmadan, dikkatle baktı ona. Sakın Belloni'nin büyükannesi olmasın, diye düşündü Georg. Bu benzerlik akrabalık değil de, meslektaş oluşlarından geliyordu anlaşılan.

"Belloni tarafından geliyorum" dedi Georg. Bayan Marelli, biliyorum anlamında başını salladı. "Burada biraz bekleyin." Odanın içi çeşit çeşit, renk renk giysilerle tıka basa doluydu. Sahanlıkta yadırgadığı koku burada daha keskindi. Baş döndürücüydü. Bayan Marelli bir sandalye üzerindekileri aldı, oturması için Georg'a yer açtı, yandaki odaya geçti. Georg etrafına bakındı. Üzeri siyah payetlerle işlenmiş bir cekete takıldı gözleri, oradan yapma çiçeklere, beyaz bir kapüşonlu pelerinden, mor ipekli elbiseye kaydı. Bunların neye yaradığını düşünemeyecek kadar da yorgundu. Üzerine çorap geçirdiği eline baktı. Yan odadan sesler geldi kulağına. Georg irkildi. Arkasından çullanılacağını bekliyordu, kelepçe sesi gelecekti. Yerinden sıçradı. Bayan Marelli odaya döndü, kollarında giysiler, çamaşırlar vardı. "Üzerinizdekileri değişeceksiniz" dedi.

Georg çekimser davrandı. "İçimde gömleğim yok" dedi sıkılarak.

"Gömlek getirdim" dedi kadın. "Elinize ne oldu?" diye birden sordu. "Demek bunun için topluluktan ayrıldınız."

"Sargıyı açmak istemiyorum, hemen kanamaya başlıyor. Ama bana bir paçavra verecek olursanız..."

Bayan Marelli bir mendil uzattı, sonra Georg'u tepeden tırnağa süzdü ve "Belloni ölçülerinizi vermişti. Bir usta kadar gözleri varmış. Gerçek bir dostunuz var sizin, iyi bir insandır."

"Evet."

"Bu kez geldiğinde pek iyi görmedim onu. Peki sizin derdiniz ne? Nedir bu haliniz?" Kadın Georg'un sıska vücuduna bakakalmıştı. Ama rahatsız edici bir merakla değil, birçok erkek evlat dünyaya getirmiş bir ana gözü ile bakıyordu. Üzerini değiştirmesinde Georg'a yardım etti. Georg giderek içini kemiren kuşkudan arınmaktaydı.

"Tanrı evlat sahibi olmayı benden esirgedi" diye sürdürdü kadın. "Bu nedenle sizler gibileri içtenlikle düşünmekten kendimi alamam. Bakın size de söylüyorum, çok dikkatli olmanız gerek. Aynaya bakmak ister miydiniz?" Yan odaya geçtiler. Dikiş makinesi ile yatağı orada idi. Georg üç kanatlı aynada kendine baktı. Bej rengi pardösü ve başındaki sert fötr şapka ile karşısında kendini görünce, sakinleşen kalbi deli gibi atmaya başladı.

"Bu kılıkla her yere gidebilirsiniz. İnsanın üstü başı perişan olunca, yardım eden de çıkmaz. Eski bir atasözü vardır, bir köpeğin işediği yere bütün köpekler işer... Şimdi arkanızdan çıkardıklarınızı paket yapacağım." Kadının peşinden ilk beklediği odaya girdi. Bayan Marelli, "Hesabı yaptım" diye sürdürdü konuşmasını. "Belloni gereksiz dedi ama ben gene de yaptım. Kimsenin kimseye hakkı geçsin istemem. Bakın bu kapüşonlu pelerine: En az üç saat uğraştım. Bir tek gece için kullanacak olan birinden aylığının dörtte birini alamam ya! Bakın, sizin için bana Belloni yirmi mark verdi. Aslında işi kabul etmek istemedim. Erkek elbiseleri

düzeltmek zahmetlidir. Ama kıramazdım Belloni'yi. Bana kalırsa bu işin karşılığı on iki marktır. Buyrun geriye kalan sekiz markı ve Belloni'ye rastlarsanız benden ona çok selam söyleyin."

"Teşekkür ederim" dedi Georg.

Merdivenlerden inerken, ya sokak kapısı gözetleniyorsa diye yeniden içini kuşku kapladı. Aşağıya vardığında, yukarıdan Bayan Marelli'nin seslendiğini duydu: "Bayım, bayım, paketinizi unuttunuz!" Ama Georg oraya geri dönmedi, sessiz ve boş sokağa çıkıp yürümeye başladı.

"Anlaşılan Franz bu akşam eve gelmeyecek" diye konuşuldu Marnet'lerde. "Pastasını çocukların arasında pay et."

"Zaten Franz bu ara pek değişti" dedi Auguste. "Höchst'te çalışmaya başlayalı bu evde elini bir şeye sürmez oldu."

Bayan Marnet Franz'ı sevdiğinden, "Yorgun geliyor" dedi.

"Yorgunmuş" diye homurdandı Bay Marnet. "Ben de yoruluyorum. Tam on sekiz saat çalışıyorum."

"Kiremit işinde çalıştığın günleri unutma" dedi karısı.

"Akşamları belini doğrultamazdın."

"Franz akşamları iki büklüm dönmüyor ki" dedi Auguste. "Tersine Frankfurt'ta eğlenceye dalma sevdasında bana kalırsa."

Odadakilerin bakışları Auguste üzerinde birleşti. Dedikodu keyfi içinde burun deliklerini şişirmişti.

"Senin dilinin altında bir şeyler var" dedi annesi. "Sana bu konuda bir şey mi söyledi?"

"Bana bir şey söylemedi."

"Ben de Sophie bizim Franz'a pek gönüllü sanıyordum" diye söze karıştı erkek kardeşi. "Fena mı olurdu? Hazır yatağa uzanıverirdi."

"Sophie ile Franz mı?" diye Auguste dudaklarını büktü. "Sophie Franz'a göre fazla ateşli."

"Ateşli mi?" Bütün Marnet'ler dehşet içinde Auguste'ye bakakalmışlardı. Yirmi iki yıl önce Marnet'lerin komşuları Mangold'ların bahçesinde yeni doğan bebeğin bezleri rüzgârda uçuşmuştu.

Bay Marnet'in gözleri parıldamıştı birden. Kendi kendine gülerek, "Ateşliyse ona çalı çırpı gerek" dedi. Senin gibi bir çırpı değil mi diye aklından geçirdi karısı. Bayan Marnet kocasını hiç sevmezdi, işte bu nedenle de evlilikleri süresince hiç mutsuz olmamıştı. Düğün günü kızına verdiği öğüt şuydu: Bir kadın kocasını severse mutsuz olur.

Teyzezadesi Auguste artakalan pastayı bölüp yerken Franz ışıkları sönmüş olan Olimpia Sineması'ndan içeriye girdi. Oturanların önünden beceriksizce geçerken, homurdanmalara yol açtı. Oysa haftanın haberleri gösterilmekteydi daha. Yerine yaklaşırken Franz, kendi yerinin yanındaki yerin dolu olduğunu gördü. Ve birden Elli'nin yüzünü de gördü. Bembeyazdı yüzü, gözlerini iri iri açmıştı. Franz haberleri izlerken, dirseklerini kendine doğru bastırdı. Yanındaki dayanakta Elli'nin dirseği duruyordu.

Neden yılları geri getiremeyiz, neden Elli'nin ellerini avuçlarımın içine alamam? Yan gözle koluna, oradan omzuna ve boynuna doğru baktı. Neden Elli'nin sık saçları üzerinde elini gezdiremiyordu? Oysa bu okşamalara özlem çeker bir hali vardı saçların. Kulağında kırmızı bir nokta parıldadı. Bütün bu yıllar içinde ona kimse küpe armağan etmemiş miydi? Alnını kırıştırdı ve daha fazla düşünme, dedi kendine. Ara olunca yanındaki güzel kızla birkaç kelime konuşması hiç kimsenin dikkatini çekmezdi. Acaba burada da gözetilmekte miydi Elli? Kafasının ve yüreğinin içinden geçen karmaşık duygulardan birden utandı. Haftalık haberleri izlerken bunları düşünmenin sırası mıydı? İnsan elini

uzatıp, güneşi nasıl kapatabilirse, düşüncelerini de geriye itmesini bilmeliydi. Georg'un kaçmış olduğunu da düşünmek istemiyordu bu akşam.

Işıklar yanınca, kavrulmuş badem almalıyım diyerek, yerinden kalktı, Elli'nin önünden geçti. Elli ona herhangi bir yabancıya bakar gibi baktı. Tanımamıştı Franz'ı. Elli bu ara Else hâlâ ortalarda yok diye bakınıyordu. Peki, bana bileti Else göndermedi mi? Belki de sol tarafımda oturan yaşlı kadın Else'nin annesidir. Her neyse, sinemaya gelmekten mutluyum ya diye keyiflendi. Işıklar sönse, film başlasa.

Franz dönerken ona baktı. Birden yüzündeki anlamda tanır gibi parıltılar gelip geçti. Birtakım anılar; sevinçli mi, üzücü mü olduğunu hatırlayamadığı anılar.

Franz birden, "Elli" dedi. Elli hayretle ona baktı. Franz'ı tanıyamamıştı, ama bir dostluk sezinlemişti. Franz, "Nasılsın?" diye sordu. Elli'nin yüzü asıldı. Cevap vermeyi bile unuttu.

"Biliyorum. Her şeyi biliyorum. Yüzünü bana çevirmeden dinle, iyi dinle beni Elli. Söyleyeceklerime kulak ver. Bir yandan da elimde tuttuğum kese kâğıdının içinden kavrulmuş badem al ve ye. Dün akşam senin evinin önündeydim. Şimdi bana bak ve gülümse..."

Denileni yapıyordu Elli. "Al ye, ye!" dedi Franz. Çabuk ve alçak sesle konuşuyordu. Elli sadece evet veya hayır diye cevap vermek zorundaydı. "Onun arkadaşları kimdi, onları anımsamaya çalış. Belki de söyleyeceğin adlar arasında tanımadıklarım vardır. Bu kentte kimleri tanırdı, iyi düşün. Belki de bu kente gelecektir. Şimdi yüzüme gülerek bak. Film bitince birlikte çıkmayacağız. Yarın sabah erkenden büyük pazar yerine gel, ben orada teyzeme yardım ediyorum. Orada elma almak iste, o zaman elmaları sana ben getiririm ve konuşabiliriz. Dediklerimi iyi anladın mı?"

"Evet."

"Bak bana şimdi."

Genç kadının yüzünde güven ve rahatlık vardı. Başka bir duygu da görmek isterdim, diye içinden geçirdi Franz. Elli güçlükle gülümsedi. Ortalık kararınca kısaca bir kez daha Franz'ın yüzüne baktı Elli. Bu kez yalandan gülümsemiyordu. Bu kez, erkeğin ellerine ellerini bırakmak özlemini çeken oydu. Korku duygusunu bastırmak için olsa da...

Franz elindeki boş kese kâğıdını avucu içinde büktü. Georg ülkenin içinde serbest dolaştığı sürece Elli ile aramda bir şey olamaz. Birbirlerine bir zararları dokunmadan arada görüşseler bile yeterdi bu Franz'a.

Oysa şu an yanı başında oturuyordu. İkisi de yaşıyorlardı. Çok zayıf olmakla birlikte, bir çeşit mutluluk kıpırdar gibiydi Franz'ın içinde. Acaba iri açtığı gözleri ile perdedeki filmi izliyor muydu? Franz bakmıyordu filme. Gözleri yanı başında duran onun dirseğine takılmıştı. Arada başını kaldırıp onun yüzüne bakıyordu. Ortalık birden aydınlanınca dehşet içinde kalakaldı Franz. Kalabalığın arasında ayrılmadan önce, birlikte oynamaları yasak edilmiş çocuklar gibi, elleri hafifçe birbirine değdi.

5

Georg bu bej rengi pardösüyü kendine yabancı hissediyordu, ama rahatlamıştı, güven içindeydi. Binlerce teşekkürler sana Belloni. Peki şimdi ne yana? Çok geçmeden sokaklar boşalacak, kahvelerden, sinemalardan insanlar çıkıp evlerinin yollarını tutacaklar. Uzun bir gece vardı önünde. Kapkaranlık bir uçurum gibi. Oysa geceyi, beklenildiğinden emin olduğu için, bir evde geçireceğine inanmıştı. Yorgunluktan sarhoş gibi yürüyordu.

Kurulmuş bir oyuncak gibi. Yarın sabah Leni'yi, arkadaşlardan birine, Boland'a göndermeyi tasarlamıştı. Artık kendisi gidecekti, başka çıkar yol yoktu. İyi olmuştu giysilerini değiştirmesi. Acaba Boland'ın evine kestirmeden nasıl gidebilirdi? Uyumaktan başka bir şey düşünmeyen belleğini zorladı. Saat on buçuğa doğru varabildi oraya. Binanın kapısı açıktı. Kapının ağzında iki kadın gevezelikten bir türlü ayrılamıyordu. Üçüncü kattaki ışıklı pencere Boland'ların dairesi idi. Buraya kadar her şey yolunda gitmişti. Sokak kapısı açıktı, insanlar henüz uyumamışlardı. Boland'dan yardım istemekle doğru davrandığına inanıyordu. Hayır, şimdi kuşkunun sırası değildi. Georg, en güvenilir olanı Boland, diye kendi kendine yineledi. Merdivenleri çıkarken kalbi normal atıyordu. Hayır, kuşkulanacak hiçbir şey yok.

Boland'ın karısını hemen tanıdı. Ne yaşlı ne genç ne güzel ne de çirkindi. Bir zamanlar, bir grev arası bir çocuğu alıp kendi çocuklarının arasına katmışlardı. Babası kodeste olduğundan çocuğu biri lokale getirmiş. Boland karısına sormak üzere çocuğu elinden tutup evine götürmüş ve lokale tek başına dönmüştü. Lokalde ilerde yapacaklarını konuşurlarken birden bu çocuğun da anası, babası ve sıcak bir yuvası olmuştu.

"Kocam evde değil" dedi kadın. "Onu karşıdaki lokantada bulabilirsiniz." Endişe değil de merak vardı bakışlarında.

"Burada beklesem..."

"Olamaz" dedi kadın kötülükten uzak bir sesle. "Vakit çok geç oldu, ayrıca evde hastam da var."

Kadını atlatmalıyım, diye düşündü Georg. Birkaç basamak indi ve merdivenlere oturdu. Peki ya bu sıra apartmanın dış kapısını kilitlerlerse? O zaman Boland'dan önce biri evine dönecek olursa, beni görür, kimi beklediğimi sorardı. Boland yanına birini takarak da evine gelebilirdi. Evine girmeden önce onu sokakta yakalasam mı? Kadın benim kim olduğumu bile-

medi. Bugün bir süre yan yana yürüdüğüm öğretmen de beni babasının akranı sandı. Hâlâ birbirinden ayrılmamış olan komşu kadınların yanından geçerek, sokağa çıktı. Acaba o akşam çocuğu getirdikleri lokalde miydi Boland? Georg kapısına geldiğinde, kafayı bulmuş müşteriler toplu halde çıkmaktaydılar. Hatta sağda solda birkaç pencere açıldı ve "Susun!" diye seslenenler oldu. Bunların çoğu SA subayı idi. Yalnız aralarında iki tane sivil vardı ve biri de Boland idi. O da onlarla gülüyordu. Hiç değişmemişti. Diğerlerinden ayrıldı ve iki SA ile yürümeye başladı. Bu üçü gülmüyordu, gülümsüyordu. Lokal kapatıldı.

Georg, Boland'ın bu ikisi ile yürümesinin üzerinde durulmaması gerektiğini biliyordu. Hatta iki SA'nın sırtlarındaki gömleğin rengi bile önemli değildi. Kampta neler işitmiş, neler öğrenmişti, hiç olmazsa böyle şeylere şaşmasını öğretmişlerdi ona. İnsanların yaşamlarının değiştiğini de biliyordu. Dış görünüşleri değiştiği gibi, savaşma yöntemleri, dostları da değişebiliyordu. Bunu kendi bildiği gibi, Boland'ın da bildiğinden kuşkusu yoktu. Eğer Boland tepeden tırnağa değişmediyse tabii. Pek çok şeyi anlayabiliyordu, hem de kaskatıcasına.

Georg'un duyguları son yıllardaki gibiydi şu anda, yani Westhofen'deki gibi. Boland bu kahverengi gömleklilerle neden böylesine dostça yürüyor diye düşünecek zamana sahip değildi. Sadece onları yan yana gördüğünde, Westhofen'deki duygularına kapılmıştı, o kadar. Boland'ın düşüncelerini belirten bir işareti yoktu ki alnının ortasında! Sadece ona güvenirdi, ama işte bu güveni duyamadı Georg. Belki güvenilirdi, belki güvenilemezdi.

Şimdi ne yapacaktı? Bir şeyler yapmış, Boland'ın oturduğu sokaktan uzaklaşmıştı. Kent bir kez daha canlanır gibi oldu. Bu, artık, eve geç vakit dönenlerin ayak sesleri idi.

"Bachmann'ı Worms'ta tutuklamak zorunda kalmışlar."

Overkamp, "Neden?" diye sert sordu. Bu tutuklamaya karşı olduğunu, böyle yapmakla halkın ilgisini çektiklerini, merakını uyandırdıklarını anlatmaya çalışmamış mıydı? "Bachmann tavan arasında ele geçirildiğinde, karısı onun hiçbir suçu yok diye mahalleyi ayağa kaldırdı. Kocası alıp götürülürken de, bunu dün yapacaktınız, bugün benim çamaşır günüm diye avazı çıktığı kadar bağırmış. Dedim ya, adam gittikten sonra, benim hiçbir suçum yok, diye ortalığı birbirine katmış."

"Etraftakilerin davranışları nasıldı?"

"Şöyle böyle. Soruşturma sonuçlarını getirtebilirim."

"Hayır" diye karşı koydu Overkamp. "Bizimle hiçbir ilgisi yok. Bırak da Worms'daki meslektaşların dosya dolabında kalsın. Zaten burada işimiz başımızdan aşkın."

Georg havada yok olamazdı ki! Karşıma çıkacak ilk kadınla diye aklına koydu.

Ama ilk karşısına çıkan da yenilir yutulur gibi değildi. Böyle biriyle geceyi geçirmek aklına bile gelmezdi. Kadının uzun suratından etleri çekilmişti âdeta. Sokak fenerinin loş ışığında, başındaki şapkanın altından, alnı üzerinde yumak gibi duranın kadının saçı mı, yoksa şapkaya tutturulmuş takma saç mı olduğu belli değildi. Georg kadını görünce gülmeye başladı ve, "Bu senin saçın mı?" diye sordu.

Kadın, "Benim saçım, ne olacak?" diye karşılık verirken dikleşmesiyle, ölü yüzüne biraz canlılık geldi. Georg yüksek sesle, "İyi aman, bana ne" dedi.

Kadın ona yan gözle bir kez daha baktı. Sonra belirli bir biçimde Tormann Sokağı köşesinde durdu. Derken aldırmıyormuş gibi yüzünü sıvazladı, memelerini düzeltti. Ama ne yüzü, ne de memeleri düzelir gibi değildi. Kadın dertli dertli içini çekti. Georg, az sonra bu kadın da kendi dört duvarı içine çekilecek, diye düşündü. Georg birkaç adımda kadına yaklaştı, koluna girdi

ve yürümeye başladılar. Dahlmann Sokağı köşesinde polisleri ilk gören kadın oldu. Georg'u kolundan çekerek bir yapının girintili kapısı içine gizlendiler.

Kadın alçak sesle, "Bu ara kuş uçurmuyorlar' dedi. Kol kola yollarına devam ettiler az sonra. Ufak bir alana geldiler. Birden Georg buraları anımsar gibi olduysa da, tam kestiremedi.

İki delikanlı ile iki kızın oturduğu basamaklara yaklaştılar. Kızlardan biri, kendinden bir baş daha kısa olan erkeğin boynundaki eşarbı bağladı, delikanlı uçlarını aşağıya çekti, kız yeniden yukarı çekti ve bu aşağı yukarı oyunu sürdü. Öbür delikanlının yeni tıraş olmuş bir yüzü vardı. Hafif şaşı bakan bu genç çok temiz de giyinmişti. İkinci kızın siyah elbisesi neredeyse yerlere değiyordu. Yüzü inanılmayacak kadar güzel idi. Soluk küçük yüzünü mat sarı saçlar çerçeveliyordu. Georg, ama şimdi kızları değiş tokuş etmenin sırası değil, diye aklından geçirdi. Ayrıca da o kadar önemli değildi. Yanlarından geçtikten sonra Georg tekrar dönüp baktığında, kız o kadar güzel görünmedi gözüne. Dördü de susmuşlar, Georg'a bakıyordu.

Delikanlılardan biri, "İyi geceler güzeller güzeli" diye seslendi. Georg'unki de, "İyi geceler şaşkaloz" diye cevap verdi. Odasının kapısını açarken, bu kez de öteki delikanlı, "Kolay gelsin" diye bağırdı. Georg'unki gene lafın altında kalmadan, "Ağzına..." diye küfrü bastı.

Georg hayretini gizleyemeden, "Bu ne? Bu yatak mı?" diye sordu.

Kadın açtı ağzım ve söylenmeye başladı: "Rahatına düşkünsen, Kaiser Caddesi'ndeki lüks otellerden birine gitseydin..."

"Peki, peki, bağırma" dedi Georg. "Dinle beni. Benim başımdan bir şey geçti, nedenini sorma, seni hiç ilgilendirmez. Büyük bir üzüntü atlattım ve uzun bir süreden beri de gözüme uyku girmedi, şimdi anlayış göster ve izin ver de biraz uyuya-

yım, uyandıktan sonra sem sevindireceğimden kuşkun olmasın." Çirkin suratlı kadın ona hayretle baktı. Gözlerinde garip ışıklar parıldadı. Sonra anlaştığını belirtmek için, "Tamam" dedi.

Birden kapı vuruldu. Kısa boylu genç başını içeriye soktu. Kadın onun bir şey unuttuğunu sanarak, etrafına bakındı. Bir şey bulamayınca, onu azarlamak üzere kapıya gitti ve birden kapıdan uzanan başın kaşları ile işaret yaptığını görünce sustu.

Georg, kapının dışında beşinin alçak sesle konuştuklarını dinlemek için dikkat kesildiyse de, tek bir kelime anlayamadı. Birden eli boğazına gitti. Ne olmuştu, odanın duvarları mı sıkışmıştı? Başı dönüyordu. Buradan hemen çıkıp gitmeliyim, dedi kendi kendine.

O an kadın içeri girdi.

"Bana ne öyle ters ters bakıyorsun?" diye çıkıştı Georg'a. Sonra yaklaştı, elini çenesine dokundu. Georg öfkeyle vurdu ele.

Ve ondan sonra, olacak gibi değil, Georg uyudu. Saatler mi, dakikalar mı geçti, bilemiyordu. Düş bile gördü. Doktor Löwenstein'ın musluk başında ellerini yıkamasını... Georg uyanıyordu. Uyanması ile her yanlarının ağrılarını hissetmesi bir oldu. Ama garip bir şey, kısa bir an için uykuya daldıysa da, dirilmiş, canlanmıştı. Üzerimde ne var ne yoksa ona armağan edeceğim. Gürültü duyup da mı uyanmıştı? Odanın içindeki ışık kapalı değil miydi? Yatağın baş ucundaki pencereden sadece sokağın ışığı geliyordu. Yatağın içinde doğrulması ile tam karşısındaki duvarda gölgesi de doğruldu. Yalnızdı odanın içinde. Kulak verdi seslere ve bekledi. Merdivenlerden birtakım seslerin geldiğini duyar gibi oluyordu. Basamaklarda hafif gıcırtılar... Merdivenlerde dolaşan kedi miydi? Tabana doğru sivrilen kendi gölgesi ile böyle baş başa kalınca, bir ürkeklik geldi üzerine. Birden kafasının içinde bir ışık yanar gibi oldu. Merdivenlerden çıkarken, bir çift meraklı gözü sırtında hissetmesi! Delikanlılardan birinin kapıdan içeriye

başını uzatıp, işaret etmesi! Merdiven sahanlığında fısıldaşmalar. Yatağından fırladı ve pencereden dışarıya, avluya atladı. Lahana tarlası içine düşmüştü. O ara bir de cam kırıldı. Karşısına çıkan birini yere devirdi ve bu yere devirdiğinin bir kadın olduğunu sonradan fark etti. Hemen peşindeymişler gibi kendini avludan dışarıya attı, bir o kaldırıma, bir bu kaldırıma sıçrayarak koşmaya başladı. Ve birden çok eskilerde, çocukluk yıllarında sandı kendini. Düşteymiş gibi anımsadı bu sokakları, bu evleri. Evet, işte bu avludan sonra Baldwin Sokağı'na gidilirdi. Ama ya o evin kapısı kilitli ise? Ve evin kapısı kilitliydi. Polisin düdükleri kulaklarında çınlıyordu. Düdük sesiydi bu duyduğu, değil mi? Kapı kilitliydi, isterse omuzlayıp kırabilirdi kilidi. Ama kırmadı. Avlulardan ara sokaklara, oradan başka bir avluya koştu durdu. Koşuyordu durmadan. Bilmediği yabancı bir alanda buldu kendini. Kentin bambaşka bir yönü olacaktı bu dolaylar. Toprak ve bahçe kokusu geldi burnuna. Alçak bir çitin üzerinden atladı, bir süre iki büklüm yol aldı, sonra kendini boylu boyunca yere bıraktı, içindeki bütün güçler tükenmişti.

Oysa bugüne dek hiç böylesine açık ve seçik kafasının işlediğini anımsamıyordu. Şimdi kendine gelmişti Georg. Pencereden atlayalı değil, kamptan kaçalı beri daha şimdi kendine gelmişti. Olanaksızlıkları böylesine belirli bir şekilde görmemişti şimdiye kadar. Kaçtığından bu yana, şansı yaver gitmişti. Ama işte gecenin bu saatinde işte yolun sonuna, uçurumun kenarına varmıştı. Kaybetmişti. Korkudan titriyordu. Tek başına olduğu halde, kendini toparlamaya çalıştı. Artık bundan sonra hep sinirlerime hakim olacağım, dedi kendi kendine, istemeyerek elini uzatmış, yanındaki bir dalı sımsıkı tutmuştu. Dal parmakları arasında kaydı ve avcunun içinde yapışkan bir şey kaldı. Kocaman bir çiçekti. Başı döndü Georg'un, elini uzatıp yeniden yapıştı dala. Belleği canlanmıştı, pırıl pırıldı. Kafanın böylesine işlemesi ne kötü şeymiş!

Polis kaçış yolunu biliyordu artık. Gazetelerde, radyolarda ayrıntılarla verilecekti dış görünüşü. Bu kentte kalması tehlikeyi iyice göze alması demekti. Bir kız uğruna gelmişti doğruca buraya. Leni o zamanlar her istediğini nasıl da yapardı!

Bahçe çitinin dışından birinin ayak sesini duyar gibi oldu. Elinde bastonla bir adam gelip geçti. Main Nehri yakınlarında olacağım, diye düşündü Georg. Burası ekili bir bahçe değil, liman kenarındaki ince uzun parklardan biri olacak.

Buradan uzaklaşmalıydı. Annesinin evi gözaltında olacaktı. Soyadını taşıyan karısı Elli de göz altında olacaktı. Bu kentte uzaktan yakından tanıdığı kim varsa göz hapsinde idi muhakkak. Ailesi, arkadaşları, öğretmenleri, sevgilileri. Kocaman kent tek bir tuzaktı onun için. Düşmüştü bile tuzağın ortasına. Bir delik bulup sıyrılmalıydı ağların arasından. Oysa şu yanındaki alçak çitten atlayacak gücü bile kalmamıştı. Kentin içinden nasıl çıkacaktı? Dün geldiği yoldan gerisin geri mi gidecekti? Sınıra kadar daha yirmi kat yol olması gerekiyordu. Bütün bunlara kalkışacağına, oturduğu yerden kalkmaz, gelip yakalamalarını buracıkta beklerdi. Böyle saçma bir düşünceyi kafasından geçirebildiği için kendine kızdı. Serbestliğe kavuşmak, kurtulmak için ufak bir davranış değildi gereken. Bu ufacık davranışa bile gücünün yetemeyeceğini bildiği halde, kaçabilmek için her şeyi göze almaya hazırdı.

Köprü üzerinde onarım vardı. Makinelerin çıkardığı sesleri annem de duyuyordur, küçük kardeşim de diye düşündü.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

PETER Wurz Yukarı Buchenbach'ın eski belediye başkanıydı. Şimdiyse Yukarı Buchenbach ile Aşağı Buchenbach birleşince yeni yönetim tarafından buraya belediye başkanı seçilmişti. Gece gözüne uyku girmediğinden rahatını bulamadığı yatağından çıktı, yavaşça avludan geçti ve ahıra girip en karanlık köşesine giderek süt sağma taburelerinden birinin üzerine oturdu. Alnından teri sildi. Radyo dün akşam, kamptan kaçanların adlarını vereli beri, bu yörenin kadınları, erkekleri ve çocukları onu yakalamak için harekete geçmişlerdi. Gerçekten de hissettiği gibi yemyeşil miydi yüzü? Neden eli ayağı sürekli titriyordu?

Buchenbach, Wertheim'dan birkaç saat ötede, Main Nehri kıyısında, ana yoldan biraz geride idi. Eskiden iki ayrı köy idi Buchenbach'lar. Biri Yukarı Buchenbach, biri de Aşağı Buchenbach olarak aynı yol üzerindeydiler. Geçen yıl, köylerin giderek genişlemesi sonucunda, birden her iki yerde kendiliğinden bir köy alanı ortaya çıkıvermişti. Bu alana her iki köyün ileri gelenleri toplanmışlar, nutuklar atmışlar ve Hitler'in ünlü çınar ağaçlarından birini dikmişlerdi. Yönetim açısından da bu iki köyün birleşmesi kararı alınmıştı.

Deprem sonucunda güzel bir kent zarara uğrayınca, birkaç köhne yapı da çöker. Hakkı hukuku boğan o küstah yumruk, gelenek ve görenekleri de boğmaya kalkışınca, emektar Wurz'un

oğulları ve kafadarları, yani SA örgütü üyeleri, bu birleşmeye ayak direyen yaşlı köylülerin karşılarına hesaplı bir serinkanlılıkla dikildiler.

Süt sağma taburesinde oturan Wurz, parmakları çıtırdayana kadar ellerini ovuşturuyordu. Henüz süt sağma saati gelmemişti. Memeleri de gerilmemiş olduğundan, inekler sakin uyukluyorlardı. Wurz her an tetikteydi. O buraya da gizlice gelebilir, burada da beni yakalar, diye söyleniyordu kendi kendine.

Wurz'un bu kadar korktuğu insan, Adlinger idi. Westhofen Kampı'nda Georg ve yoldaşlarının kafadan kontak diye nitelendirdikleri Adlinger.

Bir zamanlar Wurz'un en büyük oğlu, Adlinger'in en küçük kızı ile nişanlanmak üzereydi. Birkaç yıl daha beklemeleri gerekiyordu. Tarlalar yan yana idi, Main Nehri sırtlarındaki iki küçük bağ da yan yana düşüyordu. O zamanlarda Adlinger Aşağı Buchenbach'ın belediye başkanı idi. Sonra günün birinde, '30 yıllarında, Adlinger'in kızı Wertheim'da yol yapımında çalışan bir delikanlıya aşık oldu. Delikanlının geliri fena olmadığından baba Adlinger bu evliliğe karşı koymadı ve genç çift kente yerleşti. '33 yılının Şubat ayında birdenbire genç damat köye geldi. Kentte yaşayan ve inançları beğenilmeyen pek çok işçi, izlenmekten kurtulmak için köydeki akrabalarında yaşamayı yeğliyorlardı. Wurz ve oğulları bu ziyaretten jandarmayı uyardıktan kısa bir süre sonra, damat ortalardan yok olmuştu. Bu ara her iki köyün birleşmesi söz konusuydu ve Adlinger, yeni yönetimde gene kendinin belediye başkanı olması için pek çok taraftar toplamıştı etrafına. Eğer Adlinger belediye başkanı olmayacaksa, o zaman Wurz da olmamalıydı. Bu gruba çevrenin papazı da katılmıştı.

Damadın onlara katılması baba Adlinger'i sevindirmişti, çünkü güçlü kuvvetli damat aynı zamanda tarlada da yardımcı olmaktaydı. Çoğunlukla, yabancıları aralarına almayan

Buchenbach'lılar, Adlinger'in ağırbaşlı damadına dirsek çevirmemişlerdi. Ayrıca damat beş nüfusa varan ailesini de beslemek zorundaydı. Bütün hatası, Wurz'un oğullarının SA'lılarla pek içli dışlı bir dostluğu vardı. Bu olaydan sonra Wurz'un oğulları akıl almak için babalarına danıştılar.

Baba Wurz jandarmaya şikâyet etmelerini söylemişti. Çok geçmeden Adlinger'i tutukladılar. Zaten Wurz'un isteği de Adlinger'in ortalardan kaybolmasıydı. Hiç değilse yeni görevine başlayana kadar. Adlinger'in öfkeli yüzünü bir görsem diye de sabırsızlanmıştı ve nedense bu karşılaşma bir türlü gerçekleşemedi.

Bilinmeyen nedenlerden Adlinger ortalarda bir daha hiç görünmedi. Aşağı Buchenbach'lılar yeni belediye başkanlarından hoşnutsuzluklarını her fırsatta belirttiler. Wurz'un kiliseye gitmesi bile başlı başına sıkıcı bir olaydı. Ama oğulları ve kafadarları onu avutmaya çalıştılar, her yeni işte güçlükler olur, göğüs germesini bilmeli, dediler.

Buchenbach'a tepeden bakıldığında tertemiz, düzenli, kilisesi, tarlaları ve ormanı ile iç açıcı bir görüntü serilir ayaklarınızın altında, içinden geçilirse, aynı etkiyi bırakmayabilir. Daha doğrusu çevreyi dikkatle izleyecek zamanınız olursa, ayrıntılar belirir. Hoş, gene sokakları temizdir, okulun boyası kusursuzdur, ama tarlalarda ineklerin sapana neden koşulduğunu merak edersiniz. Neden yanınızdan geçen çocuk size ürkek bakar? Ne tepeden izlenirken, ne de köyün yolundan geçerken, Belediye Başkanı Wurz'un süt sağma taburesi üzerinde titreyerek oturduğunu göremez, bilemezsiniz ki! Hiçbir ahırda dört inekten fazlası yoktur. İki köy bir araya geldiği halde, topu topu iki at vardır. Bu iki atın biri Wurz'un oğullarınındı, öteki de bir yangın sonrası türlü dalaverelerle bir sahip bulmuştur. Ama köy yolundan rastgele geçen biri bunu göremez ki! Bu sessiz ve temiz köy yoksuldur,

yoksul olan diğer köyler gibi, ilk zamanlar, Hitler ne yapabilir ki, denilmişti. Üzüm bağlarına yaklaşalım diye köyümüzü o yana itemez ya! Wurz da tarlada yardımcı olsun diye bizlere atını veremez. Yıllardır planlanan taksitle traktör alma işinden de ses seda çıkmadı. Köy köy dolaşan panayır eğlence ekibi bile bu köye hiç uğramaz. Pazar kurulma diye bir gelenekleri de yok. Tek değişiklik, kentten otomobil ile film gelmesi. Okulun salonuna perde gerilir ve köylüler Führerlerinin başarılarını izlerler.

Tabure üzerine çökmüş Wurz şunları düşünüyordu: Gelse de bana ne yapabilir ki, Adlinger? Buradakiler onu çoktan unuttular.

Buchenbach'lıları en çok şaşırtan, hazine arazisi olmuştu. Burası zaten hazinenin malı değil miydi? Burasını durup dururken, örnek köy ilan etmenin ne alemi vardı. Uzak köylerden otuz aile getirilip yerleştirildi. Özellikle ellerinden iş gelen, çok çocuklu köylerdi bunlar. Berblingen'den nalbant, Weislerbach'dan bir kundura ustası. Değişik köylerden teker teker böyle aileler seçmişlerdi. Gelecek yıl yeniden toplayacaklardı buraya. Her köyden umutla bir şeyler beklemekteydiler. Bir çeşit piyango idi bu yapılan. Yavaş yavaş Wurz'a karşı olan Adlinger taraftarları Wurz'un, oğullarına SA'ya girmelerine neden izin verdiğini anladılar. Yarışta doğru ata oynamıştı Wurz. Bu hazine köyünde bir hak iddia edecek olanın, Wurz'a dostluk göstermesi gerekirdi. Köy kurulunu dolaşan dosyalar, eninde sonunda Wurz'un odasında dolaba yerleşirdi. Hayır, Adlinger'den yana olmanın bir yararı dokunmayacağı gibi, sakıncalı yönü de vardı. Hem belki de Adlinger ölmüştür. Adlinger'in karısı kocasını tutukladıkları günden beri karalar içinde dolaşmıyor mu? Kim biliyor onun yaşadığını? Adlinger'in karısı, her gün kiliseye doğru yola koyulurken, oğullarına köyün meyhanesine gitmelerini yasaklamıştı.

Dün sabah, radyoda kaçanların adları verilince, herkes Wurz'un haline acıdı. Kimse onun yerinde olmayı istemezdi. Adlinger zamanında yapılı bir erkekti. Köye gelmeyi aklına koyduysa, mutlaka bir silah edinmiştir. Bu, Wurz'un da ona yapmış olduğu gerçekten büyük bir haksızlıktı aslında. İşte onun yüzünden şimdi köy çepeçevre sardılar, SA'cılar, yani Wurz'un oğullarının katıldıkları örgütün üyeleri de Wurz'un evini korumaktaydı. Gene de pek yararı olacak mıydı bakalım? Adlinger buralı bir köylüydü. Kimseye görünmeden dilediği yere gidebilirdi. Birden Wurz'un karşısına dikilir, beynine kurşunu sıkardı. Nöbetçiler dikilmişmiş, olsun. Orman tarafından girerdi köye.

Wurz yerinden sıçradı. Ayaklarını sürüyerek biri yaklaşmıştı. En büyük gelinini tanıdı, Olois'un karısını.

Kadın, "Ne yapıyorsun orada?" diye sordu. "Anne seni arıyor."

Gelin, onun sessizce avludan geçip eve girişini, ahırın kapısından izledi. O ne biçim yürüyüştü? Sanki gizlice gelen kendisiymiş gibi! Dudak büktü. Bu eve gelin geldiğinden beri durmadan şunu yap, bunu yap diye Wurz emrederdi ona. Şimdi ise kaygılar içinde kıvranışı huzur veriyordu geline.

2

Her ne kadar Belloni'nin dosyası onun ölümü ile Westhofen Kampı'nda kapandı ise de, diğer bölümleri ilgilendirdiğinden bazı dosyalar kapanmamıştı. Bu dosyalar, alışılageldiği gibi raflarda çürüyen cinsten değildi. Çürüyecek biri varsa, o Belloni'nin cesedi idi, dosyalarda tazeliklerini koruyacaktı. Kimdi arkasındaki? Kimdi onunla konuşan? Kentte yaşadığı saptanan dost-

ları kimlerdi? Artistlerin lokallerinde birkaç konuşmaya kulak verdikten sonra, çarşamba gecesi Bayan Marelli adı üzerinde duruldu. Bu gece daha sona ermemişti. Belediye Başkanı Wurz süt sağma taburesi üzerinde otururken onlar Bayan Marelli'nin evinin merdivenlerini çıktılar. Kadın yatağında yatmıyordu, lamba ışığında bir cekete payet işlemekte idi. Bir kadın ceketi idi bu, çarşamba akşamı Schumann Tiyatrosu'nda sahneye çıkmış ve perşembe sabahki trenle de turneye gidecekti. Kapıyı açıp da polis tarafından sorguya çekilmek üzere karakola çağırılınca, sanatçının ceketini yetiştirmek zorunda olduğunu söyledi. Sorguya çekilmeyi önemsememişti. Kaç kez karakola çağırıp salmışlardı onu. Ayrıca SS ve SA'dan korkmayan, vicdanı temiz ender kişilerin arasındaydı. Belki de yıllardan beri çeşitli kostümlerle uğraşı sonu, kolay kişilik değiştirme niteliğine de sahip oluşundan, bu tür alıp götürmeleri önemsemezdi. Kese kâğıdına, kalan payetleri koydu, sonra işlemesi bitmemiş ceketin üzerine iliştirdi, bir de yarım bırakış nedenini belirten pusulayı üzerine iğneledi ve hepsini paketledikten sonra sokak kapısının tokmağına astı. Ondan sonra da çok sakin, polislerin arkasından merdivenleri indi. Neden çağırıldığını bile sormamıştı ve birden bir hastanede kendini bulunca, hayret etmekten kendini alamadı.

Komiserlerden biri, "Bu adamı tanıyor musunuz?" diye sordu. Cesedin üzerindeki örtüyü kaldırmıştı. Belloni'nin düzgün, hatta güzel denebilecek yüzü pek hafif değişmişti. Komiserler kadının birden gözyaşları içinde haykırarak ölünün üzerine kapanmasını beklemekteydiler. Nedense bu tür davranışlara hayatta kalanlar zorunlu sanırlar kendilerini. Ama kadın sadece yazık olmuş gibilerden, "Ay!" dedi.

"Demek ki onu tanıdınız?" diye sordu komiser.

"Tabii tanıdım," dedi kadın. "Küçük Belloni."

"Bu adamla son olarak ne zaman karşılaştınız?"

"Dün, hayır, önceki gün öğleden önce. Sabahın o kadar erken saatinde geldiği için şaştım kaldım hatta. Ceketinin bazı yerlerini dikmemi istedi. Buradan geçiyormuş, bir yere gidiyormuş..."

İstemeyerek Belloni'nin ceketine bakındı etrafa. Komiserler dikkatle kadını izlemekteydiler. Her ikisi de kadının gerçeği söylediği kanısında olduklarından, birbirlerine hafifçe başlarını eğerek, işaret ettiler. Kadının konuşmasını beklediklerinden, ikisi de susuyordu.

"Provada mı kazaya uğramış? Burada prova mı yapacaklardı? Anlayamadım. Öğle treni ile Köln'e gideceklerdi."

Komiserler susmaktaydı.

Bayan Marelli, "Köln'de bir anlaşması olduğunu söyledi bana." diye sürdürdü. "Hatta ona, sevgili küçüğüm, eskisi gibi formda mısın, diye sordum. Nasıl olmuş kaza?"

Komiser, "Bayan Marelli," diye birden bağırdı. Bayan Marelli irkilerek baktı ona, ama bakışında korku yoktu. "Bayan Marelli," dedi bu kez olağan bir sesle. "Belloni kendi mesleğinde kazaya uğramadı, kaçarken vuruldu."

"Kaçarken mi? Nereden kaçarken ki?"

"Westhofen Kampı'ndan, Bayan Marelli,"

"Ne zaman? Nasıl? Onu, iki yıl önce tutuklayıp bir kampa atmışlardı, ama oradan çoktan serbest bırakılmıştır..."

"Hep o kampta idi ve oradan kaçmıştı, Bayan Marelli. Yani siz bunu bilmiyor muydunuz?"

Komiserler, kadının, "Hayır," diye cevap verişinden olup bitenlerden habersiz olduğunu artık kesinlikle anlamışlardı.

"Evet, kaçarken dün sizi kandırmış."

"Ah fakirim" dedi kadın.

"Fakir miydi?"

Bu kez Bayan Marelli, "Yoksa varlıklı mıydı?" diye sordu.

"Gevezeliğin sırası değil" dedi komiser. Kadın alnını kırıştırmış, düşünüyordu. "Oturun şuraya, bekleyin bir dakika, şimdi size kahve getiririz, iyi gelir."

"Gerekmez" dedi kadın sakin bir sesle. "Evime gittiğimde içerim kahvemi."

"Belloni'nin ziyareti hakkında bize ayrıntılı açıklamada bulunsanız, Bayan Marelli" dedi komiser. "Ne zaman geldi, sizden istediği neydi? Size ne dediyse, kelimesi kelimesine hatırlamaya çalışın. Yalnız bir dakika, Belloni öldü ama bu sizi çok ağır suçlamaya da götürebilir."

Kadın, "Evladım" diye söze başladı. "Sizler galiba benim yaşımı pek kestiremediniz. Ben altmış beş yaşındayım ve saçlarım da boyalı. Yaşantım boyunca çok ağır çalıştım. Çoğunlukla bizim meslek hakkında herkes bir şeyler söyler ama ağır meslektir. Çok çalıştım ve çalışmaktayım da. Yani beni neyle korkutmak istiyorsunuz?"

Komiser kadının gözlerinin içine bakarak, "Tutuklanmayla, cezaeviyle," dedi. "Kaçmasına yardımcı olduğunuz o arkadaşınızın kırdığı cevizlerden haberiniz var mıydı? Kendi boynunu kendisi kırmasa idi... belki de..." İşaret parmağını ileri uzatarak tabanca işareti yapmıştı komiser.

Bayan Marelli ürperdi. Ama çok geçmeden bu ürperişinin nedeni anlaşıldı. Belloni'nin yattığı yere yaklaştı, ölünün yüzünü örttü. Böyle bir hareketi ilk yapmadığı görülüyordu.

Birden dizleri gevşer gibi oldu, hemen oturdu ve sakin bir sesle, "Bana bir kahve söyler misiniz lütfen?" dedi.

Komiserler telaşlanmışlardı. Onlarca her geçen dakikanın önemi olduğundan, kadını soru yağmuruna tuttular.

"Tam kaçta geldi? Üzerinde ne vardı? Neden gelmişti? Ne istiyordu? Ne demişti? Neyle ödedi sizden aldıklarını? Verdiği para hâlâ üzerinizde mi?"

Evet, aldığı para yanındaki çantasındaydı. Kâğıt paraya baktılar, defterlerine bir şeyler not ettiler.

"Acaba sizden ayrıldıktan sonra başka alışveriş yapmış mıdır?"

"Sanmam," dedi Bayan Marelli. "Başka birine borcu varmış, o parayı da bana bırakmıştı."

"Parayı o kişiye vermediniz ya?"

Bayan Marelli, "Bir ölünün parası üzerine oturacak değilim ya?" diye terslendi.

"Gelip sizden aldılar mı?"

Bayan Marelli, "Aldılar mı?" diye yüksek sesle düşünürken gereğinden fazla konuşmuş olduğunu hissetti birden.

Komiserler bakıştılar.

"Teşekkür ederiz Bayan Marelli," dedi komiser. "Şimdi otomobil ile sizi evinize götüreceğiz. O ara bizler de biraz evin içinde sağa sola bakarız."

Bayan Marelli'nin evinde Georg'un sırtındaki kazağın bulunduğu haberi Westhofen'e vardığında, Overkamp ıslık mı çalsın, şarkı mı söylesin, bilemiyordu. Bu Georg'un gemici ile değiş tokuş yaptığı kadife cekete karşılık aldığı kazak olacaktı. Ah o tarım okulu öğrencisinin yanlış ifadesi olmasaydı, Georg Heisler çoktan enselenmişti. Neydi o sersem çocuğun derdi, ne diye kendi ceketi için, benim değil demişti? İnsan kendi malı olan ceketi hiç tanımaz mı? Bir tatsızlık vardı bu işin içinde. Demek Heisler kendi yaşadığı kente gitmişti gene de! Şimdi sorun, acaba hâlâ kentte miydi? Yoksa uzaklaşmış mıydı? Arama ekipleri sıklaştırıldı. Kentten çıkan tüm yollar, istasyonlar, kavşaklar, köprüler, vapurlar sıkı gözetim altına alındı. Sanki savaş çıkmışçasına, emniyet güçleri noktaları tutmuştu. Duvarlara yapıştırılan ilanlarda kaçakları yakalayanlara beş bin mark ödül vadediliyordu.

O gece Georg'un aklından geçirdiği gibi, kendi vatanı sayılan bu kent, yaşantısı boyunca ilişki kurduğu insanlarıyla, akrabalarıyla, sevgilileriyle, öğretmeni, ustası ve dostlarıyla canlı bir tuzak olmuştu ve tehlike polisin çabasıyla giderek de artmaktaydı.

"Bu ağacı Georg için ayırdılar," dedi Fahrenberg. Ağacın üzerindeki yatay tahtayı diğerlerine oranla biraz daha aşağıya çakmışlardı. Eğilmesi gerekecekti Georg'un.

Fahrenberg, savaş sıralarında çok gençken bir kadınla acele evlendirilmişti. Kendinden yaşlı karısı, yetişkin iki kızı ile Mark Alanı'ndaki eve annesi ve babasının yanına yerleşmişti. Evin alt katında idi tesisatçı dükkânları. Tesisatçı olan ağabeyi savaşta ölmüştü. Fahrenberg aslında hukuk öğrenimi görmek istiyordu. Ama savaş yılları, huzursuz günler, sokaklarda Yahudi dövmeler, ona üniversiteye gitmekten daha çekici gelmiş, şuraya buraya boru döşemekte babasına yardımı yeğlemişti.

Mahallesinde serseri olarak bilinen Fahrenberg, yaşının dolması üzerine hemen asker olup savaşa katıldı. Omzunda apoletler, göğsünde kahramanlık nişanları ile eve izinli döndüğünde, hakkında kötü konuşanlara meydan okurcasına tepeden bakma zevkini tattı. Ve işte o zaman ilk kez güçlü olmanın değerini anlamıştı.

Son üç geceyi uykusuz geçiren Fahrenberg'in gözleri yanıyordu. Ama kazağın bulunuşu, bu uykusuz gecelerdeki dualarının kabul olduğunun işareti değil miydi? Hırsla, yakalanmak Georg Heisler, diye söylendi. Kim bilir kaçıncı kez yineliyordu bunu. Elinden tüm güçlerinin alınmasıydı büyük korkusu.

Her şeyden önce karnımı iyice doyurmalıyım, yoksa yüz metre bile yürüyecek gücü bulamam, diye düşünüyordu Georg. Bulunduğu yerden birkaç dakika ötede bir durak yeri vardı, orada da sandviç alabileceği bir otomat. Birden yüreğine bir şey

saplanır gibi oldu. Sanki bir bıçaktı. Önce düşecek sandı, gözleri kararmıştı. Kampta da birkaç kez böyle olmuştu. Kurtuluş gibi gelmişti o zaman bu sancılar, ama birden geldiği gibi geçivermişti de. Sancı şimdi gelince sinirlendi. Böyle düşünmemişti sonunu. Karşı koyacak, onu öldürmek isteyenlere avazı çıktığı kadar bağıracak, ortalığı ayağa kaldıracaktı. Neye yarayacak ki? Geçmişti, ayağa kalktı. Buruşmuş pardösüsünü silkeledi. Bütün kentte aranmadık delik bırakmazlarken şu çitin arkasında ölüsünü bulsalardı biraz tuhaf olmayacak mıydı?

Ne kadar iç açıcıydı kentin bu saatte görünüşü. Sessiz ve temiz. Sisin arasından sıyrıldı, en tatlı soluk renklerle kendini süsledi. Kaldırımlar bile sabahın tazeliği içindeydi. Sonucu ne olursa olsun, iyi etmişti de kamptan kaçmıştı. Bu sabahı yaşamaya değerdi. Belki Wallau ülkeyi terk etmiştir. Belloni muhakkak sınırı aşmıştır. Hele onun dost çevresi yardımını esirgememiştir. Peki ben neden aradığımı bulamadım? Neyi yanlış yaptım? Caddeler henüz bomboştu. Tiyatronun arkasındaki alanda hayat başlamıştı. Georg kahve ve çorba kokan kafeden içeri girdi ve vitrinin arkasında tabak tabak yemekleri görünce, öylesine açlık duydu, öyle susadı ki, bütün korkularını bir yana bıraktı.

Belloni'nin parasının bir markını kasadaki kıza bozdurdu, fincana kahvesinin dolmasını bekledi.

Kafenin içi oldukça kalabalıktı. İki delikanlı yiyeceklerini tepsiye doldurmuşlar, karşılıklı bir masaya oturmuşlardı. Bir yandan yiyorlar, bir yandan da konuşuyorlardı. Biri birdenbire sustu. Gözleri bir yere takılmıştı. Arkadaşı onun nereye baktığını merak etti ve başını çevirip aynı yere dikti gözlerini. Bu ara Georg karnını doyurmuştu. Çıkarken sağına soluna bakmadı. Oysa onu görünce dehşetle bakakalan delikanlının kolunu sıyırırcasına yanından geçmişti.

"Onu tanır mıydın?" diye sordu biri.

"Ama Fritz," dedi Georg'u ilk gören. "Onu sen de tanırsın. Bir zamanlar tanımıştın."

Fritz ona bakıyordu.

"Bu Georg olacak. Evet, Georg Heisler, kamptan kaçanlardan biri."

Öteki pis pis gülerek arkadaşına baktı ve, "Hay Allah, isteseydin iyi bir para kazanabilirdin."

"Ben mi kazanabilirdim, yoksa sen mi?"

Birden dehşetle birbirlerine bakakaldılar. Bu insanüstü bir bakıştı. Çok akıllı hayvanlarda rastlanan bir bakış.

Kısa bir süre sonra ilkinin gözlerinde bir parıltı belirdi ve aynı anda, "Hayır," dedi. "Ne sen, ne ben böyle bir şey yapabiliriz."

Dostça konuşarak kafeden dışarıya çıktılar.

3

Elli, serbest bırakıldığından bu yana sürekli olarak gece ve gündüz gözetilmekteydi. Kocası hâlâ bu kentte ise, ona geleceğini beklediklerinden tuzaklarını kurmuşlardı. Evinin kapısı bütün gece boyunca gözlendi. Geçen gece bile sinemanın içinde hep göz hapsinde tutulmuştu. Elli'nin güzel başı çevresinde kurulan tuzak, bundan daha sağlam olamazdı. Ama "En sağlam tuzağın ağlarında delikler vardır" denir bir atasözünde. Sinemada ara verildiğinde yanında oturan gençle konuştuğu, sinemaya giderken ve sinemada pek çok tanıdığa rastladığı, sonunda bir genç tarafından evine kadar getirildiği saptanmıştı. Sonunda evine kadar yan yana yürüdüğü erkeğin, ev sahibesinin oğlu olduğu anlaşılmıştı.

Marnet'ler, o sabah Franz'ın pazar yerine elmaları taşımayı teklif etmesine şaşmadılar değil. Bu son zamanlardaki davra-

nışlarına oranla, büyük bir aşama sayılırdı. Elmaların arabaya yüklenmesine, pazar yerinde indirilmesine bile Franz'ın yardım etmesi, hayretle birbirlerine bakışmalarına yol açtı. Daha güneş doğmadan onlarla engebeli yollara koyulmadan, Anna, "Acele etme, kahveni içmene vakit var" demişti.

O gece istiflenmiş elmaların bulunduğu odasında Franz, bütün gece, Georg'un yerinde olsaydım, kime başvururdum, diye düşünmüştü. Polis nasıl dosyalar karıştırıp Georg'un uğrama olasılığı üzerinde durup, tuzağının ağlarını sıkıştırmakta ise, Franz da kendi düşüncesine göre bir ağ kurmuş, düşündükçe anılarındaki kişiler biçimlere girmiş, Georg'un kimlerle dostluk kurmuş olduğunu anımsamış ve ağın çevresi iyiden iyiye daralmıştı. Bu kişilerden bazılarının adları dosyalarda olamazdı. Bunları bulup çıkartmak için ayrı tür bilgi gerekliydi. Çoğunun kimliği hakkında polisin bilgisi vardı tabii. Sakın Georg boş bulunup Brand'ı aramaya gitmesin, diye düşündü Franz. Schumacher'i de aramamalı! Schumacher onu ele bile verir! Peki kime gidebilir? Elli ile araları açıldığında parkta bir bankta yakaladığı şişman kasiyer kıza mı? Arada sırada uğradığı öğretmeni Stegreif'a mı? Okul ve futbol takımı arkadaşı küçük Röder'e mi? Kendi erkek kardeşlerine mi? Güvenilmez gençlerdir onlar, ayrıca izlenmektelerdir.

Şişman Auguste arabadan elmaların indirilmesinde Franz'a yardım etti. Bayan Marnet elma sandıklarını düzenli dizdi, müşterinin satın almadan önce tatması için birkaç elma dilimleyip sandığın üzerine sıraladı.

Elli gerçekten gelecekse, şimdi gelmeli, diye düşündü Franz. Kalabalığın arasında bazılarını ona benzetiyordu. Ve sonunda onun küçük yüzünü görür gibi oldu. Yorgunluktan rengi uçmuş, yüzünü. Tepeleme dolu sepetlerin arkasında bu yüz yok oldu. Acaba benzettim mi diye endişelenirken, Elli'nin kendilerine doğru yaklaştığını gördü.

Franz'ı sadece hafifçe kaşlarını kaldırarak selamladı. Franz, elinde olmadan, önerilerime nasıl da uyum gösteriyor diye hayret etti. Elma satın alacakmış gibi davranıyordu. Franz'a arkasını dönmüştü. Tadına bakmak için dilinmiş elmalardan yedi. Elli bu buluşmaya içtenlikle katıldığından, rolünü pek de güzel oynamaktaydı. Sürekli olarak gözetilmekte olduğunun bilincindeydi de.

Elli'nin gördüğünü sandıkları bıyıklı gencin yerini şişman bir kadın almıştı. Dış görünüşünden hasta bakıcı olduğu sanılan kadın tek başına gözetlemiyordu Elli'yi. Bıyıklı genç arka planda nöbeti almıştı. Şu anda bir pastanede oturmaktaydı. Elli gözetilmekte olduğunu kesin olarak bilmek için sabah evinden çıkınca arkasına bakmıştı. Böyle sıkı sıkıya gözetim altında tutulduğuna, babası veya Franz gibi yüzde yüz emin değildi. Sevindirici olan, henüz Franz'ın varlığından gözetleyicilerin habersiz olduğu idi. Elli, Franz ile hiç konuşmadı. Franz yalnız Bayan Marnet'e, "İşten çıkınca ben buraya uğrar, sepeti bayanın evine bırakırım," demişti. Yalnız Elli uzaklaştıktan sonra Auguste arkasından dudağını bükerek bakmış ve, "Hafta arası bu kadar özenli giyindiğine göre, pazar günleri kimbilir neler giyiyordur" dedi. "Ama o kadar sıska ki, fazla kumaşa ihtiyacı olmuyordur."

"Herkesin de Sophie Marnet gibi kalçaları olmaz ya..." diyerek Franz duygularını gizlemeye çalıştı.

Georg, tiyatronun önündeki durakta 23 numaralı tramvayı bekledi. Bir an önce kentten çıkmalıydı. Kendini güvenli hissettiği Belloni'nin paltosu içinde ateşe düşmüş gibiydi artık. Çıkarsa mıydı? Şuradaki bankın altına mı tıkıştırsaydı? Escherheim'dan iki saat uzaklıkta bir köy olacaktı. Bir zamanlar depoya kadar gider, oradan Escherheim yoluna sapardık. Neydi o köyün adı? Savaş zamanı sömestr tatilimi geçirdiğim bir aile olacak orada, sonra da onları ziyarete gitmiştim. Neydi onların adı? Hay Allah,

neydi köyün adı? O ailenin adı neydi peki? Ben de her şeyi unutmuşum! Adı aklıma gelmeyen o köye gitmeliyim. Orada soluk alıp dinleneceğim. O tanıdığım aile yaşlıdır, hiçbir şeyden haberleri yoktur. Neydi o yaşlı ailenin adı? Dinlenmem gerek benim. Hay Allah, gelmiyor adları aklıma.

Tramvaya bindi. Ama depoya kadar gitmeyecekti. Son istasyonlar sürekli gözaltındadır. Unutulmuş olan bir gazeteye uzandı, arkasında yüzünü örtmek için açtı. Gözleri satırlara, resimlere takıldı.

Elektrik cereyanı verilmiş dikenli tel örgüler, makineli tüfekli nöbetçiler, hiçbir şey dışarıda olup bitenleri Westhofen Kampı'na sızdırmaya engel olamazdı. Westhofen Kampı'na atılmış olan kişiler, uzaklarda olup bitenleri algılarlar. Doğa kuralı veya kendine özgü bir kan dolaşımı bu garip kişilerin dış ülkelerdeki odak noktaları ile bağlantılarına etkendir. Bu nedenle Georg, kaçışından sonraki dördüncü sabah eline aldığı bu gazetede, İspanya'daki iç savaş ve Japon ordularının Çin'e girişi hakkındaki yazıları hemen bulup okudu. Okuduğu haberlere fazla şaşmadan, 'demek durum böyle' dedi içinden. Her zaman yüreğini ağzına getiren bu haberlerin üzerinde fazla durmadı bu kez. Onun için soluk aldığı an önemliydi artık. Gazetenin sayfasını çevirince, yan yana basılmış üç resme gözü takıldı. Bu resimlerin sahibi yüreğini burkacak kadar yakındı ona. Hemen başka tarafa baktı, ama üç resim sürekli olarak gözünün önündeydi. Füllgrabe, Adlinger ve kendisi. Gazeteyi acele katladı, iyice küçülttü ve cebine soktu, sağına soluna baktı. Yanında durduğunu o fark ettiği yaşlı bir adam ona bakıyordu, hem de dikkatle. Georg birden tramvaydan atladı.

Binmeyeceğim tramvaya, dedi kendi kendine. Orada kıstırılmış gibisin. Yürüyerek gitmeliyim. Birden gene kalbinde bir sıkışma duydu. Çabuk geçti bu kez. Nedense hiç korkusuz, hiç

umutsuz yürüyordu. Ne oluyordu kafasının içinde? O köyün adını hatırlamazsam mahvoldum demektir. Belki de köyün adı aklıma gelirse gerçekten mahvolurum. O köyün adı polislerin aklına belki de benden önce gelmiştir ve orasını sarsmışlardır bile! Müzenin önünden geçip Eschenheimer Kulesi'ne varınca, karşıdan karşıya geçti. Birden adımlarını sıklaştırmıştı. İzlendiğini sanmıştı nedense. Tek bir düşünce kaplamıştı belleğini; peşimdeler! Ne garip, korkmuyordu. Tersine, rahatlamıştı. Düşmanın eli her an değebilirdi ensesine. Ensesinin derisi onu izleyen gözleri görüyor gibiydi. Birkaç adım koştu, sonra birden durdu, arkasını dönmemek için kendini zorladı. O ne? Kule önündeki durakta bekleşen kalabalığın arasından bir erkek sıyrıldı, Georg'a yaklaşıyordu. Yüz yüze gelince birbirlerine sırıtarak baktılar, el sıkıştılar. Bu adam Füllgrabe idi, yedi kaçağın beşincisi. Vitrin bebeği gibi tepeden tırnağa şık giyinmişti. Bununla kıyaslanmayacak kadar külüstür bir balta idi Belloni'ninki. Peki Füllgrabe kente gitmem diye ant içmemiş miydi? Allah bilirdi gene de neden geldiğini... Zaten her zaman kaçamak yapacak bir kapıyı aralık bırakanlardandı o. Yüz yüze duruyorlardı. Bir süre sonra Georg. "Parka girelim" dedi.

Yeşilliklerin arasındaki banka oturdular. Güneş vurdu üzerlerine. Füllgrabe ayakkabısının ucu ile yerdeki çakılları iteledi. Ayakkabıları da giysileri kadar seçkindi. Bu kadar kısa bir süre içinde bütün bunları nereden buldu acaba?

Füllgrabe, "Şimdi nereye gidecektim, biliyor musunuz?" diye sordu.

"Nereye?"

"Mainz Caddesi'ne."

"Neden?" diye sordu Georg. Bu ara Füllgrabe'nin paltosuna değmemek için, Belloni'nin paltosunu çekip, iyice sarılmıştı.

"Mainz Caddesi'nde neyin olduğunu unuttun mu?"

Georg yorgun bir sesle, "Orada ne olacak ki" diye sordu.

"Gestapo" diye karşılık verdi Füllgrabe. Georg sustu. Bu garip isteğin nedenini açıklamasını bekliyordu. Füllgrabe anlatmaya başladı: "Georg, Westhofen'de olup bitenlerden senin haberin var mı? Hepsini enselediklerini biliyor muydun? Bir sen, bir ben, bir de Adllinger'i yakalayamadılar."

Georg bir süre önüne baktıktan sonra, "Bileceğim de ne olacak?" Bankın üzerinde biraz daha öteye kaydı.

"Sen gazete okumamışsın" dedi Füllgrabe.

"Okudum, işte" diyerek cebindeki gazeteyi işaret etti Georg.

"İyi ya, kimi aradıklarını da görmüşsündür."

"Gördüm, seni, beni, bir de büyükbabayı. Ama o kalp sektesinden ölmüş, bir çukurun içine çoktan yuvarlanmıştır. Fazla yaşayacağa benzemiyordu. Demek ki geriye bir sen bir de ben kaldık."

Füllgrabe başını eğdi, alnını Georg'un omzuna dokundurdu. "Aranacak başka biri olsaydı, onun da adını verirlerdi, hayır, hayır, ötekileri yakaladılar. Wallau'yu, Peizer'i, sonra... Neydi adı... Tamam Belloni'yi de. Beutler'in feryadını ben zaten başta duymuştum, en önce onun hakkından geldiler."

"Ben de duymuştum" diyecekken vazgeçti Georg. Füllgrabe'nin dedikleri doğruydu, insanın içini burkacak kadar gerçekti.

"Hayır!" diye birden bağırdı Georg.

"Sus" dedi Füllgrabe.

"Hayır, dediklerin doğru değil" diye direndi Georg. "Onlar Wallau'yu yakalayamazlar. O öyle kolay enselenecek insan değildir."

Füllgrabe güldü. "Öyleyse kampta ne işi vardı? Ah sevgili dostum, bizler birer çılgınız ve içimizde en çılgınımız da Wallau idi" dedikten sonra, ayrı bir tonda, "Bu iş burada biter" diye ekledi.

"Hangi iş?"

"Çılgınlıklarımız. Ben kendi hesabıma konuşuyorum. Gidip teslim olacağım."

"Teslim mi olacaksın?" Georg dehşet içinde kalmıştı.

"Teslim olacağım" diye yineledi Füllgrabe. "Mainz Caddesi'ne gideceğim. Vazgeçtim, vazgeçtiğimi de kabul ediyorum. Gölgemden korkarak yaşayamam. Beş dakika bile dayanacak gücüm kalmadı. Sen de dayanamayacaksın, Georg. Seni de yakalayacaklar. Başa çıkamazsın onlarla." Çok sakin konuşuyordu, giderek de sakinleşmekteydi. Ne kadar tekdüzeydi sesinin tonu. "Tek çıkar yol bu, Georg" diye sürdürdü. "Sınırı aşman olanak dışı. Bütün dünya sana karşı, ikimizin hâlâ serbest dolaşması bile bir mucize. Bu mucizeye biz kendiliğimizden son verelim. Onlar bizi kıstırmadan, onlara bu onuru vermeden. Fahrenberg'in yakaladıklarına neler yaptığını düşünmüyor musun? Zillich'i hatırlasana! Bunsen'i hatırlasana!"

Georg dehşet içinde kalmıştı. Bu duygusunu bastıracak gücü bulamadı kendinde, âdeta bütün kasları uyuşmuştu. Füllgrabe sinekkaydı traş olmuştu, saçlarını taramıştı, berber kokuyordu. Bu adam gerçekten Füllgrabe miydi?

"Unutmamışsındır" diye o uyuşturucu sesiyle sürdürdü. "Kaçacak diye ihbar edilen Körber'e neler yaptığını da unutmamışsındır. Oysa adamcağızın kaçmaya filan niyeti bile yokmuş. Bizse kaçtık da."

Georg titremeye başladı. Füllgrabe bir süre onun titremesini izledi ve "Bana inan, Georg" dedi. "Şimdi oraya gidiyorum. Gideceğim. En doğrusu bu. Sen de benimle geleceksin. Dedim ya, sana rastladığımda oraya gitmek üzereydim. Bu ara seni görmem Allah'ın işi... muhakkak." İki kez başını salladı ve, "Muhakkak" diye yineledi.

Georg birden dikleşti ve "Sen aklını kaçırmışsın," dedi.

"Hangimiz aklını kaçırmış hangimiz kaçırmamış, göreceğiz" diye karşılık verdi Füllgrabe. Sesinde hırçınlık sezinleniyordu. Oysa kampın içinde güvenilir, sakin, serinkanlı bir arkadaş olarak tanınmıştı. Sesini yükselttiğini duyan olmamıştı. "Artakalan aklını başına topla kardeşim" diye ısrar etti Füllgrabe. "Şöyle bir çevrene bak. Sandığından çok daha kısa bir süre içinde perişan olacaksın, mahvolacaksın. Benimle gelmezsen, felaket olur halin, inan bana, gel benimle."

"Sen aklını kaçırmışsın" diye yineledi Georg. "Ayağınla tıpış tıpış teslim olmaya gittiğinde, katıla katıla gülüp seninle alay edecekler. Tabii alay edecekler, ne sanıyordun?"

"Varsın alay etsinler. Beynime kurşun sıkacaklarına, alay etsinler. Vız gelir. Ben yaşamak istiyorum. Söyle, başka bir yol biliyor musun? Bugün atlatsan, yarın atlatamazsın. Kimse de bizler için kellesini koltuğunun altına almaz. Gel, haydi sen gel benimle. Bu yapılabilecek en, ama en akıllıca iş. Tek kurtuluş çaremiz. Gel, Georg."

Georg gene, "Sen aklını kaçırmışsın" dedi.

Bankın üzerinde ikisi yalnız oturmaktaydı. Şimdi kenara dadıya benzeyen bir kadın ilişti. Bir eliyle de önündeki çocuk arabasını sallıyordu. İçi dantelalı yastıklarla dolu kocaman bir çocuk arabasıydı bu. Bütün bu gösterişli öteberinin arasında minicik bir bebek uyumaktaydı. Dadı, bebeğin yüzü gölgeye gelir biçimde arabayı yerleştirdikten sonra, çantasından el işini çıkardı. O ara bankta oturan bu iki erkeğe kısaca baktı. Ne yaşlı ne genç ne güzel ne de çirkindi bu kadın. Füllgrabe hafifçe gülümseyerek karşılık verdi. Kadın bunun çok zorlama bir gülümseme olup olmadığını anladı mı bilinmez. Füllgrabe, "Gel" diyerek Georg'un kolundan çekti, ama Georg yerinden kalkmadı direndi. Füllgrabe ona doğru eğildi ve alçak sesle, "Öğüt dinlemeyene, yardım da edilmez" dedi. "Hoşça kal Georg!"

"Dur, bir dakika" dedi Georg. Füllgrabe bütün iyi niyeti ile gene banka, arkadaşının yanına oturdu.

"Yapma böyle bir şey, delilik" dedi Georg. "İnsan kendi ayağı ile kendisi için kurulan tuzağa düşer mi? Ama sen yenilgiyi kabul ediyorsun. Ayrıca güvenme onlara. Bugüne dek bize hiç acıdılar mı? Aklınca büyük bir jest yapmak niyetindesin, ama onlar jesten mestten anlamazlar. Yapma Füllgrabe, yapma!"

Füllgrabe Georg'a iyice sokulmuştu. Çok değişik, çok üzgün bir sesle:

"Sevgili kardeşim, gel benimle, gel Georg! Sen her zaman akıllı bir insandın. Ne olursun gel benimle. Ayrıca oraya tek başına gitmek de istemiyorum, çok zor şey bu." Georg, ağzının içine bakıyordu. Seyrek dişlerin arasından dökülen kelimeleri görüyordu adeta. Seyrek olduklarından ne kadar iri görünüyordu dişler! Bir kuru kafanın dişleri gibi. Senin de hesabın tamam, dedi Georg içinden. Aklını kaçırmışsın arkadaş. Füllgrabe'nın artık çekip gitmesini, onu tek başına, yalnız bırakmasını arzuluyordu. Anlaşılan Füllgrabe de içinden Georg'un yanından ayrılıp, tek başına kalmanın özlemini çekmiş olacak ki, gerçeği o an görmüş gibi yerinden kalktı, hayretle Georg'un yüzüne bir kez daha baktı ve acele adımlarla oradan uzaklaştı. Öylesine birdenbire yok olmuştu ki, Georg bu karşılaşmayı acaba düşümde mi gördüm, diye sormaktan alamadı kendini. Ve ikinci şaşkınlığı, her yanını önüne geçilmez bir korkunun sarması oldu. Kamptan kaçtığı ilk dakikalarda çalılara tutunmuş, nöbetçilerin silah seslerini dinlerken de aynı soluk kesici korkuya kapılmıştı. Başındaki saçları bir anda ak pak eden korkunç bir duygu. O sırada canavar düdükleri öterken üzerinde tutuklu giysileri vardı. Şimdiyse daha da beterdi durumu... Ölüm yanı başına sokulmuştu. Ensesinde değil, her yanındaydı. Kaçamazdı. Gözle görünebilecek kaçlar gerçekten duyuyordu ölüm korkusunu. Şu çiçeklerin arasından, şu çocuk

arabasının yanı başından başını uzatacakmış gibi. Kriz geldiği gibi birdenbire yok oldu. Georg alnındaki teri sildi. Atlatmıştı. Ne garip bir krizdi bu, fiziksel bir acı çekmişti. Ne oldu birden bana? Bana canımı sıkacak bir şey mi söylediler? Wallau, seni yakaladıkları gerçek mi? Şimdi neler yapıyorlar sana Wallau?

Sakin ol Georg. Başka yerde sanki bizlere değer mi verecekler? Elinde olsaydı da İspanya'ya gidebilseydin, orada sana beklediğin değeri mi vereceklerdi? İyi ama Wallau, ben şu anda İspanya'da değilim, hatta Westhofen Kampı'nda bile değilim. Çok yalnızım Wallau. Hiç bu kadar yalnız kalmamıştım. Sakin ol Georg. Senin çok dostların vardır. Belki şu an şuraya buraya dağılmışlardır, ama zararı yok. Ölüsüyle, dirisiyle senin pek çok dostun olmalı Georg.

Çiçek tarhının arkasında, yeşil çimenlerin, kahverengi ve soluk yeşil fundaların arkasında, bir çocuk bahçesinde, belki de bu bahçe içinde belli belirsiz bir salıncak gidip geliyor, gidip geliyordu. Georg, düşüncelerimi yeni baştan sıralamalıyım, diye düşündü. Her şeyden önce kentten çıkacağım. Yoksa çıkmasam mı? Çıkmamın ne yararı olabilir? O köyün adı? Buldum, Botzenbach idi. Peki oradakilerin adı, tamam, onu da buldum: Schmitthammer! Emin misin? Yo, emin değilim. Diyelim ki, buldum onları, peki sonrası? Nasıl devam edeceğim? Bilen birinin yardımı olmadan sınırı geçemem ki! Yüz kez yakalarlar beni. Param da suyunu çekti. Şimdiye kadar şansım vardı, sağdan soldan buldum. Böyle sürüp gidemeyeceği açık. Kentte tanıdıklarım var. Evet, kız beni evine almadı. Almazsa almasın, bence hiçbir anlamı yok! Annem var, kardeşlerim var, ama olanak dışı. Hepsi gözetleniyordur. Beni kampta ziyarete gelen Elli? Hayır, hayır. Aldığı soluğa bile dikkat ediyordur. Bir ara kampta beraber olduğumuz Werner? O da gözaltındadır. Dışarı çıktığı vakit Werner'e yardım eden Rahip Seitz? Olmaz, onu bile izliyorlardır. Başka

kim var arkadaşlardan? Tutuklanmadan, ölüme hüküm giymeden önce, yüzde yüz güvenebileceği ne kadar çok dostu vardı oysa! Örneğin Franz. Ama Franz buradan çok uzaklarda diye düşündü. Şimdi onu düşünmenin sırası değil, zaman kaybı. Hiç değilse tam anlamıyla güvenebileceği birini bilmek, güç katıyordu yüreğine. Evet, tam aradığı kişiydi Franz. Peki ötekiler? Teker teker her birini belleğinden geçirdi. Kimi şu ara işinin başında, kimi sofrada yemekte... İçlerinden dördünü işe yarar diye kafasının içinde sınıflandırdı. Evet, bu dördüne de güvenebilir, geceyi yanlarında geçirebilirdi. Peki onlara nasıl ulaşacaktı? Birden her bir dördünün evinin önünde nöbetçilerin durduğunu görür gibi oldu. Hayır, onlara gidemem, biri aracılık yapıp onlarla haberleşmemi sağlamalı. Bu öyle biri olmalı ki, ne polis kuşkulanmalı ne de benimle bir ilişkisi olmalı, ama gene de benim için her fedakârlığı yapmalı. Yeniden bu dördünü kafasının içinde elekten geçirdi. Kendini bu kalabalık kentte ne de yalnız hissediyordu. Sanki o ana baba evladı değildi, sanki kardeşleri ile birlikte büyümemiş, başka çocuklarla hiç oynamamış, arkadaşlarıyla birlikte savaşmamıştı. Gözlerinin önünden çeşit çeşit yüzler gelip geçiyordu. Anılarından çıkarıp bulduğu bu yaşlı ve genç yüzleri incelerken yorgunluğunu fark etti. Ölesiye bitkindi. Ve birden içlerinden birinin yüzü belirginleşti, belleği aydınlandı. Çilli bir yüzdü bu. Ne gençti ne de yaşlı. Gerçekten de Paul Röder çok kısa boylu olduğundan, okul sıralarında bile oğlan çocuk görüntüsüne sahip olamamıştı. On iki yaşlarındayken futbola birlikte başlamışlardı. Pek sıkı fıkı arkadaştılar. Yıllar geçip de Georg ayrı inançlara kendini kaptırana kadar. Evet, ayrı arkadaşlar, ayrı bir düzen, Georg'un hayat yönünü çizene kadar... Franz ile birlikte geçen o yıl içinde Paul Röder'i düşündükçe Georg, suçluluk duygusu ile tedirginleşmişti. Röder'in anlayamayacağı düşüncelere gönülden bağlandığı için arada neden utandığını açıklayamamıştı Franz'a.

Çoğu zaman kafasının içindekilerden arınmak, eski çocuk düşüncelerine sahip olmak ve Paul Röder düzeyinde biri olmak özlemini çekmişti. Anıların keşmekeş yumağı içinden düzgün bir iplik çekip çıkardı Georg. Saat dörtte Bockenheim'a gideceğim. Röder'lere gideceğim.

4

Öğle vakti. Karayolunun bu yamacında koyunlarını otlatan Çoban Ernest'in sıkıntısı pek yoktu. Buralarda koyunlar sereserpe otluyorlardı. Marnet'lerle, Mangold'ların çiftlikleri, karayolunun arkasına düşüyordu. Messer'lerin tarlaları yola kadar uzanırdı. Tarlaların bir ucu da yukardaki ormanla sınırlanmaktaydı. Ormandan sonra, arka sırtta da Messer'lerin arazileri varmış. Messer'lerin mutfağından lahana kokusu geliyordu. Eugenie kendi getirdi yemek çanağını. Ernst kapağı kaldırdı ve ikisi birden baktılar içine: Çoban Ernst ile Eugenie. Köpek Nelli de kuyruğunu sallayarak yanlarına sokuldu. Çoban, köpeğine, "Mercimek çorbasının lahana kokması ne tuhaf değil mi?" diye sorunca, Eugenie dönüp ona baktı. Messer'lerin akrabası olan Eugenie, aynı zamanda evi çekip çeviriyordu. "Bizde hiçbir şey atılmaz" dedi.

"O atılmayanları Nelli ile bana mı getirdin?"

Eugenie, "Benimle aranı açmasan daha iyi olmaz mı, Ernest?" diye çıkıştı. "Bizim evimizde iki türlü yemek pişer. Yedikten sonra kabı mutfağın penceresine bırak." Dolgun kalçalarını oynatarak uzaklaştı. Pek genç sayılmazdı ama uyumlu bir yürüyüşü vardı, Ernest'in duyduğuna göre gençliğinde saçları, bir karganın tüyleri gibi simsiyah ve parlakmış. Keşke Patron

Messer zamanında Eugenie ile evlenseymiş. Messer'in karısı ölünce, akrabası olan Eugenie'yi yanına çağırmıştı. Söylentilere göre Eugenie'nin bir Fransız'dan piç bir oğlu varmış. Şimdi Kronberg'de okula gidiyormuş bu çocuk. Eugenie'yi evinden kovan annesi ile babası hayatta değillermiş artık. Ölmüşler. Fransız'ın bütün bu olanlardan haberi bile yokmuş. Ama artık kimse bu eski hikâyeleri deşmiyor. Eugenie de buna alışmış anlaşılan. Soluk yüzü hâlâ güzel. İşgal edilen ülkelerde olur böyle şeyler. Kaç yıl geçti üzerinden? İhtiyar, şişman Messer için ihtiyarlığında Eugenie gibi birini yanında bilmek büyük bir mutluluk. Daha doğrusu hak etmediği bir mutluluk.

Çoban Ernst, gerçekten Messer'lerde sadece iki türlü yemek mi pişiyor, yoksa bana cevap vermek için mi öyle söyledi, diye düşündü.

Franz, birden kendini çok yorgun hissetti. Gene de hiçbir engel çıkmadan Elli ile bu akşam baş başa konuşacağından emindi. Birkaç saat sonra Elli'yi göreceğini düşününce, yaşantısının düşlerinden tasarladığı gibi olmasını diledi. Georg'a yardım sağlamak için buluşmayacağının bilincindeydi Franz. Sanki bu elmaları Elli'ye tuzağın ağlarından sıyrılmak için götürmüyordu da... Neler neler düşlemiyordu ki: Bu iki sepet elma Elli ile birlikte geçirecekleri ilk kışın nevalesi olacaktı. Düşlediği yaşantıya kavuşmayacak mıydı? Bir gölge olarak mı kalacaktı hep? Herkese uygun görülen mutluluktan o da payını istiyordu. Yoksa ben sevdiğim kadınla birlikte hayatımı yaşamayı hak etmiyor muyum? Franz şimdi karısına, gel ocakta elmaları kızartalım, diyecek. Kasımda kararlaştırmışlardı evlenmeyi. Grieheim'daki evin iki odasını temizleyeceklerdi. Bütün gün iş başında terledikten sonra akşamları evde bekleyen bir kadına dönmek başkaydı. Tertemiz, sıcacık evine girince, günün sıkıntılarını üzerinden atıverecekti. Elli'yle bayram günleri Hitler'in bayrağını pencerelerine gülerek

asacaklardı. Elli ile birlikte oldukça birçok şeye katlanmak kolaylaşırdı. Pazarları firma sürdükleri kızartma, Noel ağacı, geceleri birbirine sokularak uyuma... Bir oğulları olacaktı. Sevineceklerdi. Artık bundan böyle çocuğu düşünerek para biriktireceklerdi. Yeni ücretlerden pek yakınıcı değildi. Ama gene de parça başı hesaplaşma önerisini yönetime vermişlerdi. Ne garip, yıllar geçtikçe insanın içindeki alev de sönüyor. Homurdanma, Franz, diyecekti Elli. Başımız belaya girsin istemiyorum, hele bundan sonra. Çünkü ikinci çocukları dünyaya gelecekti. Bu ara Franz ustabaşılığa yükselecekti. Elli'nin babasından evlenirken aldıkları parayı da ödeyebilecekti artık. Ah şu Elli'nin gebe kalma korkusu olmasa. Kafa kafaya verip çocuk zamlarının iyi taraflarını hesaplayacaklardı. İşletmenin gemi gezintisine o yıl katılmak istiyorlardı. En büyük çocuğa annesi bakacak, küçüğü de Elli'nin kız kardeşine bırakacaklardı. Elli hâlâ güzel, hâlâ taze. Bu akşam eve döndüğümde Elli benim için güzel bir yemek hazırlamış olsa, diye düşündü.

3 numaralı tramvayın sahanlığında gidiyordu Georg. Acaba yürüyerek gitse miydim, diye düşündü. Ama kentin en dış mahallesine kadar da bu güçsüz bacakları ile nasıl yürürdü? Daha nelere göğüs gereceğini bilemediğinden kendini harcamanın anlamsızlığını biliyordu. En büyük üzüntüsü Wallau'nun sesini duyamaması idi. Durmadan belleğini zorluyor, o sevdiği sıcak sese kulak veriyordu. Boşuna! Tramvay hızla ilerliyordu. Georg, güpegündüz kentin içinde dolaşabilmesine şaşmaktan kendini alamıyordu. Yoksa bu kendisi değil miydi? Mutlaka izlenmekteydi. Yoksa Füllgrabe'ye nasıl rastlayabilirdi? Füllgrabe'yi ökse olarak dolaştırıyorlardı, kesindi bu. Füllgrabe'nin bakışları, yalvarmaları, vermiş olduğu karar? Ancak aklını kaçırmış biri böyle davranabilirdi. Peki, neden beni orada enselemediler? Çok basit. Nereye gideceğimi merak ettiklerinden. Kiminle bağlantı kura-

cağımı saptayacaklar da ondan. Gene beni izleyen kim diye sağına soluna bakınmaya başladı. Şu gözlüklü, sakallı mı? Öğretmen kılıklı herif mi? Yoksa şu mavi tulumlu genç mi? Bir deste fidanı kucağında tutan şu ihtiyar mı?

Son saniyelerde kentin gürültüsü marş müziğine dönüşür gibi olmuştu. Çok çabuk yaklaşmakta idi bu tempo. Bütün evren sanki bu tempoya ayak uyduruyordu. Pencereler ardına kadar açıldı, avlulardan çocuklar caddeye koştular, bir anda caddenin iki yanı insanlarla doldu ve vatman frene bastı.

Caddenin öteki ucundan sevinçli bağrışmalar yükseliyordu. Bir hafta önce 66. Piyade Tümeni yeni kışlasına taşınmış ve arada bando mızıka ile caddelerden geçerek bunu kutlamaktaydı. Davullar, kornalar, bando şefinin elinde çevirdiği değnek... Kucağında ağaç fidelerini tutan ihtiyar yerinde doğruldu, marşın temposu ile pos bıyıkları inip kalkıyordu. Gözleri ışıldayarak toplu halde yürüyen genç erlere baktı. Acaba bir oğlu mu vardı aralarında? Nedir bu kişilerin gözlerini yaşartan? Nedir bu gençlere uyup, marşın temposu ile yanları sıra yürüten? Nedir bu savaşı kaybettiğimiz halde askerlerimizle gururlanmamız? Kızların kırıtmaları, kadınların duygulanmaları? Nedir bu? Ceplerindeki her bir kuruş için pazarlık yapan kadınlarımız, bu marşın temposuna kendilerini kaptırdıklarında, savaşa katılmaları için seve seve oğullarını vermeleri nedendir? Nasıl olmaktadır?

Georg, tramvayın durmasından yararlanarak kalabalığın arasına karıştı. Bockenheim'a kadar yürüdü. Paul, Brunnen Sokağı 12'de otururdu. Onca yediği yumruk ve tekme kafasından silememişti bu adresi. Karısının adını bile anımsıyordu: Liesel, genç kızlık soyadı Enders.

Yolun sonunu, korkmadan, arkasına bakmadan emin adımlarla almıştı. Sokağa sapmadan önceki köşe başında bir dükkânın önünde durdu ve vitrin camından izlenip izlenmediğini kolladı.

Birden karşısındaki aynada kendini gördü. Kim bu soluk yüzlü, yorgun bakışlı insan, diye bir an düşündü. Hele sırtındaki bej rengindeki yabancı bir pardösü ile yadırgamıştı kendini. Ya başındaki sert fötr şapka? Röder'lere gitsem mi, diye sordu kendine. İzlenmediğimden nasıl emin olabilirim? Paul Röder'in başı neden durup dururken benim yüzümden belaya girsin? Ben az önce bankta oturmuş ne yapıyordum?

5

Üçüncü katta Röder'in adı küçük karton parçası üzerine özenle yazılıp yapıştırılmıştı. Georg, sırtını duvara dayadı ve gözlerini karta dikti. Sanki yazının içinden masmavi gözleri ve çilli suratı ile Paul Röder ona bakıyordu. Kolları ve bacakları kısaydı, ama iyi bir insandı, iyi yürekliydi. Küçük yazıya bakıyordu. Merdiveni çıkarken kulağına çalınan gürültülerin Röder'lerin dairesinden geldiğini anladı. Bir oyuncağın yere düşerken çıkardığı gürültü ve bir çocuğun, "Kalkıyor, binelim!" diye bağırması... Bir yandan da dikiş makinesi sesi ve bunlara karışan bir kadının şarkısı... Georg, bu şarkının radyodan geldiğini sandı önce, ama şarkının tiz yerindeki ses çatlamasından, Paul'un karısı olduğunu anladı. Bir zamanlar Liesel genç kızlığında, kilise korosunda şarkı söylerdi.

Merdiven başında dururken o günler gözlerinin önünde canlanıvermişti: Paul o yıllarda Liesel'i gözüne kestirdiğinden, Georg'u da, övgülerle sözünü ettiği bu genç kızı görmesi için kaç kez kiliseye sürüklemişti. Gülümsedi. Franz'la arkadaşlık kurduktan ve yepyeni maçlara bağlandıktan sonra uzaklaşmıştı. Franz'ın yolunda gitmek demek, bu tür basit zevklerden uzaklaşmak, başka türlü giyinmek, evinin duvarlarına başka resimler asmak demekti. Paul'un hâlâ bu tombul kız peşinde koşmasına

da bir anlam veremezdi Georg. Neydi evlendikten sonra şuraya buraya koydukları süsler? Nedendi koltuk kanepe alabilmek için bir yıl para biriktirmek? Georg'un canı sıkılıyordu. Çok gençti o yıllarda. Bütün eski arkadaşlarından koparmıştı kendini. Haklı olarak arkasından güvenilmez diye söylenmekteydi. Georg yeni yeni uyunan fikirlere dört elle sarılmak, bu yolda kendisinden bekleneni yapıp başkaları tarafından güvenilir kişi olarak tanınmak için çok çaba harcadı.

Georg içeriden ve dışarıdan gelen seslere kulak verirken, elini kapının ziline götürdü. Westhofen'deyken bile yuvaya duyduğu özlem böylesine güçlü olmamıştı. Elini geri çekti. Olup bitenlerden habersiz kişilerin dostluğuna sığınması acaba doğru muydu? Kapının ziline basmakla bu mutlu ailenin ocağını dağıtmaya hakkı var mıydı? Ya onun yüzünden tutuklanırlarsa?.. Kamplarda sürünmelerine, hatta ölümlerine yol açmak...

Ne kadar aydınlıktı kafasının içi bunları düşünürken. Duygusallığı yorgunluğu yüzündendi anlaşılan. Ama hayır, izlendiğinden kuşkusu yoktu. Hem de nice saattir adım adım izlenmekteydi.

Omzunu silkti ve birkaç basamak indi. Aynı anda birinin merdivenleri çıktığını duydu. Georg yüzünü duvara çevirdi, yanından geçene, yani Paul Röder'e yol verdi ve merdiven aralığının öteki penceresine kadar inebildi. Ama Röder koşarak arkasından indi, onu kolundan tuttu. "Sen Georg musun, yoksa değil misin?" diye sordu. Sonra yüksek sesle kahkaha atarak, "Yoksa bize uğradın da, dönüyor muydun? Tanımadın mı beni? Yahu dedi, bu bizim Georg olacak." Birden küstü. "Paul'un hatırını sormak için üç yıl beklemen mi gerekti? Üç yıl sonra aklına geldim demek? Neyse, gel bakalım şimdi yukarı." Georg hiç konuşmadı. Sessizce onun arkasından merdivenleri çıktı. Büyük

pencerenin önüne gelmişlerdi. Röder, Georg'u tepeden tırnağa inceledi. O ara neler düşündüğü çilli küçük yüzünden belli değildi. Yalnız bakışlarına bir hüzün çökmüştü.

"Yüzün çok renksiz" dedi. "Yoksa sen Georg değil misin, he?" Georg damağı kurumuş ağzını kıpırdattı, dudakları oynadı. Paul gülerek, "Yok canım, sensin, sen" diye sürdürdü.

Georg da güldü.

"Haydi gel" dedi Röder. "Ama nasıl tanıdım seni değil mi? Hem de merdivenin karanlığında, hayret!"

"Uzun süreden beri hastaydım" dedi Georg. "Elimdeki yara da geçmedi."

"Parmakların mı koptu?"

"Kopmadı bereket."

"Kaza nerede oldu? Bunca zamandır hep bu kentte miydin?"

"Kassel'de şoförd üm" dedi Georg. Bir tutukludan dinlediği öyküyü kendi başından geçmiş gibi anlattı.

"Sen şimdi Liesel'in yüzünü gör. Seninle karşılaşınca çok şaşıracak." Röder kapının ziline bastı. Aynı anda kapalı kapının arkasındaki sesler yükseldi, kapılar açılıp kapandı, çocuk sesleri duyuldu ve "İşte buna çok şaştım" diyen Röder'in karısı Liesel göründü.

Birkaç çift şaşkın bakan mavi göz ve birkaç çilli surat. Sonra bulutlar uçuştu, çiçekli elbiseler ve duvar kâğıdı deseni birbirine karıştı. Karanlık ve sessizlik... Georg'un yeniden duyduğu ses Röder'inki idi. Öfkeyle, "Kahve, bulaşık suyu değil, adamakıllı bir kahve" diye bağırıyordu.

Georg uzandığı koltuğun üzerinde doğruldu. Yarı baygınlıktan güçlükle sıyrıldı. Röder'lerin mutfağındaydı. Merak edilecek bir şey olmadığını, birkaç kez başına geldiğini anlattı onlara. Liesel'in kahve öğütmesine gerek yoktu. Bacaklarını mutfak masasının altına sarkıttı. Yaralı elini muşamba örtülü masanın

üzerine koydu. Daha da şişmanlamıştı Liesel. Kahverengi, sıcak bakışlı gözleri bir an Georg'un üzerine takıldı ve, "En iyisi sen hemen ağzına bir şeyler at, kahveyi sonra da içeriz" dedi. Hemen sofrayı hazırlamaya başladı. Röder bu ara üç çocuğunu masanın etrafındaki sandalyelere oturttu. İçtenlikle, "Sosisi sana dilim dilim keseyim mi Georg?" diye sordu. "Bizde her gün bir tek tencere kaynıyor. Hardal ister miydin? Tuz? Karnını doyurdun mu bir şeyciğin kalmaz, ne demişler? Can boğazdan gelir."

Birden Georg, "Bugün günlerden ne?" diye sordu. Röderler buna çok güldüler ve "Perşembe" diye yanıtladılar.

Georg, "Ama bana çift sosis verdin, Liesel" diye karşı koymak istedi. Son derece tehlikeli olabilecek bu yuvada, ailedenmiş gibi davranmak için güç harcıyordu Georg. Sağlam eliyle yiyor, arada ya Liesel yada Paul ile göz göze gelince, hafifçe gülümsüyorlardı. Sevildiğinden kuşkusu yoktu Georg'un. Birden merdivende ayak sesleri duyuldu. Paul, "Neden kulak verdin?" diye sordu. Ayak sesleri üst katlara doğru uzaklaştı. Masanın üzerine yayılmış olan muşambada yuvarlak bir soluk leke gördü Georg, elindeki bira bardağını "Kim gelirse, buyursun" dedi. Bir süre biralarından içtiler. Az sonra Paul, "Sen hâlâ annenle mi oturuyorsun?" diye sordu.

"Zaman zaman."

"Ama karınla ayrıldın, değil mi?"

"Hangi karımdan?" Bu soruyu duyan Röder'ler katıla katıla güldüler. Georg omzunu silkti ve, "Elli ile çoktan ayrıldık" diye karşılık verdi.

Sonra dalgınlığından kurtardı kendini. Çevresine bakındı ve ona hayretle bakan birkaç çift çocuk gözüyle karşılaşınca, "Bu ara görüyorum hiç boş durmamışsınız" dedi.

Paul gülerek, "Alman halkının dört katına çoğalmasının gerekli olduğunu bilmiyor musun?" diye sordu. "Anlaşılan Führer'imizin konuşmalarını dinlemiyorsun."

"Yo, dinliyorum" dedi Georg. "Ama Paul Röder'in bu işi tek başına yüklenmesi gerek dediğini duymadım."

Liesel, "Şimdi çocuk sahibi olmak eskisi gibi zor değil" diye lafa karıştı.

Georg, "Hiçbir zaman zor değildi ki" dedi.

Liesel, "Neyse, yavaş yavaş kendine geldin" diye gülerek ona baktı.

"Doğru söylüyorum, biz evde beş kardeştik" diye sürdürdü Georg. "Ya siz?"

Liesel, "Fritz, Ernest, ben ve Heini, dört kardeştik" diye karşılık verdi. "Ama kimse bizimle ilgilenmezdi ki... Oysa şimdi öyle mi ya?"

Paul gururla, "Devletten Liesel'e tebrik kartı gönderdiler."

"Tabii gönderdiler" dedi Liesel.

Georg alayla: "O halde bu büyük başarın için ben de seni kutlarım."

Liesel, "Bırak alayı, Georg" diye sürdürdü. "Çocuk sahibi olmanın kârlı yönleri var artık. Bazı vergilerden kurtulduk, tepeleme çocuk bezi de göndermişlerdi. Sonra bedava gezi hakkını kazandık."

"Nereye gittiniz?"

"Thüringen'e, oradan Wartburg'a gittik, Venüs Dağı'nı gördük. Asıl sen o ara Paul'ü görecektin. Balayına çıkmış yeni damat gibiydi. İnan bana Georg, böyle şeyler hiç yoktu eskiden."

Georg, "Yoktu" derken, içinden de, böyle hokkabazlıklar yoktu, diyordu "Peki sen Paul, sen yaşantından memnun musun?"

"Bir şikâyetim yok. Ayda iki yüz on mark geçiyor elime. Savaştan sonra aldığımdan on beş fazlası. Onu da iki ay vermişlerdi, şimdiki öyle değil, sürekli."

"Ama gene de içinizde garip bir duygu yok mu?"

"Nasıl?"

"Alman halkının çoğalması için sizlere ödüller veriyorlar, ama bunlar yetişince savaşta kullanacaklar."

"Böyle konuşma, Georg" dedi Paul. "Savaşın önüne kimse geçemez. Görüyorum, hâlâ eski kafadasın. Kocaman kocaman laflar etmesini pek severdin. Hey Liesel, bu seferki kahven pek güzel olmuş. Galiba doğru dürüst kahve içebilmemiz için Georg'un bize gelip bayılması gerekiyormuş."

Georg, "Gerçekten de üç yıldan bu yana içtiğim en güzel kahve" diyerek onu doğruladı. Bir yandan da çıkıp gitmeliyim buradan, ama nereye, nereye diye düşünüyordu.

"Evet, eskiden beri kocaman laflar edersin, olmayacak şeylere kafanı yorarsın. Gene de birazcık durulmuşsun. Eskiden olsa, suç sizlerin diye başlardın." Gülüyordu. "Hatırlar mısın Georg, bir ara ben işsizken sen koşarak bana gelmiş ve bir şey satmaya uğraşmıştın, düşün bana! Çinlilerin bir kitabıydı. Hem de Çinlilerin!" Georg susuyordu. "Sakın şimdi de İspanyolların kitabını satmaya kalkışma." Bu kez sesinde neşe yoktu. "Sakın ha! Paul Röder yardım etse de etmese de, nasıl olsa onların hali bitik. Gördün, karşı koydular ve hapı yuttular. Sen zaten hep olmayacak kimseler için paralanırsın."

"Onlara yürekten katılırsan olmayacak kimseler gibi görmezsin ki," dedi Georg.

Bu ara Liesel sofrayı toplamış, çocuklarını doyurmuştu. "Babanıza ve amcaya iyi geceler deyin!" Mutfaktan çıkarken de: "Gevezeliğiniz için lambaya ihtiyacınız yok. Şimdi çocukları yatırıyorum."

Yalnız kaldıklarında Georg. "Bana bak, Paul," dedi. "Acaba bu geceyi burada geçirebilir miyim?"

Röder sesindeki hayreti gizleyemeden, "Tabii, tabii..." dedi.

"Evde bir tartışma oldu da, yatışıncaya kadar..."

Kalabilirsin."

Georg, başını eline dayadı. Parmaklarının arasından Paul Röder'i kolluyordu.

"Galiba hâlâ sağla solla pek geçinemiyorsun" dedi Paul. "Ben sana o zamanlar, nene gerek, karışma demez miydim? Boş laflara kulak asmayacaksın." Yüzünde bu kadar çok çil olmasaydı belki Paul'un söyledikleri ciddiye alınabilirdi, "İspanyollardan sana ne, bırak kendi çorbalarını kendileri kaşıklasınlar, demez miydim? Yani gerçekten o zamanlar sen bir tuhaftın, Georg. Anlaşılan o eski ateşin sönmüş. Senin Rusya'nda da kimse umduğunu bulamamış. Başta iyi bir düzen diye hepimiz imrenmiştik. Belki bizde de... diye düşünmüştük. Ama şimdi?.."

Georg, "Şimdi ne var?" Elleri ile gözlerini kapatmıştı, ama Paul bir çift gözün bakışını yakalamıştı. Durakladı. "Şimdi.." dedi. "Şimdiyi sen de biliyorsun."

"Neyi?"

"Aklımda pek ad tutamam, ama ne demek istediğimi sen de bal gibi anladın işte."

Liesel geri geldi. "Sen de yatmalısın, Paul" dedi kocasına, sonra Georg'a, "Bağışla Georg ama..." derken Paul onun sözünü kesti: "Bu gece Georg burada kalmak istiyor, evdekilerle kapışmış da..." diye atıldı.

Liesel: "Sen de az değilsin. Gene ne oldu?"

"Uzun hikâye. Yarın anlatırım."

"Doğru, bu gece için bu kadar gevezelik yeter, yoksa Paul yarın sabah kalkamaz, yorgun."

"Farkındayım" dedi Georg. "Çalışmayana ekmek yok."

"Elime fazla para geçmesi için fazla çalışmaktan şikâyetçi değilim" dedi Paul. "Fazla mesaiden ne zarar gelir ki?" "Erken yaşlanırsın, o kadar" dedi Georg.

Paul, Georg'a, "Yaşlanmaktan kimse kaçamaz" diye karşılık verdikten sonra, "Geliyorum, Liesel" diye karısının arkasından seslendi. "Yalnız üzerine örtmen için acaba ne bulsam?.."

"Paltomu ver bana, Paul."

"Nerden aldın bu antika paltoyu? Liesel'in saksılarını sakın devirme..." Sonra durdu, Georg'un yüzüne bakarak: "Laf aramızda, evdekilerle başın neden belaya girdi? Bir kız yüzünden mi?"

"Yok canım, bizim küçük birader var ya, Heini, işte onun için kapıştık. Bana nasıl düşkün olduğunu bilirsin."

"Bilmez miyim? Geçenlerde rastladım senin Heini'ye. On altı oldu galiba, değil mi? Yoksa on yedi mi? Siz Heisler delikanlıları hepiniz yakışıklısınızdır, ama Heini hepinizi bastırmış. Birisi onun aklını SS'ler konusunda çelmiş..."

"Kimin? Heini'nin mi?"

"Canım sen benden iyi bilirsin" dedi Paul. Yeniden mutfak masasına oturdu. Şimdi Georg'un yüzüne böyle yakından bakarken, merdivenlerde düşündükleri yeniden aklına takıldı: Yoksa bu bizim Georg değil mi? Neden birden Georg'un yüzü değişivermişti? Sakin görünen bu yüzde neyin değişmiş olduğunu sorsalar söylemezdi Paul. Sanki birden işlemesi durmuş bir saat gibiydi.

"Bir zamanlar Heini senin gölgen diye patırdı çıkardı, demek ki şimdi de..."

"Heini için söylediğin gerçek mi?"

Paul Röder kuşku içinde, "Nasıl olur da bilmezsin?" diye sordu. Yoksa... yoksa sen şimdi sizinkilerin yanından gelmiyor musun, Georg?"

Ve birden küçük Röder'in kalbi deli gibi atmaya başladı. Şaşkınlığı içinde sesini yükselterek, "Ayıp değil mi sana, bana nasıl yalan söyleyebilirsin?" diye çıkıştı. "Üç yıl hatırımı sorma, sonra gelince de yalanlar uydur. Zaten hep böyleydin, öyle de kalmışsın. Bunca yıllık dostun Paul'e dümen çevirmek, ha? Hiç

utanman yok mu? Gene ne haltlar yedin? Rica ederim beni budala yerine koyma, anlaşıldı mı? Ailenin, yanından gelmiyorsun. Başın dertte. Birilerinden kaçar gibi bir halin var. Anlat, nedir işin aslı Georg?"

"Belki bana verecek birkaç markın vardır, Paul" dedi Georg. "Liesel'e belli etme, buradan hemen gitmeliyim."

"Ne oldu?"

"Radyonuz yok mu?"

"Yok" diye cevap verdi Paul. "Liesel'in şarkı söyleme merakı ve çocukların gürültüsü yüzünden..."

"Radyoda benden söz ediliyor" dedi Georg. "Ben kaçtım." Paul'un gözlerinin içine bakıyordu. Paul'ün yüzünden kan çekildi, iyiden iyiye sarardı. Çiller teker teker belli oluyordu artık.

"Nereden kaçtın, Georg?" diye alçak sesle sordu.

"Westhofen'den kaçtım. Ben... ben..."

"Sen mi Westhofen'den kaçtın? Peki senin ne işin vardı Westhofen'de? Amma adammışsın yahu! Seni yakaladıkları an yaşatmazlar, gebertirler."

"Biliyorum."

"Bildiğin halde şimdi gitmeyi düşünüyorsun. Aklını mı kaçırdın?"

Georg gözlerini Paul'ün gözlerinden ayırmamıştı hâlâ. Çok sakin bir sesle, "Sevgili Paul, dinle beni" diye konuşmaya başladı. "Ben seni... ve de aileni, yani demek istiyorum ki, rahatınız yerinde... Az önce ne söylediğinin farkında mısın? Şimdi buraya gelecek olurlarsa... Belki de beni izlediler."

"O zaman nasıl olsa geç kaldık, bir şey yapamayız" dedi Paul. "Gelirlerse, hiçbir şeyden haberim yoktu, derim. Yani şu son cümleleri biz seninle konuşmadık. Eski bir dost çıkıp gelemez mi? Son yıllar içinde ne dolaplar çevirdiğini bilmek zorunda mıydım?"

"Seninle son ne zaman görüştük?"

"Son olarak 1932 yılının Aralık ayı sonlarında uğramıştın bize. Noel yortusundan bir gün sonra... hatta kurabiyelerimizi yiyip bitirmiştin."

"Sana soracaklar Paul, durmadan, soluk almadan soracaklar. Ağzından laf almak için ne yöntemler kullandıklarını düşünemezsin."

"Dur canım, dereyi görmeden paçaları sıvama Georg. Bizim evde seni neden arasınlar? İçeriye girdiğini görselerdi çoktan kapıya dayanmışlardı. Şimdi senin bundan sonra ne yapacağını düşünmen gerek. Yani benim dört duvarımdan çıktıktan sonra. Bana gücenme Georg, ama seni evimin içinde değil de, dışında bilmek isterdim."

"Kentten çıkmalıyım, ülkeden çıkmalıyım, arkadaşları bulmalıyım..."

"Arkadaşları ha?" diye gülümsedi Paul. "Önce her birinin saklandığı deliği bulmalısın."

"Zamanı gelince hangi deliklere saklandıklarını sana gösteririm." dedi Georg. "Westhofen'de bile kimsenin bilmediği birkaç tanesi var."

"Bana bak Georg, Escherheim'deki Karl Hahn aklıma geldi, bir zamanlar..."

"Bırak onu" dedi Georg. Wallau gerçekten ölmüş müdür diye geçirdi aklından.

"Georg" dedi Paul. Georg birden irkildi. Paul ona endişeyle bakıyordu. Georg'un yüzündeki anlam bir an için onu tedirgin etmişti gene.

"Evet Paul?"

"Yarın gider, istediğin arkadaşa senden haber götürürüm. Tabii biraz da seni başımdan atmak için."

"Kentte kimlerin olabileceğini düşünmem gerek, Ne de olsa üzerinden iki yıl geçti."

Paul, "Sen o yıllarda Franz denilen o herife bağlanmasaydın bunların hiçbiri başına gelmeyecekti" diye söylendi. "Hatırlıyorsun değil mi? Ağzının içine bakardın herifin, iyice beynini yıkamıştı senin. Bir gösteri düzenlenmişti, hep birlikte katılmıştık o gösteriye. Hepimizin öfkesi burnundaydı. Umut doluydu yüreklerimiz. Ama o senin Franz vardı ya... işte o seni..."

"Franz değildi" dedi Georg. "Her şeyden daha güçlü bir şeydi..."

"Her şeyden daha güçlü ne olabilir ki?" Paul kanepenin kenarlarını aşağıya indirerek gece için Georg'a döşeği ayarladı.

6

Elli'nin kız kardeşinin çocukları o akşam pencereden dışarıya sarkmışlar, elmaların gelişini bekliyorlardı. Mettenheimer'in, soruşturmada övündüğü damadı SS şefinin çocukları idi bunlar. Elli, kız kardeşinin ailesinin geç vakit ayrı ayrı yönlere dağıldıkları sırada Franz'ın elmalarla geleceğini biliyordu. Eniştesi SS toplantısına, çocuklar yuvalarına, ablası da kadınlar toplantısına giderdi.

Kız kardeşi Elli'den birkaç yaş daha büyüktü. Birbirlerine benzemelerine rağmen, çizgileri daha kaba, göğüsleri daha iriydi. Elli'nin yüzünde rastlanan kadere boyun eğiş yerine, ablada neşe belirgindi. Gündüzleri bir bankada çalışan eniştesi Otto Rainers, akşamları SS şefi, evinde seyrek kaldığı gecelerde de bu ikisinin karışımı olurdu. Elli, ablasına gittiğinde, onunla loş koridorda karşılaştığı sıra, ne denli şaşkın ve telaşlı olduğunu pek anlayamadı.

Çocuklar pencereden çekilip teyzelerini karşıladılar. Bayan Rainer, teyzelerine olan sevgilerini de yok edemem ya gibilerden omzunu silkerek, eliyle bir işaret yaptı. Sadece, "Sen neden geldin, Elli?" diye sordu.

Elli, elma sipariş ettiğini telefonla bildirmişti ablasına. Bunu duyan eniştesi, elmaları olduğu gibi geri göndermesini, baldızından armağan kabul edemeyeceğini veya parasını ödemesini emretmişti karısına. Elli'nin evlerine ayak basmasını istemediğini de kaçıncı kez yinelemişti. Bunu duyan karısı, aklını mı kaçırdığını sorduğunda, onu sıkıca elinden tutmuş, "Ya kocanla çocuğundan yanasın ya da kardeşinden yana, ikimizden birini seç!" demişti.

Mettenhemier'in kızları arasında en iyi evliliği Bayan Rainers yapmıştı. Aklı başında bir kızdı ve de öyle kalmıştı. Kocasının yeni rejim hayranlığına kapılıp Yahudi düşmanı oluşunu, o yaptığına göre, doğrudur olgunluğu ile kabullenmişti. Çocuk sahibi bir evli kadının kocasının görüşlerine ve davranışlarına saygı göstermesi gerekir diye düşünüyordu.

Çocukları şimdi Elli'nin etrafında sıçrayıp duruyor, küpelerine dokunuyor, kollarından çekiştiriyordu. Bayan Rainers bunları seyrederken son günlerdeki olayların dehşetini ve kocasının hangi tehlikeleri önlemek için bu türlü kesin konuştuğunu daha iyi anladı. Ama ya bizler ya da Elli demesi anlamsızdı. Teyzelerini artık rahat bırakmaları için çocuklarına bağırdı.

Çocuklar gidip de, Elli ile yalnız kalınca, Elli'ye elmaların fiyatını sordu, parayı masanın üzerine saydı, Elli almamak için direnince, parayı zorla kardeşinin avcunun içine sıkıştırdı ve "Anlayış göstermelisin" dedi. "Seninle bizimkilerin yanında görüşelim. Gene radyoda bugün kocandan söz edildi. Ah Elli, o zamanlar kayınbiraderim ile evlenecektin. Sana âşıktı. Ama kader, seni de suçlayamıyorum. Ne çare ki enişteni bilirsin işte. Başına daha nelerin gelebileceğini düşündün mü hiç?"

Başka zaman olsaydı bu sözler karşısında Elli'nin yüreği deliler gibi atmaya başlardı, ama şimdilik tek düşüncesi, Franz elmalarla geldiğinde bu evde olmaktı. Bu nedenle, "Başıma ne gelebilir ki?" diye sordu.

"Rainers diyor ki, seni gene içeri tıkabilirlermiş, bu senin aklına gelmiyor mu?"

"Ve sen gene de böylesine sakinsin ve kışlık elma satın alabiliyorsun!"

"Elma almasam tehlike azalır mı?" Ablası, zaten çocukluğundan beri hiçbir şeyi ciddiye almazdı, diye düşündü. Hep böyle uzun kirpiklerini indirir, umursamadan ortalarda dolaşırdı.

"Elmaların teslim edilmesini beklemen gereksiz."

"Olmaz" diye atıldı Elli. "Onları ben ısmarladım, kazık atıp atmayacaklarına bakacağım, enişte min dedikleri seni iyice şaşkına çevirmiş. Korkma, evinizi mikropladımsa mikropladım, biraz daha kalmamla bir şey değişmez."

Ablası kısa bir süre düşündükten sonra, "Çatı katının anahtarı bu, al" dedi. "Çık oraya, rafların tozunu al, reçel kavanozlarını dolabın üzerine koy, rafa elmaları dizersin, sonra da anahtarı paspasın altına bırak." Bir çözüm şekli bulduğu için hoşnut çıkıyordu sesi. Elli'yi evden kovmasına gerek kalmadan, çaresini bulmuştu. Kardeşini, öpmek için kendine çekti. Elli başını çevirdi ve ablasının dudakları onun saçlarına değdi. Kapı Elli'nin arkasından kapandıktan sonra, Bayan Rainers pencereye gitti. On beş yıldır bu sokakta oturmaktaydılar. Kaç kez baktığı küçük evlere yine baktı. Aklından, acaba böyle düzenli bir değeri var mı, diye geçirdi. Bu ara Elli çatı katının penceresini açmıştı. Reçel kavanozlarının üzerindeki düzenli etiketleri okudu. Hangi meyve ile hangi yıl yapıldığı işaretli idi. "Zavallı ablacığım" dedi alçak sesle. Mutluluğu bulduğu herkesçe bilinen ablasına nedense birden çok acıdı Elli. Sonra bir bavulun üzerine oturdu, tıpkı tutuklu hücresinde kerevetin üzerine oturup beklediği gibi...

Çok geçmeden elma sepetlerini taşıyan Franz'ın merdivenlerde sesini duydu. Karamsar olmayacağım. İşte gerçek bir dost diye geçirdi aklından... Birlikte sepetten elmaları boşaltırken parmakları değiyordu. Elli yan gözle Franz'a baktı. Susuyordu Franz, bir şeye kulak verir gibiydi. Şu andaki beraberliklerinin elle tutulur bir nedeni vardı. Bu buluşmayı Hermann duysa kızmayacaktı herhalde. "Bu ara düşündün mü? Kentte midir sanıyorsun?"

"Neden öyle sanıyorsun? Kaçtığı yer uzaktaydı, sonra kentte onu herkes tanır."

"Evet ama onun da çok tanıdığı vardır. Belki de buralarda bir sevgilisi oturuyordur.." Bunu derken yüzü gerilmişti. "Üç yıl önce, daha tutuklanmadan bir kızla görmüştüm. O beni görmedi. Birbirlerine sarılmış yürüyorlardı... Ne biçim bir kızdı, bilemiyorum..."

"Gene de kentin içindedir diyemezsin kesinlikle.."

"Eminim" diye yineledi Elli. "Ya bir kız için ya da eski arkadaşları için gelmiştir. Ayrıca Gestapo da aynı kanıda. Beni de gözlediklerine göre, ayrıca..."

"Ne ayrıca?.."

"Ayrıca hissediyorum" dedi Elli. "Buramda hissediyorum."

Franz başını iki yana sallayarak, "Oranda hissetmen Gestapo'yu bile ilgilendirmez, Elli" dedi. Yan yana bavulun üzerine oturdular. Dikkatle onun yüzüne baktı Franz. Sonra baştan aşağıya süzdü. Çok eskiden kısa bir süre arkadaşlık etmişlerdi. Elli bakışlarını indirdi. Bugüne kadar Franz'ı hiç düşünmemişti, üstelik. Şu an ölümle kalım arasındaki bir ip cambazı gibi boşlukta hissediyordu kendini, yine de yüreğinin hızlı hızla atmasına engel olamıyordu. Yeni bir aşkın habercisi miydi bu atışlar? Franz kızın elini tuttu ve, "Sevgili Elli" dedi. "Biliyor musun, şimdi içimden ne geçiyor? Şu boş elma sepetlerinden birine seni saklamak, merdivenlerden indirmek, arabama koymak ve çekip

gitmek. İnan ki bunu yapmak istiyorum. Ne çare ki yapamam. Seninle olmayı yıllardır özledim, ama şimdilik birleşmemizin olanağı yok."

Elli, bana aynı şeyleri kaç kişi söylemişti diye düşündü. Beni çok sevdiklerini, ama birleşmemizin olanaksızlığını.

Franz, "Seni tekrar tutuklayabileceklerini düşündün mü?" diye sordu. "Kaçakların karılarına bu yöntemi uyguladıklarını biliyor muydun?"

"Evet."

"Korkuyor musun?"

"Hayır. Neden korkayım?"

Acaba neden korkmuyor, diye düşündü Franz. Hafif bir kuşku duygusu kıpırdadı Franz'ın içinde. Yoksa bağlantı kurmuş muydu Georg ile? Üzerinde durmuyormuş gibi, "Gece senin evinde tutukladıkları adam kimdi?" diye sordu.

Elli, "Bir tanıdık" diye karşılık verirken Heinrich'i hiç düşünmediğini anımsayarak birden utandı.

Zavallıcığı herhalde ailesinin yanına göndermişlerdi. Her ne olursa olsun bir daha Elli'nin evine uğramazdı. Onun nasıl kuşkucu olduğunu bilirdi Elli. Ayrı bir hamurdan yoğrulmuştu Heinrich.

El ele oturmuşlar, önlerine bakıyorlardı. Garip bir üzüntü içindeydiler. Bir süre sonra Franz boğuk bir sesle, "Eskiden tanıdıkları arasında kiminle bağlantı kurabileceğini düşündün mü Elli?" diye sordu.

Birkaç kişinin adını saymaya başladı Elli. İçlerinden birkaçını tanıyordu Franz. Georg bunları aramaya kalkışırsa delilik ederdi! Bazı adlar yabancıydı Franz'a. Kulak verdikçe huzursuzluğu artıyordu. Georg, aklını kaçırdıysa bu adları sayılanlardan birine gider, yok eğer hâlâ benim gibi düşünüyorsa, beklenmedik bir olayla karşılaşabilirdi. Ayrıca tutuklanmadan önce kimlerle

bağlantı kurduğunu Hermann'ın bilmesi gerekirdi. Gene saatler kaybolup gitmişti. Bir kadının yanında oturduğunu unuttu, yerinden sıçradı. Elli'nin kucağına düştü. Franz yerde duran elma sepetlerini kaptı. Elli, elmaların parasını ödedi.

"Sana sorarlarsa bana elli fenig bahşiş verdin, tamam mı?"

Evden çıkarken tutuklanacağı telaşına kapılmıştı.

Bunsen bir odaya girdi mi orada bulunanların odanın darlığından ötürü özür dilemeleri gerekirdi sanki. Soğuk ve yakışıklı yüzünde, tavanın alçaklığına, odanın darlığına anlayış gösteren bir anlam belirdi.

"Odanızda ışık gördüm," dedi Bunsen. "Hepimiz oldukça hoş bir gün geçirdik."

"Öyle, buyurun, oturun" dedi Overkamp. Aslında hiç de sevinmemişti. Soruşturmada kullandıkları sandalyenin üzerini boşalttı Fischer, kendisi de duvarın dibindeki banka oturdu.

"Biliyor musunuz, odamda bir şişe korn var" dedi Bunsen. Sonra yerinden sıçradı, odanın kapısını açtı ve karanlığa doğru, "Hey... hey..." diye bağırdı.

Dışarının sisli karanlığından ayak sesleri duyuldu. "Odanızda hâlâ ışığın yandığını görünce sevindim" dedi Bunsen. "Açıkçası artık benim de dayanacak halim kalmadı." Eyvahlar olsun, diye düşündü Overkamp, bir bu eksikti. İç huzuruna kavuşmak için derdini aktarması en azından yarım saat sürebilirdi.

"Sevgili dostum, bu evren..." diye söze başladı. "Yani bu düzen işte böyle. Ya bazı kişiler telli örgüler arkasında yaşayacak ve bizler de hepsinin içerde kalmasına günlerce dikkat edeceğiz ya da tel örgüler arkasına bizler geçeceğiz, onlar da bizlere dikkat edecekler. Ve ilk söylediğim şekil daha akla yatkın olduğundan, bunun da böyle kalması gerektiğinden, bazı hoşa gitmeyen sahnelere de tanık olmamız doğaldır."

"Düşüncelerimi dile getirdiniz" dedi Bunsen.

"Ve artık dayanamayacağım dediğim de, bizim bunağın yani Fahrenberg'in saçmalıkları..."

"Sevgili Bunsen" dedi Overkamp, "Bu da sizin sorununuz."

"Füllgrabe kendi ayağı ile tıpış tıpış geldiğinden beri hepsini ele geçireceğinden yüzde yüz emin. Siz de inanıyor musunuz buna Overkamp?"

"Ben falcı değilim, benim adım Overkamp, bana verilen işi yaparım." Bu delikanlı pazartesi günü öğleden önce nöbeti alıp da sağa sola birkaç emir vereli beri kendini bir şey sanıyor, diye geçirdi aklından.

Bardaklarla korn şişesi bir tepsi içinde getirildi. Bunsen ikram etti, içti, bir daha, bir daha içti. Overkamp onu kollamaktaydı. Korn, içenler üzerinde değişik etkiler yapar. Hele bu iri herif üzerinde. Hiçbir zaman sarhoş olmaz, sadece üçüncü kadehten sonra tutumu ve konuşması biraz değişirdi. Yüzünün derisi de biraz gevşerdi.

"Bana kalsa, bu dört herifin bir şey hissettikleri bile yok" dedi Bunsen. "Hele Belloni olacak herifin şapkası kancada asılı, bir de eski frakı, işte o gene bir şey hissedemez. Ama ötekiler var ya, işte onları o dans pistine dizdiklerinde halleri duman. Bakmayayım diyorum, gene de bakıyorum. Ama o dördü, başlarına geleceği bildikleri halde... Bana biri anlatmıştı, başına geleceğe artık hiç aldırmayan, bir şey hissetmezmiş. Sesleri de çıkmıyor, sadece Füllgrabe olacak herif çok sızlandı, düş kırıklığına uğramış. Bu gece ona sıra gelecek mi? Ne olur, izin verin de burada bulunayım."

"Olamaz dostum."

"Neden olamaz?"

"Ben görevimi ciddiye alırım."

Birden Bunsen'in gözleri parıldadı ve, "Şu Füllgrabe'yi beş dakika bana bırakın" dedi. "Ondan sonra Georg Heisler ile Frankfurt'ta buluşması bir rastlantı mıydı yoksa değil miydi, söylerim size."

"Eğer karnına tekme attınızsa Heisler ile Frankfurt'ta sözleşmiştik demiş olabilir size. Ama bana sorarsanız, onların buluşması bir rastlantıdır. Neden mi? Çünkü Füllgrabe'yi şöyle bir sarstınız mı, olmuş armut gibi soruların cevapları pıtır pıtır dökülür ağzından. Onu iyi tanırım. Ve Georg Heisler'i de iyi tanırım. Heisler'in güpegündüz, sokak ortasında Füllgrabe ile hiçbir zaman buluşmayacağını da bilirim."

"Ama bankta oturur bırakmış onu Füllgrabe, öyle anlattı" dedi Bunsen. "Demek ki birini bekliyordu. Onun resmini bütün evlerin, yapıların duvarlarına astılar, değil mi?"

"Sevgili Bunsen," dedi Overkamp. "Bu işleri başkaları yapar, yormayın kafanızı. Sağlığınıza!"

Kadehleri tokuşturdular.

"Wallau'nun kafacığını şöyle bir deşseniz, o bilir arkadaşının kimi beklediğini? Füllgrabe ile Wallau'yu birlikte sorguya çekip, kızıştırsanıza!"

"Sevgili dostum Bunsen, yöntemimiz Maria Stuart'a benziyor, güzel ama umutsuz. Gene de sizi ilgilendiriyorsa Wallau'nun soruşturma sonucunu gösterebilirim, işte!" Masanın üzerinde duran boş kâğıtlardan birini aldı, Bunsen'e uzattı. Bunsen hayretle kâğıda dikti gözlerini. Sonra gülümsedi. Yakışıklı yüzüne göre dişleri biraz ufaktı. Fare dişlerini andırıyordu.

"Sizin Wallau'nuzu yarın sabaha kadar bana verin."

"Bu soruşturma sonucunu da yanınıza alın" dedi Overkamp. "Ancak kan kusturabilirsiniz bunun üzerine." Bunsen kadehini doldurdu. Her zil zurna sarhoş adayı gibi bir tek yüze dikmişti Bunsen gözlerini. Fischer'in varlığının farkında bile değildi.

Bankın üzerinde oturan Fischer, hiç içki içmediğinden, dolu kadehini dikkatle elinde tutuyordu. Damlatıp, pantolonunu kirletmemekti bütün derdi. Overkamp, ona bir baş işareti yaptı, yerinden kalktı, Bunsen'in etrafında dolaştı, telefonu eline aldı ve, "Bağışlayın, görev görevdir," dedi.

Sonunda Bunsen'in odadan çıkmasını sağlamışlardı.

"Kurtarıcı melek pozlarına girmiş" dedi Fischer.

Overkamp, kapının dışındaki nöbetçiye seslendi: "Toplayın burasını, bugünlük göreviniz bitti, ama sizler nöbet tutacaksınız!"

Hermann o akşam üçüncü kez karısı Else'ye Franz'dan bir haber yok mu diye sordu. Else de Franz'ın önceki gün uğrayıp onu sorduğunu, bir daha da uğramadığını söyledi. Bu nasıl olabilirdi? diye düşündü Hermann. Başta, kaçanlar için o kadar heyecanlansın, kimseyle bu konuyu konuşamasın, sonra da hiç görünmesin? Acaba kendi başına bazı girişimlere mi kalkışmıştı? Yoksa başına bir şey mi gelmişti?

Else, pürüzlü sesile bir şarkı tutturmuştu mutfakta. Kır çiçeği etrafında vızıldayan bir arıyı andırıyordu bu ses. Hermann'a her akşam bu sese kulak verdikçe, hiçbir şeyden habersiz bir çocukla evlenmiş olmanın tedirginliğini duyardı. Ama bu çocuksuz bir yaşantıyı düşünemiyordu. Bu herkesten uzak hayata, bu gerilime onsuz nasıl katlanabilirdi? Hermann Wallau'nun yeniden tutuklanmasından haberliydi. İkide bir, gözlerinin önünde kanlar içinde kıvranan bir insan belirmekteydi. Tekmelerle, yumruklarla onun içinde zedelenmesi olanak dışı bir şeyi yok etmeye çalışmaları.... Kendi içinde de zedelenmesi olanak dışı bir inanç vardı. Henüz yakalanmamış kaçaklarla ilgilenmeliydi. Özellikle bu dolayların insanı olan Georg Heisler ile. Onun buralara gelip saklanması olasılığını aklından çıkartmamalıydı. Franz'ın Georg hakkında anlattıklarını düşünüyordu. Hermann'ın duygularına göre biraz çelişki içinde olacaktı bu yoldaş. Georg hakkında

duydukları ile bir kanıya sahip olmuştu. Onu bugüne kadar hiç görmediği halde, kazanmak için varını yoğunu fırlatıp atan bir adam olarak nitelendirmişti. Belki onda eksik olanı Wallau tamamlamıştır. Wallau'yu üstünkörü tanıyordu, ama ne tür bir yaradılışta olduğunu bilmek güç değildi. Hermann için bazı belgeleri ve parayı hazırda tutmalıyım, diye düşündü. Biri vardı ortalarda, oradan oraya kaçan, sıcak bir barınak arayan. Bir tek çıkar yol vardı bu kaçak için, Allah vere de o yolu bulsa, kurtuluş çaresinden yararlanabilse, ama hemen şimdi veya en geç yarın sabah bu adımı atmış olmalı. Evet, benim elimden şu an bu kadarı gelebilir ve onu da yerine getireceğim. Mutfaktan arı vızıltısı geliyordu. Else olmasaydı, diye düşündü Hermann, sinirlerim çok daha gergin olurdu.

Franz kendini yatağına attı. Ölesiye yorgundu. Soyunmadan, öylece üzerindekilerle bıraktı kendini yatağına. Kendini Elli ile, çatı katında gördü yeniden. Neden aceleyle çıkmıştı? Neden tekrar nasıl görüşeceklerini sormamıştı?

Birden Elli küpesinin tekini düşürdü kulağından. Birlikte aradılar. Franz, değerli zamanın geçtiğini ve bir türlü küpenin bulunmadığını gördükçe telaşlanıyordu. Ne kadar çok elma vardı önlerinde. Evrenin bütün elmaları. Elli, "İşte" diye bağırdı, ama yeniden elmalar arasında kaybetti. Sadece ikisi aramıyordu. Herkes yardımlarına koşmuştu. Bayan Marnet Auguste, çocuklar, emekliye ayrılmış yaşlı öğretmen, Çilli Röder ve Çoban Ernst ellerini daldırmışlardı elmaların arasına. Çoban Ernst'in köpeği Nelli de burnunu sokmuştu. Anton Greiner, SS'li yeğeni Messer, hatta Hermann bile gelmişti. Bir ara gözleri Sophie Mangold'a takıldı. Georg ile sarmaş dolaş oturan şişman kız da çıkagelmişti. Belki de Georg bu ara o şişman kızın yanındadır. Neden olmasın? Derli toplu bir kıza benziyordu. Birden elmalar yok oldu, Franz bisikletine binmiş, Höchst'e gidiyordu. Şişman kız,

meşrubat satan büfedeydi ve kulağında Elli'nin küpesi vardı. Franz bisikleti ile uçuyordu. Bir yere doğru gitmiyor, binlerinden kaçıyordu sanki. Georg'un nerede olacağı aklına geldi birden! Bir süre birlikte kaldıkları odada idi. Tabii, bu nasıl daha önce gelmemişti aklına? Tekrar oraya gitmek ne büyük bir üzüntüydü! Ama Franz kendini toparladı ve kapıyı açtı, girdi. Georg sandalyenin üzerinde ters oturuyordu ve elleriyle de yüzünü kapatmıştı. Franz eşyalarını toplamaya koyuldu. Artık bu olup bitenlerden sonra birlikte kalamazlardı. Acı bir anı olarak kalacaktı. Georg bakışları ile onu izlemekteydi. Her yaptığı hareket ızdırap veriyordu Franz'a ama eşyalarını toplamak zorundaydı. Sonunda kaçmanın anlamsızlığı ile Georg'a döndü. İşte o an Georg ellerini yüzünden çekti. Dümdüzdü bu yüz. Burun deliklerinden, ağzından ve göz oyuklarından kanlar akıyordu. Franz'ın çığlığı gırtlağında düğümlendi. Georg çok sakin bir sesle, "Benim yüzümden taşınmam gereksiz Franz" dedi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Kişilerin duygularının alevlenip yatışmasını ayarlayan doğa kuralı; yorgun bacaklarını karşısındaki sandalyeye uzatmış, pencere önünde oturan bu elli dört yaşındaki kadın için geçerli değildi. Çünkü bu kadın, Georg'un annesiydi. Kocasının ölümünden sonra, Bayan Heisler evini ikinci oğlu ve onun ailesi ile paylaşmaktaydı. Bu ara daha da şişmanlamıştı. Boğulan kişilere özgü korku ve endişe vardı bakışlarında. Oğulları onun bu bakışına ve iniltilerine alışık olduklarından, şu ara olup bitenleri pek algılayamadığı kanısındaydılar. Veya işin ciddiliğini kavrayamadığını.

"Gelecek olsa, herhalde merdivenleri çıkıp kapıya dayanmaz," dedi oğlu. "Avlulardan atlayarak gelecektir. Eskiden yaptığı gibi balkondan tırmanacaktır. Senin eski odanda yatmadığını bilmiyor ki! Bana kalırsa sen git yatağına yat ve uyu."

Kadın omuzlarını ve bacaklarını titretti. Tek başına kalkamayacak kadar ağırdı gövdesi.

Küçük oğlu, "İlacını iç ve yatağına yat, odanın da kapısını sürgüle, anladın mı anne?" dedi. İri yapılıydı en küçük oğlu. Yaşından da büyük gösteriyordu. Kısacık kesikti saçları. Geçenlerde parlayan kaynak aleti onun yüzünü yalazlamış, kaşlarını ve kirpiklerini yakmıştı. Bütün Heisler delikanlıları gibi yakışıklıydı, ama ötekilerden daha kaba yapılı ve şişmanlığa yatkındı. Evet, bu SA örgütü üyesi Heini, tam Paul Röder'in anlattığı gibiydi. Annesiyle babası sanki ırk kurallarına uygun yaratmışlardı onu.

Annesini, oturduğu sandalye ile yatak odasına sürüklemek zorunda olduklarını belirten canı sıkkın bir anlam belirdi en büyüğünün yüzünde ve o an annesi ile göz göze gelince, durakladı. Kadın konuşmuyordu. Bir büyük oğluna, bir küçük oğluna bakıyordu. Zordu onun bu bakışına dayanmak. Büyük oğlan pencereye gitti, dar sokağa baktı. Kararmıştı hava. Küçük oğlansa, görmezlikten gelmişti annesinin bakışını. Neden sonra, "Artık sen yatağına yatsan" dedi. "Belki gelir, belki gelmez, sana ne bundan, ilgilenme. Hatta düşünme onu. Biz varız ya." Bunları dinlerken büyüğün yüzü sokağa dönüktü. Bu Heini'nin konuşma şekline şaşmamak elde değildi. Hem de hayran olduğu Georg için böyle konuşsun? Aklınca SA'cılara hava basıyordu. Ağabeyim de olsa bana vız gelir gibilerden. Sadık bir köpek gibi onun peşinden ayrılmadığını nasıl da unutmuştu! Bu küçüğün beynini ne biçim yıkadılar? Hepimizi hizaya getirdiler, ama bu küçüğün durumu başkaydı, diye düşünüyordu büyük oğul. İşsizlik canına yettiğinden, SA'ya yazılmıştı. Heisler delikanlıları arasında en az akıllı olanı idi. SA'ya yazılmazsan iş bulamazsın, sana ekmek yok, demişlerdi, o da hemen gidip yazılmıştı. Pek de iyi işlemeyen kafası ile o bile bugünkü durumun gelip geçici olduğu kanısındaydı. Neden böyle düşündüğünü de bilemiyordu, ama içinden bir ses, gerekli olan bu düzen olamaz, diyordu. Ve şimdi Heini'nin anneleri ile böyle duygusuz konuşması sinirine dokunmuştu. Georg'un eline yapışıp toplantılara götürmesi için yalvaran sanki o değildi. Pencereden döndü ve küçük kardeşine dik dik baktı ve, "Sen Breitbach'lara insene" dedi. "Haydi anne, sen de yatağına yat. Ne dediğimi anladın, değil mi?"

Anneleri alçak sesle, "Evet," diye cevap verdi. Gerçekten de bitkindi kadın. "İlacımı yatağıma getir" dedi. Kalbinin düzenli atması için içecekti ilacını. Anlaşılan ben yatmadan gitmeyecek-

ler, diye düşündü. Onlar evden çıktıktan sonra kalkar, kapının arkasına oturur, Georg'un ayak seslerine kulak veririm, geldiğini duyunca da var gücümle, "Gestapo!" diye bağırırım.

Üç günden beri kadıncağıza ailesinin ne kadar geniş olduğunu anlatmaya çalışıyorlardı. İkinci oğlunun karısı ile küçük oğlu Heini, Georg'u hesaba katmazsa, üç oğlu, altı torunu olduğunu, düşüncesizlik yaparsa bunların mahvına yol açacağını yineleyip durmuşlardı. Kadın susmuş, karşılık vermemişti. Eskiden Georg dört erkek evladından biri idi. Büyük üzüntüler açmıştı başına. Sürekli olarak komşulardan ve öğretmenlerinden şikâyetler gelirdi. Babasıyla, erkek kardeşleri ile hep kavga ederdi. Heyecanlandığı her konuya ilgisiz kalan ikinci kardeşi ile durmadan kapışırdı. En büyük kardeşi ile de, aynı kanıda oldukları halde, algılamaları başka düzeyde olduğundan geçinemezdi.

İşte o en büyük oğul, karısı ve çocuklar ile kentin öbür ucunda oturuyordu. Gazete ve radyodan, Georg'un kamptan kaçtığını duyduğundan beri, hatta onu yıllarca önce kampa tıktıklarından beri, sürekli olarak düşünüyordu kardeşini. Ona yardım edebilecek yolu ah bir bulabilseydi, kendisini ve ailesini düşünmeden bunu uygulayacaktı. Çalıştığı yerde belki yüz kez kaçan Heisler ile akrabalık derecesini sormuşlar, o da herkesi sustururcasına, "O benim kardeşim" demişti.

Anneleri bir zamanlar en büyük oğluna düşkündü arada en küçüğüne de zaaf gösterdiği olurdu. Kendisine iyi davranan ikinci oğlunu da çok severdi.

Artık hiçbirinin değeri kalmamıştı gözünde. Georg'u görmeyeli, ondan pek haber almayalı, kimse onu sormadığından beri, bu oğlu gözünün önünden gitmiyor, onunla ilgili anılar canlanıyordu belleğinde. Etrafında gördüğü üç sağlıklı oğluna karşı giderek duygusuzlaşmaktaydı. Duyguları Georg üzerinde toplanmıştı. Geceleri odasında yalnız kalınca, yatağının için-

de oturur, çok gerilerde kalan anıları canlandırmaya çalışırdı. Georg'un doğumunu, ilk yıllarda geçirdiği ağır hastalıkları, okuldaki sıkıntılarını, sporda aldığı ödülleri, ilk kez bir kızla çıkışını, sonra çapkınlıklarını. Bir türlü ısınmadığı o Elli adındaki kızı. Oğlundan olan çocuğu bile getirmemişti hiç. Ve ondan sonra Georg'un yaşantısındaki büyük değişikliği. Hayır, ailenin arasına ikilik sokmamıştı, yalnız ortaya attığı sözler, iş yerinde kafa tutmalar, bildiri dağıtmalar... Evet bütün bunlar Georg için büyük bir önem taşımaktaydı. Üç oğlun var ya, bu dördüncüsünü doğurmadığını düşün, onu yok bil, diye avutmaya çalışanlara tersini kanıtlamak istiyordu. Heini kaç kez, bu eve yaklaşamaz, diye anlatmıştı. Sokağımız kordon altında. Gestapo her yeri sardı. Evimiz göz altında. Senin diğer oğullarını düşünmen gerek, anne! Ama diğer oğullarını artık düşünemiyordu anne. Onlar kendi başlarının çarelerine bakabilirlerdi. Georg'u düşünüyordu. İkinci oğlu annenin sürekli olarak dudaklarını oynatışını izlemekteydi. Kadınsa içinden, Tanrım, varsan ona yardım etmek zorundasın... yoksan... bildiğince dua ediyordu. Oğluna yardım etmeleri için, tanımadığı, bilmediği kimselere sesleniyordu içinden. Bu evrende böyle insanlar da olmalıydı. Belki de yukarıda dualarına kulak veren bir varlık vardı.

İkinci oğlu, annesinin sandalyesine yaklaştı. "Heini odada olduğu sürece konuşmak istemedim" dedi. "Onun neler yapacağını bilemiyorum. Ben Spengler Zweilein ile konuştum..."

Kadın oğluna umutla baktı ve beklenmedik bir canlılıkla bacaklarını sandalyeden yere indirdi.

"Zweilein'in oturduğu ev çok uygun" diye sürdürdü büyük oğlu. "İki yolu birden görebiliyor. Georg, Main tarafından gelecektir, yani gelirse. Ben açık açık konuşmadım Zweilein ile, sadece başparmağım ve tek gözümle anlaştım." Başparmağı ve

tek gözü ile nasıl anlaştığını gösterdi annesine. "Sonra o da başparmağı ve tek gözü ile böyle yaptı. Zweilein uyumayacak, yolu kollayacak, Georg'un bizim sokağa sapmasına engel olacak."

Bunu duyan kadının gözlerinin içi parıldadı. Az önce pelteleşmiş yüz hatları gerildi, renklendi. Oturduğu yerde doğrulmak için oğlunun koluna tutundu. "Peki ya kent yönünden gelirse?" diye sordu, oğul omzunu silkti, kadın kendi kendine konuşurcasına alçak sesle, "Lorchen'e uğramaya kalkışırsa, biliyorsun o Alfred ile yaşıyor, Alfred onu gammazlayacaktır" dedi.

"Onların Georg'u gammazlayacaklarını bilemem ama Georg, Main Nehri tarafından gelecektir, anne. Zweilein onu bekleyecek."

"Buraya gelirse mahvoldu demektir."

"Gene de mahvoldu sayılmaz."

2

Ried köylerinde, günün doğuşu yoğun sis yüzünden pek seçilemezdi. Kız kovalarla bahçeye çıktığında, en dıştaki Liebach'ların evlerinin mutfağında lamba yanıyordu. Soğuktan ürperdi. Kapının ağzına varınca kovaları yere bıraktı. Nişanlısını bekleyen kızlara özgü rahatlık vardı yüzünde. Ürperiyordu. Giysilerine sokulmuştu sis, başındaki atkıya, saçlarına. Nişanlısının ayak sesini duyar gibi olunca, kolunu kaldırdı. Ama kimsecikler yoktu kapının ağzında. Endişe değil de, merak belirtileri vardı bakışlarında. Beklemeye koyuldu. Isınmak için kollarını göğsünde kavuşturdu. Birkaç adım dışarı attı, baktı. Ne kadar yoğundu sis! Yükselecek mi, dağılacak mı? diye düşünüyordu, işte iki gölge yaklaşıyordu. Biri mutlaka Fritz'dir. O olmalıydı, ama değildi. Gölgeler yok oldu. Kız vazgeçti, ilk kez yüzünde boş yere beklemiş olmanın

kırgınlığı belirdi. Ama uzun sürmedi bu kırgınlık, demek ki öğleden sonra gelecek diye avuttu kendini. Kovaları yerinden aldı, ahıra taşıdı, boşlarını da eve getirdi. Mutfakta lambasız iş görmeyi üç kez denemişlerdi, ama büyükanne ne gözlüğü ile ne de gözlüksüz mercimeği bile ayıklayabiliyordu. Teyze kızlarının büyüğü havuç soyuyor, küçüğü de mutfağı süpürüyordu. Kızın getirdiği kovaları anne doldurdu. Dört kadından hiçbiri Fritz'in gelmediğini anlamamıştı. Genç kız, bunlar da bir şeyin farkına varmazlar, diye düşündü. Anne kovaları doldururken, "Dikkat etsene" dedi. Kız yeniden dolu kovalarla dışarı çıktı. Çok uzaklardan aktar dükkânının kapısının çan sesi geldi. Gerçekten de kapının çanı çalmıştı, çünkü Gültscher tütün almak için girmişti dükkâna. Fritz, kapının önünde bekliyordu. Yeniden soruşturmaya çağırmışlardı karakoldan. Çağrı dün geçmişti eline. Ceket için yeniden sorguya çekeceklermiş. Gerçekten de senin ceketin değil miydi, diye sormuştu annesi. O da, kesinlikle değildi, diye cevap vermişti.

Bütün gece boyunca düşünmüştü. Acaba ne soracaklardı ki? Sabah radyo dinledi. Kaçakların kimlikleri yeniden ayrıntıları ile verildi. Yedisinden ikisi henüz yakalanmamış. Fritz, bunu duyunca terlemişti. Ya ceketini çalan yakalandıysa? Ya soruşturmada, evet, ben bu ceketi giydim, dediyse?

Neden birden böylesine yapayalnız kalmıştı evrende? Bu konuda ne annesi ne babası ne de onu çok seven arkadaşları ile konuşabilirdi. Sonsuz güven duyduğu grup başkanları Martin'e bile danışamazdı. Geçen hafta ne kadar olaysız, sakin geçmişti günler. Grup başkanları Martin, kaçağı vuracaksın demiş olsaydı, vururdu. Veya Martin, eline bir bıçak al, ceketini çalan olursa ciğerlerine sapla diyerek pusuya yatmasını buyursaydı, yatar, çalmasına fırsat vermeden bıçağı ciğerine saplardı.

Birden Bahçıvan Gültscher'in geldiğini gördü, babası yaşındaki bu adama doğru koştu. Ters bir adamdı bahçıvan, ama onunla rahat konuşabiliyordu.

"Beni gene karakoldan çağırıyorlar" dedi. Gültscher, delikanlıya kısaca baktı. Susuyordu. Bir süre yan yana yürüdüler. Gültscher dükkâna girdi. Fritz onu dışarda bekledi. Gültscher piposuna tütün doldurarak çıktı dükkândan. Yürüdüler. Fritz kızı unutmuştu. Sanki böyle bir varlık yeryüzünde yoktu.

"Neden beni gene çağırdılar?" diye sordu.

"Gerçekten ceket senin ceketin değilse..."

"Kendi ceketimin özelliklerini anlatmıştım onlara" diye sürdürdü Fritz. "Ama ceketi giymiş olan adamı yakaladılarsa? İki kişinin dışında hepsini yakalamışlar!"

Gültscher susuyordu.

"Ya ceketi giyen kaçak buydu benim giydiğim derse?.."

"Diyebilir. Bu cevabı almak için öldüresiye dövmüş de olabilirler." Durmuş, dikkatle gencin yüzüne bakıyordu. Zaten iki gündür hep gözü üzerindeydi gencin. Fritz kaşlarını kaldırdı ve "Öyle mi olabilir... Peki ben?.."

"Böyle yüzlerce ceket vardır, Fritz."

Okul yolunda ilerliyordu. Yoğun sisin arasından alışık oldukları yönü bulurlardı. Yaşlı adam, kafasında yalnız bir değil, binlerce olasılığı düşünmekteydi. Bu çocuğun diğerlerinden, arkadaşlarından neden ayrı olduğunu kesinlikle bilemiyordu. Onlardan ayrı olduğunu da savunamazdı. Gene de bir terslik vardı işin içinde. Overkamp gibi o da bu ceket hikâyesinde bir tersliğin var olduğundan kuşkulanıyordu. Kendi oğullarını düşündü. Yüzde elli kendinin, yüzde elliyse yeni hükümetin malıydı oğulları. Evdeyken onundular ve ona saygıları vardı, ama kapıdan çıkarken o gömlekleri giymek zorunda bırakılıyorlar ve "Heil" diye de bağırtılıyorlardı. Karşı koymaları için elinden

geldiğince uğraşmıştı Gültscher. Boşuna! Bu, ailenin dağılması olacaktı. Kampa atılmak, öz oğulları tarafından gammazlanmak. Seçim yapması gerekiyordu. İşte o zaman karşı koyma gücünden yoksun olduğunu görmüştü. Bir kendi başına mı gelmişti ki bu? Ne gezer! Pek çok kimse de kendisi gibi korkarak sinmemiş miydi? Gene de inançlarında kararlı olanlar da vardı. Hem aramızda, hem de ülkenin dışında. Örneğin İspanya'da. Yenilgiye uğradıkları söyleniyorsa da, bu yenilgiyi yürekten kabul etmeyenler çoktu. Binlerceydiler. Yenilgiyi kabul etmediğim zamanlardaki gibi. Oğullarından birinin ceketi çalınmış olsaydı, nasıl akıl verebilirdi onlara? Yabancı anne ve babanın oğlu Fritz'e o aklı verirken doğru mu yapmıştı acaba? Nasıl karışabilirdi? Bu ne biçim bir dünya olmuştu?

"Bana kalırsa fabrikadan çıkma bu ceketler birbirinin aynıdır, oğlum" dedi. "Fermuarları, cepleri, her şeyleri eştir. Ama örneğin bir anahtar veya bir kalem astarını delmiş olabilir, yani ayrıntı burada olabilir. Bunun tersini sana Gestapo bile kanıtlayamaz. Şimdi neyin üzerinde direteceğini anladın, değil mi?"

3

O gece Westhofen Kampı'nda, Füllgrabe tam beş kez sorguya çekildi. Hem de yorgunluktan bitkin uykuya daldığında. Kendiliğinden kampa dönüşü ile bu davranışının tek nedeninin korku olduğunu kanıtlamıştı. Yani cevap vermemekte ayak diredikçe, hangi yöntemle konuşturacaklarını biliyorlardı. Ve nihayet Overkamp, kaçak Georg Heisler hakkında istediği bilgileri edinmişti. Overkamp, Füllgrabe'yi sorguya çekip bir biri arkasınca kurnazca sorular sorarken, Füllgrabe kendiliğinden, Georg Heisler'e rastladığını, onunla konuştuğunu bir bir anlat-

mıştı. Ağzından çıkması ile Füllgrabe'nin daha da korkması bir olmuştu. Uykudan uyandırılıp sorguya çekişlerinin nedeninin, Georg hakkında bilgi edinmek olduğunu biliyordu. Sonraki sorguya çekilmelerde Georg hakkında fazla bilgi vermek istememiş, soruları karşılıksız bırakmaya kalkışmıştı. Ama Fischer'in elini telefona uzatması ve Zillich'in adını anması yeterli idi. Dövülerek ölmek istemiyordu Füllgrabe. Çok korkmaktaydı. Ve yeniden anlatmaya başladı:

"Perşembe günü, öğleüzeri, saat on ikiye doğru Eschenheimer Kulesi alanında ona rastladım. Oradaki parka götürdü beni. İlk yola sapılınca, oradaki çiçek tarhının yanındaki banka oturttu. Teslim olması için onu uyarmaya çalıştım. Ama lafını bile etmek istemedi. Sarıya çalar bej rengi bir palto vardı sırtında, başında da sert bir fötr şapka. Bağlı ayakkabılar, yeni olmamakla birlikte eski de sayılmayan... Paran var mı yok mu diye sormadım. Neden orada bulunduğunu da bilmiyorum. Birini bekleyip beklemediğini de bilemeyeceğim. Beni oraya götürdü. Kalktığımda hâlâ oturduğundan, birini beklediğini sandım. Evet, uzaklaşırken dönüp baktım, hâlâ oradaydı." O sabah Paul Röder evinden çıkarken, bu açıklamalar kentin bütün karakollarına ulaşmıştı. Karakollardan muhtarlara iletilmiş, ama henüz apartman kapıcılarına bildirilmemişti. Röder'lerin kapıcısının karısı, onun her zamankinden daha erken evden çıkışına hayret etmiş ve kocası merdivenleri yıkamak için kova ile gelince, bundan ona söz etmişti. Röder ailesinden kapıcıların herhangi bir şikâyetleri olmadığından, üzerinde durmamışlardı.

Röder, sisli yollardan tramvay durağına kadar âdeta koşarak gitti. On beş dakika gidiş, on beş dakika dönüş, demek bu iki ziyaret için yarım saat vardı. Paul, karısı Liesel'e, Bockenheimer takımının kalecisini yakalamak için evden erken çıkması gerektiğini söylemiş, "Ben dönene kadar Georg'a iyi bak" demişti.

Gece Liesel'in yanında yatarken uzun bir süre uyuyamamış, sabaha karşı dalmıştı.

Röder ıslık çalmaktan vazgeçti, ağzının içi kurumuştu. O an aklına, sabah kahve içmediği geldi. Islak kaldırımların üzerinde yürürken, korkmam gerek, korkmam gerek, diye söyleniyordu. Neye bulaştığının farkında mısın? Schenk, Mosel Sokağı 12, Sauer, Taunus yolu 24. Bu iki adı ve adresi yineliyordu durmadan. Bu iki insanı işlerine gitmeden yakalaması gerekti. Kimlik ve para bulmakta, her ikisi yardımcı olabilirlerdi. Hatta Georg'un bir süre nerede saklanması gerektiğini de bilirlerdi. Schenk, çimento fabrikasında işçiydi. Daha doğrusu Georg tutuklanmadan önce orada çalışıyordu. Sakin, açık renk gözlü, ilk bakışta düşüncelerini açığa vurmayan, güvenilir bir arkadaştı. Ne fazla yürekli ne de fazla zeki idi. Özelliği serinkanlı oluşuydu. Ama Georg'un yaşantısını adadığı yolunda yürüyenlerdendi. Örgütleri bir terslik sonucu dağılsa, Schenk tek başına yürütecek kadar güçlüydü. Veya arkadaşlarla bağlantı kurabilmek için tek bir yol kalsa, bu yol ancak Schenk'ten geçebilirdi. Georg gecenin karanlığında, böyle düşünmüştü. Röder, Georg'un anlattıklarından pek bir şey anlayamamıştı. İleride, Georg'un zamanı olursa, onu ayrıntıları ile aydınlatacaktı. Zaman var veya yok, anladı veya anlamadı, Röder yardım edecekti. Evet, o sabah her üçünün kaderi Röder'in elindeydi. Sauer, beş yıl işsizlikten sonra, tam Georg'un tutuklandığı ay, tramvay işletmelerinde işe başlamıştı. Çok gençti o yıllarda. Dünya görüşü, birkaç yüz kitap okuyup da toplantılara ve tartışmalara katıldıktan sonra Georg'unki ile birleşmişti. Georg, Schenk kadar Sauer'e de sonsuz güvenirdi; Sauer'in kafası sağlıklı işlerdi. Onu, inandığı yoldan kimse döndüremez, aklını çelemezdi. Her ne kadar duygulu yüreğinin etkisi altında kalacağa benzerse de, sarsılmaz inancı ve dürüstlüğü ile arkadaşları arasında sevilirdi.

Paul Röder, Sauer, Taunus yolu 24, Schenk, Mosel Sokağı 12, diye yinelenmekteydi. Tam o sırada Melzer, köşeden döndü. Liesel'e yalandan buluşacağım dediği Melzer'di bu.

Paul Röder, "Aman seni gördüğüm ne iyi oldu Melzer" diye seslendi. "Pazar günkü oyuna bana iki davetiye bulabilir misin?"

"Ayarlarım" dedi Melzer.

İçinden bir ses, acaba pazar günü maça gidebilecek misin? diye soruyordu.

"Evet" dedi yüksek sesle. "Bulabilirsen çok iyi olur." Bir süre pazar günkü maç üzerine tahminlerde bulundu Melzer, sonra telaşla, evine, annesinin yanına gitmesi gerektiğini söyledi. Küçük bir kırtasiye dükkânı sahibi olan annesi ile Melzer'in nişanlısının arası hiç de iyi değildi ve Melzer sabahın bu erken saatinde nişanlısının yanından gelmekteydi. Paul Röder, Melzer'in annesini de, nişanlısını da tanıyordu. Gülerek baktı. Aynı an içinden gelen sese kulak verdi: Melzer'in yüzünü bir daha görebilecek misin bakalım? diyordu bu ses. Saçma, anlamsız, diye içindeki sesi bastırmak istedi Röder, ben Melzer'in düğününe bile gideceğim. On beş dakika sonra ıslık çalarak Mosel Sokağı'ndan aşağıya doğru iniyordu. 12 numaranın önünde durdu. Bereket, apartmanın dış kapısı açıktı. Basamaklardan koşarak dördüncü kata çıktı. Kapının üzerinde yabancı birinin adını okuyunca, Röder yüzünü buruşturdu. Sırtında sabahlıkla yaşlı bir kadın yan dairenin kapısını açtı ve kimi aradığını sordu.

"Schenk'ler burada oturmuyorlar mı artık?"

"Schenk'ler mi?" diye soran kadın evinin içine doğru seslendi. "Birisi gelmiş Schenk'leri soruyor."

Genç bir kadın üst kattan tırabzanlara dayanarak sarktı. Sabahlıklı yaşlı kadın ona da, "Schenk'leri soruyor" dedi.

Paul Röder, genç kadının yorgun yüzünde bir an için korku görür gibi oldu. Çiçekli bir sabahlık vardı arkasında. Liesel gibi

bunun da memeleri sarkık, diye düşündü. O ara Schenk'lerin oturduğunu sandığı kapı açıldı ve uykusunu alamamış asker üniformalı bir erkek kapıyı açtı, "Kimi arıyordunuz?" diye canı sıkkın sordu.

"Schenk'lerin kız kardeşime borçları vardı da... ondan elbiselik kumaş almışlardı. Kız kardeşim için ben dolaşırım da... Bu saatte evde bulacağımı sandığımdan erken geldim..."

Karşı dairenin kapısındaki yaşlı kadın, "Bayan Schenk buradan gideli üç ay oldu" dedi.

Üniformalı erkek de pis pis gülümseyerek, "Paranızı almanız için Westhofen Kampı'na kadar uzanmanız gerekecek" dedi. Schenk'lerin yabancı radyo istasyonu dinlediklerini Gestapo'ya gammazlayan kendisi idi.

"Heil Hitler" dendi ve kapılar Paul Röder'in yüzüne kapandı. Röder basamaklardan inerken, kapıların ardından kahkahalar duyuyordu. Elinin tersi ile alnındaki teri sildi. Belki de çocukluğundan bu yana, yüreğini buz gibi bir duygu, bilemediği garip bir duygu sıkardı hep. Korku demek geliyordu içinden. Sanki yaşantısı sağlıklı olan gövdesine bir mikrop yerleşmiş gibiydi. Dizlerinin gevşemesine engel olmak için basamaklara var gücüyle basarak iniyordu.

Kapıcının karısı, "Kimi aradınız?" diye sordu.

"Schenk'leri. Kız kardeşimin onlardan alacağı var da... Kumaş satmıştı..."

Üst kattaki genç kadın elinde çöp tenekesi ile yanlarına gelmişti. "Schenk'leri sordu" diye doğruladı.

Kapıcının karısı Röder'i kuşkuyla tepeden tırnağa süzdükten sonra, kapıcı dairesine doğru, "Biri gelmiş Schenk'leri soruyor" diye seslendi.

Röder sokağa çıktı. Koluyla yüzünü sildi. Bugüne dek insanlar ona böyle dehşetle bakmamışlardı. Hangi şeytana uyup da

Georg'un isteğine karşı koymamış, Schenk'le bağlantı kurmaya kalkışmıştı? Peki, Schenk'in Westhofen'de olduğunu Georg nasıl bilmeyebilirdi? Bu ara içindeki ses, lanet olsun Georg'a, nesine yardım ediyorsun, diyordu. Senin sürünmeni, mahvını hazırlıyor, bırak ne hali varsa görsün. Yapamazdı, Georg'u suçlamak gereksizdi. Islık çalarak yoluna devam etti. Metzer Sokağı'na gelince birden yüzü aydınlandı. Açık avlu kapısından içeri girdi. Büyük yapıların altındaki bu saatinde garajın ortasında durmuş, şoförler bağırıyordu. Bir zamanlar, yani gençliğinde, sarhoş bir arabacıya tutulduğu, onunla birlikte içkiye alıştığı ve bu nedenle kaba ve acımasız olduğu aile arasında konuşulurdu. Katharina Teyze ile ilgili bir öykü daha anlatılırdı aile arasında: Kocasının izinli gelip cepheye dönüşünden on bir ay sonra dünyaya bir çocuk getirmişti. Bir daha izinli geldiğinde kocası kim bilir ne kadar şaşıracak diye aile arasında gülüşülürdü. Koca cephede öldüğünden, evine bir daha dönmedi. Herhalde çocuğun başına da bir şey gelmiş olacak ki, Paul Röder onu hiç görmemişti.

Nedense bu teyzesine karşı bir yakınlık duyardı. Belki sinirlendiğinden, belki de merak ettiğinden. Durmuş, gülümseyerek sağa sola bağıran teyzesini izlerken, Georg'u unutmuştu. Bir erkeğin ağza almayacağı küfürleri savuruyordu karşısındakilere. Oysa Paul, teyzesine, Lisbeth'in erkek kardeşlerinden birine iş vermesini ricaya gelmişti. Şanssız biri idi kayınbiraderi, bir terslik sonucu, şoför ehliyetini polis elinden almıştı. Paul Röder bunu akşama uğrayıp da teyzemle görüşürüm diyerek teyzesine uzaktan elini salladı ve çıktı.

Sokaktaki sıra sıra meyhanelerin önünden geçerken, susuzluğunu hissetti ve bir kadeh içmek için girdi.

Yoldayken fark etti, içtiği içki taş gibi midesine oturmuştu. Sokaklar tenhalıktan kurtulmuş, ağır ağır kalabalıklaşmaktaydı. Zamanı azalmıştı Paul'ün. Dün bu saatlerde dertsizdin, diyor-

du içindeki ses. Dün bu saatlerde karma iki kilo un almak için acele bakkala kadar gidip gelmiştin. Paul birden, hani dün mantı pişirecekti? diye hatırladı. Bari bugüne yapsa. 24 numaralı evin önüne gelmişti. Temiz ve bakımlı merdivenleri çıkarken, bizim gibiler yardım istemek için böyle yapılara pek girmez, diye düşünmekten de alamadı kendini.

Röder, bu kez dairenin kapısından Sauer'in adını okuyunca, derin bir soluk aldı. Pirinç küçük tabelanın üzerinde, gotik harflerle Sauer, mimar, yazılıydı. Paul Röder kalbinin böylesine hızlı atışına sinirlendi.

Sevimli yüzü, temiz beyaz önlüklü bir kız açtı kapıyı. Karısı olamazdı bu. Hemen kızın arkasında başka bir genç ve güzel kadın belirdi. Bunun önlüğü yoktu. İlki sarışın, ikinci gelense kumraldı.

"Anlamadım? Bu saatte mi? Kocam mı?" diye hayretle sordu. Para sıkıntısı olmadığı belliydi bu Sauer'in. "İçeriye buyrun."

"Buraya alın" diye bir erkek sesi duyuldu. Üç kanatlı aynanın önünde tıraş olmaktaydı Sauer. Lüks bir banyoydu burası. Boynuna beyaz bir havlu sarmıştı. Yüzü köpük içindeydi. Paul Röder, kapının ağzında durdu ve arkası dönük olan Sauer'i, "Heil Hitler" diye selamladı.

Aynada göz göze geldiler. Dikkatle, kuşkuyla bakan gözlerdi bunlar. Röder susuyordu. Daha doğrusu lafa nereden başlayacağını bilemiyordu.

"Evet?" dedi adam.

Röder'in kalbi gene öyle atıyordu. Sauer'inki de. Kapıda duran bu kısa boylu adamı yaşamı boyunca hiç görmemişti. Beklenmedik saatlerde, beklenmedik ziyaretçilerden kuşkulanmak gerekiyordu, öyle bir dönemdeydiler. Hiçbir şey bilmemenin, hiçbir kimseyi tanımamanın tek çıkar yol olduğu kanısındaydı Sauer.

"Evet?" diye bir kez daha sordu. Kabaydı sesi.

"Ortak bir dosttan selam getirdim" dedi Röder. Kendine bile yabancı gelen bir sesle konuşmuştu. "Onu hatırladığınızı bilemem. Nidda Nehri üzerinde sizinle birlikte bir sandal yarışı düzenlemiş."

Benim ağzımı arıyor, diye düşündü Sauer. Tıraş olmaya başlamıştı. Eli titremiyordu, yüzünde kesik izi yoktu.

Röder, neden yüzündeki sabunu silmiyor ve yüzünü bana çevirip adam gibi konuşmuyor, diye düşünüyordu. Bu yapıda bir adam böylesine yavaş tıraş olmaz ki!

"Ne demek istediğinizi anlamadım" dedi Sauer. "Benden ne istiyorsunuz? Kimin selamını getirdiniz bana?"

"Sandal yarışması arkadaşınızın" diye karşılık verdi Paul "Annemarie adındaki sandal, diye hatırlatmamı istedi." Gözlerini tıraş olan adamdan ayırmıyordu. Sauer kirpiğine takılan sabun köpüğünü havlusunun ucu ile aldı ve tıraşa devam etti. Ağzını açmadan, "Dediklerinizin bir tek kelimesini anlamadım" dedi. "Beni bağışlamanızı rica ederim, acelem var. Bana kalırsa adreste yanılmış olacaksınız."

Röder, ona doğru bir adım attı. Sauer'den çok daha kısa boyluydu. Artık Sauer'in yüzünün sol yanını iyice görebiliyordu aynadan.

Sauer, beni nasıl da kolluyor, diye tetikteydi. Ama yüzümü göstermeyeceğim bu herife. Kollasın bakalım kollayabildiği kadar. Nereden beni buldular? Demek ki gözetilmekteyim! Demek ki hâlâ kuşkuları var! Ne diye ensemde durmuş kolluyor beni? Küçücük bir fare gibi?..

"Demek ki arkadaşınız yanılmış" dedi. "Dedim ya, acelem var. Lütfen beni rahatsız etmeyin. Haydi!" Röder üç kişi olduklarını fark etmemişti. Kapının arkasında küçük bir çocuk

duruyordu. Dişleri arasına boynundaki zinciri geçirmişti. Belki de baştan beri yanlarındaydı. Sauer, çocuğa, "Merdivenin yolunu göster!" dedi.

Röder, çocuğun peşi sıra koridordan yürürken, senin gibi herifin suratına s..., diyordu içinden. Ne demek istediğimi bal gibi anladı, ama bu arsız çocuk yüzünden tehlikeyi göze alamıyor. Sanki benim çocuklarım yok mu yani?

Sokak kapısının kapanması üzerine, Sauer yüzünü havlu ile silerek, derinden bir 'oh' çekti. Yatak odasının penceresine acele gitti. Soluk soluğa pancurları açtı. Karşı kaldırıma geçen Röder'in arkasından baktı. Acaba doğru mu hareket ettim? Beni ele verir mi? Ne diyebilir benim hakkımda? Sakin ol, sinirlenecek hiçbir şey yok, kaygılar içinde yaşayan bir tek sen değilsin ki, senin gibi yüzlercesi var. Bu gelen adam, bir zamanlar Georg Heisler ile dost olduğunu biliyordu demek.

Birden Sauer'in sırtından soğuk terler boşandı. Ya bu gelen adam Gestapo'nun ajanı değil de, gerçekten Georg için yardım isteyen biri idiyse? Eğer Georg Heisler'in bu kent içinde olduğu dedikodu değil de, gerçek ise, onunla nasıl olsa başka yoldan bağlantı kurabilirdi. Bu kısa boylu herif ağzımı aradı, hem de aptalca, budalaca. Hayır, böyle enayi birini Georg göndermezdi. Rahat bir soluk aldı, aynaya yaklaştı, saçını taradı. Ve o ara, esmer kişilere özgü yeşilimtrak, sararmış yüzüne baktı. Açık gri gözleri ta derinden kolluyordu etrafı. Neden bu herifi gönderdiler bana, neden? Ne kadar havasız bu odanın içi! Benden kuşkulanmaktalar. Tutuklayacaklar. Tutukladıklarından iki gün sonra da öldürecekler. Üzülme karıcığım, bir uçak kazasında da ölebilirdim. Kravatını bağladı. Aynadan ona sağlıklı, zayıf, kırk yaşlarında, güvenilir bir erkek bakıyordu. Ne demişti geçen hafta Hermann'a?

"Bu baylar galiba postlarını, bizleri dağıtamadan kaybedecekler. İşte o zaman ben de yeni cumhuriyetimiz için birkaç yeni cadde açacağım."

Yatak odalarının penceresine tekrar yaklaştı, boş sokağa baktı. Az önce kısa boylu adamın yürüdüğü sokağa. Bir ajan hali yoktu zavallıcıkta. Sesi içtendi. Acaba ne şekilde Georg ile bağlantı kurabilirdi? Evet, bu adamı onun yolladığından kuşkusu kalmamıştı.

Mutlaka Georg yollamıştır. Ama başka ne yapabilirdi ki? Elinde bir kanıt yoktu. En ufak bir kuşku duyması ile adamı başından savması yerinde bir davranıştı. Ben suçsuzum diye yineledi kendi kendine.

Aslında Georg'un yardımına koşması gerekirdi. Laf olsun ya da ileride övünebilmek için değil, içtenlikle koşardı onun yardımına. Peki, Georg hangi dört duvar arasında ondan gelecek bir haberi bekliyordu acaba?

Sonra gene belki de bir ajandı diye geçti kafasının içinden. Sandalın adını söylemişti. Ama o sandalın adını Gestapo da öğrenmiş olabilirdi. Benim adımı bilmeleri olanak dışı. Ve Georg'un onu ele vermediğinin de bilincindeydi. Oda kapısı vuruldu. Hizmetçi kız dışarıdan, "Bay Sauer, kahveniz hazır" dedi.

"Anlamadım."

"Kahveniz hazır."

Omzunu silkti, yakasında parti işareti bulunan ceketini giydi, odanın içinde etrafına bakındı, sonra dosya çantasına uzandı ve çıktı.

Sokak kapısı kapanınca, çocuğu ile kahvaltı sofrasında oturan kadın, "Kim gitti?" diye sordu.

"Beyefendi olacak."

"Ama nasıl olur?"

"Beyefendiydi" diye yineledi hizmetçi.

Kahve içmeden, benimle vedalaşmadan, nasıl gidebilir, diye düşünüyordu genç kadın. Sinirlenmemeye zorladı kendini. Çocuk ona bakıyordu. Bir şey söylemedi çocuk. Kısa boylu, çilli adamın eve girmesi ile buz gibi bir havanın estiğini ikisi de anlamıştı.

Röder tramvaya atladı. Acelesi vardı, iş yerine geç kalmak istemiyordu. Sauer'e durmadan küfrederek fabrikanın kontrol yerinden geçti. İşin başına geçtiğinde bile öylesine öfkeliydi ki, bir saat sonra istemeyerek kaynak aletine kolunu çarptı ve yaktı. Yıllardır böyle bir kaza gelmemişti başına. İş arkadaşı Fiedler, "Derhal revire!" diye seslendi. "Hemen baktırmazsan sonradan ilaç parası bile vermezler. Sen dönene kadar yerine bakarım."

"Kapa çeneni!" diye sesini yükseltti Paul.

Fiedler koruyucu gözlüklerinin ardından, hayretle onun yüzüne baktı. Möler onlara döndü ve "Hey ne oluyor orada?" diye sordu.

Paul Röder, acısından dudaklarını ısırarak işine devam etti. Hey, ne oluyor orada diye ne bağırmıştı pis herif? Ustabaşıymış, laf, benden on yaş daha genç, kim yaptı onu ustabaşı?

Biraz daha çabuk yaşlanırsın, demişti Georg. Şimdi evde bekliyordur ve daha saatlerce de bekleyecektir. Hiç olmazsa Liesel mantı pişirse. Gözlerini göstergenin üzerinden ayırmadan, dudaklarını kısmış, gereken yere kaynak yaparken, Liesel'in pişireceği mantıyı düşünüyordu. Bu bölümde çalışan yarı çıplak, yapılı, güçlü heriflerin arasında Paul Röder yaşı belirsiz bir bücürdü. Şakacıydı, şaka da kaldırırdı, bu yüzden herkes severdi onu. Yirmi yıl sizlerle geçindim yirmi yıl bana takıldınız, artık kendinize başka bir şamar oğlanı bulun, şu anda bir şey içmezsem, çıldırabilirim... Saat daha on mu? Nasıl olabilir?

Birden Beutler yanına yaklaştı ve beklenmedik çabuk bir hareketle yanan yerin üzerine bir merhem sıktı ve bir de gazlı bez oturttu.

"Sağol, teşekkür ederim, Beutler."

"Rica ederim, teşekküre değmez."

Fiedler ona işaret edip ilgilenmesini söylemiştir. Hepsi candan arkadaşlar. Ben zaten buradan ayrılmayı düşünmedim ki! Yarın sabah gene aynı saatte iş başı yapmak istiyorum. Allah'ın belası Möller olacak herif bir bulaştığım işi haber alsa! Peki ya Beutler? Evimde kimi ağırladığımı bilse, ne der acaba? Beutler yürekli arkadaştır. İyi ama, gene de... Kolum yanınca yardım eder, ama başka konuda?.. Ya Fiedler? Yan gözle ona baktı. Ötekilerden ayrıydı Fiedler. Ona yan gözle bakarken, şimdiye kadar görmediği bir özelliği fark etmişti sanki... Bir yıldan fazla süreden beri yana yana çalıştıkları halde, hayret! Georg'un aklına işe yarar bir şey gelmezse bu geceyi de bizim evde geçirecek demektir. Sauer'in yardım edeceğinden ne kadar da emindi. İyi ki benim gibi bir dostu var.

Liesel, "Sağlam elinle bana yardım edebilirsin" dedi Georg'a. "Çanağı dizlerinin arasına sıkıştır."

"Ne olacak bu? Ben yaptığım şeyin ne olduğunu bilmek isterim."

"Mantı olacak, domates salçalı mantı."

"O zaman sabaha kadar da yardım ederim." Georg hayatından hoşnuttu, ama elindeki kaşıkla birkaç kez çevirdikten sonra, her yanından ter fışkırmıştı. Çok güçsüz kalmıştı. Bu gece rahat bir döşek bulmuştu, ama deliksiz uyuyamamıştı ki. Ya Schenk ya da Sauer, birinden birini bulmuştur Paul. Sokaktan yıllardan beri şaşmayan sesler gelmeye başlamıştı. Okul çağına gelmemiş çocukların oynamaları, ev kadınlarının pencereden öteberi silkmeleri, yastıkları dövmeleri. Bitişik odada Liesel de yatakları toplarken, çocuklarından birini azarlıyor, ötekine ona kadar saymasını öğretiyordu. Bu ara on kez sabrı taşıyor, gene kendini toparlıyor, çocuklarına sakin bir anne olmaya çalışıyordu.

İnancı olanın sabrı da olur. Peki, acaba neye inanıyordu Liesel? Anlaşılan bazı değer verdiği şeyler olacaktı. Georg ona, "Hamur olmuş mudur acaba?" diye sordu.

Liesel içeriden, "Küçük hava kabarcıkları yapıyorsa, olmuştur" diye karşılık verdi.

Georg, Liesel gerçeği bilse, bir an düşünmeden beni evinden kovar, diye düşünüyordu. Bilinmez, belki de kovmaz. Böylesine yorulan, her şeye göğüs germesini bilenler çoğunlukla yürekli olurlar.

Liesel, ocağın üzerinden güğümü aldı, leğenin içine döktü ve daha önceden ıslatmış olduğu çamaşırlarını çitilemeye başladı. Çıplak kolları üzerinde boy boy kabarmıştı kasları.

"Nedir bu acelen, Liesel?"

"Sen buna acele mi diyorsun? Her yıkadığım çocuk bezinden sonra oturup pencereden mi bakayım?"

Hiç olmazsa bir ailenin yaşantısını içeriden gördüm. Hep bu böyle midir? Hep böyle mi sürüp gidecektir? Liesel çamaşırların bazılarını mutfağa asıyordu.

"Oldu, şimdi sen elindeki çanağı ver bakalım bana." Olup bitenlerden habersiz, kaba yüzünde çocuğumsu bir sevinç belirmişti. Çanağı masanın üzerinde koydu, üzerine de bir bez yaydı.

"Neden yaydın bezi?"

"Hava almaması gerek. Bilmiyor muydun?"

"Unutmuşum, ev işi izlemeyeli yıllar geçti."

Çoban Ernst, "Şu hayvanı bağlasanıza" diye bağırdı. "Nelli! Nelli!" Nelli, Messer'lerin köpeğinin kokusunu aldıkça öfkesinden titrerdi. Messer'lerinki kırmızı bir av köpeğidir. Ormanın başlangıcında durdu, kuyruğunu sallayarak efendisi Bay Messer'e baktı.

Messer'in elinde kayış yoktu, gerek de görmüyordu, çünkü kendi köpeği çobanın köpeğinin öfkesine aldırmıyordu bile.

Biraz açıklıkta koşması gerekliydi, şimdi de evine dönmenin sevinci içindeydi. Göbekli Bay Messer, Schmiedtheimer'lerin ormanı ile kendi ormanının sınırını belirleyen tel örgü üzerinden atladı.

Ölen karısının orman bekçisi olan erkek kardeşini ziyaretten dönüyordu. Av tüfeğini omzuna asmıştı. "Kadın kadın" diye evine doğru seslendi.

Çoban Ernst, kadın diye çağırdığı, Eugenie olacak diye düşündü. Nelli hâlâ yanında öfkeden titremekteydi.

Eugenie, "Ernst" diye mutfak penceresinden seslendi. "Yemeği pencerenin pervazına koyuyorum."

Ernst, bir yandan koyunlarını gözünden ayırmamak için pencerenin önüne yanlamasına oturdu. Bir çift kızarmış sosis, patates salatası ve salatalık turşusu. "Sosisler için hardal ister misin?"

Hardalı uzatan Eugenie'nin elleri ne kadar da beyazdı. Ernst kadının ellerine bakarak, "Messer olacak herif bu parmaklara nişan yüzüğünü ne zaman takacak?" diye sordu.

"Sevgili Ernst, artık senin evlenme çağın gelmiş. Hiç olmazsa o zaman başkalarının işine burnunu sokmazsın."

"Kiminle evleneyim, Eugenie? Marie'nin yüreği, Else'nin danstaki kıvraklığı, Selma'nın burnu, Sophie'nin kalçaları, Auguste'nin de banka cüzdanı bir kişide toplanmalı." Eugenie dayanamayıp gülmeye başladı. İçtenlikli, yalandan uzak bir gülmeydi bu. Gülmesini kesmemesi için bir şeyler söylemeliyim, diyordu Ernst.

"Bu saydıklarıma sahip olmalı alacağım kız" diye ekledi.

"Saçmalıyorsun."

Griesheimer Demiryolu işletmeleri kantininde Hermann, sandviç paketini açtı ve birasını ısmarladı. Karısı Else kaz ciğeri sürmüştü ekmeklerin arasına. Her gün aynı şey. Oysa ilk karısı

değişik sandviç yapmakta ustaydı. Sessiz, ama çirkin bir kadındı. Akıllıydı. Bir toplantıda ayağa kalkıp, kanısını açıkça söyleyecek kadar da yürekliydi. Acaba onunla birlikte bu kötü günlere daha mı kolay dayanabilirdi?

Hermann ekmeğini yerken, sağın solun konuşmalarına da kulak veriyordu.

"Dün üç tane diyorlardı, bugün iki tane deniliyor."

"Bir tanesi bir kadını vurmuş!"

"Neden?"

"İpteki çamaşırlarını çalıyormuş, kadın yakalamış onu."

"Kim çalıyormuş ipten çamaşır?" diye sordu Hermann.

"Kaçaklardan bir tanesi."

"Hangi kaçaklardan?"

"Hangisi olacak, Westhofen Kampı'ndan kaçanlardan. Kadının karnına tekme atmış."

Hermann: "Nerede olmuş bu?"

"Onu söylemediler."

"Kaçaklardan biri olduğunu kesinlikle bilemezler ki" dedi biri. "Herhangi bir çamaşır hırsızı da olabilir."

Hermann böyle konuşan işçiye yan gözle baktı. Son zamanlarda hiç konuşmayan o kadar çok işçi vardı ki, kimin ne düşündüğünü bilmek güçtü.

"Kaçaklardan biriyse de şaşmam gene" dedi genç bir işçi. "Gömleklerini gidip mağazadan alamayacağına göre... Sonra kadına, şu gömleği benim için acele ütüler misiniz de diyemeyeceğine göre..."

Hermann bu gence de dikkatle baktı.

"Bu kaçaklar şaşkın birer hayvana benzerler" dedi başka biri. "Her an avcının tüfeğini ensesinde hisseden hayvana..."

Hermann'ın gözleri bu kez bu işçinin üzerine takıldı. Herkes ona bakıyordu. Ütü esprisini yapan genç, "Pazar gezintimize katı-

lacaklar çok" diye konuyu değiştirdi. "Arkadaşların çocukları için bir de yuva öğretmeni geliyormuş." Hermann az önceki konu hakkında konuşulmasını istediğinden, "Tutuklayamadıkları o ikisinin adları ne?" diye sordu.

"Hangi ikisi?"

"Kaçakların canım."

"Biri yaşlı, biri de gençmiş."

"Buralı olan mı genci?"

"Buralı olduğunu bana kalırsa bizimkiler uydurdular."

"Ayrıca buralı olsa neden kaçtıktan sonra yüzlerce insanın kendini tanıdığı bir kente gelsin, değil mi?"

"Yo, bence akıllıca davranmış. Yapyabancı birini çok daha çabuk ele verir halk. Düşünün bir kere, beni burada kimse ele verir mi?"

Hermann bu konuşan iri yarı genci gösteri yürüyüşlerinde görmüştü. Birden Hermann, bu gencin açığa vurduğundan çok daha fazla şeyler bildiğine inanmıştı.

"Seni rahatlıkla ele veririm ben. Yani benim dostum olduğundan kuşkulanmaya başlar başlamaz, ele veririm. Ele verdiğim andan itibaren de benim dostum sayılmayacağına göre..." Bunları söyleyen Nazilerin bağlantı adamı olarak bilinen Lersch idi. Sözcüklerin üzerinde dura dura konuşmuştu. Az önce konuşan küçük Otto, meraklı çocuk gözlerini Lersch'in ağzına dikmişti. İş başında da onun ustabaşısıydı Lersch. Hermann gence bakıyordu. Hitler Gençliğinde grup başkanı olan Otto, çok seyrek gülen, sessiz bir gençti. Körü körüne bağlıydı Lersch'e.

Kantindekiler köşelerine çekilmişlerdi. Hermann yeniden bu konuya değinmemeye karar verdi. Tereyağlı sandviçini sardığı kâğıdı katlayıp cebine koydu. Else yarın gene bu kâğıda sarardı sandviçi. Lersch'in yan gözle kendisini kolladığını fark etmişti. Dikkati elden bırakmaması gerekiyordu.

Öğle paydosunun bittiğini bildiren zil sesi ile bu kez rahat bir soluk aldı. Ta içinde, tükenmek bilmeyen konunun şimdilik kapandığını bildiriyordu bu zil sesi.

Öğleüzeri Wertheim'da oturan çocuklar okullarından dönerken, bir konu üzerinde tartışmaya girişmişler, çantalarını kenara fırlatmışlar, kavgaya tutuşmuşlardı.

Kavgacı horozlardan biri birden kavgayı kesti ve yanlarına yaklaşmış olan üzeri partal ihtiyara baktı. Çocukların çantaları arasında bir şeyler arıyordu ihtiyar.

Çocuklardan biri, "Hey... Siz!" diye seslendi.

İhtiyar bir dilim ekmek bulmuştu. Çocukların dikkatini sürüyerek gidiyordu. Bir meyhanenin önünden geçerken, durdu, devam etti. Şaşkınlık içinde kalmış olan kavgacı çocuklar devam etti. Şaşkınlık içinde kalmış olan kavgacı çocuklar başka zaman olsaydı, ihtiyarın peşine düşerler, onu kızdırırlardı, ama bu kez eşyalarını toparladılar ve evlerinin yoluna koyuldular. O dişsiz ağzı ile pis pis gülen, yırtık giysili ihtiyardan nedense ürkmüşlerdi. Bu, saçı sakalı birbirine karışmış ihtiyardan hiç söz açmadılar, sanki aralarında sözleşmiş gibiydiler, ihtiyar, kente doğru değil de, aksi yöne ayaklarını sürüyerek gidiyordu. Bir meyhanenin önünden geçerken, durdu, güldü ve içeri girdi. O ara birkaç kamyon şoförüne hizmet eden meyhanecinin karısı, ihtiyar müşterinin istediği konyağı verdi. Az sonra ihtiyar gülerek yerinden kalktı, içkinin parasını ödemeden meyhaneden çıktı.

Meyhanecinin karısı, "Nerede o herif?" diye bağırdı.

Şoförler ihtiyarın peşinden koşmak istediler. Balık pazarına gitmekte olan meyhaneci, şoförlerle karısının ihtiyarın peşinden gitmelerine engel oldu ve "Bu kadarcık zararı göze almalısın" dedi.

İhtiyar durmaksızın ayaklarını sürüyerek ilerliyordu. Ana yoldan değil de, yan sokaklardan yürüyordu. Sakinleşmişti bakışları, nereye varacağını bilenlere özgü rahatlık vardı yüzünde.

Evlerin arasından geçen yol düzgündü, ama evleri arkada bırakıp, tarla yoluna sapınca, emektar bir köylünün adımları kendini belli etmişti.

Bu yaşlı adam Adlinger'di, yani Westhofen Kampı'ndan kaçan yedi kaçağın akıncısı. Füllgrabe kendiliğinden teslim olduğundan beri artakalan iki yakalanmayan kaçaktan biri. Kamptakilerin hiçbiri Adlinger'in kaçmayı başardıktan sonra birkaç saat içinde yakalanamayacağını düşünmemişti bile. İlk saatlerde yakalanmadığına göre, az sonra ele geçecekti. Oysa böyle düşünülürken, cuma olmuştu ve Adlinger de Wertheim'e varabilmişti. Gecelerini tarlalarda geçirmiş, bir ara dört saatlik bir yolu möble taşıyan bir kamyonla almıştı. Bütün nöbetçilerin elinden de rahatlıkla sıyrılmıştı. Bunu kurnazlık sonucu değil de, akıl ermezliğin umursamazlığı ile başarmıştı. Kampta onun akıl dengesinden kuşku duymakta pek haksız sayılmazlarmış, bunu kanıtlamıştı Adlinger. Orada günlerce konuşmadığı olur, derken katı bir buyruk karşısında da kahkahalarla gülerdi. Kaçtığından bu yana yüzlerce neden çıkmıştı yakalanması için. Yolda çaldığı iş önlüğü kapatmamıştı tutuklu üniformasını. Ve bu yüz neden gene de onun tutuklanmasını sağlayamamıştı.

Adlinger, düşünce nedir bilmiyordu. Önceden hiçbir şeyi hesaplamazdı. Tek bildiği şey varacağı yerdi. Köyünde öğlenleri şu yönden aydınlatırdı güneş, akşamüzerleri şuradan. İşte tek bildiği buydu. Gestapo olağanüstü arama kampanyası için Westhofen Kampı'ndan onun köyüne düz bir hat çizmiş olsaydı, bu hat üzerinde er geç Adlinger'i ele geçirirdi. Tepeden kente bakarken yüzündeki tik geçmişti, bakışları sertleşmiş, içindeki hayvansal duygu ile köyünün bulunduğu yöne kinle bakıyordu. Buradan ötesi ona hiç de yabancı olmayan çok iyi bildiği yörelerdi. İşte bu yoldan ayda bir pazara dolu arabası ile giderdi. Aynı yoldan oğulları içi dolu sepetleri kasabaya taşımışlardı.

Yaklaşmıştı köyüne. Yer yer ekili, yer yer ormanlarla kaplı bildiği topraklardı bunlar. Bulutlar bile tanıdık biçimlere bürünmüş, uçuyordu gökyüzünde.

Westhofen Kampı'na atıldığı ilk günlerde, hakaretlere ve dayaklara hedef olurken, öfke ve nefretten başka bir duygu yoktu içinde, bir de dinmek bilmeyen öç alma hırsı. Ama yumruklar ve tekmeler kafasına indikçe, kafası sertleşmiş ve belleği de göçmüştü. Giderek tüm duygulardan arınmış, neyin öcünü alması gerektiğini bile unutmuştu. Ama oraya, köyüne gitme isteği bir tek sönmeyen dileği olarak kalmıştı.

Adlinger, Main Nehri'ne sırtını döndü ve tarlaların arasındaki patikadan ayaklarını sürüyerek yürümesine devam etti. Arada dönüp arkasına bakıyorsa da, artık önünde tek bir hedef kalmıştı. Yüzü az önceki kadar yabani değildi. Yumuşamıştı çizgiler. Bomboştu geçtiği tarlalar. Ilıktı hava. Sanki dünya dönmüyordu. Her şey durmuş, yaşantı kesilmişti.

O gün Belediye Başkanı Buchenbach'lı Wurz kafa tutarak övündüğü gibi tarlaya gitmemişti. İş yeri olarak kullandığı oturma odalarına kapanmıştı. Oğulları tarlaya gitmesini, bir korkak gibi değil de, bir kahraman gibi davranmasını istemişlerdi ama boşuna. Günlerdir sızlayan, ağlayan karısına uymuş, odasına çekilmişti.

Buchenbach, Gestapo'nun adamları ile çevriliydi. Bunun dışında Belediye Başkanı Wurz'un çiftlik binası da gözetilmekteydi. Belediye başkanlarının bu davranışına çok gülmekteydi. Buchenbach'lılar Yaşlı Adlinger'in kamptan kaçtıktan sonra tuzağa düşmek üzere köyüne gelmeyecek kadar aklı olduğunu savunuyorlardı. Wurz'dan yılların öcünü almak için nasıl olsa bir yolunu bulurdu o. Hem Wurz çiftliğinin etrafına daha ne kadar zaman nöbetçi dikecekti? Oldukça masraflı bir çareydi bu. Ayrıca SA örgütüne bağlı bu delikanlıların tarlada ailelerine yardımı gerekiyordu.

Köyün aktarı olan kadın, Wurz'un nikâh dairesinde bulunduğunu yeğeninin nişanlısına haber verdi. Damat Ziegelhausen köyündendi, ama birkaç saat uzaklıktaki köyünde değil de, nişanlısının köyünde nikâhlanmak istiyordu. Aktar dükkânından doğruca dilekçesini vermek üzere Wurz'u aramaya giderken, boynuna kravatını bağladı ve nişanlısına da hazırlanmasını söyledi. Kapının önünde nöbet bekleyen SA, damadı tanıdığından, "Heil Hitler!" diye selamladı onu. Wurz'a ziyaretçiyi bildirmek için kapısına vurdu. Ama içeriden cevap gelmedi.

Wurz, duvardaki Hitler portresinin altında, yazı masası başında otururken, camlı kapının önünde birtakım gölgeler fark edince, koltuğundan aşağıya kaymıştı. Kapı vurulunca da, iyice masanın altına gizlendi.

"Girebilirsin içeriye" dedi nöbetçi.

Bu kez damat vurdu kapıya. O da cevap alamadı. Kapının tokmağını çevirdi, kilitliydi!

Nöbetçi kapıya yaklaştı, yumruğu ile vurdu ve "Dilekçe!" diye bağırdı.

Bunu duyan Wurz, kapının sürgüsünü açtı, soluk soluğa ona dilekçeyi uzatan damada baktı. Evlenmek için başvuran gençlere hazırlamış olduğu nutkunu tutuk tutuk söylemeye başladı. Nasyonal sosyalist bir devletin ırkçılığa verdiği büyük önemden, bu ırkın çoğalması nedeniyle evlenmenin ne denli saygı değer olduğundan söz ederken, gelin Gerda ciddi ciddi dinledi, damatsa başını salladı. Arkasından kapıyı kapattıktan sonra da nöbetçiye, "Bu bok çuvalını mı bekliyorsun, arkadaş?" diye takıldı.

Adlinger sondan bir önceki tepeyi de arkasında bıraktı. Buxberg'di bu tepenin adı. Ölesiye yorgundu, ama hedefine varmadan dinlenmemeyi aklına koymuşçasına ayaklarını sürüyerek ilerliyordu. Artık etrafına, arkasına bakmıyordu. Buraları, karış

karış bildiği yerlerdi. Aşağıda uzanıp giden ekili tarlalara bakarken, ne garip, dedi. Köylü çocukların yamalı giysilerine benziyor. Bakışları buğuluydu. Sanki sonuca içgüdüsü ile ilerliyordu.

Aşağıda, Buchenbach'ta her zamanki gibi bu saatlerde nöbet değiştirilirdi. Wurz'un evi önündeki nöbetçiler de değişmişti. Nöbeti biten kendini meyhaneye atıyordu. Dilekçesini veren damadın meyhaneye uğrayıp, onlara birer kadeh içki ısmarlayacağını umuyorlardı.

Wurz ise az önceki korkunun etkisinden kurtulamamıştı. Kaç günden beri uykusuzdu. Üzerinde dilekçenin durduğu masaya başını dayadı ve uyuyakaldı.

Adlinger'in karısı tarlada çalışan çocuklarına yemek götürdü. Hep birlikte yediler yemeği. Eskiden Adlinger ailesinde, her ailede olduğu gibi anlaşmazlıklara rastlanırdı. Ama yaşlı Adlinger'in tutuklanmasından bu yana aile iyice birbirine kenetlenmişti. Sadece yabancılarla değil, kendi aralarında bile hiç konuşmazlar, hatta ondan söz bile etmezlerdi. Nöbetçilerden biri aldığı buyruk üzerine gene Adlinger'in karısının peşinden tarlaya kadar gitmişti. Yaşlı kadın, siyah giysileri içinde, başı önde, köyle tarla arasında gidip gelirken, sağına soluna bakmazdı hiç. İzlendiğini bilmiyor, hatta evlerinin önündeki nöbetçiyi bile görmüyordu.

Adlinger, şimdi son tepeye varmıştı. Köyü buradan ne de güzel görünüyordu! Buradan köye inen yolun iki yanı bodur fındık ağaçlan ile kaplıydı. Adlinger ağaçların arasına oturdu. Bir süre soludu. Gölgeliydi burası. Çalıların arasından aşağıdaki evlerin damlarına bakıyordu. Tam uykuya dalacağı an irkilerek doğruldu ve ayağa kalkmaya çalıştı. Bir kez daha baktı köyüne. Ama az önceki gibi öğle güneşi altına ışıldamıyordu köyü, soğuk bir parıltı yayılmıştı etrafa. Yadırgadığı bir rüzgâr esiyordu. Hemen arkasından kapkara bir gölge düştü üzerine.

Öğleden sonra geç vakit, fındık toplayan iki köylü çocuk oraya vardıklarında çığlığı bastılar ve tarladaki anneleri ile babalarının yanlarına koştular. Baba geldi ve adama baktı. Sonra çocuklarından birini komşu tarlanın sahibi çiftçi Wolbert'e gönderdi. Wolbert geldi, adama baktı ve "Bu bizim Adlinger!" dedi. O zaman onu ilk gören köylü de tanıdı, ikisi ayakta durmuşlar, fındık ağaçlarının arasında yatan ölüye bakıyorlardı. Dallar kesip bir sedye yaptılar ve birlikte köye indirdiler.

Nöbetçinin önünden geçerken, "Hey, kimi getiriyorsunuz?" diye sorulduğunda, "Adlinger'i bulduk, onu evine götürüyoruz" diye karşılık verdiler. Adlinger'in evi önünde bekleyen nöbetçiye de, "Onu bulduk" dediler kısaca. Nöbetçi, ölüye el koyamayacak kadar afallamıştı.

Beklenmedik bir anda kocasını böyle eve getirdiklerini gören kadının dizleri gevşedi, ama hemen toparladı kendini. Evinin önünde konu komşu birikmişti bile. Aralarına nöbetçiler, damatla gelin, hatta meyhanedeki SA'lı gençler bile katılmıştı. Olup bitenlerden habersiz olan nöbetçiler yerlerinde bekliyorlardı sadece. Evet, Adlinger'in köye girmesine engel olacaklardı. Wurz'un evi önündeki nöbetçi de yerinden ayrılmamış, öç almak için gelecek olan yaşlı adamı tutuklamaya, hazır, tetikte bekliyordu.

Uzun süreden beri temiz çarşafla örtülü olan kocasının yatağını açtı Bayan Adlinger. Ama ölüsünü içeriye getirdiklerinde onun ne kadar kirli olduğunu görünce, kendi yatağına yatırılmasını işaret etti. Ocağa güğümle su koydu ve en küçük torununu, haberi iletmek için tarlaya gönderdi. Kapının önündekiler geçmesi için çocuğa yol açtılar. Ağzını bıçak açmıyordu çocuğun, bakışlarını yere indirmişti, ölü evindekilere özgü bir ciddilik çökmüştü üzerine. Çok geçmeden çocuk; annesi, babası, amcaları ve yengeleri ile geri döndü. Erkeklerin yüzünde, bu meraklı kalabalığı gereksiz bulan bir anlam vardı. Ama çok geçmeden davranış-

ları, kımıldamadan öylece yatan babalarının arkasından yas tutan iyi evlatların üzüntüsüne dönüştü. Her şey birden düzene girmişti. Kederlerine katılanlar eve girdiklerinde, "Heil Hitler!" diyerek kollarını havaya kaldırmıyorlar, başlarından kasketlerini çıkartıp, ölünün ailesinin elini sıkıyorlardı. Yaşlı bir adamı yakalamak, onu öldüresiye dövmek için nöbetçi dikilen SA gençleri, ellerini kana bulamadan çekilmişler, babalarına tarlada yardıma gitmişlerdi. Wurz'un penceresi önünden geçenlerse, nefretle dudaklarını büktüler. Onu beğenmediklerini gizlemiyorlardı artık. Kimse onu güçlü göreviyle gururlanan bir başkan olarak değil de, dört günden beri gördükleri gibi korkudan donuna dolduran ödlek ve karaktersiz biri olarak görüyorlardı. Wurz'un karşısında özür dilercesine iki büklüm olmaktansa, vergilerini ödemeye razıydılar.

Ölüyü yıkamakta Bayan Adlinger'e iki gelini yardımcı oldu. Saçlarını düzelttiler, sakalını kestiler, bayramlık giysilerini giydirdiler. Üzerinde tutuklu üniformasını bohça edip ateşe attılar. Artakalan su ile kendileri yıkandılar ve en iyi giysilerini giydiler.

Onu artık kendi yatağına yatırmışlardı. Başsağlığı dilemeye gelenlere kurabiyeler ikram edildi. Evlenecek olan Gerda'nın teyzesi kasabadan mal getiren arabaya siparişini verdi. Adlinger'lerin bu ara sabun, siyah şerit ve muma ihtiyaçları olacaktı. Bir ölü, nöbetçiler tarafından çevrilmiş köyün başkanını enayi yerine koymuş olduğundan, her şey artık düzene girmişti.

Fahrenberg'e rapor yetiştirildi: Altıncı kaçak bulundu!

Ölü olarak bulunmuştu. Nasıl? Artık Westhofen Kampı'nı ilgilendirmezdi, bu sorun Tanrının, ailesinin ve Buchenbach Belediye Başkanı'nındı.

Fahrenberg bu haberi aldıktan sonra, dans pisti diye ad takılan alana çıktı. SA ve SS'liler yerlerini almışlardı. Yorgun, bitkin, kir ve umutsuzluk içindeki tutuklular getirildiler. Sonbaharın solgun ışığında iki ağaç boş duruyordu. Güneş batmak üzereydi

ve Ried yönünden sis, bu lanetlenmiş kampa doğru kaymaktaydı. SS'lerin başında Bunsan dimdik duruyordu. Yaratanın buyruğunu bekler gibiydi. Giriş kapısının iki yanını süsleyen çınar ağaçları köklerinden kesilmiş, sadece yedi tanesi bırakılmıştı. SA'ların başında duran Zillich, hayatta olan dört tutuklanmış kaçağın ağaçlara bağlanmasını emretti. Her akşam bu emir verildiğinden, donmadan önceki titreme gibi tutuklular dehşet içinde ürperiyorlardı. Gizlemek zorundaydılar ürpertilerini, SS'lerin kuşkulu bakışları en ufak bir titreşime bile izin vermezdi. Dört ağaca bağlı dört tutuklu da titremiyordu. Füllgrabe bile titremiyordu. Kendini toparlaması için Azrail'den azar işitmişçesine, ağzı açık, gözleri ileriye dikilmiş, duruyordu. Şu an yüzündeki o aydınlığın yanında Overkamp'ın odasındaki lambanın ışığı bile sönük kalırdı. Pelzer gözlerini sımsıkı kapatmıştı. O eski yumuşaklığın, ürkekliğin izlerinden eser yoktu yüzünde. Hemen yanı başındaki ağaçta Wallau'nun bağlı olduğunu biliyordu. Wallau'nun öteki yanında ise, kaçtıklarında ilk yakayı ele veren Albert olacaktı. Overkamp'ın isteği üzerine tekme ve dayaktan tanınmaz hale gelen yüzünü gözünü acele dikip, bir insana benzer şekle sokmuşlardı. O da titremiyordu. Titreyeceği kadar titremişti. Sekiz ay önce, ceketinin cepleri dövizlerle sınır geçidinde beklerken, titremesi sonucu tutuklanmıştı. Şimdiyse, ayakta durmaktan çok, kollarından asılmış gibiydi. Yaşantısı boyunca düşünde bile görmeye cesaret edemediği onurlu bir yerde, Wallau'nun sağındaydı. Gözleri canlı bakan bir Wallau vardı aralarında. Çarmıha gerilmek üzere hücrelerinden alındıklarında, Wallau'nun yüreği heyecanla çarpardı. Acaba bu kez Georg'u yakaladılar mı? Artık ölümü göze almışçasına bulanık bakmıyordu. Karşısında sıralanmış olan kampın tutuklularına bakıyordu. Her gün yeni yeni yüzler görürdü aralarında. Şu suratı daha önce hastanede görmüştü. Evet, bu, Paul Röder'in kapısından döndüğü Schenk'ti.

Fahrenberg birkaç adım öne attı ve Zillich'e, iki ağacın üzerine çakılmış olan tahtaların sökülmesini emretti. O bir tek çıplak ağaç Füllgrabe'nin solunda kalmıştı artık. Georg'un ağacı.

"Altıncı kaçak bulundu" diye bağırdı Fahrenberg. "August Adlinger, ölü olarak bulundu. Görüyorsunuz, nasyonal sosyalist güvenlik güçlerimizden kaçacak gücü kendinde bulamadığından, son nefesini verdi. Geride kalan yedinci kaçağın aramıza katılması an meselesi, çünkü bulunduğu yer çepeçevre sarılmıştır. Rejim aleyhinde olanların nasıl cezalandırıldıklarını görmektesiniz. Hükümetimiz korunacak vatandaşı korur, cezayı hak edeni cezalandırmasını, yok edilecek olanı da yok etmesini bilir. Ülkemiz suçluların barınağı değildir. Alman halkı sağlıklı bir halktır. Sakatları yaşatmaz, manyakların kökünü kurutur. Şunlara bir bakın, kaçmaya kalkıştıklarından bu yana daha beş gün bile geçmedi ve işte sonuç! Açın gözlerinizi ve iyice belleğinize yerleştirin!"

Bunları söyledi ve barakasına geri döndü Fahrenberg. Bunsen tutukluların iki metre öne gelmelerini buyurdu. Artık ağaçlarla tutukluların arasındaki yol daralmıştı iyice. Fahrenberg konuşurken gün batmıştı. Tutukluların iki başını SS'lerle SA'lar tutmuştu. Sis çökmüştü üzerlerine. Tutuklular için bu saat, umutsuzluğun simgesiydi. Tanrıya inananlar, artık unutulduklarını görüyorlardı. Hiçbir inancı olmayanlarsa, soluk alabildikleri halde, için için çürüdüklerinin farkındaydılar. Yalnızca içlerindeki güce inanan tutuklularsa, bütün fedakârlıklarının boşuna olduğunu ve halk tarafından unutulduklarını anlamışlardı.

Fahrenberg, masasının başına geçmişti. Barakasının penceresinden tutukluların toplandığı alanı görüyordu. Raporunu düzenlemeye başladı. Bu tür görevleri yerine getirmeyecek kadar sinirliydi. Telefona uzandı, gene yerine bıraktı.

Neydi bugün günlerden? Bugünü artık saymamalıydı, ama gene de başta koyduğu sürenin dolmasına üç gün kalmıştı. Dört gün içinde altı tutuklu da yakalandığına göre, kalan üç gün içinde de sona kalan tek tutuklunun da yakalanması gerekirdi. Ayrıca bulunduğu yer sarılmıştı. Onun gözüne uyku girmediğinden kuşkusu yoktu. Ama ne çare ki kendi gözüne de uyku girmez olmuştu.

Barakanın içi kararmıştı. Işığı yaktı. Fahrenberg'in odasından gelen ışık, ağaçların gölgesini tutukluların üzerine düşürdü. Onları oraya sıralayalı ne kadar olmuştu? Hücrelerine çekilmeleri için emir verilmemişti. Ağaca bağlı olanlar irkildiler. Dikleşmeleri ile sırtlarına ağaca çakılı olan çiviler battı. Çığlığı basan tutuklu önünde duranın üzerine yığıldı. Birlikte yere yuvarlandılar. Bu kez de SA'nın amansız tekmeleri altında inlemeye başladılar. O sıra kampın içinden Overkamp ve Fischer geldiler. Ellerinde çantaları vardı. Nöbetleri bitmiş, gitmek üzereydiler. Overkamp'ın Westhofen Kampı'ndaki görevi sona ermişti. Georg Heisler'in aranması ile hiçbir ilişkisi kalmamıştı bundan böyle.

Kendini yere atan ve birlikte devirdiği tutuklu götürülmüştü. Bu iki komiser, tutukluların ve ağaca bağlı olanların arasından kumandanın barakasına gittiler. Hiç sağa sola bakmamışlardı. Kısa bir süre içerde kaldıktan sonra yeniden dışarı çıktılar, bu kez Overkamp ağaca bağlı olanlara baktı. Bir an için Wallau ile göz göze geldiler. Overkamp'ın belli belirsiz yüzü seğirdi. Sanki Overkamp bakışlarıyla, 'Elimden bir şey gelmez' diyordu. 'Bu dertleri başına sen açtın.' Belirli değildi, belki de biraz küçümseme vardı bakışında.

Overkamp, kamptan ayrılmasıyla bu dört tutuklunun hesaplarının görüleceğini biliyordu. Belki de yedinci kaçağın ele geçirilmesine kadar yaşatırlardı. Sabırsızlanarak kötü bir şey yapmasalar, diyordu içinden.

Dans pistinden otomobilin motor sesi geldi. Tutukluların soluk almadıkları hissediliyordu. Ağaca bağlı olanların arasında, kendilerini bekleyen felaketi bir Wallau biliyordu. Tek düşüncesi Georg'tu. Bulundu mu? Buraya getirilmekte mi?

Fischer, "Wallau başına gelecekleri biliyor" dedi. Overkamp, evet anlamında başını salladı. Fischer'i uzun yıllardır tanırdı. Her ikisi de savaşta nişanlar almışlardı. Her ikisi de bu sistemin sağlamlaştırılmasına yardımcı olmuşlardı. Overkamp, görevi gereğince polisçe öngörülen yöntemleri uygulardı. Bunları uygularken de ne keyiflenir ne de zevk alırdı. Güvenlik görevlilerinin peşlerine saldıkları kişileri, düzen düşmanı olarak görürdü. Bugün de aranıp bulunmalarını emrettiği kişiler, onun gözünde birer düzen düşmanıydı. Çok açık ve belirgindi yaptığı iş. Yalnız düşünmeye zaman ayırdığında, kime hizmet ettiği aynı belirginliği koruyamıyordu artık.

Overkamp, Westhofen Kampı'nı düşünmek istemiyordu. Saatine göz attı. Yetmiş dakika sonra Frankfurt'ta olmalıydılar. Sis nedeniyle kırk kilometre hızla ilerlemekteydi otomobil. Overkamp arabanın camını sildi. Tam o ara bir köy yolundaki tabelaya gözü takıldı ve "Bir dakika! Durun!" diye seslendi. Hayretle yüzüne bakan Fischer'e, "İnelim Fischer" dedi. "Bu yıl hiç Most* içtiniz mi?" Arabadan çıkıp, puslu alaca karanlığın içinde köy yolunda lokantaya doğru yürürlerken, olup bitenleri düşünmek bile istemiyorlardı. Westhofen Kampı'na ziyaret izni aldığında nasıl davranacağını bilemeyen Elli ile babası Mettenheimer'ın buluştuğu lokantaya girdiler.

İşinden çıkıp lokantaya geldiğinde, Georg'un Paul Röder'e bir şey sormasına gerek kalmamıştı, başarısızlığı yüzünden öylesine okunuyordu ki...

---

* Çok taze şarap.

Liesel'se bin bir özenle hazırladığı mantı için övücü sözler bekliyordu onlardan. Ama her iki erkek de bir övücü söz söylemeden, düşünceli düşünceli hamuru çiğnemekteydiler.

Az sonra Liesel kocasına, "Hasta mısın?" diye sordu.

"Neden hasta olayım? İşler ters gitti, o kadar, bir de kolumu yaktım." Suskunluğu için bir özür bulabilmiş olmanın sevinci ile kolundaki yanık yeri gösterdi. Liesel yaraya baktı. Çocukluğundan bu yana iş kazalarına alışık olmanın kayıtsızlığıyla yanık merhemini getirdi. Birden Georg, "Elimdeki sargıyı çıkartmak istiyorum" dedi. "Bu ara doktorluk yaptığına göre, bana da bir parça bant verir misin?" Paul pek de şaşmamışa benzeyen karısına bakıyordu. Kadın sargıyı açıyordu. Çocuklar da Georg'un koltuğunun yanına yaklaşmış, bakıyorlardı. Georg, Paul ile göz göze geldi. Röder'in mavi gözleri soğuk ve katı bakıyordu.

Liesel, "Şansın varmış" dedi. "Cam kırıkları gözüne de girebilirdi."

"Şans, şans" diye söylendi Georg. Liesel becerikli elleri ile Georg'un elini sarmış, bir tek başparmağı sargının dışında bırakmıştı. Elini ustaca tuttuğunda, avcunun içindeki bant belli olmayabilirdi. Georg yerinden kalktı ve kirli sargı bezini ocağa attı.

Liesel, "Bir dakika, dur, onu yıkayabilirdim" diye seslendi. Röder sesini çıkartmadan Georg'un hareketlerini izliyordu. Liesel, "Of, pis koktu," diyerek mutfağın penceresini açtı. Soğuk kış havasına, mutfaktan çıkan kokulu duman karıştı. Eli saran doktor artık rahat uyuyabilirdi. Georg'un evinde kalmasına nasıl izin vermişti? Ne kadar becerikli elleri vardı. Yürekli ve akıllı davranan ellerdi bunlar. Georg neşeli bir sesle, "Bana bak, Paul" dedi. "Terzi Moritz'i hatırlar mısın?"

"Evet."

"O ihtiyarı nasıl kızdırırdık. Sonunda babana şikâyet etmişti. Baban da seni dövmüştü. Sana vururken, ihtiyar 'Başına vurmayın, Bay Röder, başına vurursanız, aptal olur, kıçına, hep kıçına vurun' demişti. İyi adamdı zavallı."

"Evet, iyi adamdı" dedi Paul. "Demek senin baban seni döverken başına vurmuş, yoksa daha akıllı olurdun." Bir iki dakika olsun rahatlatmıştı, huzur bulmuştu, gene o bunaltıcı ağırlık çöktü üzerine.

Liesel, "Paul" diyerek ona kuşkuyla baktı. Kocası neden durmadan dalgın dalgın önüne bakıyordu? Georg'un davranışları ile ilgilenmiyordu. Sofrayı toplarken de yan gözle kocasını izlemekten kendini alamıyordu.

Yatmaya giden çocukları ve Liesel'in arkasından kapı kapandıktan sonra Paul, "Georg" dedi. "Durum böyle. İşe yarar bir yol bulmalısın. Bu geceyi de burada geçireceksin artık."

"Bütün karakollara benim resmimin gönderildiğini biliyorsundur sanırım. Muhtarlara, onlar da kapıcılara göndermişlerdir. Yavaş yavaş bilmeyen kalmayacak."

"Dün buraya girerken seni gören oldu mu?"

"Kesin olarak bir şey diyemem, ama sahanlıkta kimse yoktu."

Paul, yanlarına gelen karısına, "Liesel, ben çok susadım" dedi. "Neye susadığımı bilemiyorum ama ne olur gidip bira alsan."

Liesel boş şişeleri topladı ve karşı koymadan dışarı çıktı. Tanrım, ne derdi var kocamın?

"Liesel'e durumu anlatsak mı?" diye sordu Paul.

"Liesel'e mi?" diye dehşetle sordu Georg. "Olmaz. Yanınızda kalmama izin vermez."

Paul sustu. Çocukluğundan beri tanıdığı Liesel'in içini dışını bilirim sanıyorsa da, tanımadığı bir yanı olduğunu da gizleyemezdi. Düşündüler bir süre. "Senin Elli" dedi Paul. "İlk karın..."

"Ne olmuş ona.

"Babasının durumu iyi. Varlıklı kişilerin tanıdıkları da çoktur. Acaba onlara gitsem mi?"

"Olmaz. Göz hapsindedir. Ayrıca düşüncelerini de bilirsin." Düşünmeye devam ettiler. Sokak lambaları yanmıştı. Her ikisi de bütün olanakların kum gibi parmaklarının arasından kayıp gittiğini hissetmekteydi. Birden merdivenden gelen ayak seslerine kulak verdiler.

Liesel şişelerle geldi. Heyecanlıydı. "Ne tuhaf" diye söylendi. "Birisi bakkala bizi sormuş."

"Nasıl? Bizi mi?"

"Nerede oturduğumuzu sormuş. Ama bizim nerede oturduğumuzu bilmeyen biri bizi tanımaz ki!"

Georg yerinden kalkmıştı. "Ben şimdi gitmeliyim, Liesel, her şey için çok teşekkürler" dedi.

"Bizimle bira içseydin, Georg."

"Bağışla, ama geç oldu."

Liesel mutfağın lambasını açıtı ve, "Bu kez arayı bu kadar açma, Georg" dedi.

"Hayır, açmam Liesel."

Liesel çıkmaya hazırlanan kocasına, "Sen nereye gidiyorsun?" diye sordu. "Bira almamı istemiştin."

"Georg ile köşeye kadar gideceğim, hemen dönerim."

"Hayır, sen gelme" dedi Georg.

Paul sakin bir sesle, "Köşeye kadar götüreceğim seni" dedi. "Karışma bana." Evden çıkmadan döndü ve karısına, "Beni dinle, Liesel" dedi. "Georg'un bizde kaldığından kimseye söz etmeyeceksin, anladın mı?"

Liesel birden kıpkırmızı oldu ve öfkeyle, "Demek başı belada" dedi. "Neden daha önceden bundan bana hiç söz etmediniz?"

"Dönünce sana her şeyi anlatırım. Ama o zamana kadar çeneni tutacaksın. Ağzından bir şey kaçırırsan, benim de çocukların da başı belaya girer."

Kapanan kapının ardında kalakalmıştı Liesel. Çocukların mı başı belaya girerdi? Kocasının da mı başı belaya girerdi? Terledi, derken ürperdi. Pencereye yaklaştı ve onların arkasından baktı. Sokak lambaları altında yürüyorlardı, biri uzun, biri kısa. Korkuyordu Liesel. Masaya oturdu ve beklemeye başladı.

Georg alçak sesle, "Git artık yanımdan" dedi. Yüzü öfkeden kasılmıştı. "Hem kendini, hem de beni tehlikeye atıyorsun. Hiçbirimize bir yararı yok bunun."

"Kapat çeneni. Ben ne yaptığımı biliyorum. Şimdi seni bir yere götüreceğim, hiç karşı koymayacaksın. Liesel yukarı gelip de onu söylediğinde, birden kafamın içinde bir ampul yandı. Bir fikrim var. Eğer Liesel gevezelik etmezse, ki korkusundan etmeyecektir, bu geceyi de kurtardın demektir."

Georg karşı koymadı. Kafasının içi boşalmıştı, hiçbir şey düşünemiyordu. Paul'ün peşi sıra kente gitmekteydi. Bir sonuca varamadıktan sonra, düşünme neye yarardı? Yüreği deli gibi atıyordu. Evet, iki akşam önce Leni'nin evine yaklaşırken attığı gibi. Kendini yatıştırmaya çalıştı. Bu kez sevgiliye gitmiyorsun... Bu kez yanında yürüyen arkadaşın Paul için kaygılanıyorsun. Buna aşk değil, arkadaşlık, dostluk denir. Neden kimseye güvenin yok? Bir arkadaşa güven gösterecek kadar yürekli olmalısın. Sakin ol. Bu kadar hızlı çarpmaya devam edemezsin kalbim. Rahatsız etmektesin beni. "Yürüyeceğiz" dedi Paul. "On dakika geç gitmişiz önemli değil. Seni nereye götürdüğümü anlatayım. Bu sabah senin o kahrolası Sauer'ini ararken oradan geçtim. Katharina adında, nakliye işleri ile uğraşan bir teyzem vardır. Büyük iş kadınıdır. Üç dört arabası vardır. İşte onun yanına Offenbach'ta yaşayan kayınbiraderimi yerleştirecektim. Herif hapse atıldı,

elinden şoför ehliyetini aldılar. Kanında alkol bulmuşlar. Birkaç gün gecikeceğini yazdı bana. İşi ona ben ayarlamıştım. Teyzemin bu mektuptan haberi yok, ayrıca da Liesel'in erkek kardeşini de tanımaz. Seni kayınbiraderim diye tanıtacağım, sen de her şeye kafa sallarsın, fazla konuşmazsın."

"Kimlik sorarsa? Sonra yarın ne olacak?"

"Artık bir, iki, üçe kadar saymasını öğren. Yani üç, iki, bir diye sayma. Şu an evimden uzaklaşmalısın. Ve bu geceyi bir yerde geçirmelisin. Anladın mı? Bu gece ölürsen, yarın bulacakları kimlik ne işine yarar? Yarın ben bir ara gene uğrarım. O zamana kadar aklıma bir şeyler gelebilir."

Georg hafifçe onun koluna değdirdi elini. Paul başını çevirip ona baktı, sakın ağlama der gibilerden yüzünü buruşturdu. Paul'ün alnında daha az çil olduğundan, daha açık renkti. Yanında yürümesi güven veriyordu Georg'a. Ya vazgeçip birden beni bırakıp dönerse, diye kuşkulanmaktan kendini alamadı yine de.

"İkimizi birden tutuklayabilirler her an" dedi Georg.

"Düşünme böyle şeyleri."

Kent ışıklar içindeydi, kalabalıktı. Paul, rastladığı dostlarına selam veriyordu yol boyunca. Bu ara başını çeviren Georg'a, yavaşça, "Başını çevirmek zorunda değilsin" dedi.

"Nasıl olsa seni tanımazlar."

"Ama sen beni tanıdın, Paul."

Metzer Sokağı'na varmışlardı. Bu sokağın içinde iki oto tamirhanesi, bir benzin istasyonu, birkaç meyhane vardı. Paul bu yolun gediklisi olduğundan, tanıdığı da çoktu. Heil Hitler aşağı, Heil Hitler yukarı. Paul'cuk aşağı, Paul'cuk yukarı. Nakliye şirketinin avlusunun kapısı ağzında, Paul'ün dostları onları durdurdu. Bir SA, iki kadın, bir de yaşlı bir adam. Yaşlı adamın burnu kırmızı fener gibi parlıyordu.

"Havamızı bulduk. Paul'cuk, bizimle bir kadeh içsene."

"Önce teyzeme uğrayacağım. Katharina Teyze'ye iyi akşamlar demeliyim."

Yaşlı adam teyzenin adını duymasıyla, "Aman, aman, aman..." diye omuzlarını kaldırdı.

Kadınlar, yaşlı sarhoşun koluna girip yürüdüler. O sıra avludan bir kamyon sokağa saptı ve onları sağlı sollu duvara dayanmaya zorladı. Kamyon uzaklaştıktan sonra nakliye şirketinin avlusuna girdiklerinde Bayan Grabber, yani Katharina Teyze binanın kapı ağzında duruyordu. Kent dışına yapılan nakliye postaları hava karardıktan sonra yola çıkardı.

"İşte burada" dedi Paul.

İri yarı kadın, "Bu mu?" diyerek Georg'a ters ters baktı. Kıtıklaşmış beyaz saçları, bembeyaz kaşları altından kötü bakan gözleri ile cadıya benziyordu. Bir kez daha Georg'u tepeden tırnağa süzdükten sonra, "Ne duruyorsun?" diye bağırdı ve elinin tersiyle Georg'un başındaki şapkaya çarpıp düşürdü. "Ne bu başındaki, senin kasketin yok mu?"

"Eşyaları bizde" dedi Paul. "Aslında bu gece bizde geceleyecekti ama çocuklar kızamık."

"İyi eğlenceler" dedi kadın. "Ne dikilip duruyorsunuz kapının ağzında? Ya içeri girin ya da çekip gidin!"

"Hoşça kal, Otto, hayırlı olsun" dedi Paul. Georg'un başından yuvarlanan şapkasını hâlâ elinde tutuyordu. "Hoşça kal Katharina Teyze, Heil Hitler!"

Bu süre içinde Georg, kadının yüzünden gözlerini ayırmamıştı. Bir ara başını çevirdi ve çalışacağı yerlere baktı. Kadın üçüncü kez dikkatle Georg'a dikti gözlerini. Georg, gözlerini kaçırmadı. Ne onda, ne de kadında acıma duygusu vardı.

"Kaç yaşındasınız?"

"Kırk üç."

"İş yerimin miskinler tekkesi olmadığını sanırım söylemiştir Paul."

"İşe yaradığımı göreceksiniz."

"Ne işe yarayacağınızı düşünebiliyorum" derken kadının burun delikleri şişti. "Haydi, yallah, git üzerini değiş, tulum giy."

"Yanımda tulum yok, eşyalarım Paul'ün evinde kaldı, Bayan Grabber, bana göre bir tulum yok mu sizde? Ayrıca bu saatte çalışacağımı da aklıma getirmemiştim."

Bunu duyan kadın başladı bağırmaya. Dakikalarca susmadı, ağzına geleni söyledi. Georg'a vurmuş olsaydı, buna bile şaşmayacaktı. Sessizce onu dinledi, hatta gülümsedi bile. Sokaktan vuran ışıkta onun bu küstah gülümsemesini yakaladı kadın ve baştan başladı bağırmaya. Kadının susmasını bekledikten sonra, Georg, "Bana verecek tulum yoksa, iç donuyla da çalışırım" dedi, "İlk kez buraya geliyorum, benden istediklerinizi önceden bilemezdim ki."

Kadın o sıra avlunun kapısında beliren Paul'e, "Bu herifi al geri götür" diye bağırdı. Paul meyhanenin önünden geçerken, dostlarına elini sallamış, bu arada Georg'un hâlâ elinde şapkasıyla durduğunu görünce, telaşla geri koşmuştu. Teyzesinin bağırması üzerine korktu, yüzünü buruşturdu ve "Yarın sabaha kadar bir dene" dedi. "Ben yarın geldiğimde kesin cevabı verirsin." Teyzesinin cevabını beklemeden koşarak uzaklaştı oradan.

"Sizin gibi beş para etmeyenlerin Paul gibi dostları olmasa, boku yersiniz. Benim iş yerim ne miskinler tekkesi ne de serseri yatağı. Gelin benimle, haydi!"

Fazla aydınlık ve fazla kalabalık bulduğu avludan kadının peşinden yürüdü. Evlerin ve lokallerin kapılarından insanlar girip çıkmaktaydı. Bakışlar hissetti üzerinde. Garaj kapısının ağzındaki boş bir arabanın başında bir polis duruyordu. Ter boşandı her yanından. Bu polis benden önce gelmiş olamaz buraya. Polisin

dikkatini çekmedi Georg. Kadın bir köşeyi gösterdi ve "Şu paçavraların arasından bir şey bulup geçir sırtına" dedi. Garaja açılan küçük odu yazıhane olarak kullanılmaktaydı. Georg yerde yığılı giysilerin arasından kendine uygunu seçerken, polis ona baktı. Küçük odanın ışıklı penceresinde kadının başı belirince, polis içini çekerek, "Ne karı be!" diye mırıldandı ve oradan uzaklaştı.

Kadın pencereye dirseklerini dayadı, dışarı sarktı. Anlaşılan bu pencere onun kumanda yeriydi.

"Hadi, çık artık dışarıya" diye başka birine bağırdı. "Tembeller alayı. Bir buçuk saat sonra Aschaffenburg'a gidecek bütün bunlar. Haydi, haydi,"

Georg, pencereye yaklaştı, başını yukarıya doğru kaldırdı, "Acaba ne yapmam gerektiğini bana güzelce anlatır mısınız?" diye sordu.

Kadının gözleri kısıldı. Belalı herifin teki olduğunu anlattıkları adama öfkeyle baktı. Ailesini perişan etmiş, kodese atılmış, elindeki şoför ehliyeti alınmış bu serseri heriften ne hayır gelirdi ki? Onun yüzünde bütün bu duyduklarının izlerini görmeyi istiyorsa da bulamıyordu. Dikkatle bakıyordu Georg'un yüzüne. Sakin konuşmaya çalışarak, yola çıkacak olan arabanın nerelerini kontrol etmesi gerektiğini anlattı. Bir süre sonra da odasından çıktı ve Georg'un tepesine dikildi, daha çabuk çalışması için bağırdı. Georg'un kapanmak üzere olan yarası yeniden açılmıştı. Yerde bulduğu bir paçavrayı dişlerinin yardımı ile sıkıca yaralı eline bağladı. Kadın bunu gördü, yeniden terslendi:

"Ya yaran kapanır çalışırsın ya da kapanmaz defolup gidersin."

Georg karşılık vermedi, bakmadı kadına, bu kadın böyle, başka türlü olamaz, nasıl olsa geçici bir süre için yanındayım, dedi içinden. Karşı koymadı, dişlerini kısarak denilenleri yaptı. Bir süre sonra öylesine yorulmuştu ki, ne düşünecek ne de korkacak hali kalmıştı.

Bu süre içinde Liesel mutfakta bekliyordu. Paul'ün on dakika sonra gelmediğini görünce, köşeye kadar değil de, Georg ile çok daha uzak bir yere gittiğini anladı. Ne oluyordu? Ne yapıyordu bu ikisi? Neden Paul ona hiçbir şeyden söz etmemişti?

Ne kadar sessizdi ortalık. Dördüncü kattan gelen patırtı, ikinci kattakilerin bağrışmaları, radyodaki marş müziği, pencereden pencereye seslenmeler, hiçbiri sessizliği bozamıyordu. Hatta merdivenlerden gelen hafif ayak sesi bile. Liesel'in hayatta polis ile bir kez ilişkisi olmuştu. Çocuktu o zamanlar, on onbeş yaşlarındayken erkek kardeşlerinin birinin başı derde girmişti, belki de savaşta ölenin. Sonraları aile arasında bu olaydan hiç söz edilmemişti. Flandern'de gömülmüştü erkek kardeşi. Ama o zamanlar duyduğu korkuyu kimi zaman yeniden yaşardı Liesel. Bu korkunun kuşku ile bağlantısı yoktu. Bu, yoksullara özgü bir korkudur. Tavuğun çaylaktan korkması gibi. Nedeni olmayan, yasadan, polisten korkma gibi. Bu kez kanıyla, canıyla savunacaktı kendini Liesel. Tırnaklarıyla, dişleriyle, gerekirse çevireceği çeşitli dolaplarla.

Merdivenden gelen hafif ayak sesleri kendi dairelerinin kapısı önünde kesilince, yerinden sıçradı, ışığı açtı ve gelişigüzel şarkı söylemeye başladı. Soluk soluğa, kalbi deliler gibi çarparak, ışık yakmak, şarkı söylemek kötülükten uzak kişilerin davranışıydı. Seslerin kesilmesini kapının zilinin çalınması izledi.

Kapıda duranın üzerinde üniforma yoktu. Ne düşündüğü belirsiz bir yüze baktı Liesel. Tanımıyordu bu adamı. Bir ajan olacak diye geçirdi aklından. Paul ile böyle şeyler konuşmazdı, ajan sözünü bir yerden duymuş olacaktı Liesel. Adam, "Bayan Röder siz misiniz?" diye sordu.

"Evet."

"Kocanız evde mi?"

"Hayır," dedi Liesel. "Yok, gitti."

"Acaba ne zaman döner eve, biliyor musunuz?"

"Bilmiyorum."

"Ama birazdan gelir, değil mi?"

"Onu bilemem."

"Seyahatte mi?"

"Evet, seyahatte. Bir amcası öldü de..."

Yabancı adamın yüzünde seğirme fark etti Liesel. Düş kırıklığına uğramış kişilere özgü çaresiz bir seğirme. Merdivenleri inmeden bir kez daha döndü yabancı ve "Çok oldu mu gideli?" diye sordu.

"Çok oldu."

"Heil Hitler!" diyerek sırtını dönen adamın omuzlarının da düş kırıklığından çökmüş olduğunu gördü Liesel. Birden telaşlandı. Ya kapıcıya sorarsa? Yalın ayak kapıdan dışarı sahanlığa çıktı, aşağıdan gelen seslere kulak verdi. Ama hiçbir ses gelmiyordu. Yabancı, kapıcıya bir şey sormadı. Ses çıkartmamaya çalışarak kapıyı kapattı, acele pencereye koştu, dışarıya baktı. Yabancı, kaldırımda uzaklaşmaktaydı.

O akşam Franz'ın Röder'lerin evine gitmesinin nedeni, ufak bir umut, bir çeşit yön bulma isteği idi. Sessiz ve boş sokaklardan tramvay durağına yürürken, çok umutsuz ve üzgündü. Kentin dışındaki meyhaneye bırakmıştı bisikletini. Oraya vardıktan sonra ters yöne saptı. Bu akşam Hermann'ı görmeliydi.

Hermann, bu akşam Franz mutlaka gelir duygusuyla pencere başında beklemekteydi. Franz birkaç akşamdır uğramamıştı, yadırganacak bir davranıştı bu. Her zaman ondan akıl danışan Franz'a ihtiyacı vardı. Neden sonra pencerenin altından onun bisikletinin zilini duyduğunda, dolaptan satranç takımını çıkardı, karısı Else de önlüğü ile muşamba yayılı masanın üzerini sildi.

Hermann onun kendiliğinden bu konuya değinmesini bekledi. Franz çok geçmeden içini dökmeye başladı. Hermann

dikkatle, sonra hayretle, sonra da endişeyle dinledi onu. Elli ile nerelerde, nasıl buluştuğunu, birlikte bütün olanakları gözden geçirdiklerini, anılarını karıştırdıklarını, tek derdinin Georg'un izini bulmak olduğunu, ama hiçbir sonuca varamadığını anlattı. Zaten... diyerek sustu.

"Neymiş zaten?"

Zaten Hermann ile konuşmadan bütün bu girişimlere tek başına kalkışmasının hata olduğunu, bir sonuca varamayacağını bilmesi gerektiğini söyledi. Hermann arkadaşının yüzünden ayırmıyordu gözlerini.

Hermann bir şey sormadan Franz konuşmasını sürdürdü:

"Görüyorsunuz ki ben sıradan bir insanım Hermann. Hayatta istediklerim hep basit şeyler. Yerimden şikâyetçi değilim. Bana kalsa hep burada kalırım. Arada sırada parlayan bu puslu gökyüzü altında... Ne gerçekten bir köylüyüm ne de kentli. Burada her şey iç içe geçmiş. Fabrika dumanı ile mutluluk duyardım. Başkaları değişik kadınlar görürler düşlerinde, serüven peşinde koşarlar. Ben istemem öyle şeyler. Elli'ye sadık kalırım. Olağanüstü biri olmadığını da biliyorum ama... Ama çok içli bir kız. Ben fazla bir şey istemiyorum. Onunla bir çatı altında yaşlanmak... Oysa şu an onu görebilmem bile olanak dışı..."

"Evet" dedi Hermann. "Onunla buluşman bile bana kalırsa hata."

"Elli ile bir pazar günü geçirmek istememin bile gerçekleşemeyeceğini biliyorum. Ne olur bakma bana öyle Hermann. Tamam. Elli hiçbir zaman benim olamayacak. Bu kentte kalıp kalmayacağım bile belirli değil. Belki de yarın, haydi diyebilirler... Ama ben yaşantım boyunca hep basit şeyler istemişimdir. Bir çayırda olsam, bir sandalda, elimde bir kitap, birkaç arkadaş, bir sevgili, sakin bir yaşantı... Sonra bu tür bir yaşantı içinde buldum kendimi. Bu yolu seçtiğimde çok gençtim. Hakkı arama

yolunu. Ve ondan sonra da tümden değişti yaşantım. Yalnızca görüntüsü sakin olan bir yaşantı. Arkadaşların bazıları başka bir Almanya'nın nasıl olacağını tartışırlar. Şaşmamak elde değil. Hey Tanrım, ilerisi için de düşler kurarlar... Ben kurmam böyle düşler. Olduğu yerden ayrılmak istemem, sadece biraz değişsin isterim, o kadar. Örneğin aynı fabrikada çalışayım gene, ama bir başka şekilde. Kendimiz için çalışalım. Akşamları canlı ve dinç çıkalım iş yerimizden, okuyacak, yeni yeni şeyler öğrenecek vaktimiz kalmalı. Diyorum ya, gene burada yaşamak isterim... Belki de senin bu blok apartmanında..."

"İleride nerede oturacağını bile düşünmüşsün, ama sen bana şimdi Georg'un arkadaşı Röder ne biçim bir adam, onu anlat" dedi Hermann.

"Kısa boylu. Uzaktan çocuk sanırsın. Neden sordun?"

"Bu Röder'ler Georg'u evlerinde sakladılarsa aynı tepkiyi gösterirlerdi de ondan. Ama sanırım kimseyi saklamamışlardır."

"Ben oraya gittiğimde kadın, çocukları ile yalnızdı" dedi Franz. "Daha önce ve daha sonra kulak verdim."

Franz'ı bu meselenin dışında bırakmalıyız, diye düşündü Hermann. Vaktimiz kısıtlı. Backer hafta başı burada olabilir, Zamana ihtiyaç var.

"Nerede çalışır bu Röder?"

"Pokorny'de. Neden hâlâ onun üzerinde duruyorsun?"

"Laf olsun diye..."

İşte o an Franz, Hermann'ın kendisinden bazı düşüncelerini gizlediğini hissetti.

O gece Paul ve Liesel mutfaklarındaki köşe minderlerinde saatlerce oturdular. Paul, karısının kolunu okşuyor, saçları üzerinde elini gezdiriyordu. Hatta bir ara yüzünden bile öptü, gençliklerindeki sevdalı günlerdeki gibi. Ağlamaktan sırılsıklam

olmuş yüzünü. Oysa Paul karısına gerçeğin büyük bir bölümünü gizleyerek anlatmıştı. Geçmişteki olaylar yüzünden Georg'un peşinde Gestapo var, demişti. Şimdiki hükümet bu eski olayları da ağır bir biçimde cezalandırıyor, diye anlatmaya çalışmıştı. Ne yapmasını beklerdi? Kapıya gelmiş olan eski bir arkadaşın yüzüne kapısını mı kapatsaydı?

"Neden gerçeği benden sakladı? Sofracıda oturdu, pişirdiklerimi yedi ve benden gerçeği sakladı."

Liesel başta bağırmış, çağırmış, öfkesinden mutfakta ter ter tepinmişti. Sonra vızıldama ve ağlama faslına geçmişti. Şimdi bunu da atlatmıştı, ama saat da gece yarısını aşmıştı. On dakikada bir aynı soruyu yineliyordu:

"Neden benden gerçeği gizlediniz?"

O zaman Paul sabırla: "Çünkü gerçeği haber alınca ne yapacağını bilmiyordum da, ondan." Liesel ellerini onun avucundan çekti ve sustu. "Sana her şeyi olduğu gibi anlatsaydık ve bizde kalıp kalamayacağını sorsaydık, o zaman evet mi derdin, yoksa hayır mı?"

"Tabii ki hayır, derdim" diye atıldı Liesel. "Bundan doğal ne olabilir? O tek bir kişi, oysa biz beş kişiyiz ve karnımdakiyle altı sayılırız. Bunu bile açıklayamadık Georg'a. İyice alaya alacaktı bizi. Zaten bu halimizle alay etti. Ona açıkça söylemen gerekirdi: Bak dostum sen tek başınasın, ama biz beş kişiyiz demeliydin..."

"Bir ölüm kalım meselesiydi bu, Liesel."

"Şimdi bizim için ölüm kalım değil mi sanki?"

Paul sustu. Perişandı. İlk kez böylesine yalnız hissediyordu kendini. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Bu dört duvar... Niçin? Bu yerlerde yuvarlanan çocuklar... Kimin için? "Bir de sana gerçeği neden anlatmadık diye kafa tutuyorsun. Sana nasıl anlatılır gerçek? Georg'un suratına kapıyı kapatır, ondan sonra

da gazetelerde onun kurşuna dizildiğini okur da hiç mi vicdan azabı duymazdın, he? Sonunun böyle olduğunu bilerek yapar mıydın bunu?"

Biraz uzaklaşarak baktı karısının yüzüne. Ellerini kavuşturmuş, gene ağlıyordu. Az sonra hıçkırarak, "Ne kadar kötü düşünüyorsun hakkımda" dedi. "Çok kötü, çok kötü. Bugüne kadar benim hakkımda böyle kötü düşünmemiştin. Bu kötü kadını başımdan nasıl atsam diyorsun şimdi, değil mi? Sevgili karıcığım... Evet, evet, biliyorum böyle düşündüğünü ve de kendini çok yalnız hissettiğini. Çocuklar filan senin umurunda bile değil. Tek ilgilendiğin Georg. Elbetteki kurşuna dizeceklerini bilsem kapıyı kapatmazdım onun suratına. Bilmiyorum, belki kapatmazdım kapıyı, belki. Bilmiyorum. Yok, hayır, alırdım onu evimize."

Paul, "Daha önce gerçeği senden niçin sakladığımı gördün" dedi. Sesi oldukça sakindi. "Çünkü sonradan ayrıntılarıyla anlatılınca olumlu davranıyorsun hep... Yufka yüreklisin biliyorum..."

"Ama tatsız şeyler olabilir, Paul. Başına gelebilecekleri düşündün mü?"

"Evet" dedi Paul boğuk bir sesle. "O işi sen bana bırak ve bana güven." Bu ailenin erkeği benim. Çocukların da babası benim. İlk duyduğunda 'hayır' dediğin ve sonradan 'evet' dediğine, ben en başta 'evet' diyenlerdenim. Zaten yapacak başka bir şey de kalmamıştı..."

"İyi ama Katharina Teyze'ye yarın ne söyleyeceksin?"

"Bunu yarın düşünürüm. Şimdi dünkü kahvenden birer fincan pişirsene bize."

Kadın, "Bütün düzenimizi altüst etti" diye yerinden kalktı. "Baksana gece yarısı kahve içmeye başladık."

"Yarın kapıcı bizde gece kimin kaldığını sorarsa, Sachsenhausen'li Alfred dersin, anladın mı?"

"Kapıcı bana ne diye bunu sorsun?"

"Çünkü polise hesap vermek zorunda da ondan. Ayrıca aynı soruyu bize polis de sorabilir."

"Bize mi sorar polis?" Liesel yeniden paniğe kapılmıştı. "Paul, yalan söyleyemediğimi bilirsin. Hemen yüzümden belli olur. Çocukken bile yalan söylemesini beceremezdim. Hatta başkalarının yalanını bile yüzümden anlarlardı."

"Sen mi yalan söyleyemiyorsun? Sen mi? Az önce yalan söylemedin mi? Bana bak Liesel, polis sorguya çektiğinde yalan söylemezsen bu evde taş üstünde taş komazlar. Ömrün boyunca yüzümü göremezsin. Ama sana öğreteceğim gibi yalan söylersen, söz veriyorum, evet pazar günü futbol maçına birlikte gideceğiz."

"Bilet mi bulacaksın?"

"Evet, bilet bulacağım."

Gece yarısı olmazdan az önce Georg garajda uzandı, ama çok geçmeden çağırdılar. Arabayı teslim almaya gelen şoförün bazı şikâyetleri vardı. Bu kez Bayan Grabber onu alçak sesle azarladı. Yeniden uzandığında, Aschaffenburg'dan ikinci kamyon geldi. Bayan Grabber ensesinden ayrılmadı ve dikkatle onun ellerine baktı. Böylesine yorgun, böylesine uykusuz ellerin bir vidayı yerine oturtmak için uğraşması doğaldı. Her bir yanlış hareketi izliyordu ensesinde o cadı. Bayan Grabber de ısınamamıştı ona. Önceden edinmiş olduğu önyargının etkisi altındaydı hâlâ. O iş de bittikten sonra uzanmak için ayaklarını sürterek köşesine çekilecekken, bu kez de aletleri toplamasını ve garajın içini temizlemesini emretti.

Gün doğmak üzereydi. Georg ilk kez başını dikleştirerek kadına baktı. Kadın durakladı.

Ne biçim insan bu, düşünüyordu kadın. Onu kendi haline bıraktı ve odasına çekildi.

Penceresinden bir kez daha uzanarak baktı. Georg bankın üzerine kıvrılmıştı. Belki de bu adamla anlaşabilir, geçinirim dedi içinden.

Georg ise Belloni'nin paltosuna sarınmış, kurşun gibi ağır yatıyordu. Uykuya dalamazdı ama uyku ile uyanıklık arası bir rahatlık yayılmıştı içine. Ya Paul yarın gelmezse? Ya ben burada Otto olarak çakılıp kalırsam?

Burada unutulduğunu düşünerek bundan sonraki yaşantısını gözünün önünde canlandırmaya çalıştı. Kurtulamazdı bir daha buradan. Sürekli bu avlunun içinde yaşamak? Bütün arkadaşlar tarafından unutulmak! Yok o zaman kendince bir plan hazırlar, buradan sıvışmaya bakardı. Ama bu ara yardım için gelen olursa ve kendisi de belirsiz bir yere doğru yola çıktıysa?

Beni yakalarlar ve kampa teslim ederlerse, Wallau hayatta ise, aldırmam, diye düşünüyordu. Yakalanmak kaçınılmazsa, razıydı Wallau daha yaşıyorsa! İşte o kaçınılmaz sonuç bütün umutlarını sildi. Yaşantısı boyunca, yıllar süresince oraya buraya serpiştirilmiş olayları başını çatlatırcasına toparlayıp anımsamaya çalıştı. Ve artık içindeki ateşin söndüğünün farkındaydı.

Gün doğuyordu. Georg'un, boşluğa bakan gözleri ilgisizdi.

ALTINCI BÖLÜM

I

FAHRENBERG, yatağına sırtüstü uzanmıştı. Soyunmadan. Çizmeli ayakları yatağın kenarından aşağıya sarkıyordu. Gözleri açıktı. Karanlığı dinliyordu.

Başını yaygının içine soktu. Hiç olmazsa şimdi içinden gelen o sabırsız coşkunun sesini duyuyordu sadece, istemiyordu dışarıya kulak vermek. Saatlerden beri tek bir ses bekliyordu. Karanlığı yırtan o acı alarm sesini! Karayolu yönünden gelecek motor sesi, kumandanlık odasının telefon sesi ve ondan sonra da kaldığı odaya yaklaşan habercinin ayak sesleri, işte ancak bu sesler içindeki sabırsızlaşan bekleme coşkusunu bastırabilirdi.

Ne çare ki kamp sessizliğe gömülmüştü. SA'lılar, iki kumandanlarını gürültü ile uğurladıklarından bu yana çıt çıkmıyordu. Saat on bir buçukla yarım arası tutukluların barakaları yoklanmıştı. Saat bire doğru tutuklular kadar bitkin düşen SA'lılar da sızdıktan sonra, kampın üzerine o ölümden beter sessizlik çökmüştü.

Birkaç kez yerinden sıçradı Fahrenberg. İlkinde, karayolundan yaklaşan motor sesiyle. Ama kampa değil de, uzaklara doğru gitmişti. İkincisi, çalışma odasındaki telefonun sesiydi. Ne yazık ki bu telefon da yedinci kaçağın yakalandığı müjdesini vermemişti.

Başını yaygının içinden çıkardı. Ne kadar sessizdi bu gece! Sirenler ötmeliydi, tabancalar patlamalıydı, herkesin yürekten

katıldığı bu arama taramanın sonucuna varmış olmanın patırtısı kopmalıydı. Oysa iki çalışma günü arasındaki basit bir gece kadar sessizdi. Hiçbir projektör yalamıyordu çevreyi. Gökyüzündeki yıldızlar sisli havanın arasından sönüp parıldamaya uğraşmaktaydılar. Ağır bir çalışma gününün yorgunluğunu çıkartmaktaydı evren.

Uyumalıyım, dedi kendi kendine Fahrenberg, Overkamp çoktan gideceği yere varmıştır. Ben neden kaçakların hepsini şu güne kadar bulacağım diye bir süre verdim? Neden bunu ilan ettim? Uyumalıyım artık.

Yeniden başını yaygının içine soktu. Peki ya ülkeden kaçabildiyse? Ya bu yüzden bulamıyorsa? Şimdi sınırdan geçmek üzereyse? Yo, savaş halindeki gibi sınır kontrol altındaydı.

Yerinden sıçradı. Saat sabahın beşiydi. Dışarıdan gürültüler geliyordu. Evet, sonuç elde edilmişti. Karayolundan kampa yaklaştı motor sesi! Komandolar karşıladılar. Gürültü, karanlığın içinde giderek artıyordu.

Fahrenberg lambayı yaktı. Aydınlık, seslere kulak verme duyarlığını körelttiğinden yeniden söndürdü ışığı. Kalbi delicesine çarpıyordu. Umutlanmıştı.

Gittikçe artıyordu sesler. Hayır, bu gürültü tek kişi için olamazdı! Bir kamyon dolusu yeni tutuklu getirilmişti kampa! Kalbini deliler gibi çarptıran umut sönüverdi içinde. İstemeyerek elini kalbine götürdü Fahrenberg. Son insancıl bir hareketiydi bu. Yüzü, düş kırıklığına uğramış insanlarda olduğu gibi sarkıverdi, alt çenesi kendini aşağıya bıraktı.

Birtakım komutlar verilmekteydi. Fahrenberg kendini toparladı, baş ucundaki lambayı yaktı ve bekledi.

Bir süre sonra dans pisti denilen yere doğru yürüyen Bunsen, Fahrenberg'in odasından gelen bağırtılara kulak verdi.

Zillich ona getirilen tutukluların raporunu vermekteydi. Sekiz yeni tutuklu. Hepsi Opel-Rüsselheim işçileri. Akıllarını başlarına toplamaları için getirilen sekiz dik kafalı düzen düşmanı.

Zillich, Fahrenberg'in bağırmasını, sonu gelmek bilmeyen küfürlerini gözleri kapalı dinledi. Şefinin bu çıkışına anlam verememişti. Beraberlik, omuz omuza savaşma gibi deyimlerden hiçbirini kullanmamıştı Fahrenberg. Başını öne eğmiş, bu çıkışın dinmesini bekledi. Şefinin en küçük soluk alışlarını izleyen ve anlam çıkartmasını bilen Zillich, son günler içinde ona karşı tutumunun değişmiş olduğunu da algılamıştı. Pazartesi günkü felaketten sonra bir çeşit kader birliği ile daha da bağlanmamışlar mıydı birbirlerine? Giderek uzaklaşmaları nedendi? Yoksa Fahrenberg onu defterinden silmiş miydi? Kumandanın başka yere atanacağından söz edilmekteydi kampta. Peki o gidince ne olurdu kendi hali? Gönderileceği yere çağırtmayacak mıydı Zillich'i? Yoksa tek başına Westhofen Kampı'nda mı bırakılacaktı?

Fahrenberg'in kısılmış, acımasız gözleri Zillich'in üzerindeydi. Aslında bu gözler kişilerin derinini, iç dünyasını görebilen nitelikte değildi. Ancak düzeyde gördüklerini algılamaktan öteye gidemezlerdi. Nefretle bakıyordu Zillich'e. İşin garibi, Georg Heisler'in henüz bulunmayışının tek suçlusu Zillich diyordu içinden. Evet, tek suçlusu oydu.

Fahrenberg'in bir anlık susmasından yararlanarak Zillich, "Kumandanım" dedi. "Özel ekibin devretme iznini onaylamanız..."

Bunsen, kumandanın odasından yeniden bağırtılar duyunca, kendi kendine gülümsedi. Şefin neden böyle kudurduğunu biliyordu. Kamptan kaçanlar hakkında rapor hazırlamakla görevli komisyon dışa doğru herhangi bir haberi sızdırmıyorsa da, kampta, 'Moruğun suyu kaynadı, bir hafta sonra sepetlenecek' denilmekteydi.

Bir an için odadaki sesin kesilmesini fırsat bilen Bunsen içeri girdi. Yüzü ciddiydi, ama gözleri gülüyordu. Zillich dışarı çıktı. Boynuzları budanmış boğaya benzemişti. Emirlerinin derhal yerine getirilmesine alışık bir güçlü kumandan havası içinde Fahrenberg, "Bütün tutuklulara uygulananlar, yeni getirilenlere de aynen uygulanacaktır" dedi. Ve aynı tonda tek tek saymaya başladı. Saydıkça da sesi sertleşmekteydi. Bu koşullar altında hiçbir tutuklu dayanma gücünü kendinde bulamayacaktır, diye düşünüyordu Bunsen.

Zillich kendine gelmişti. Kahve servisi yapılıyordu. Her zaman oturduğu masanın ucuna ilişti. Özel komisyonun artık kendi emrine değil de, Uhlenlaut'un emrine verildiğini söylerken, gözleri kararmıştı Fahrenberg'in... Kantindekiler gençliklerinden gelen iştahla sandviç yiyorlar, kahve içiyorlardı. Çavdar ekmeği ile erik reçeli. Tüm ihtiyaçlarını çevredeki köylerden sağlamaktaydılar. Ayrıca bunlara kamptaki tutukluların yemeklerinin kısıtlamalarından artan gıdalar da eklenince, kantinin büfesi iyiden iyiye zenginleşmişti. Özel komisyon görevlileri, Westhofen Kampı'nda ağalanmaktaydılar. Delikanlılar keyifle ve iştahla önlerine konanı yiyorlar, gülüşerek bir şeyler anlatıyorlardı aralarında.

Zillich ise gözlerini önündeki masaya dikmiş, ekmeğini gelişigüzel koparıp koparıp, ağzına tıkıştırıyordu.

2

Sisin yoğunluğu giderek kaybolmaktaydı. Marnet'lerle Mangold'ların elma ağaçları arasında yer yer birikmişti sis. Engebeli yolda Franz bisikleti ile sarsılarak ilerlerken, bunu her

zamanki gibi eğlenceli bulmuyordu. Her bir sarsıntı uykusuz, yorgun kafasının içinde uğulduyordu. Puslu karanlığın serinliği, yorgun yüzünü yalayıp geçiyordu.

Mangold'ların çiftliğinin yanından geçerken, güneş sisin arasından sıyrılmaya çalışıyordu. Kurumuş yapraklar dinmek bilmeyen bir sessizlik içinde ağır ağır yere düşüyordu. Höchst Fabrikalarının bu yokuşun altında olduğuna inanmak güçtü. Ürkütücü bir sessizlikti bu. Kim üstesinden gelecekti bu sessizliğin. Hele Çoban Ernst koyunları ile buradan çekilip gidince, daha da sessiz, daha da çıplak kalacaktı çevre. Franz, Ernst'ten pek hoşlanmazdı, ama onun yokluğu ile belirecek terk edilmiş sırtlardan da pek hoşlanmayacaktı.

Mangold'ların çiftliğini arkana aldın mı, toprak dalga dalga bir sarımtrak boşluğa doğru uzanır. Hiçbir insan buralara ayağını basmamış sanılır. Kim bilir yıllar boyu kaç bin asker buralara karargâh kurmuş, ilahlarının armalarını dikmiştir? Ama göğsünde inancın zırhı bulunan tek bir kişi, eşeği sırtında da olsa, bu ıssız doğaya sahip çıkmak için gelmemiştir buralara. Peşlerinde yardakçıları ile seçim nutukları atmak için başa geçenler de ayak basmamıştır. Aşağılarda uzanan bu sarımtırak sonsuzluk, ikide bir şahlanan, her şeyini yitirip yeniden şahlananların da yeri değildi. Bir şeylere sahip olmak için buralarda toplananların üzerinden yüzyıllar geçmiş olmalı.

Durmaksızın böyle bisikletimle gitsem, bu yolun sonu Höchst'e hiç varmasa, diyordu Franz. Ama işte başka bir bisiklet zilinin sesi! Büfenin önünde Anton Greiner duruyordu. Onun bir şey içmeden bu büfenin önünden geçtiğini hiç olmazsa bir sabah görebilsem, dedi Franz. Doğanın sessizliği içinde mutsuzlaşmış bakışları, Anton'u görünce değişti, yerini hüzün aldı. Anton ile birlikte onun nişanlısını, sonra da Elli'yi anımsamıştı.

Franz: "Evinden yeni çıktın, annen sana kahve pişirmiştir, ne diye bir kahve daha içiyorsun?"

Anton, "Sende mi başladın benim hesabıma karışmaya?" diyerek güldü. Sonra bisikletleri ile yola koyuldular. Çok geçmeden kalabalığın arasına katıldılar. Herkes kendi düşüncesine dalmıştı. Birden ısrarlı korna sesi ile yolun iki kenarına açıldılar ve Anton Greiner'in SS'li teyze çocuğu motosikleti ile aralarından geçti.

Anton onun arkasından bakarak, "Bu dün bir şeyler geveledi ağzında" dedi. "O ara senden de söz edildi, seni sordu." Franz dehşetle ona baktı. "Yani keyfi yerinde mi diye sordu?"

"Ona ne benim keyfimden?"

"Ben de aynı şeyi sordum, ama kafayı bulmuştu, bilirsin tutturdular mı başa çıkamazsın bu sarhoşlarla. Altındaki motorsikletin de taksidi bitmiş. Kentin içini taramaları için bütün motosikletleri görevlendirmişler. Birçok yolu kapatmışlar."

"Neden?"

"İşte o kamptan kaçanlar var ya, onlar için."

"Bu kadar sıkı bir arama taramada kaçakların yakalanması zor olmamalı."

"Aynı şeyi bizim teyze çocuğuna ben de söyledim ama her büyük kontrol kampanyasının büyük bir sakıncası da varmış."

"Neymiş o?"

"Onu da sordum. Efendim, böylesine büyük kontrol kampanyalarını denetlemek çok güçmüş. Biliyor musun, yakında evlenecek. Kiminle dersin?"

Franz sinirlenmişti: "Bunun cevabını ben nereden vereyim, Anton? Yani senin akrabanın kiminle evleneceğini nereden bilebilirim?" Aslında içindeki endişeyi bastırmaya çalışmaktaydı. Niçin onu sormuştu bu herif? Neydi amacı?

"Botzenbach'lı küçük Marie ile evleniyor."

"İyi ama Marie, Ernst'in sözlüsü değil miydi?"

"Hangi Ernst'in?"

"Çoban Ernst'in."

Bunu duyan Anton kahkahalarla gülmeye başladı. "Yahu o, adamdan sayılmaz ki" dedi. "O çobanı kıskanmak kimsenin aklından geçmez."

İşte bu da, Franz'ın kavrayamadığı görüşlerden biriydi. Ama Anton'dan açıklamasını isteyecek zaman kalmamıştı. Höchst'e varmışlardı. İki büyük tankerin tıkadığı bir yola saptı Franz. Tankerlerin yanında duranların yüzleri de havanın renginde, kurşuniydi. Yalnızca madenî yerler, işçinin birinin torbasından görünen termos ve tankerlerin şişkin gövdeleri üzerinde sabahın loş aydınlığı belirgindi. Franz'ın önünden sürtünürcesine birkaç işçi kız, mavi önlükleri ile kol kola girmiş, titreşerek, birbirlerine sokularak geçtiler. Franz bisikletine yol açmak için uğraşırken, kızlar homurdandılar, içlerinden biri "Franz!" mı demişti? Franz dönüp baktı. Aralarından biriyle göz göze geldi bir an. Tanır gibi oldu kızı. Kız dudaklarında alaylı bir gülüşle belli belirsiz selam verdi Franz'a.

Fabrikanın soyunma odasında, "Kalas, Kalas" diye konuşuluyordu.

"Ne oldu Kalas'a?"

"Geri gelmiş."

"Gelmiş mi? Nerede, burada mı?"

"Hayır, belki pazartesi gelecekmiş."

"Nereden biliyorsunuz bunu?"

"Dün limana inmiştim, işte oraya Kalas'ın topal kızı geldi. Geri döndüğünü ondan duyunca, beraber evlerine gittim. Yatağında yatıyordu ve karısı da pansuman yapıyordu. Başında da sargı vardı. 'Hey Kalas, Heil Hitler' dedim. 'Heil Hitler' diye selamladı beni ve onu yoklamaya geldiğim için sevindiğini de

ekledi. 'Elbette duyar duymaz gelirim, anlat bakalım bana, sana ne yaptılar?' dedim. Bunun üzerine, 'Sen çeneni tutmasını bilir misin?' diye sordu. 'Elbette.' 'Ben de bilirim' dedi ve başka da bir şey söylemedi."

3

Elli'nin kahverengi gözleri saatlerdir onu sorguya çeken adamın üzerindeydi. Elli bunca saat aynı odada kaldıktan sonra Overkamp'a, bir yabancı gözüyle bakmıyordu.

"Şimdi düşüncelerinizi toparlamaya çalışın, Bayan Heisler" dedi Overkamp. "Bilmem ne demek istediğimi anladınız mı? Sakin sakin düşünmeye çalışırsanız, belleğiniz çok daha iyi çalışır."

Yüzüne tutulan yüksek voltajlı çıplak ışığın altında bir şey düşünmesi olanak dışıydı. Etrafındakileri algılayabiliyordu sadece. Bu adamın üst dişlerinden üçü takma, diye geçirdi içinden.

Overkamp iyice yaklaştı Elli'ye. Işık bu kez onun çıplak ensesine çarptı. Nihayet gölge vurmuştu Elli'nin yüzüne.

"Ne demek istediğimi anladınız mı, Bayan Heisler?" diye sordu.

"Evet" diye karşılık verdi Elli alçak sesle.

"Serbest kaldığınız sürece aklınıza, bize yardımcı olabilecek bir şey gelmiyorsa, ki şu an serbest dolaşabilmenizi Heisler ile çok uzun bir süredir ayrı yaşamanıza borçlusunuz, tutuklu hücresinin karanlık dört duvarı arasında belki belleğiniz daha sağlıklı çalışır, bilmem ne demek istediğimi anladınız mı, Bayan Heisler?"

"Evet" diye yineledi Elli. Yüzüne o ışık vurmadığı sürece daha iyi düşünebiliyordu. Peki beni tutuklarsa, ne kaybederim,

diye düşündü. İşime gidemem, çalıştığım yerdeki mektupları başkasına yazdırırlar. Karanlıkta mı kalırım? Bu ışık altında olacağıma, karanlıkta kalayım, daha iyi.

Genellikle uyurgezer gibi dolaşan ve düşüncelerini toparlayamayan Elli, birden açık ve seçik düşünüyor, bütün olanları değerlendiriyordu. Hatta öldürülebileceğini de hesaba katıyordu. Çocukken neler öğretmişlerdi? Ölünce bütün ızdıraplarınızdan arınacaksınız, dememişler miydi? Bugüne dek bunu anımsayacağı, bir kurtarıcı olarak bu gerçeğe sarılacağı aklından geçmemişti.

Overkamp, kenara çekildi. Elli soluğunu tutarak sıkıca yumdu gözlerini. Overkamp, dikkatle inceliyordu genç kadını. Hiçbir sevgilinin inceleyemeyeceği bir titizlikle. Neden bu genç kadın saatlerdir sorularına ya 'evet' ya da 'hayır' diye karşılık veriyordu? İncecik yüzü bu öldürücü ışığın altında eriyip yok olacak gibiydi. Overkamp bir kez daha davrandı ve "Baştan başlayacağım, Bayan Heisler" dedi. "Evliliğinizin ilk zamanlarında -iyice hatırlamaya çalışın- o adam size tam anlamıyla tutkun iken -ayrıca buna şaşmamak gerekir- neyse -sonra bu tutku şiddetini kaybeder gibi oldu- sonra yeniden barıştığınızda, mutlu anlar geçirdiniz, öyle değil mi, Bayan Heisler? Güzel, doğruladınız sözlerimi. Evet ne diyordum mutlu anlar geçirdiniz ama yüreklerdeki ateş giderek söndü, söndü ve siz yüreğiniz acılar içinde burkularak kocanızın sizi aldattığını anladınız. Evet, o büyük aşk uçup gitmişti, yerinde yeller esiyordu... doğru değil mi?"

"Evet" dedi Elli alçak sesle.

"Şurada burada arkadaşlarınız iki anlamlı, acıtıcı sözlerle gerçeği yüzünüze vurmak istediler. Hele ilk kez gece eve gelmeyişi ve sonra da saygısızca birkaç gecesini o kadınla geçirişi... Hatırladınız, değil mi?"

"Hayır" dedi Elli alçak sesle.

"Nasıl hayır?"

Elli başını çevirmek, ışıktan kurtulmak istiyordu, ama kurtulamazdı. Alçak sesle, "Eve gelmedi, o kadar" dedi.

"Peki o geceleri kimin yanında geçirdiğini hatırlamaya çalışsanıza!"

"Hayır!"

Sorguya çekilmenin bu noktasına geldiklerinde, Elli'nin belleğinden, anımsamak istemediği üzücü olayların geçtiğini hissediyordu Overkamp. Bu keskin ışığın çevresinde birer pervane gibi uçuşuyordu evliliğini bozan o kadınlar. Başta o şişman kasiyer kadın, mavi iş önlükleri ile birkaç körpe kız, sonra anlamsız bir şekilde kıskandığı ve kıskançlığını bir türlü yenemediği Liesel Röder. Sadece biraz tombuldu ama pek neşeli bir kadındı. Ve soruşturmanın bu bölümüne gelince, Elli nedense Röder ailesine, Franz'a ve onlarla ilgili anılara takılıyordu.

Overkamp, her zamanki gibi soruşturmanın aşamalarını çok iyi hesaplamıştı. Elli'nin belleğini iyice kurcalayacak, istediği belgeleri elde edecekti. Ama elde edememişti. Sessizce karşısında boynu bükük oturan bu genç kadının ağzından laf alamıyordu. Baştan başlasa da aynı yerde takılıp kalıyorlardı. Sorguya çekme görevini yüklenenlerin, bu tür çıkmaza girdikleri çok olmuştur. Ayrıca bu genç kadının dinlenmesi gerekiyordu. Overkamp uzandı ve lambayı başka yöne çevirdi. Elli derin bir soluk aldı. Pencerenin kapalı panjurlarının arasından, ağaran günün ilk ışıkları süzülüyordu.

"Şimdilik gidebilirsiniz" dedi Overkamp, "Ama hazırlıklı olun. Ya bugün ya da yarın yardımınıza ihtiyacımız olabilir. Heil Hitler!"

Elli kente döndü. Yorgunluktan ayakta duracak hali kalmamıştı. Bir fırından sıcak küçük bir kurabiye aldı. Ne yana gideceğini bilemediğinden büroya gitti. Saat dokuza kadar temizleyici kadından başkasına rastlamayacağından, başını dinleyeceğini ummuştu ama olmadı. Erkenci olan şefi ile karşılaştı.

"Erken yola çıkan, yol alır, öyle değil mi Elli?" diye gülümsedi. "Sakın bir bahane uydurmayın, anladım, siz sabahladınız diyeceğim ama sanmam, hayır, âlem yapacak insan değilsiniz siz. Niçin kızardınız, Bayan Elli? Size olan duygularımı bir bilseniz. Bu zarif halinizle, şu küçücük burnunuzla, hele hele gözlerinizin altındaki mor halkalarla..."

Yaşantım boyunca beni içtenlikle seven bir erkeğim olmayacak mı, diye düşünüyordu Elli. Ah Georg, sen de beni artık hiç sevmiyorsun. Hele o Heinrich'i düşünmek bile istemiyorum. Franz'sa olacak şey değil. Akşam bürodan ayrılınca babama gitmeliyim. Beni görünce içten sevinir. Bana hep iyi davranmıştır. Her zaman anlayış göstermiştir, gösterecek de.

4

Bu avluda unutuldum, ne zamandan beri buradayım, diye düşünüyordu Georg. Saatler, günler mi geçti? Bu cadı beni buradan hiç salıvermeyecek. Paul buraya hiç uğramayacak.

Evlerin kapıları açılıyor, insanlar çıkıyor, kente gidiyorlardı.

"Günaydın Marie, erken kalkmışsın. Heil Hitler."

"Bu ne acele Bay Maler. Korkmayın, işiniz kaçmaz."

"Günaydın sevgilim."

"Akşama görüşmek üzere, Anna!"

Nasıl da keyifli herkes. Neye seviniyor bu insanlar? Yeniden sabah oldu, yeniden güneş doğdu diye mi? Bunlar hep böyle telaşlı mıdırlar?

Bayan Grabber "N'oluyor?" diyerek ensesine dikiliverdi. Ya Paul beni burada unutursa, ya onun kayınbiraderi olarak hep burada kalmak zorunda bırakılırsam. Geceleri garajdaki sıranın üzerinde uyumak, gündüzleri bu avluda çekiç sallamak. Bunlar onun kayınbiraderine uygun görülmüştü, kendisine değil.

"Beni dinleyin, Otto" dedi Bayan Grabber. "Eniştenizle, yani bizim Paul ile size vereceğim ücreti konuştuk. Daha doğrusu sizin gibi birini yanımda çalıştırmaya karar verirsem ki henüz vermedim, yüz yirmi mark alacaksınız."

Georg'un yüzünde hiçbir tepki göremeyince, "Haydi, işinize bakın" diye sürdürdü. "Yeğenim Paul dürüst çocuktur, onu kırmak istemem."

Georg gene bir şey demedi. Elindeki çekici var gücüyle vuruyordu. İçindeki umutsuzluğun feryadını bastırırcasına gürültü ile çalışmasına devam etti. Pazar gününden önce gelir mi Paul? Pazar gününden sonra da ya gelmezse? Ne kadar bekleyeceğim onu? Acaba kendiliğinden, alıp başımı gitsem mi? Neden durmaksızın aynı şeyi düşünüyorum? Neden dönüp dolaşıp aynı noktaya saplanıyorum? Bilinçle atmam gerekmez mi adımlarımı? Paul'a güvenim var mı? Var. Öyleyse onun gelmesini beklemeliyim.

Arkasında duruyordu Bayan Grabber. Oysa Georg unutmuştu onun varlığını. Beklenmedik bir anda onun sesini duydu:

"Nasıl oldu o iş? Neden aldılar ehliyetinizi elinizden?"

"Uzun hikâye," diye karşılık verdi Georg. "İsterseniz bu akşam size anlatırım Bayan Grabber. Tabii bu akşam hâlâ yanınızda çalışmama izin verirseniz."

5

Bu ara Paul, dudaklarını kısmış, sağ bacağı üzerine ağırlığını vermiş, manivelayı yerine oturtmaya çalışırken, bu sabah kimden yardım isteyebilirim acaba diye kara kara düşünüyordu. Ustabaşının dışında bu bölümde beraber çalışanlar on altı kişiydi. Terleri buharlaşan çıplak sırtlarına bakıyordu Paul. Her

birinin vücudunda bir yara izi vardı. Kiminki doğumdan, kiminki çocukluktan, kiminki Flandern veya Karpatlar'daki savaştan, kiminki de Westhofen Kampı'ndan anıydı. Paul kim bilir kaçıncı kez görüyordu Heidrich'in kürek kemiği üzerindeki yara izini. Önden giren kurşunun sırtından çıkıp gitmiş olması büyük bir şanstı. Ölmemişti, Pokorny firmasında kaynakçı olarak çalışabilmesi için Tanrı ona hayatını bağışlamıştı.

Kasım ayında, Escherheim'a cephedeki revirden doğruca gelişini hiç unutamazdı Paul. Gözleri çukura kaçmış, değneklerine dayanarak ve dünyanın düzenini değiştirme inancı ile. Paul'u en çok etkileyen, göğsünde ve kürek kemiğindeki kocaman kurşun yarası olmuştu. Heidrich kısa bir süre sonra koltuk değneklerini atmıştı. Ruhr bölümünde çalışmak istiyordu. En ağır koşullar altında çalışan yerlere gitmekti amacı. Ölümün eşiğinden döndüğü için hiçbir şeyden korkusu yoktu. Ama ne çare ki ölmekten de beter günlerle karşı karşıya geldi. Savaş sonrası işsizlik, açlık, bütün haklardan yoksun kalma, sınıf farkları, bir daha ele geçmeyecek gençlik yıllarının boşu boşuna akıp gitmesi ve kim haklı, kim haksız diye düşünmeye vakit kalmadan, '33 yılının Ocak ayındaki korkunç darbe. Yana yana kül olmuştu içindeki o inanç. Nasıl da hiç belirlenmeden değişebilmişti bu adam, diye düşünüyordu Paul. Senden yardım isteyemem, bu gibi şeyler için sen artık kılını bile kıpırdatmazsın. Senin derdin bu iş yerini kaybetmemek. Haksız da sayılmazsın, ne için, kimin için?

Belki Emmrich, diye düşündü Paul. Bu bölümün en yaşlısıydı. Bembeyaz kalın kaşlar, dazlak başının yanında, kulaklarının üzerinde tutam tutam beyaz kıvırcık kıtıklar. Bir zamanlar, nisanın son günü, geç vakit kırmızı bayrağı penceresinden sarkıtanlardandı: Mayısın ilk günü herkesten önce davranmış olmak için. Ne tuhaf, diye aklından geçirdi Paul, bir zamanlar hiç düşünmezdim ben bunları, ilgilenmezdim. Çok iyi bir usta ve ayrıca da

yaşı bir hayli ilerlemiş olduğundan toplama kampına atılmamıştı. Ayrıca herhangi bir örgütlenme için kılını kıpırdatmayacağından da emindiler. Isıramayacak kadar körlenmişti dişleri. Ama birden Paul durakladı. Emmrich'i genç Knauer ve arkadaşları ile Erbenbeck'te bir lokalde iki kez görmemiş miydi? Sonra o genç Knauer'in akşamları sık sık Emmrich'lere geldiği konuşulmamış mıydı? Bugüne dek birtakım konuşmalardan, fısıldaşmalardan uzak kalmış olan Paul'un gözünde pek çok şey anlam kazandı, biçim aldı birdenbire. Şimdiye kadar tadına bakmadığı bir yemeğin tadını deniyor gibiydi. Emmrich kırmızı bayrağını sarıp sarmalayıp sandığa kaldırmış olabilir ama bakışlarındaki uyanıklık, kuşku onun sıradan, basit bir insan olmadığını simgelemekteydi. O veya avanesi Georg için saklanacak bir yer bulurlardı kuşkusuz. Ama nasıl sorabilirim? Bunların takımı birbirlerine kene gibi yapışmışlardır. Kimseyi sokmazlar ki aralarına. Hele beni tanımazlar, yani onlardan olmadığıma göre, ne niyetle sorduğumu bilemezler. Kuşkulanırlar. Aslında haksız da sayılmazlar. Ne diye güvensinler bana? Ben kimim ki? Paul'cuk diye takılırlar, o kadar.

Ona bir şeyler anlatıldı mı, bir şeyler soruldu mu, aman beni karıştırmayın dememiş miydi yıllarca? Karım Liesel bana çorbamı pişiriyor, üst tarafı beni hiç ilgilendirmez, demiş durmuştu.

Peki şimdi? Ya da yarın? Telaşlı kısık sesiyle, sararmış yüzüyle ve yaralı eliyle mutfağının kanepesinde geceleyen adam ne olacaktı? Ne demişti o bana? Neden sana çocuk zammı veriyorlar, evine çocuk bezleri gönderiyorlar, bedava tatil yapman için bilet alabiliyorsun, neden, hiç düşündün mü? Yufka yürekli olduklarından mı sanıyorsun? Ya da insan sevgisinden mi? Senden korktukları için bunlarla gözünü boyamak istiyorlar. Bütün bu nimet diye saydıklarını elde edebilmen için bizler sizler için nefes tükettik. Evet, biz elde ettik bütün bunları. Yıllar boyu kan dökerek, hapislerde çürüyerek, anladın mı?

Gene başlama Georg, demişti. Dönüp dolaşıp aynı konuya takılman gerekli mi? Georg ona dikkatle bakmıştı, tıpkı onu Katharina Teyze'nin yanında bırakıp ayrıldığım anki gibi. Georg'un saçları ağarmıştı. Alt dudağı da ısırılmaktan sertleşmişti.

Bugün yardım edecek birini bulamazsam, mahvolur Georg. Başka bir şey düşünemez oldum. Ama o birini nasıl bulacağım? Kötüler beni ele verir. İyilerse de benden kaçar, saklanır. Hem de ne ustaca saklanmaktalar.

Bu kez gözü, kalın bacakları üzerinde Fritz Woltermann'a takıldı. Kollarında, karnında, göğsünde, her yanında dövmeler vardı, hem de hepsi boy boy yılanlardı. Bir vakitler bir savaş gemisinde kaynakçılık yapmış, serseri herifin tekiydi. Kendi gibi serserilerle arkadaşlık ederdi. Başının belaya girmesinden korkmazdı, tersine, bela arardı.

Paul içinden, tamam Woltermann aradığım kişi, oldu, dedi ve birden rahatladı.

Ama birkaç dakika sürdü bu rahatlık. Olacak şey değildi. Yeryüzünde en çok değer verdiği bir şeyi bu yılanlı dövmeli kollara bırakamazdı. Belki Woltermann başının belaya girmesine aldırmazdı, ama kendisi, Paul aldırıyordu. Hayır, Woltermann da yardımcı olamazdı.

Kısa bir süre sonra öğle paydosu başlayacaktı. Genellikle tahta sundurmanın üzerine güneş vurdu mu, rahat bir soluk alırdı Paul. Şimdiyse şaşkındı. Öğle tatilinde çözmeliydi içini kemiren sorunu. Peki kiminle?

Belki Werner... Aralarında en geçimlisi o. İki kişi kavga etti mi, hep o ayırır, barıştırırdı. İşinin üstesinden gelemeyecek biri oldu mu, yanına gider, hal çaresi arardı. Dün yanan kolunu saran da o değil miydi?

Belki de yardım edecek olan oydu. Yufka yürekli bir arkadaş. Ve her zaman da sessiz. Evet, dedi Paul içinden, paydos zili çalınca konuşacağım onunla.

Fiedler onu, "Hey Paul" diye alçak sesle çağırdı.

Hayır, dedi Paul kendi kendine. Pek de parlak olmayan zekâsı, nedense Werner'e açılmanın gereksizliğini hatırlatıyordu. Yok yok, önemseyecekti kendini. Rica mı yanlış onlar, bilgiçlik taslayabilir. Ya da suya sabuna dokunmadan başından savabilirdi. Werner, kavgacıları ayırmakta, yaraları sarmakta eşsiz olabilirdi, ama böylesine tehlikeli bir işe karışmak istemeyecekti.

Fiedler ikinci kez alçak sesle, "Hey Paul" diye seslendi.

Hayır, Fiedler de söz konusu olamazdı. Daha geçen hafta açıkça kanısını söylememiş miydi? Brand ona, sen eskiden hiçbir grevden eksik olmazdın, her gösteriye katılırdın, dediğinde, zaman değişti, biz de zamana uyduk, diye karşılık vermemiş miydi?

Paul, arkasında duran Fiedler'e, başını çevirmeden yan gözle baktı. Bu Paul bana dün de bir garip bakmıştı, diye düşündü Fiedler. Bir derdi mi var? Fiedler, kırk yaşında olmasına rağmen, sağlam ve güçlüydü. Boş zamanlarında kürek çeker, yüzerdi. Yüz hatları da bakışları da sakindi.

Aslında Brand'a verdiği karşılık üzerinde durmamak gerekir, diye aklından geçirdi Paul. Öyle dese ne çıkardı? Fiedler, her zaman çok durgun, az konuşan, bütün arkadaşlara karşı terbiyeli davranan biriydi. Ne tuhaf, bunca yıl onun hakkında hiçbir şey düşünmemiş olan Paul, birden onu eleştiriyordu! Evet, dürüst bir insandı. Fiedler'in sağlam karakterde biri olduğunu geçen yılki olay kanıtlamıyor muydu? Karşıdaki yapının asansörü yeni takıldığında, işçilerden dört kişinin birkaç kez inip binmeleri istenmiş, sonra Schwertfeger adındaki bir işçi arkadaşlarının ihmali yüzünden bir telin kopması sonucu o tatsız kaza olmuş

ve dört işçi de ağır yaralar almıştı. Aralarında olan Fiedler'in de köprücük kemiği kırılmıştı. Eğer iş mahkemesine başvurup, Schwertfeger'i şikâyet etselerdi, iyi tazminat alacaklardı, ama buna Fiedler engel olmuştu. Evet, işi resmiyete dökmemeleri için üç arkadaşı o caydırmıştı. Bir arkadaşlarını pis duruma düşürmenin doğru olmadığını anlatabilmiş ve ikna edebilmişti, ki aslında kolay bir iş değildir bu. Sonra kazaya uğramış her bir işçinin evinde karısı, çocukları olduğu düşünülürse, tazminat almaktan onları vazgeçirebilmenin pek kolay olmadığı görülür.

Peki bu olay Fiedler'e güvenmek için yeterli mi? diye düşündü Paul. Belki de Nazi olduğu bilinen Brand da aynı şekilde hareket ederdi. Arkadaşlık filan diye tazminat almaktan vazgeçerdi. Ama belki de sorumluluk açısından kişiler yaptıkları hatanın cezasını görmeli de diyebilirdi. Toplumsal çalışmada ihmalin yeri yoktur, cezasını çekmelidir diye de rapor edebilirdi.

Fabrikanın toplantılarında Fiedler, genellikle sakin bir sesle kısa sorar, öngörülenlerin yerine getirilip getirilmediğini bilmek isterdi. Genellikle aynı sorunları savunurlardı Brand ile.

Şimdi paydos zili çalmalı!

Ve birden başka bir şey Paul'ün aklına takıldı. Bu ne önemli bir olay ne de bir davranıştı; o güne dek hiç düşünmediği bir anlık göz göze geliş idi. İlkbahardaydı, hep birlikte Führer'in nutku dinlenecek denmişti. Akşam paydosundan sonra büyük salonda toplanılacaktı. Birden aralarından biri, "Hay Allah, ben trene yetişmeliyim" dedi. Bir başkası, "Gitmene bak, kimse yokluğunu fark etmez" diye görüşünü belirtti. Üçüncü de, "Zorunluluk yok ki, isteyen dinlemez." Bunun üzerine Paul da, "Zorunluluk yoksa, ben de karımın yanına giderim" dedi. "Nasıl olsa onun neler diyeceğini biliyoruz." Ve birden çoğalmıştı kalmak istemeyenler. Gitmek istiyorlardı, ama fabrikanın üç kapısının da kilitli olduğunu gördüler. Derken biri, kapıcı dairesinden çıkılabileceğini

hatırlatınca, hep birlikte o yana koştular. Ve bu ara tam yüz yirmi kişi olmuşlardı. Tabii bir an önce dışarıya çıkmak istediklerinden, o daracık kapının başında bir itişme başladı. Herkes birden kaçmak telaşındaydı. "Hepiniz delirmişsiniz, çocuklar gibisiniz" demişti kapıcı bile. Ve biri, "Bu iş deveye hendek atlatmaktan da güçmüş..." dedi gülerek. Söyleyenin kim olduğunu görmek için Paul arkasına baktığında, Fiedler ile göz göze geldi. Genellikle sakin bakan bu gözlerde o akşam garip pırıltılar fark etmişti Paul.

Paydos zili çaldı!

Avluda yakaladı Fiedler'i ve alçak sesle, "Seninle bir dakika konuşabilir miyim?" diye sordu.

Fiedler içinden, demek gerçekten bir derdi var bizim Paul'cuğun, dedi. Neydi acaba sıkıntısı?

Paul çekimser davranıyordu. Karşılıklı durmuş, göz göze birbirlerine bakarlarken, ne tuhaf, dedi Fiedler kendi kendine. Çocuğumsu gözleri var sanırdım Paul'ün, oysa katı ve soğuk bakıyorlar.

"Sana akıl danışmalıyım" diye sürdürdü Paul.

"Dök bakalım içini."

Yeniden durakladı Paul. Ama çok geçmeden sakin bir sesle, sözcüklerin üzerinde durarak, "Westhofen Kampı'ndakilerle ilgili" dedi. "Oradan kaçanlar oldu ve içlerinden biri..."

Georg ona gerçeği anlattı akşam nasıl, yüzünden tüm kanı çekildiyse, gene öyle sapsarı kesilmişti yüzü. Konuşmaya başlaması ile Fiedler'in de sararması bir olmuştu. Gözlerini yummuştu. Ne kadar dumanlı idi bu fabrikanın avlusu?

Fiedler, "Bunu bana anlatmak nereden aklına geldi?" diye sordu.

"Kesin bir cevap veremeyeceğim, belki güven..."

Fiedler kendini toparladı ve dişleri arasından sert bir tonda sorular yağdırmaya başladı. Paul da aynı sertlikte cevap yetiştirdi.

Uzaktan görenler, tartışıyorlar sanabilirdi. Yüzlerindeki anlam da sertleşmişti, nefret saçıyordu bakışları. Bir süre sonra Fiedler, Paul'un omzuna dokundu ve, "Akşam paydosundan kırk beş dakika sonra, Finkenhöfchen Lokali'ne git ve orada beni bekle. Düşüneceğim. Sana şu an hiçbir söz veremem."

Bugüne dek böylesine çelişkili duygularla çatıştığını anımsamıyordu Paul. Arada sırada dönüp dönüp Fiedler'e bakmadan yapamıyordu. Doğru adamı bulmuş muydu? Artık ok yaydan çıkmıştı, başka bir şey yapamazdı.

Fiedler, sürekli olarak, neden bana açıldı? diye düşünüyordu. Davranışlarımdan belirli demek inancım. Yıllar boyu dikkatli davrandın hiç açık vermeden, kimseye bir şey çaktırmadın, demek ki yanılmışsın. Bunca zaman sonra, içindeki ateş sönmek üzere iken, nerede hata yapmıştı? Demek ki bütün dikkatime rağmen bir şeyler buldu bende Paul. Bulmuş ki, bana içini döktü.

Acaba, kardeşim yanıldın, ben sana yardımcı olamam ki mi deseydi? Benim bu tür örgütlerle ilişkim yok ki, arkadaşlarla bağlantım iyice koptu. İsteseydim arardım onları ama yapmadım ve izlerini çoktan yitirdim. Şimdi tabii beni silkelediler, yani sana yardım edemeyeceğim, böyle dese miydim Paul Röder'e? Bana güven duyan bu arkadaşa?

Peki, nasıl oldu da, yalnız kaldım ve arkadaşlar tarafından terk edildim? Onları ciddiye almadım mı gereğince? Yaşamama veya ölmeme onlar nasıl olsa etken olamaz diye düşünmüştüm anlaşılan.

Yok canım, o arkadaşlarla aram açılmadı ki, yani pek kötü sayılmaz. Hiç de körlenmedi inancım, hâlâ onlardanım, işte kanıtı, bunca insanın içinden Paul bana güven duydu. Bulurum gene bizimkileri. Bulamazsam da Paul'a yardımcı olacağım. Kimse uzun süre bekleyemez, kimse uzun süre yardım aramak için sağa sola başvuramaz. Ters sonuçlanan o olaydan yorgun düşmüştü Fiedler.

Ters sonuçlanmada altı veya sekiz yıl yatmak var, demişti. Hatta ölüm bile olabilirdi ucunda. İşte o zaman, bizden istediğin nedir Fiedler, böyle bir şey için ölümü göze almamızı isteyemezsin. Evet, bağlantı kopunca, senin de yüreğin ağzına gelmişti Fiedler. Bütün ilgini kesmiştin o olaydan sonra ve Georg Heisler tutuklanmıştı.

6

"İdam edilmeden önce verilen ziyafet oldu bu" dedi Çoban Ernst. "Efendiniz, Bay Messer, ormanın arkasındaki araziyi geçen ilkbaharda Prokaski'ye satmamış olsaydı, ben şimdi onun koyunlarını yapyabancı otlaklarda..."

"O kadar da uzak sayılmaz gideceğin yer" dedi Eugenie. "Yatak odamdan sana el bile sallayabilirim."

"Ne de olsa gitmek, gitmektir" dedi Ernst. "Ne olur biraz daha yanımda oturun, şu patatesim bitene kadar..."

Eugenie, "Bunu yapacak vaktim mi var benim?" dediyse de pencerenin geniş pervazına yanlamasına oturdu. Başı dışarıda, bacakları mutfak yönüne doğruydu. Birkaç günlük yemek pişirmem gerek. Yarın bizim üç delikanlı eve dönüyor. Askerliğini yapan Max izinli geliyor. Hansel'in sömestr tatili başlıyor, bir de göz bebeğimiz Josef var, para istemeye geliyordur."

"Eugenie, sizin oğlunuz buralara hiç gelmez mi?"

Eugenie buz gibi bir sesle, "Ne oğlu?" diye sordu. "Hayır, hayır, o pazarları da çalışır. Robert, Wiesbaden'de otelcilik öğrenimi görüyor."

"Benim yapamayacağım bir şey" dedi Ernst.

Eugenie dalgın dalgın uzaklara bakarak, "Yaşantısına yön verdi" dedi. "Müşterilerle nasıl konuşulacağını çok iyi biliyor, doğuştan yetenekli."

"Buralara gelmez mi?"

"Kim? Robert mi? Messer bir şey demez. Hansel'se genellikle evde değil, Max da anlayışlıdır ama Josef... o bir şey diyebilir, o zaman da ben cevabı yapıştırırım ki istemiyorum... gereksiz."

"Neden bir şey desin?" diye sordu Ernst. Boş tabağı eline almış olan Eugenie'nin gitmesini istemiyordu. Biraz daha ahbaplık etmek için onu konuşturmaktı isteği. "Çocuğun babası Yahudi değildi ki..."

"Bereket sadece bir Fransız'dı" diye gülerek karşılık verdi Eugenie. Pencerenin pervazından mutfağa atlamıştı artık, "Hoşça kal Ernst. Nelli'nin gelmesi için ıslık çal da, onunla da vedalaşayım. Sen de hoşça kal Nelli. Ne tatlı bir köpeksin sen."

Koyun sürüsünün uzaklaşışını izlemek için yeniden pencerenin içine oturmuştu. Ernst eve sırtını dönmüştü. Boynuna sardığı atkısının uçları sırtından aşağıya sarkıyordu. Bir bacağı önde, bir elini de kalçasına dayamış, gözlerini kısmış, dikkatle etrafı kollayan bir ordu kumandanı havası içinde alçak sesle, kısa emirler veriyor, küçük köpeğinin sağa sola koşmasını izliyor ve çevreye dağılmış olan koyunların bir araya gelerek, tek bir bulut halinde toparlanmalarını bekliyordu. Ve hep birlikte çam ormanına doğru uzandılar gittiler.

Çayır nasıl da bomboş kalmıştı. Eugenie'nin üzerine birden hüzün çöktü. Aslında Çoban Ernst'e pek önem verdiği yoktu. Buralarda dolaştığı sürece hiç durmaksızın aptal aptal şeyler sorardı. Ama böyle yavaşça gidişini izlerken bir tuhaf olmuştu yine de. Ta gelecek yıla kadar bomboş kalacaktı çayırlar. Onların arkasından bakarken, yaşantısı boyunca kaç kez ayrılıklarla karşılaşmış olduğunu anımsamıştı. Her ayrılıktan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmuyordu. Hele bu sessizlik içinde ağlamaktan başka ne gelirdi elden?

Öğle paydosunda Hermann, avludan geçerken, yukarıya doğru kısa emirler veren Lersch ile karşılaştı. Lersch'in yüzündeki anlam rahatsız etmişti Hermann'ı, Hermann başını kaldırıp baktı. Bir vagonun tekerlekleri arasında tele bağlıydı küçük Otto, beceriksiz ellerinde bir piston sallanıyordu. Basınçlı bir sistemle vagon yukarıya kalktığı gibi, ileriye, geriye de gidebiliyordu. Şu anda avlunun üzerindeydi. Otto korkmakla birlikte, sımsıkı tutunmuştu. Korkulu gözlerle de aşağıya, arada da üzerine çöker endişesiyle tepesindeki vagona bakıyordu. Sistemi yöneten işçi aşağıdan ona bir şey seslendi. Sesinde alay vardı. Otto'nun bu kadar korkması, anlaşılan, işçiler arasında alay konusu olmuştu.

Lersch, genellikle iş yerinde emektar ustabaşılara özgü bir rahatlık, daha doğrusu bir küçümseme ile dolaşırdı, ama nedense bu kez pek ciddiye almış gibi görünüyordu. Oysa acemi bir çırağa emirler verirken sesindeki alay ciddi yüzüne uymuyordu. Hermann oradan geçerken, burada olup bitenler beni hiç ilgilendirmez, diyordu kendi kendine. Ama üç metre kadar ileride durdu, çünkü içinden bir ses, elbette seni bunlar ilgilendirir, demişti.

Çocuk işini bitirene kadar Hermann demir basamakların üzerinde durdu. Heyecanla gelip ustası Lersch'in önüne dikilmiş, çocuğumsu ağzı aralık, gözlerini kırpmaya çalışarak, övgü bekledi. Az sonra Hermann onunla yan yana basamakları çıkarken, "İlk zamanlarda böyle şeyler insanın başına gelir" dedi. "Ama kendini sıkmamalısın, tersine, rahat ol. Ayrıca da havada çalıştığını da düşünmeyeceksin. Gerek vagonun, gerekse senin bağlantı sistemlerin belki yüzlerce kez denenmiştir ve bu denemelerde hiçbir kaza olmadı. Ben on yıldır burada çalışıyorum ve bu tür bir kazaya tanık olmadım. Ama bunu ilk deneyenler hep senin gibi şaşırırlar, mideleri bulanır. Benim de olmuştu." Kolunu delikanlının omzuna atmıştı Hermann. Ama nedense genç, belli belirsiz

omuzlarını kastı, çekilmek istedi. Hermann'ın kolu aşağıya kaydı. Delikanlı, daha doğrusu çocuk bir an için başını kaldırıp, dik dik Hermann'ın yüzüne baktı. Bu benimle ustabaşım arasında bir şey, sen karışamazsın, gibilerden. Otto onun yanından ayrıldı ve arkadaşlarının yanına koştu. Uzaktan gelen gülme sesi onun olacaktı.

Ustabaşı Lersch, başka bir çırağı bu kez vagonun altına asmış, neler yapması gerektiğini aşağıdan sesleniyordu. Kışlasında komutlar veren bir subaydan farkı yoktu. Hermann, başını kaldırıp baktı. Bu çocuğun da yüzü korkudan bembeyaz kesilmişti. Evet, verilen işi başaramamaktan, rezil olmaktan korkmaktaydı, yere düşmekten değil. Veya yüzündeki bu ürkeklik, bir işe yarama hırsındandı. Ne olacak ileride bu çocuklar? diye düşünüyordu Hermann. Yardım safsata, dayanışmaysa modası geçmiş bir saçmalık diye beyinleri yıkanmaktaydı gençlerin. Anlaşılan Lersch tipi birtakım insanlar çoğalacaktı bu gidişle!

Hermann, iki avludan geçti, atölyenin uğultulu gürültüsüne daldı ve durmaksızın bembeyaz ve sapsarı ışık saçan kaynakçıların arasından yürüdü. İşten kararmış yüzlerin selamlarını alarak ilerledi. Zenciyi andıran yüzlerdeki gözlerin akları daha da belirgindi. Yalnız değilim, diye düşünüyordu Hermann. Az önce çocuklar için düşündüğüm saçmaydı. Onlar da diğerleri gibi birer çocuk. Ama Otto ile yakından ilgileneceğim, bir çeşit babalık yapacağım ona. Gizli bir babalık. Bu çocuğu Lersch'in elinden kapacağım. Üstesinden gelebilirim. Hangimizin daha güçlü olduğu ortaya çıkacak. Yalnız aceleye gelmez. Zamana ihtiyacım var. Birden sanki bu görevin kendisine verildiği duygusuna kapıldı. Ve günlerdir içini kemiren konuya takıldı aklı. Çok önemli durumlarda buluşmaları öngörülen yerde paydos sonu, Mimar Sauer, onu beklemiş, sabah sabah evine gelen ziyaretçiyi anlatmıştı. Onu başından savmakla iyi edip etmediğini

bilmiyordu. Kısa boylu, mavi gözlü, .. diye geleni anlattığında, Hermann bu kişinin, Franz'ın anlattığı ile aynı kişi olduğundan artık kuşkusu yoktu.

Bu Paul Röder denilen adam hâlâ Pokorny firmasında çalışmaktaysa, onu kollayacak yaşlıca bir arkadaş vardı orada. Son yıllarda düzen düşmanı diye nitelenenlerle ilgisini kesmiş olduğu bilindiğinden ve de yaşlı görüldüğünden, tutuklanmasına gerek duyulmamıştı. Pazartesi günü o arkadaşın Paul Röder'e sokulmasını ve ağzını aramasını söylemeliydi. O adamı uzun yıllardan beri iyi tanırdı Hermann. Böyle birine Georg için hazırda tuttuğu pasaport ile parayı teslim edebilirdi. Tabii eğer hâlâ yaşıyorsa Georg Heisler. Hermann, bir yandan işini görüyor, bir yandan da bu arkadaşları tehlikeye atmanın doğru olup olmadığını eleştiriyordu. Röder'in ağzını arayacak olan yaşlı arkadaş, Pokorny firmasındaki tek güvenilir dayanaklarıydı. Peki onu gözü kapalı tehlikeye atması sakıncalı değil miydi? Hangi durumlarda bunu göze alabilirdik, diye düşünüyordu Hermann. Evet, gerekliydi böyle davranmaları, zorunluydular buna.

7

Zillich'in görevi öğleden sonra dörtte sona ermişti. Genellikle izin saatlerinde ne yapacağını pek bilmeyen bir insandı Zillich. Ne arkadaşları ile gezintiye gitmekten, ne de onlarla eğlenmekten zevk alırdı. Bu konuda hâlâ bir köylü gibi davranıyordu.

Westhofen Kampı'nın ağzında birkaç SA görevlisi, Ren Nehri'nde gezintiye çıkmak üzere toplanmıştı. Arabaya onun da binmesi için seslendiler. Herhalde aralarına katılmış olsaydı çok

şaşıracaklar, hatta bozulacaklardı da. Ona bakışlarından ve gülmelerini, konuşmalarını birden kesmelerinden, iş arkadaşları ile arasında aşılması güç uçurum iyice vurgulanıyordu.

Zillich, Liebach'a giden tarla yolundan ilerledi. Kurumuş toprak onun ayna gibi parlak çizmelerini kirletmekten çekinir gibiydi. Ren Nehri ile bağlantısı olan karayolundan karşıya geçti. Sirke fabrikası önünde hâlâ nöbetçi beklemekteydi. Nöbetçinin selamını aldı Zillich. Birkaç metre daha yürüyerek, fabrikanın arkasındaki kanalizasyon çukurunun başında durdu. Bu delikten sıvışmış olacaktı Georg Heisler. Gestapo, Darré okuluna kadar olan kaçış hattını ayrıntıları ile çizmişti. Zillich bu hat üzerinde kaç kez incelemeler yapmıştı. Sirke fabrikasından birkaç işçi çıktı. Bunlar çevrede yaşayan ve kısa dönemler için işe giren köylülerdi. Her biri dikkatle sorguya çekilmişti. Şimdi onlar da Zillich'in arkasında durmuşlar ve belki de yüzüncü kez çukura bakıyorlardı. Olanak dışı! Gene tekrarladılar: Olanak dışı! Demek bu çukurun içinden sıvıştığı sanılan kaçak hâlâ yakalanmamıştı! Üzerinden tulumu sarkan bir çocuk sokuldu ve, "Yakalayabildiniz mi?" diye sordu.

Zillich başını çevirip çocuğa baktı. Birden hepsi sessizce dağıldılar. Az önce yüzlerinden Gestapo'nun başarısızlığına sevindikleri görülenlerden biri, bilgiçlik taslayarak, "Kim olduğunu tanımadın mı?" diye sordu. "Westhofen Kampı'ndan Zillich!"

Zillich, tarlaların arasındaki yola saptı. Bu serin akşam güneşinin ışınlarında parlayan nehri yok bilse, kendi köyüne benziyordu doğa. Wertheim'ın arkalarına düşen küçük bir köydendi.

Sağlı sollu tarlalarda iki büklüm çalışan kadınların beyaz başörtülerini görüyordu. Hangi aydaydılar? Ne ekilirdi bu mevsim? Patates mi yoksa havuç mu? Son mektubunda karısı ne zaman döneceğini sormuştu. Tarlaları kiraya vermekten vazgeçip, yetişkin ve babaları gibi güçlü olan oğullarla birlikte, yıllardır biriktirdikleri para ve devletten aldıkları çocuk zamları ile çiftlik-

lerini yeniden canlandırabileceklerini yazmıştı karısı. Belki gene bir kısmını kiraya verirlerdi çiftliğin, ama satın almayı düşündükleri inekler için, yonca ekili tarlayı kiradan kurtarmak gerekirdi.

Georg'un geçtiği yoldan ilerliyordu Zillich. Darré Tarım Okulu'na sapmadı, Buchenau'ya giden yoldan inmeye başladı. Susamıştı. Zillich içkici değildi, sadece arada sırada sarhoş olunca kadar kafayı çekerdi.

Sessiz yoldan ilerlerken ve yol kenarlarındaki ekili tarlalarda, parıldayan köylü kadınların ellerindeki bele bakarken, elinin tersi ile yüzündeki teri silen bir köylü kadınla göz göze gelince, artık benim işten elimi çekip köyüme dönmem gerek diye düşündü. Fahrenberg, onun üzerinden koruyucu elini çekerse, veya Fahrenberg'e işten el çektirilirse, dayanacak kimsesi kalmayınca, nereye gidebilirdi ki? Kötü bir anı birden belleğinde canlandı, '18 yılının Kasım ayında savaştan, bakımsız kalmış çiftliğine döndüğünde, her bir izinden sonra meydana çıkmış olan çocuklarını ve kurumuş ekmek gibi sertleşmiş karısını görünce şaşırmıştı. Kadın alttan alarak, ona tatlı bakmaya çalışarak, pencerelerin aralıklarını kapatmasını rica etmişti. Önce ahırın, sonra da evin pencerelerini. İçeriye esen rüzgâra engel olması için paslanmış alet kutusunu getirip koymuştu önüne. İşte o zaman bu gelişinin kısa bir süre için olmadığını dehşet içinde görmüştü. Geldiği yerde tahta parçalarını pencerelere çakmak yoktu. Bitmişti savaş, evindeydi artık, kaçamazdı, kurtulamazdı bu gerçekten. Daha ilk günün akşamı köyün meyhanesine atmıştı kendini. Allah'ın cezası meyhaneci ucuz şarap koymuştu bardağına. Önce içine kapanmış, sonra iyice kudurmuş ve, "Ben artık bu tezek yatağına döndüm. Berbat ettiler savaşı. Bizim dört elle sarıldığımız, tertemiz savaşımızın içine okudular. Ben şimdi nasıl inek sağarım? Bana yakışır mı? Ne yapayım yani? Atı tırnaklarımla mı tımar edeyim? Şu ellerime bir bakın, beş parmağıma bakın. Bunun ne işler başar-

dığını sizler nereden bileceksiniz? Yüzbaşı Von Kuttwitz bana, 'Zillich, sen olmasaydın ben şimdi öbür dünyadaydım' der dururdu. Aachen İstasyonu'ndaki serseri güruhu benim yüzbaşım Von Kuttwitz'in göğsündeki nişanı kopartıp almak istedi. Yüzbaşım Fahrenberg bir kurşun sıyırmasından revire kaldırılınca, Yüzbaşı Von Kuttwitz onun yerine gelmişti. Fahrenberg revire götürülürken elimi sıkmıştı."

Meyhanedekilerden biri bunun üzerine, "Hayret doğrusu" diye atıldı. "Cephede senin gibi biri olmasına rağmen biz bu savaşı nasıl kaybedebildik?"

Bunu duyunca Zillich o adamın üzerine saldırmıştı, araya girmeselerdi boğacaktı. Karısının hatırı için olay polise duyurulmamıştı. Zaten ondan sonraki yıllar süresince de, kadının çektiklerine saygı duyduklarından Zillich'e tahammül edebilmişlerdi. Kadıncağızın, gözleri önünde ölesiye çalışmasından azap duyduklarından, arada harman makinesi veya gereken aracı vermekteydiler. Ama Zillich, "Bu serseri alayından bir şey alacağıma, geberirim daha iyi" dediğinden, kadın, "Neden serseri alayı diyorsun? diye sormuştu.

"Çünkü bir an önce patates tarlalarına dönmek için can attılar da ondan" diye karşılık vermişti Zillich.

Bütün sıkıntısına ve çektiklerine rağmen, kocasına karşı duyduğu korkunun içinde biraz da hayranlık yok değildi. Belki ülkeyi saran bunalım sonucu ya da başka nedenlerle, çiftlik onları beslemez hale gelmişti. Serseri alayı diye nitelendirdikleri ile Zillich de küfür etmişti. Kendi çiftliklerini bırakıp, karısının ailesinin küçücük çiftliğine taşınmak zorunda kalmışlardı. İşte o dar yerdeki yaşantıları, hayatı boyunca geçirdiği en kötü yıl oldu. Akşamları eve geldiğinde nasıl korkudan titrerdi çocukları? Derken bir gün Wertheim'daki bir pazara gittiğinde, cephe arkadaşlarından biri ile karşılaştı.

"Bizimle gel, Zillich" dedi arkadaşı. "Tam sana göre bir iş. Sen sağlam bir arkadaşsındır, savaşçı bir ruhun vardır, milliyetçilik duyguların kuvvetlidir. Serserilere, bu rejime ve de Yahudilere de düşman olduğunu biliriz."

"Evet, evet, evet, düşmanımdır" demişti Zillich.

İşte o günden sonra her şey vız gelmişti Zillich'e. Can sıkıcı barış havasından kurtulmuştu artık.

Her akşam bir motosiklet ile gelip Zillich'i alıyorlardı. Köylüler bu durumu dehşetle izliyorlardı. Bir keresinde Hanomag marka bir motosiklet bile dayanmıştı kapısına. Ama keşke o ara kiremit fabrikasında çalışanlardan bir grup, SA'lıların toplandıkları lokale gelmeseydi! Bir bakış, bir sözcük ve gizlilik açığa vurulmuştu. O günler karısı utancından ne kadar sızlanmış, ne kadar ağlamıştı. Zillich'in aralarına katılmalarını kutlamak üzere toplu halde köyü basan "Heil!" diye bağrışarak kafa çeken SA'lılara, meyhaneci ve komşularla birlikte nasıl dehşet içinde bakakalmıştı kadıncağız!

İki ay sonra SA'lıların büyük geçit töreninde, tribünde eski Yüzbaşısı Fahrenberg'i görmüş, yanına giderek, "Beni tanıdınız mı yüzbaşım?" diye sormuştu.

Yüzbaşı, "Hele bak, Zillich. ikimiz de aynı gömlekleri giymekteyiz" diye içtenlikle konuşmuştu.

Ben... Ben inek sağacak adam değilim, diye düşünüyordu Zillich. Kendi köyünü anımsatan bu tarla yolundan geçerken, bunalacak gibi olmuştu. Bizim köyde de meyhanenin kapı tokmağı böyle gevşek asılıdır.

Meyhaneci yüksek sesle. "Heil Hitler!" dedi. Sonra her zamanki konuştuğu tonda, "Bahçemizde güneşli masamız var, acaba orada oturmak istemez miydiniz?"

Zillich, açık bahçe kapısından dışarıya bir göz attı. Kestane ağaçlarının arasından, güneş, pazar günü için şimdiden hazır-

lanmış karolu örtülü masaların üzerine vurmuştu. Başını çevirdi Zillich. Bu görüntü ona kendi renksiz pazarlarını, boşa harcanmış yaşantısını, huzuru bulamadığı barış dolu günleri anımsatmıştı. Barın önünde durdu, şarap istedi. Barda duran birkaç erkek dönüp Zillich'e baktılar ve yeni hasat şarabı denemesi için kenara çekildiler. Zillich, çevresindeki sessizliği fark etmemişti. Üçüncü bardağı içti. Kulaklarının uğultusunu duyuyordu. Huzuru bulma umuduyla içmek istemişti ama boşunaydı. Tersine, az önce hissettiği bunalım, kaygıya dönüşmüştü ve giderek büyüyordu içinde. Avazı çıktığı kadar bağırmak istiyordu. Çocukluğundan beri bu korkuyu duyardı. En berbat, en tehlikeli işlere atılmasının etkeni olan bu korkuyu. Onu hayvanlaşmaya iten doğal korkuyu. Doğuştan içinde gizli kalan o korkunç güç, sıkışmış, yolunu bulamamış, rahatlayamamış ve bir işe de yaramamıştı.

Yalnızca savaş sırasında rahatlayabilmişti. Katillere özgü kanı görünce çılgına dönme huyu yoktu Zillich'te. Kan karşısında başı döner, ama yeniden kan görünce rahatlardı. Huzura bile kavuşurdu. Kendi damarlarından akarmışçasına yatışırdı. Akan kana bakar, kendini toparlar, oradan uzaklaştıktan sonra da rahat bir uykuya dalardı.

Meyhanedeki masalardan birinde Hitler Gençliği üyelerinden bir grup oturuyordu. Aralarında, ceketi çalınan Fritz ve bir hafta öncesine kadar Fritz'in körü körüne bağlı olduğu grup başkanları Martin de vardı. Meyhaneci, Martin'in amcasıydı. Gençler tatlı most içiyorlardı. Önlerindeki tabak dolusu cevizi beraberinde yiyorlar, şakalaşarak karşılıklı ceviz kırıyorlar, sonra şarabı emmesi için bardaklarına atıyorlardı. Bir pazar gezintisi düzenlemekteydiler. Şeytan bakışlı Martin, yaşantılarıyla arasında saygın bir kişilik kazanmayı başarmıştı. Zillich'in içeri girmesi ile Fritz'in ceviz kırma şakasından uzak durması bir olmuş, göz-

leri Zillich'in sırtına takılıp kalmıştı, Martin de tanırdı Zillich'i, onun da kulağına hakkında söylenenler çalınmıştı, ama hiç durmamıştı üzerinde.

Fritz, o sabah Westhofen Kampı'na çağrılmıştı. Uykusuz bir geceden sonra, kalbi çarparak gitmiş ve hiç ummadığı bir sürprizle karşılaşmıştı. Komiserler şimdi burada değiller, sen evine dönebilirsin, denmişti ona. Fritz sonsuz bir rahatlık içinde okuluna gitmişti. Artık çalınan ceketinin arkasından üzülmüyordu. Okula girince nasıl derslerine sarılmış, nasıl işe koyulmuştu? Bahçıvan Gültscher ile karşılaşmaktan kaçınmıştı. Bu pipo emicisine sanki neden içindeki kuşkudan söz etmişti, neden? İşte o gün akşama kadar eski Fritz, bir hafta önceki Fritz oluvermişti. Acaba neden böylesine huzursuz bir hafta geçirmişti? Ne yapmıştı ki: Birkaç cümle kekelemiş, çekimserlikle, 'Benim ceketim değil' demişti alçak sesle. Suç sayılmazdı ki. İçindeki kuşkulardan arınmış, arkadaşları; ile güle oynaya tatlı şarap içmişti... Şu son beş dakikaya kadar.

"Ne diye havaya diktin gözlerini, Fritz?"

Fritz hemen toparlandı.

Kim bu Zillich denen adam? Benimle ne ilgisi olabilir? Bizimle ne ilgisi olabilir? Onun hakkında söylenenler acaba gerçek mi?

Belki de o ceket benim değildi, ikiz gibi birbirine benzeyen insanlar bile varmış. Aynı şekilde ceketler de benzeyemez mi yani? Acaba bütün kaçakları yakalamışlar mıdır? Benim kaçağı da? Belki de ceket gösterildiğinde, evet, buydu demiştir. Martin gibi bu Zillich de acaba bizden mi? Doğru mu hakkında anlatılanlar? Bizlerin Zillich gibilere ihtiyacı var mı? Benim kaçağı neden tutuklamışlardı acaba? Neden kaçmıştı o? Neydi tutuklanmasının sebebi?

Bu geniş, kahverengi sırta gözlerini dikmiş, nedenlerin bir açıklamasını arıyordu. Zillich beşinci bardağını yuvarlamaktaydı.

Tam o sırada bir motosiklet meyhanenin kapısı önünde durdu. Bir SS içeriye seslendi. Sol ayağını yere basmış, motorundan inmemişti. Zillich yavaşça o yöne döndü. Sarhoşlukla ayıklık arasında takılı kalmışlara özgü bir anlam vardı yüzünde. Ne sarhoş ne de ayıktı. Fritz, kaşlarındaki gerginliğin nedenini anlayamadan izlemekteydi ikisini. Arkadaşları da kısaca kapıya bakmışlar, sonra kendi konularına dönmüşlerdi.

"Atla arkama" demişti SS. "Her yerde aranmaktasın. Senin burada olacağını ben söyledim."

Zillich ağır adımlarla, dimdik meyhaneden çıktı. İçindeki korku dağılmıştı. Aranmanın, eksikliği hissedilmiş olmanın keyfi içindeydi. Motorun arkasına atladı, hareket ettiler.

Bütün bu sahne üç dakika bile sürmemişti. Fritz uzaklaştıklarını görmek için yana doğru kaydı. Zillich ile SS'linin aralarındaki bakış ürkütmüştü Fritz'i. Ürperdi. Gencecik yüreğinde bir kuşku, bir çeşit tehlike işareti kıpırdadı. Bu duygu, insanlarda doğuştan var diyenler olduğu gibi, doğuştan yoktur, zamanla oluşur diyenlerin yanı sıra, böyle bir duygu hiç yoktur diye ileri sürenler de vardı. Ama şu an kuşkulu bir kıpırdama vardı işte Fritz'in içinde. Motorun gürültüsü duyulmaz olana kadar sürdü gitti.

"Neden beni arıyorsunuz?"

"Wallau için. Bunsen onu yeniden sorguya çekti."

Hafta başında Overkamp ve Fischer için hazırlanmış olan barakaya gittiler. Barakanın kapısında SA ve SS nöbet tutuyordu. Ayrıca birkaç kişi bekleşmekteydi. Anlaşılan Overkamp'ın yerini Bunsen almıştı. Soruşturmanın duraklamalarında kapının önünde bekleyenlerden birini içeriye çağırmaktaydı. Her kapı açılışında, bekleşenler dehşetle kasılmaktaydılar.

Wallau barakaya getirildiğinde, belki Overkamp ayrılmamıştır ve yeniden o sonuç alınmayan soruşturmalardan biri yapılacak diye düşünüyordu. Ama yoktu barakanın içinde Overkamp. Bunsen, bir de Zillich'in yerini alacağı söylenen Uhlenhaut vardı sadece. Ve Bunsen'in yüzündeki anlamdan artık sonunun gelmiş olduğunu anladı Wallau. Duyguları bir anda bir tek şey üzerinde toplandı: Hararet. Önüne geçemeyeceği bir hararet basmıştı, susamıştı. Hiçbir zaman dindiremeyeceği bir susama idi bu. Her bir yanından ter fışkırmıştı. Kurumuştu sanki içi. Bu nasıl bir ateşti böyle? Her bir hücresinden duman fışkırıyor gibiydi. Yaşayan varlıkları ile birlikte bütün evren kavrulup yok oluyormuşçasına.

"Overkamp'a bir şey anlatmak istememişsin. Biz ikimiz daha iyi anlaşacağız, değil mi? Georg Heisler senin çok yakın dostundu. O sana her şeyi anlatmıştır. Haydi, cevap ver, neydi sevgilisinin adı?

Wallau içinden, demek onu yakalayamamışlar, diye geçirdi. Yanıp yok olmadan önce son bir kez mutluluk duydu. Bunsen, Wallau'nun gözlerindeki parıltıyı gördü. Olanca gücüyle yumruğunu Wallau'nun yüzünde patlattı. Wallau duvara çarptı birden.

Bunsen alçak sesle, arada bağırarak:

"Uhlenhaut! Dikkat! - Evet, neydi adı? Adım söyle! Unuttun demek? Şimdi aklına gelir!" Birikmiş hırsım boşaltıyordu.

Zillich, Westhofen Kampı'na getirilirken, Wallau barakanın içinde yere yığılmıştı. Ona kafası değil de, bu incecik, bu çürük evren çatlayacakmış gibi gelmekteydi.

"Adını söyle! Neydi? Al sana! Elsa mı? –Al sana, Erna mı? Haydi! Martha mı? –Frieda mı? Haydi! Amalie mi? –Haydi! Leni mi?–"

Tamam, Niederrad'lı Leni idi. Ne diye sevgilisinin adını söyledi bana Georg? Neden kızın adı şimdi aklıma geldi? Neden bana vurmuyorlar, neden beni tekmelemiyorlar artık? Yoksa kızın adını verdim mi? Elimde olmadan ağzımdan kaçırdım mı?

"Haydi, Katharina mı? - Al sana, Alma mı? - Al sana! Biraz ara verelim, oturtun şu herifi!"

Bunsen, başını kapıdan dışarıya uzattı. Bakışları kıvılcımlar saçmaktaydı. Tıpkı dehşet içinde orada bekleşenlerin bakışlarındaki kıvılcımlar gibi. Birden Zillich'i gördü ve girmesi için eliyle işaret etti.

Wallau, kanlar içinde duvara dayalı oturuyordu. Zillich ona kapıdan sakin sakin baktı. Zillich'in omzundan doğru kayan soluk sonbahar akşamı ışığında Wallau bir kez daha, dünya var oldukça, her ne için savaşılırsa savaşılsın, eşit amaçlar üzerinde birleşmelerin oluşacağını anladı. Bugüne dek kimse ona böylesine sakin, böylesine eşit düzeydeymişçesine bakmamıştı.

İşte ölüm bu olsa gerek, dedi içinden Wallau. Zillich yavaşça arkasından kapıyı kapattı.

Saat öğleden sonra altı idi. Başkası yoktu odada. Ama pazartesi sabahının erken saatlerinde, Wallau'un eskiden çalıştığı Mannheim'daki Opel fabrikalarında bir pusula dolaştı elden ele. Bizim eski yönetim kurulu üyemiz Ernst Wallau cumartesi günü saat altıda Westhofen Kampı'nda dövülerek öldürülmüştür! Elbet günün birinde bunun hesabı sorulacaktı.

Cumartesi gecesi Wallau'un ağacı boş kalınca, tutuklular korku içinde ürperdiler. Kampın üzerine çöken basınç, Zillich'in ani geri dönüşü, bastırılmak istenen gürültüler, SA'lıların küme küme toplanmaları, bu acı gerçeğin habercisi olmuştu. Hayatları pahasına da olsa, tutuklular, artık başkaldırmışlardı. Sıra halinde dışarıya çıkarıldıklarında, aralarından bazıları sıradan çıkıyor, adımını yanlış atıyordu. Bu küçük düzensiz davranışlar üst üste

gelince belirginleşiyordu. Sonu gelmek bilmeyen tehditler, giderek ağırlaşan cezalar, SA'lıların kudurmaları hiçbirinin gözünü korkutamazdı artık.. Nasıl olsa sonlarının geldiğini görüyorlardı.

Wallau'un öldürülmesi ile SS'lerle SA'ların arasında da günlerden beri engel olmaya çalışılan bir şeyler kopmuştu. Son çare olarak düşünülenin gerçekleşmesi ile hepsi bocaladılar. En son çare gerçekleşmişti, şimdi ne olacaktı? İşte buna hazırlıklı değillerdi. Pelzer, Elbert ve Füllgrabe, Wallau kadar çabuk öldürülmeyecekti. Daha yavaş, daha eziyet edilerek. Özel ekibin emir komutası, Zillich'den alınarak Uhlenlaut'a verildiğinden beri, Uhlenlaut bir ikinci Zillich olduğunu, Zillich'se, hâlâ Zillich olduğunu kanıtlamak istiyordu. Fahrenberg'in amacı ise hâlâ kampın kumandanı olduğunu göstermekti.

Westhofen Kampı'ndaki öbür yöneticiler, bu durumun böyle sürüp gidemeyeceği kanısındaydılar. Fahrenberg'in bir an önce kamp kumandanlığından alınmasını istemekteydiler. Onunla birlikte takımının da çekip gitmesini. Yanında getirdiği ve sonradan başına toplamış olduğu adamlarıyla defolup gitmeliydi. Böyle düşünenler, Westhofen cehenneminin ortadan kalkmasını değil de, bu cehennemin düzene sokulması gerektiğini savunmaktaydılar.

Fahrenberg, her ne kadar kudurmuş gibi davranıyorsa da, Wallau'un öldürülmesini ve onunla ilgili olayları emretmemiş, sadece arzulamıştı. Aslında onun bütün düşünceleri bir tek kişi üzerinde birleşmişti. Başka bir şey düşünemez olmuş, uykudan, yemeden, içmeden kesilmişti. Aranan kendisiymiş gibi sinir içindeydi, huzursuzdu. Ya Georg Heisler'i buraya canlı olarak getirirlerse? Gerçeğin böyle olacağını düşleyerek, her türlü hazırlığı tamamlamıştı.

8

Duvar kâğıdı ustası Fritz Schulz neşeli bir tonda, "Paydos, Bay Mettenheimer" diye seslendi. Yarım saattir paydosu beklemişti sabırsızlıkla.

"İşi ne zaman bırakacağımızı ben söylerim" dedi Mettenheimer.

Schulz, "Elbette, Bay Mettenheimer" diyerek ona baktı. İçtenlikle bağlıydı yaşlı ustasına. Hele merdivenin tepesinde oturuşuna, hüzünle aşağıya sarkan bıyıklarına baktıkça, onu ne kadar çok sevdiğini hissediyordu. "Herhalde patron göğsünüze nişan takacak sizin. Ama gerçekten her şey tamam, inebilirsiniz merdivenden."

"Tamam mı? Tamam diye bir şey yoktur. Ben kimin için çalıştığıma değil de, yapacağım işe bakarım."

Schulz gülümseyerek merdivenin tepesinde sincap gibi oturan Mettenheimer'e bakıyordu. Patronunda kusur arayan gözlerine değil de, kendi vicdanına saygılı olan bu yaşlı ustasına.

Renkli kâğıtlarla bezenmiş boş odalardan merdiven sahanlığına giderken, bazı işçiler fazla çalıştırıldıklarından yakınmaktaydılar. Schulz gülümseyen gözleri ile onlara baktı ve sakin bir sesle:

"Patronumuz, sancak başkanı Brand'a yarım saatinizi armağan ettiniz, fena mı?"

Bunu duyan Nazi Stimbert bozuldu. Öteki işçiler alayla ona baktılar. Birden Schulz antrede Elli'nin beklediğini gördü. Ne kadar da sessiz çıkmıştı merdivenleri! Ortalığı süpüren çırak sırıtarak kızın arkasında durmuştu.

"Babam burada mı?" dedi Elli.

"Bay Mettenheimer" diye içerilere doğru seslendi Schulz. "Kızınız sizi soruyor."

Mettenheimer telaşla merdivenlerden aşağı inerken:

"Hangisi?"

"Elli."

Bu adam benim adımı nereden bilebilir, diye düşündü Elli.

Mettenheimer bir delikanlı çevikliği ile merdivenden indi. Yıllardan beri Elli onun çalıştığı yere gelmezdi. Bomboş dairenin içinde en sevdiği kızını görmekle çok sevinmiş, adeta gençleşivermişti. Kaç kez böyle büyük bir dairenin duvarlarını bu sevgili kızı için kâğıtla döşemişti. Elli'nin yüzündeki kederi hemen gördü, ince yüzünü daha da zayıf gösteren kederi, yorgunluğu. Tamamlamış olduğu işi göstermek için gururla her tarafı gösterdi Elli'ye.

Kızın arkasından ıslık çalan çırağa Schulz tokadı patlattı. Arkadaşları her zaman, "Bu kız namusludur. Bizim ihtiyardan nasıl çıkmış bu güzel kız" diye konuşurlardı.

Schulz acele üzerindekileri değişti. Sonra kol kola yürüyen baba kızı birkaç adım geriden izlemeye başladı.

"İşte bunlar geldi gece başıma, baba" diye anlatıyordu Elli. "Gene çağıracaklarmış beni. Belki bu gece çağırırlar. Ayak sesi duydukça elim ayağım gevşiyor. Çok yorgunum baba."

"Sinirlenme kızım" dedi Mettenheimer. "Sen bir şey bilmiyorsun ki! Hep beni düşün. Bana güven. Şimdi senden ricam, hiç olmazsa yarım saat için bu düşünceleri at kafanın içinden. İstersen gel biraz şuraya oturalım. Nelli dondurma yemek isterdin? Karışık mı?"

Oysa Elli'nin canı kahve içmek istiyordu, ama babasının keyfini kaçırmak istemedi. Çocukluğundan beri hep dondurma ikram ederdi babası.

"Yanına da bisküvi" dedi Mettenheimer garsona.

O sıra yardımcı Schulz aynı pastaneye girdi, ustasının masasına yaklaştı ve "Yarın sabah inşaat yerine geliyorsunuz değil mi, Bay Mettenheimer?" diye sordu.

Mettenheimer hayretle ona baktı ve "Tabii" dedi.

"İyi, o zaman orada buluşuruz" dedi Schulz ve bir süre ustasının onu masalarına davet etmesini beklerken, Elli'ye elini uzattı ve kendini tanıttı. Elli böyle genç ve sevimli birinin masalarına oturmasına karşı koymayacaktı. Babası ile baş başa kalmaları pek iç açıcı değildi, aydınlık yüzlü bu genci babasının davet etmesini o da bekledi. Ama Mettenheimer, Schulz'a bir şeyler söylemek ister gibi bakınca, o da selam verip çekildi.

9

Meyhaneci, Paul'a "Hayrola Bay Röder, evde karınızla kavga mı ettiniz?" diye sordu.

"Neden kavga edeyim?"

"Lokalimizde kendinizi rahat hissettiğiniz için sordum."

"Biz Liesel ile hiç kavga etmeyiz ama bu akşam maçın davetiyelerini bulmadan eve gidersem üzülecektir. İşte bu yüzden sizin kazancınıza katkıda bulunmaktayım."

Pencereden sokağa bakıyordu. Sokak lambaları yanmıştı artık. Fiedler altıda söz vermiş, gecikirse de beklemesini söylemişti. Paul bekleyecekti.

Pencerenin içinde şişe mantarından oyulmuş külahlı iki cüce oturuyordu. Çocukken babası ile birlikte buraya geldikleri zamandan kalmadır bu cüceler. Sanki kendisi hiçbir şey biriktirmezmiş gibi, insanların neden bunları biriktirdiğine şaşıyordu. Babam da göçtü gitti, dedi. Savaştan sıtmalı dönmüş ve bu hasta-

lıktan da kırk altı yaşında ölmüştü. Lahanalı domuz pirzolası yese miydi? Ama Lisbeth'in pazar harçlığına yazık olurdu. Bir bardak daha beyaz şarap söyledi. Yanından geçenlerden biri, üzerinde durmuyormuş gibi, "Sen daha burada mısın?" diye sordu.

Paul içinden, Fiedler nihayet geldi, dedi sevinçle ve onun arkasından baktı. Fiedler barda durdu. Yüzü asıktı. Paul gözlerini ona dikmişti, oysa ondan yana bakmıyordu. Fiedler bir süre sonra çıkarken, Paul'un omzuna dokundu ve karşısındaki sandalyeye ilişti.

"Olimpia Sineması önünde sekizi çeyrek geçe" dedi alçak sesle. "Otomobillerin park ettiği yerde küçük bir mavi Opel. Numarası burada yazılı. Arabadaki bekleyecek. Hemen binsin arabaya. Şimdi iyi dinle beni. Bu dediklerimin gerçekleştiğini haber almalıyım. Benim karım sizin eve uğrayacak. Yalnız bir bahane bulmalıyız."

Paul bir süre önüne baktı, sonra "Mantı tarifi için gelmiş olsun" dedi.

"Karına de ki, pişirmiş olduğu mantıdan bana tattırdın, karımı da tarifi almak üzere gönderdim. Tamam mı? Eğer tasarladığımız gibi Heisler'in arabaya binme işi gerçekleşirse afiyet olsun diye haber gönder. Herhangi bir terslikte de, sakın midenizi bozmayın diye haber gönderirsin."

"Ben hemen Georg'un yanına gidiyorum" dedi Paul Röder. "Sen karını iki saat sonra bize gönder."

Fiedler hemen kalktı ve gitti. Çıkmadan önce, elini bir kez daha Röder'in omzuna dokundurdu. Paul, bir süre kıpırdamadan oturduğu yerde kaldı. Hâlâ omzunda Fiedler'in dokunduğu yeri hissediyordu. Kardeşçe, saygıyla, anlayışla değdirmişti elini. Nice tatil sözden daha etkileyiciydi bu dokunuş. İşte o an Fiedler'in getirdiği haberin önemini kavradı. Yan masada oturanlardan biri sigara sarıyordu.

"Şundan bir tane de bana sarsana, arkadaş!"

İşsizken boktan bir şey içerdi, açlığını bastırmak için. Sonra Liesel'in sözünü dinlemiş, para harcamamak için sigarayı bırakmıştı. Biçimsiz sarılmış şeyi şimdi evirip çeviriyordu parmaklarının arasında.

Birden yeniden sıçradı. Durakta bekleyecek sabrı yoktu, kente doğru yürümeye başladı. Kalabalıktı sokaklar. Karanlık kapı ağzında sokaktan birazcık olsun, el ayağın çekilmesini bekledi. Duvara dayanmış duruyordu. Meyhaneye gidenlerle karşılaşmak istemiyordu. Meyhanelerden cumartesi akşamı gürültüleri gelmeye başlamıştı bile. Pazar günleri evde burun buruna oturulduğundan, Paul da bir bahane bulup cumartesi akşamları Liesel'den kaçmaya bakardı. Nakliye şirketinin avlusu dün akşamkinden daha kalabalıktı. Tepesindeki lambanın ışığı altında, elindeki çekiçle bir şeyler onaran Georg'u hemen gördü. Dün bu saatlerde getirmişti buraya onu. Kumanda odasında ışık yanıyordu, demek ki teyzesi daha buradaydı.

Yaklaşan ayak seslerini duyan Georg, her zamanki gibi daha kapandı işine. Çekiçle vura vura düzelttiği teneke kısma, çalışıyor görünmek için hâlâ vuruyordu. Birinin tepesine dikildiğini duymuştu.

"Merhaba, Georg."

Başını kaldırıp baktı, gene indirdi ve birkaç kez daha çekiçle vurdu. Paul'un yüzünde onu çıldırtabilecek bir şeyler gördüğünü sanıyordu. Birkaç saniye geçti. Neden böylesine ciddiydi Paul'un yüzü? Paul onun yanına çömeldi, onardığı bölümü kontrol eder gibi yaparak, "İşler yolunda" dedi alçak sesle. "Olimpia Sineması'nın önündeki park yerinde, saat sekizi çeyrek geçe, küçük bir mavi Opel araba. İşte numarası. Derhal bineceksin."

Georg aynı yere indirip duruyordu çekici "Kim?" diye sordu.

"Bilmiyorum."

"Binip binmeyeceğimi bilemem."

"Binmek zorundasın. Telaşlanma, adamı ben tanıyorum. Yani bunu ayarlayanı."

"Adı ne?"

"Fiedler" dedi Paul çekimser bir sesle.

Georg, acele belleğini çalıştırıyordu. Çeşitli yüzler, adlar gelip geçiyordu gözlerinin önünden. Yoktu bu adam bunların arasında!

"Güvenilir bir arkadaş" dedi Paul.

"Tamam" dedi Georg.

"Paul, ben gidip teyzemle konuşayım" diyerek doğruldu. "Eşyanı alman için bize gelmen gerektiğini söyleyeceğim."

Bereket, Katharina Teyze buna karşı koymadı. Neredeyse bütün odayı kaplayan masanın başında oturmuş, önündeki hesap defterine bakıyordu. Kendine göre bu iş yerini bir düzene sokmuştu. Başka bürolardan hiçbir farkı olmayan küçük bir oda idi. Bu odada tek olağanüstü şey, kendisiydi. Ama yaşantısını sürdürmeye zorunlu kaldığı bu yerde, elinden geldiğince bir şeyler yapmış olduğuna inanıyordu. Avlunun ortasında, herkeslerin gözü önünde, kaç kez kocasının dayağını yemişti Katharina Teyze. Ama gene aynı kişiler kendisinin kocasına nasıl saldırdığına, onu dövdüğüne tanık olmuşlardı. Savaşta ikisi de ölmüştü. Kocası da aşığı da 20 yıllarında da çocuk boğmacadan ölmüştü. Mezarlıktaki ayinden avluya döndüğünde, oradakilerin bakışından, çocuğun kimden olduğunu herkesin bildiğini anlamıştı. Bir sır değildi artık. Çocuk bile dayanamadı, diye aralarında alay etmişlerdi. Onların pişkin bakışlarını üzerinde hissedince, avazı çıktığı kadar, "Aval aval bakmanız için size para vermiyorum" diye bağırmış, tepinmişti.

İşte ondan beridir yanında çalışanlara da, kendine de rahat yüzü göstermemiş, insanüstü bir çaba beklemişti herkesten.

Belki bu akşam, evet bu akşam iş dışı bir şeyler düşünebilirim birazcık, diyordu içinden. Acaba bu adama, Röder'lerden öteberisini almaya gitmesine izin vermesem mi? Peki neden Paul onun eşyasını, yanında getirmedi? Aman, gitsin de paçavralarını toparlasın. Kesin olarak onu burada alıkoymaya karar verirsem ücret meselesini de görüşürüm. Onu susta durdurmasını bilirim. Hoşuna gitmişti adam. Garip bir havası var. Rüzgârın soğuk estiği ülkeden geliyordur. Arada ılık estiği de olur rüzgârın. Yoksa benim ülkemden mi? Her şeyden önce eşyasını getirsin bakalım. Garajın yanındaki sundurmada geceleyebilir. Oraya ölmüş kocamın demir karyolasını da kurabilirim.

Paul, Gerog'un yanına geri döndü.

"İşte böyle Georg."

"Peki, Paul."

Paul çekimsendi gidip gitmemekte. Georg alçak sesle:

"Git artık, git."

Vedalaşmadan uzaklaştı Paul. Yaşamları boyunca bir daha rastlaşamayacaklarını bilenlere özgü garip bir yanına duymuştu her ikisi yüreklerinde.

Meyhanenin saatini gözleyerek, Georg çalışmasına devam etti. Bir süre sonra Bayan Grabber yanına geldi ve "Paydos yap" dedi. "Git öteberini toparla."

"Ben buradaki işimi tamamlayıp gitmeyi düşünüyorum" dedi Georg. "Hem de geceyi onlarda geçiririm."

"O evde kızamık var."

"Ben kızamık olalı yıllar geçti. Sakın benim için üzülmeyin."

Gitmiyordu tepesinden.

"Gel" dedi birden, "işte başlamanı kutlayalım, birer kadeh içelim."

Georg korktu. Bu avlunun içinde, işinin üzerine eğilmişken biraz korkusuz olabiliyordu. Bu son saatlerde bir terslik çıkmasından endişelenmekteydi.

"Başıma gelen o terslikten bu yana ağzıma içki koymuyorum" dedi.

Kadın, "Bu kararında daha ne kadar ısrar edeceksin?" diye sordu.

Georg bir süre düşündükten sonra, "Üç dakika" diye karşılık verdi.

Meyhanede patırtı ile karşılandılar. Ağzına kadar doluydu. Anlaşılan kadın buranın gedikli müşterisiydi. Patırtı çabuk kesildi ve onunla artık pek ilgilenmediler.

Birden Georg'un gözü, yaşlı bir çifte takıldı. Yabancıların arasında sıkışmış oturuyorlardı. Ellerinde kocaman bira bardaklarıyla. İkisi de şişmandı, ikisi de neşeli. Eyvahlar olsun, bunlar Klapprod'lar, Belediye Temizlik İşlerinden Klapprod'la karısı. Ne olur, dönmeyin bana yüzünüzü! Demek sizi bir kez daha görecekmişim ama ne olur sizler beni görmeyin, bakmayın benden yana!

"Prost" dedi Bayan Grabber. Kadehleri tokuşturdular. Bayan Grabber içinden, bu akşam gidemez artık. Burada kalır diyordu. Georg ona dönerek, "Benim artık gitmem gerek, çok teşekkür ederim, Bayan Grabber" dedi. "Heil Hitler! Allahaısmarladık."

Garaja gitti, üzerindekileri değişti. Tulumu özenle katlayıp yerine koydu. Bir yandan giyiniyor, bir yandan da şöyle düşünüyordu:

'Kısa bir süre sonra bu giysileri sana geri getireceğim. Nerede olursan ol, seni arayıp bulacağım. Akşam olunca temsil verdiğin binaya gireceğim, senin marifetlerini izleyeceğim. Havada çifte perende, yok bağışla, tek perende atışını alkışlayacağım. Temsil sonu buluşacağız, bunların elinden nasıl kurtulduğumuzu birbi-

rimize anlatacağız. Senin hakkında her şeyi bilmek isterim. Hiç bilinmedik yönün kalmamalı. Füllgrabe senin için öldü, dedi. Füllgrabe'nin lafına aldıran kim?'

Avlunun sokağa açılan aralığında bir an duraladı. Sanki avluda çok önemli, çok gerekli bir şeyini unutmuş gibiydi. Hayır, hiçbir şey bırakmadım, dedi kendine. İşte sokaktayım, işte öteki sokağa saptım.

Penceresiz duvarların önünden geçti. Schaefer Sokağı'na saptı. Işıklıydı bu sokak. Duvarlarda renkli afişler asılıydı. Mavili, kırmızılı ışıklar, kaldırımın üzerinde de parıldamaktaydı. Park etmiş arabaları gördü. Mavi Opel aralarındaydı. Elindeki kâğıtta yazılı numaraya baktı. Tamam oydu. Umarım bu işin içinde bir terslik yoktur! Sakın Paul'e kazık atmış olmasınlar? Korkma Paul, hiçbir zaman bunun için sana darılmam, kin gütmem. Sana gelene kadar kimlere kazık atılmadı ki! Ama buraya kadar gelmişken, bundan sonra yakayı ele vermem acı olur da.

Georg arabaya yaklaşırken, arabanın kapısı içeriden açıldı. Araba derhal hareket etti. Birkaç sokak arasından geçip, Zeil'e doğru yol aldılar. Georg yan gözle direksiyon başındaki adama baktı. Sanki başka biri arabaya binmemiş gibi suskun oturuyordu şoför. Georg'a bile bakmıyordu. Uzunca ince burnu üzerinde gözlük, çıkık elmacık kemikleri... Hay aksi şeytan, ben bu yüzü nereden tanıyorum? Güney İstasyonu'na doğru yol almaktaydılar. Sokak lambası altından geçerlerken, otomobilin içindeki baygınlık veren kokunun nereden geldiğini hemen gördü Georg. Arabanın içinde, iki pencerenin arasındaki dar, uzun bir vazoda beyaz bir karanfil vardı. Güney İstasyonu, arkalarında kalmıştı. Altmışla gitmekteydiler. Direksiyon başında oturan hâlâ konuşmuyordu. Konuşmadığı şöyle dursun, yanındakinin varlığını fark etmemiş gibi davranıyordu. Belki de değerim yok onun gözünde, diye düşünüyordu Georg. Ey Tanrım, kime benzetiyorum

ben bunu? Tamam, Pelzer'e! Ama Pelzer'in gözlüğü Buchenau köyünde parçalanmıştı, oysa dostum seninki sağlam ve pırıl pırıl. Neden benimle konuşmuyorsun? Beni nereye götürüyorsun?

Adamın isteğine uyarak, hiç arabaya binmemiş gibi davranıyor, bu soruları da kendine soruyordu içinden. Adam ona yan gözle olsun bir kez bile bakmamıştı. Kapıya doğru yaslanmıştı. Georg'a değmemeye mi çalışıyordu acaba?

Doğu Parkı da arkalarında kalmıştı. Şimdi tuzağa düşeceğim, diye düşündü Georg. Çok geçmeden, hayır, dedi kendi kendine, tuzağa düşürecek olsaydı, başka türlü davranırdı. En azından durmadan konuşur, ilgimi dağıtmaya çalışırdı. Kazık atmaya kalkan, geveze olur. Rieder Ormanı yerleşim merkezine saptı araba. Sessiz bir sokağın içindeki küçük, sarı bir evin önünde durdu. Şimdi bile bakmıyordu Georg'un yüzüne! Peşinden gelmesini omzu ile işaret etti. Evin kapısından girdiler, koridordan geçip kendilerini odada buldular.

Georg'un ilk fark ettiği keskin karanfil kokusuydu. Masanın üzerinde koskocaman bir karanfil buketi duruyordu. Alçak tavanlı, geniş bir odaydı. Tavandan sarkan lamba, odanın ancak bir bölümünü aydınlatmaktaydı. Bu aydınlık bölümden biri ayağa kalktı. Mavi önlüklü yarı oğlan, yarı kız, yarı kadın, yarı da evin sahibesiydi. Kapıdan giren iki erkeği canı sıkkın karşıladı. Sanki heyecanlı bir kitabı okurken rahatsız edilmişti.

"Bu benim eski bir okul arkadaşım, buradan geçiyormuş davet ettim, bu gece bizde kalabilir, değil mi?"

Kadın önemsemeden, "Tabii kalabilir" diye karşılık verdi.

Georg elini uzattı. Kadınla kısaca bakıştılar. Adam durmuş, Georg'u süzüyordu. Daldığı düşten uyanmasını sabırla bekler gibi bir hali vardı.

Az sonra kadın, "Herhalde kalacağınız odayı görmek istersiniz" dedi.

Georg, adama döndü. Belli belirsiz bir işaret yaptı adam. Gözlüklerinin arkasından ilk kez doğrudan doğruya Georg'un yüzüne bakıyordu. Kadın önden yürüdü.

Kendini biraz olsun güvenlikte duyunca çevresindeki renklerden hemen zevk almaya başlamıştı. Yere serili desenli kilimler, beyaz lake dolaplar, önünden merdivenleri çıkan kadının uzun bacakları, kısa kesilmiş saçları, ilgisini çekiyordu.

Demek bir odası olacaktı. Rahatça düşünebileceği bir oda!

Kadın odadan çıkınca, Georg içeriden kapıyı kilitledi, musluğu açtı, sabunu kokladı, musluktan biraz su içti. Sonra hayretle aynadaki yansısına baktı. Kendini öylesine yadırgadı ki, bir daha da bakmadı.

O saatlerde Fiedler, karısı ile tek bir odasında oturdukları kayınpederinin evinden içeri girdi. Karısı ile ayrı kendi evleri olsaydı, Georg'u yanında saklardı. Bu nedenle Doktor Kress'e başvurmuştu. Doktor Kress, bir zamanlar Pokorny firmasında, sonraları da Casella'da çalışmıştı. Fiedler onu işçilere düzenlenen akşam kurslarından tanırdı. Orada kimya dersi öğrencilerinden bazı şeyler öğrenmişti. Yaradılış olarak ödlek bir tipti Doktor Kress ama gene de, '33 yılında, doğruluğuna inandığı tezi savunmuş, onlardan yana çıkmıştı. Fakat o olaydan sonra Fiedler'e: "Sevgili Fiedler, sakın beni listelerle, yasak gazetelerle, broşürlerle rahatsız etme, kelleyi koltuğumun altına almaya hiç niyetli değilim. Ama çok zor durumda kalırsan, bak o zaman gelebilirsin."

Üç saat önce, Fiedler, o zamanlar yapılmış bu vaadi değerlendirmek için ona gitti.

Kocasının merdivenlerden gelen ayak sesine kulak veren Bayan Fiedler, derin bir soluk aldı. Ötekilerin yanına mutfağa gitmeyecek kadar gururlu olduğundan, hep böyle beklerdi kocasını. Başlarda sofraya birlikte otururlardı. Birtakım tatsızlıklardan sonra, gençlerin akşamları yalnız kalmaları öngörülmüştü.

Fiedler'ler artık pek genç sayılmazlardı, evleneli altı yılı geçmişti. Pek çok aile gibi Fiedler çiftinin de, Üçüncü Reich'in gerçekleşmiş olmasından bu yana, dış olaylarla ne kadar ilgili oldukları belirsizleşmiş ve zaman kavramı yitirilmişti. Kendilerini bir boşlukta gibi hissettiklerinden, yeniden bir yılın geçmesine şaşmaktan başka bir şey yapmıyorlardı.

Başta çocukları olsun istememişlerdi. İşsizdiler ve çocuk yetiştirmekten daha önemli görevler yükümlendiklerine inanmışlardı. Özgürlük için savaşmak, gerektiği an sokaklara çıkabilmek için eve bağlanmak istemiyorlardı. Çok gençtiler, hep böyle genç kalacaklarını sanacak kadar hem de. Sonra Üçüncü Reich için çocuk yapmamaya karar verdiler. Er geç kahverengi gömlekler giydireceklerdi nasıl olsa, yazık olurdu Hitler askeri olmaları için tımar edilecek çocuklara, hiç dünyaya gelmemeleri daha yerindeydi.

Bu nedenle Bayan Fiedler giderek ilgisini kocasına vermişti. Çocuğunu gereğince büyütmek ve er geç ölüme gönderilmesine engel olmak için bir ana nasıl bir özen gösterirse, işte sevdiği kocasının üzerine öylesine içtenlikle titriyordu. Hitler'in başa geçtiği ilk yıllarda Fiedler çifti aynı kuşakları duyarak yaşamışlar, aynı soğuk rüzgârın esintisinden birbirlerini korumuşlardı. Zamanla arkadaşları bir bir tutuklandığında, ya da ortalardan çekildiğinde, Bayan Fiedler, mutlaka kocam bir şeyler düşünüyordur diyordu. Ne yapmayı düşündüğünü sık sık sorduğunda, pek kesin olmayan karşılıklar alırdı. İşte bu akşam onun eve gelmeyişinden, her zaman dakikası şaşmayan kocasının bu saatte hâlâ ortalarda görünmeyişinden, kesin olmayan karşılığı şimdi verdiğini anlamıştı. İçinden bir duygu; bu gecikmenin eski günlerle, eski arkadaşlarla, o birlikte göğüs gerdikleri tehlikeyle, ilgili olduğunu söylüyordu. Duygularını canlandıran bu olasılık, onun esintisi bile, kendini birdenbire genç hissetmesini sağlamıştı.

Kapıdan içeri giren kocasının bakışlarından, gözlerinin parıltısından yerinde düşünmüş olduğundan kuşkusu kalmamıştı.

"Beni dinle, Greta" dedi Fiedler, "Şimdi Röder'lere gideceksin. Karısını görmüştün, tanırsın. Şişman, koca memeli bir kadındır. Kaynar suda pişirdiği mantının tarifini isteyeceksin ondan. O da sana bunu yazdıracak, arkasından da bir cümle söyleyecek. İşte buna dikkat et! Ya, afiyet olsun, diyecek ya da sakın midenizi bozmayın, diyecek. Yalnız ne derse, onu belle, ve bana tekrar et. Gidişte ve gelişte yolu uzatırsan daha iyi, biraz dolaş. Haydi, hemen git."

Kadın sessizce başını salladı ve çıktı. Demek nerede olduğumuz belirli, ortada kalmamışız, diye düşünüyordu. Eski bağlantılar yeniden sağlanmış. Dolambaçlı yollardan Röder'lerin evine vardığında, bizler gibi kim bilir daha kaç arkadaş aynı amaç için yeniden tehlikeyi göze almıştır, diye düşündü içinden.

Bayan Röder, Bayan Fiedler'i hemen tanıyamadı. Ağlamaktan gözleri şişmiş, düş kırıklığı ile şaşkın bakıyordu kapıda duran kadına. Paul'u beklediğinden, ondan başka kapıya her gelene sinirlendiği belliydi.

Bayan Fiedler, bu evde bir terslik olduğunu anladı. Ama denileni yerine getirmeden eve dönmek istemiyordu.

"Heil Hitler" diyerek zavallı kadını selamladı. "Akşamın bu saatinde pat diye evinize geldiğim için beni bağışlayın. Ama benim için en uygunu bu saat. Suda pişirdiğiniz mantının tarifini almaya gelmiştim. Kocanız pişirdiğiniz mantıdan kocama ikram etmiş de... Biliyorsunuz, onlar arkadaştır. Beni tanımadınız galiba, ben Fiedler'in karısıyım. Kocanız, mantı tarifini alacağımı size söylemedi mi?"

Liesel hıçkırarak, "Sadece uğradı" dedi.

Bayan Fiedler korku ile, "Onu gelip aldılar mı yoksa?" diye sordu.

"Gitmek zorundaydı."

"Kendiliğinden mi gitti?"

"Gitmeyelim dedi." Çıplak koluyla gözünün yaşını sildi. "O gelmeden çağırmışlardı. Eve bu akşam çok geç geldi, ve... ve kendiliğinden gitti işte."

"Geç geldiğine, sonra da gittiğine göre henüz daha eve dönemez ki, sakın olun Bayan Röder, merak etmenize bir neden yok." Onu rahatlatmaya çalışıyordu Bayan Fiedler.

Liesel, omzunu silkti ve hıçkırarak, "Var işte" dedi. "Ya eve dönecektir ya da dönmeyecektir. Bence onu hiç bırakmayacaklar."

"Siz bunu nereden bilebilirsiniz?" diye sordu Bayan Fiedler. "Sırasını bekliyordur belki. Her gün, her gece yüzlerce kişiyi çağırıyorlar, sorguya çekiyorlar, sonra da evlerine gönderiyorlar. Bu bir bir arkasına sürüp gitmekte."

Liesel, düşünceli düşünceli önüne bakıyordu. Ağlayacak gücü kalmamıştı artık. Birden döndü, konuğuna bakarak, "Ne tarifinden söz ettiniz siz?" diye sordu. "Mantı mı? Ama Paul sizin geleceğinizden bana hiç söz etmedi ki. Gestapo'dan aranmakta olduğunu haber alınca öyle korktu, öyle şaşırdı ki, eve girmesi ile çıkması bir oldu, fırladı, gitti."

Yerinden kalktı, yaşlı gözleriyle bakınırken, titrek elleriyle mutfak dolabının çekmecesinde bir şeyler arıyordu. Bayan Fiedler, daha fazla soru sormamak için zor tutuyordu kendini. Yoksa çeşitli sorular soracak, ayrıntılı haberler almak için Bayan Röder'i konuşturacaktı. Ama kotası ile kendini ilgilendiren konuya başkalarını karıştırmak istemediği belliydi.

Bu ara Liesel, yontula yontula ufalmış bir kalem bulmuş masraf defterinden de bir sayfa koparmıştı.

"Her yanım titriyor" dedi Liesel. "Ben söylesem de, siz yazsanız. "

Bayan Fiedler, "Neyi yazacağım?" diye sordu.

"Beş fengilik bira mayasına" diye hıçkırarak yazdırmaya başladı Bayan Röder. "İki kilo un, sonra bu hamur kulak memesi sertliğine gelene kadar süt, biraz da tuz, iyice yoğrulacak..."

Karanlık sokaklardan evine dönerken, sayısız ve belirsiz rastlantıların, yarı gerçek, yarı kafada büyütülen tehditlerin, elle tutulur birer varlık olduğunu, biçimlendiğini hissetmekteydi. Bütün dikkatini aynı yollardan gitmeye ve izlenmemeye vermişti. Derin bir soluk aldı. Gene o eski havayı içine çekiyordu. O soğuk hava, şakaklarını sıyırıp geçiyordu. Bu karanlığın içine sığınarak duvarlara afişler asmışlar, sloganlar yazmışlar, kapıların altından bildirileri atmışlardı. Bu sabah ona durum ne halde diye sorsalardı, tıpkı kocası gibi o da sadece omzunu silkelerdi. Aslında önemli bir sonuç almamıştı, ağlayan bir kadını ziyaret etmişti, o kadar, ama eski yaşantılarını anımsatan bir davranışta bulunmanın heyecanını tatmış, bir şeylerin oluştuğunu görmüştü. Artık çeşitli olaylara tanık olacaklardı. Bunca üzüntüden, düş kırıklığından sonra yeniden gençleşeceklerdi. Belki de bu değişimin sonunda kocası mahvolabilirdi. Hiçbir şeyin oluşmadığı günlerde, yaşantıları anlamsızdı, sürüklenen iki varlık gibiydiler. Birtakım şeylerin oluştuğu günlerde, mahvolmanın yanı sıra, dolu dolu yaşamak da vardı.

"Seni kimsenin izlemediğinden emin misin?"

"Yemin edebilirim ki kimse izlemedi."

"Şimdi beni iyi dinle Grete, ben gerekli eşyamı toparlayacağım. Sana beni soranlara, Taunus'a gitti diyeceksin. Sense, Rieder Ormanı yerleşme merkezine gideceksin. Goetheblick 18 numaraya. Güzel bir sarı ev, içinde Doktor Kress oturuyor."

"Şu akşam kurslarındaki Kress'den mi söz ediyorsun? Hani gözlüklü, Balzer ile Hıristiyanlık ve sınıf ayrımı üzerine tartışan?"

"Evet, o ama sana bunu bir soran olursa, hayatımda Kress diye birini tanımadım, diyeceksin, anlaşıldı mı? Ona gidince,

Paul Gestapo'da diyeceksin. Bunu sindirmesini bekle ve sonra da onu nerede bulacağımızı söylemesini iste. Canım karıcığım, yalvarırım dikkatli ol, daha bugüne dek böylesine tehlikeli bir işe atılmamıştın. Ve rica ederim bana başka bir şey sorma.

"Ben şimdi gidiyorum, ama Taunus'a değil. Sen yarın sabah bizim kent dışındaki küçük bahçemizin kulübesine gel. Bu gece polis buraya gelirse, yarın rüzgârlığını sırtına geçirirsin, gelmezse yeni tayyörünü giyersin. Oraya gelmezsen, Gestapo'nun seni götürdüğünü anlarım.

"Ama yeni tayyörünle gelirsen, ben rahatça kulübeden dışarı çıkarım. Zaten o zaman da bir süre için tehlikeyi atlattık sayılır. Yanında fazla para var mı?"

Grete, evin masrafı için ayırdığı paradan birkaç markı kocasının cebine koydu. Küçük bir torbaya gerekli eşyasını doldurdu sessizce. Ayrılırken öpüşmediler, sadece sıkıca birbirlerinin ellerini tuttular. Kocası evden çıkınca, Grete sırtına rüzgârlığını giydi. Her şeyi düşünürdü o. Dişe diş, göze göz durumda üzerini değişecek zamanı olmayacağını biliyordu. Bu gece polis tarafından rahatsız edilmezse, sabah yeni tayyörünü giyecek bol bol vakti olacaktı.

Doktor Kress, odanın yarı karanlık bölümünde hâlâ aynı yerde ayakta duruyordu. Kadın içeriye girdiğinde, Doktora bakmadan eski yerine geçti, kaldığı yerden kitabını okumaya devam etti. Dümdüz, sert, gündüzleri mat sarı olan saçları, lambanın altında sırma gibi parıldıyordu. Alay olsun diye başına peruk takmış küçük bir oğlan çocuğa benziyordu. Kitaptan başını kaldırmadan, "Sen bana öyle dik dik baktığın sürece okuduğumu anlamam" dedi.

"Bütün gün kitap okuyacak vaktin vardı" dedi Doktor Kress. "Şimdi benimle ilgilen."

Kadın başını kitabından kaldırmadan, "Neden?" diye sordu.

"Çünkü sesin beni kendime getirir de ondan."

"Buna neden ihtiyacın var? Bu ev çok sakin."

Adam gözünü kadından hâlâ ayırmamıştı. Kadın kitabın sayfasını çevirdi, bir daha çevirdi. Adam birden başka bir tonda, "Gerda" diye seslendi.

Kadın alnını kırıştırdı. Sonra kendini toparlamaya çalıştı. Herhalde içinden, bu adam senin kocan, işinden yorgun döndü ve bu saatten sonra beraberliğiniz başladı, diye düşünmüş olacaktı. Kitabı çevirdi ve dizinin üzerine koydu, bir sigara yaktı. Bir süre sonra, "Sokakta bulup getirdiğin o adam kim? Bana biraz tuhaf geldi de..."

Adam susuyordu. Kadın kaşlarını çatarak ona baktı. Kocasının karanlıkta kalan yüzünü iyi seçemiyordu. Parlıyordu yüzü. Yoksa göründüğü kadar soluk muydu?

Bir süre sonra adam, "Frieda yarın gelmeyecekti, değil mi?" diye sordu.

"Öbür gün sabah gelecek."

"Dinle beni Gerda, bir konuğumuz olduğundan hiç kimseye söz etmeyeceksin. Biri sana sorarsa, eski bir okul arkadaşı dersin."

Kadının, "Olur" diye karşılık veren sesinde hiç hayret yoktu. Adam ona yaklaşmıştı. Artık yüzünü seçebiliyordu. "Sen radyo dinledin mi? Şu Westhofen'den kaçanlardan söz edildiğini duymadın mı?"

"Ben mi? Yoo."

"Kamptan birkaç kişi kaçmış da."

"Öyle mi?"

"Ama hepsini yakalamışlar."

"Yazık."

"Biri dışında."

Kadının gözleri parıldadı birden. Başını kaldırdı. Evlendikleri ilk günlerde de böylesine aydınlıktı kadının yüzü.

O zaman da şimdiki gibi aydınlanması ile sönmesi bir olmuştu. Kocasına tepeden aşağıya baktı ve "Hele bak" dedi. "Senden bunu hiç ummazdım, hele bak." Adam biraz geri çekildi ve öfkeyle, "Benden ummaz mıydın?" diye sordu.

"Ummazdım ya. Ne diyeceğimi bilemiyorum, bağışla..."

Kress: "Sen neden söz ediyorsun?"

Kadın sakin bir sesle, "İkimizden söz ediyorum" dedi.

Georg, odasında yalnız kalınca, aşağıya inmeliyim, diye düşündü. Bu odada ne bulacağını sanmıştı acaba? Benim yalnız kalmaya ihtiyacım mı vardı? Dışı sarı, içi mavi, yerleri halılarla döşeli, kromajlı musluklardan suları akan, acımasız aynadan hep aynı görüntüyü, kendisini yansıtan bu barınağa kapağı atmakla ne ummuştu?

Alçak, beyaz yataktan, çamaşır suyu ile arınmış çarşaf kokusu geliyordu. Ölesiye yorgun olmasına rağmen, dolaşıyor, bir pencereye, bir kapıya gidiyor, cezasını çekmek üzere hücreye atılmış bir tutuklu gibi davranıyordu. Bu benim son uğrağım mı olacak? Şimdi aşağıya inmeliyim, insanların arasına katılmalıyım.

Merdivene geldiğinde, karı kocanın konuşmalarını duydu. Yüksek sesle değil, ama kesin konuşmaktaydılar. Şaşırdı. Hiç konuşmazlar ya da çok az konuşurlar sanmıştı onları. Kapının önünde durakladı. İçerden Kress'in sesi geliyordu: "Neden bana eziyet ediyorsun?"

Georg kadının kalın sesine kulak verdi:

"Bu senin için eziyet mi?" diye soruluyordu.

Kress yeniden, "O halde sana bir şey söyleyeceğim, Gerda" dedi. "Bir insanın tehlikede olduğu neden sana vız gelmekte, hatta kim olduğu da vız gelmekte aldırdığın bile yok. Senin için önemli olan, tehlike. Cezaevinden mi kaçılmış, bir otomobil yarışı mı izlemektesin, canlanman için yeterli bir neden. Sen işte böylesin, hep böyleydin." "Sana haklısın diyemeyeceğim, ama

pek haksız da sayılmazsın. Belki eskiden dediğin gibiydim, belki şimdi yeniden öyle oldum. Nedenini öğrenmek ister misin?" Bir süre bekledi kadın. Adamdan cevap bekliyordu anlaşılan. Cevap alamadı ve kadın sürdürdü: "Çünkü sen bana sürekli olarak sabredeceğiz dedin, yapacak bir şey yok, sabredeceğiz, sabredeceğiz diye tekrarlıyordun durmaksızın. Evet, her şeyi ayakları altında ezip berbat etmelerine sabır göstereceğiz. Değer verdiğin her şeyi. Ne olur anla beni. Ailemden ayrılıp sana geldiğimde, yirmi yaşımda bile yoktum. Babamdan, erkek kardeşlerimden, oturma odamızın bozulmayan sessizliğinden kaçmıştım, dayanamadığım için sana gelmiştim. Oysa son zamanlarda burası da geldiğim yer kadar sessizleşmişti."

Doktor Kress, kapının arkasında bunları dinleyen Georg'dan daha fazla şaşmaktaydı herhalde.

"Binlerce gece senin ağzından kelimeleri bin bir güçlükle çıkarabildim" diye sürdürdü kadın. "Konuşmadın benimle. Sonra bir şey daha var. Bizimkilerin evinde herhangi bir şeyin değişmesi düşünülemezdi. Hiçbir şeyi değiştirmeyecek kadar gururluydular. Ve sonra sen! Ne demiştin bana? Taşların içinde bile zamanla taşlaşmalar değişir! Hele insanlar, yaşadıkça değişirler! Anlaşılan beni bunun dışında tutmaktasın. Sen böylesin, hep böyleydin, dediğine göre..."

Adam bir süre bekledi. Elini karısının başına koydu. Az önceki gibi canı sıkkın, ilgisiz bakıyordu kadın. Saçlarını okşayacağına, avucunun içine alıp sıktı. Sevmek, öğretmek ve Tanrı bilir ya, değiştirmek için fazla ince, fazla inatçıydı. Omuzlarından tutup, biraz sarstı kadını.

Georg girdi odaya. İkisi hemen ayrıldılar. Hangi şeytana uyup onun hakkında kadına söz etmişti sanki? Kadının yüzünde az önceki umursamazlığın yerinde merak vardı.

"Yatıp uyuyamam" dedi Georg. "Burada sizlerin yanında kalabilir miyim?"

Sırtını duvara dayamış olan Doktor Kress ona bakıyordu. Olan olmuştu, gece yatısına davet etmişti bu adamı. Terbiyeli bir ev erkeği sesiyle, "Çay mı içerdiniz, konyak mı?" diye sordu. "Yoksa meyva suyu ya da bira mı?"

Kadın oturduğu yerden, "Karnı aç" dedi.

"Çay ve konyak" diye cevap verdi Georg. "Yemek olarak da ne varsa."

Bunun üzerine karı koca harekete geçtiler. Bir anda sofra kuruldu, tencereler, tabaklar geldi, şişeler açıldı. Her ikisi oyunbozanlık etmemek için yemeklerden yer göründüler. Georg belli etmeden beyaz küçük peçeteyi cebine soktu. Bununla yarasını saracaktı. Karnı doymuştu artık. Ne olur beni yalnız bırakmayın, diyordu içinden. Tabağını, çatalını, bıçağını sofranın ortasına doğru itti ve başını masaya dayadı.

Başını kaldırdığında gece ilerlemiş, masanın üzeri toplanmıştı. Sigara dumanı dolmuştu odanın içi. Georg nerede olduğunu hemen çıkaramadı. Üşüyordu. Kress, az önceki gibi duvara dayanmış, ayakta duruyordu. Nedenini bilmeden Georg ona gülümsemeye çalıştı. Bu gülümsemenin cevabı, ev sahibinin yüzünde biraz çarpık oldu. Birden Kress, "Şimdi bir şey içmeliyiz" dedi, şişeleri geri getirdi. Bardakları dolduran eli hafifçe titriyordu. Biraz içki döküldü masaya. Kress'in elinin titremesi birden Georg'un içini rahatlattı. Beni evinde saklamakla tehlikeyi göze alan aklı başında bir insan, dedi içinden. Korkuyordu, ama gene de onu evinde barındırmaktaydı.

Kadın girdi odaya, masaya oturdu ve sigara yaktı. Suskunluğu o da bozmadı.

Ayak sesleri geldi sokaktan. Yaklaştı ve evin önünde durdu. Kapının önündeki taşların üzerinde dolaştığını duydular. Anlaşılan kapının zilini arıyordu. Kapının zilinin çalmasını bekledikleri halde, iki erkek de irkildi.

Georg kısa ve kesin, "Sinemadan çıkarken bana rastladınız" dedi. "Beni kimya kurslarınızdan tanıyorsunuz."

Kress, peki anlamında başını salladı. Tehlike ile burun buruna gelince, sakinleşen insanlardandı. Kadın yerinden kalktı, pencereye gitti. Bu tür yüreklilik gerektiren olaylara özgü biraz gurur, biraz alay belirmişti bakışlarında. Panjurları açtı, dışarıya sarktı ve "Bir kadın" dedi içeridekilere.

"Kapıyı açın, ama içeriye almayın" dedi Georg.

"Seninle konuşmak istiyormuş" dedi kocasına. "Derli toplu görünüyor."

"Evde olduğumu nereden biliyormuş?"

"Biliyor işte. Saat altıda sen onun kocası ile konuşmuşsun."

Kress dışarı çıktı. Kadın, Georg'un yanına, masaya oturdu. Bir yandan sigara içiyor, bir yandan Georg'u izliyordu bakışlarıyla.

Kress geri geldi. Georg, ona bakar bakmaz bir terslik olduğunu anladı.

"Sizin Paul Gestapo'ya çağrılmış Georg" dedi Kress. "Bu gelen kadının kocası, bazı durumları düşünerek evinden uzaklaşmış. Bundan sonra nereye gideceğimizi bilmek istiyorlar. Veya sizin yalnız olarak gideceğiniz yeri, Georg. Yani izinizi kaybetmemek için." Bardağını doldurdu.

Bu kez dökmeden doldurabildi, diye düşündü Georg. Kafası iyice boşalmıştı. Sanki içine yeni bilgiler doldurmadan önce, ne var ne yok çıkartmışlar gibiydi.

"Arabayla sizi herhangi bir yere götürebiliriz. Bilmem ki, acaba hepimiz gitsek mi? Üçümüz arabaya binip... Herhangi bir

yere? Doğruca Güney İstasyonu'na... ya da ülke içinde uzak bir yere? Örneğin Kassel'e? Yoksa burada birbirimizden ayrılsak mı?"

"Bir dakika susar mısınız, lütfen!"

Boşalmış kafasının içinde düşünceler dönmeye başlamıştı. Bir dakika, demek Paul enselendi. Peki nasıl enselendi? Evinden gelip aldılar mı? Gestapo'ya sorgu için mi çağırdılar? Hiçbir şey söylenmemişti. Bilinen gerçek, Paul'un yakayı ele vermiş olduğuydu. Peki Paul nasıl davranmıştı? Eğer Georg'un onların evinde gecelediğini kanıtlarlarsa da Paul hiçbir zaman onun saklandığı bu yeni yeri açıklamazdı. Paul'u gereğince tanıyor muydu? Bir kere Paul buranın adresini bilemezdi. Bu yeri sağlayan insan kimdi? Onlardan biriyse, öldürseler ağzından laf alamazlardı. Ama Paul mavi Opel arabanın çok daha kurnaz, çok daha denemelerden geçmiş arkadaşların, yedikleri dayakla, ölüm korkusu ile nasıl bülbül gibi şakıdıklarını iyi bilirdi. Hayır, Paul konuşmayacaktır. Soğukkanlılıkla karar vermeliydi Georg. Hem de uzun boylu düşünmeden, hemen şimdi. Güveniyordu Paul'a. Pek çokları gibi, dişlerini kenetleyecek ve karşısındaki canavara açık vermeyecekti.

Belki de sadece sorguya çekmek üzere çağrılmıştır. Kısacık boyu ile aptal aptal bakarak, suya sabuna dokunmayan cevaplar vermiştir.

"Burada kalıyoruz" dedi Georg.

"Gidilse daha yerinde olmaz mıydı?"

"Hayır. Yapacağımız her hareket başımıza dert açabilir" diye konuştu Georg. "Bana buraya haber, para ve kimlik gönderilecektir. Şimdi çekip gidersem yeniden ortalarda kalırım."

Kress sustu. Georg onun ne düşündüğünü anladığından "Korktuğunuz için gitmemi istiyorsanız..." diyecek oldu, ama Kress sözünü keserek:

"Korktuğum için sizin gitmenizi istemiyorum ki, Paul denen adamı siz tanıyorsunuz. Ne yapacağınızı en iyi siz bilebilirsiniz."

"Peki, anladım. Şimdi söyleyin dışarıda bekleyen kadına: Biz olduğumuz yerde, yani burada kalacağız."

Kress hemen dışarı çıktı. Giderek Georg'un hoşuna gidiyordu. İçindeki zayıf yönün açık ve belirli direnişinden sonra güçlü yönünün üste çıkmasını beklemesi, korktuğunu gizlemeyecek kadar dürüst oluşu, övünmeden, gevezelik etmeden yeterince konuşması ile güven uyandırıyordu. Sürekli olarak sigara içen karısından daha çok beğenmişti adamı. Ayrıca kadının kaybedecek bir şeyi de yoktu ki!

Kress odaya geri döndü, gene duvara dayandı. Uzaklaşan ayak seslerine kulak verdiler. Ortalık sessizleşince, kadın, "Yukarı çıkalım mı, değişiklik olur?.." diye sordu.

"Çıkalım" dedi Kress. "Nasıl olsa uyuyamayacağımıza göre."

Kress, evinin çatı katını kendine göre döşemiş, yüzlerce kitabını duvara çaktığı raflara dizmişti. Buranın penceresinden, yol ve diğer yapılar olduğu gibi görünüyordu. Gökyüzü açıktı. Georg bu açıklıkta gökyüzü görmeyeli çok olmuştu. Başını kaldırıp sönmeye başlamış yıldızlı gökkubbeye baktı. Kadın, panjurları kapattı, kaloriferleri açtı, kenara itilmiş olan sandalyeleri ortaya çekti.

Paul'a eziyet ediyorlardır, diye düşünüyordu Georg. Liesel evde oturmuş, bekliyordur. Korku ve endişe ile yüreği eziliyordu Georg'un. Yaşantısına Paul'u bulaştırmakla kötü etmişti. Paul'da bunlara meydan okuyacak, dayanacak güç var mıydı bakalım? Artık olan olmuştu. İsteseydi de eski haline getiremezdi. Kress'lerin ikisi de onun uyuduğunu sanarak, susuyorlardı. Oysa Georg, iki elini yüzüne kapatmış, Wallau'dan akıl danışmaktaydı. Sanki bu bir haftalık olayın kahramanı kendi değil de, rol gereğince adını Georg taktıkları başka biriydi.

Georg birden döndü ve damdan düşercesine, ev sahibine, kaç yaşında olduğunu ve kimyanın hangi dalında çalıştığını sordu. Kress, otuz dört yaşında olduğunu ve fiziksel kimya üzerinde çalıştığını söyledi. Bunun ne demek olduğunu Georg'un sorması üzerine, başka bir konu hakkında konuşabilmenin rahatlığı ile Kress anlatmaya başladı. Georg önce dikkatle dinlerken gene düşünceleri Paul'a kaydı, kim bilir nasıl kanıyordur ve Liesel de evde bekliyordur... Georg'un suskunluğuna başka bir anlam veren Kress, "Henüz geç kalınmış sayılmaz" dedi.

"Neye geç kalınmış sayılmaz?"

"Buradan uzaklaşmaya."

Georg, "Burada kalmaya karar vermemiş miydik?" diye kestirip attı. "Ne olur, bu konuyu kapatın ve düşünmeyin."

Oysa sürekli olarak aynı konuyu düşünen kendisiydi. Yerinden kalktı, kitapları karıştırmaya başladı. Birden kadına döndü ve nereli olduğunu, çocukluğunu sordu. Kocasının da yadırgadığı bir hareketle oturduğu yerde irkildi kadın ve hemen arkasından anlatmaya başladı:

"Babam çok genç yaşta asker olmuş. Önemsenecek bir özelliği yoktu babamın, yalnız kırk dört yaşında genç bir binbaşı olarak ayrılmış. Dört erkek kardeşim vardır. Büyüyüp kişiliğimizi bulana kadar babam çok katı davrandı bizlere."

Georg, "Anneniz?" diye sordu, ama cevabı alamazdı artık, evin önünde bir araba durmuştu. Hepsi birden soluklarını tuttular. Çok geçmeden araba uzaklaştı, ama artık hiçbirinde konuşma isteği kalmamıştı. Georg, gene Paul'e takıldı. Kress gibi o da şimdi arabanın sesiyle nasıl korktuysa, Paul'ün de çeşitli endişeler, korkular içinde kıvranması doğaldı. Bir başka araba evin önünden gelip geçti. Yeniden kasılıp kaldılar. Artık hiç konuşmadılar. Odanın içi giderek sigara dumanıyla dolmaktaydı.

YEDİNCİ BÖLÜM

I

KRONBERGER yönünden, sırtında torba ile tarlaların arasından gelen bu kısacık boylu, ufak tefek kadın, ağarmaya başlayan havanın soluk ışığında, masal kitaplarından fırlamış bir cadıyı andırıyordu. Kendi kendine mırıldanan, iki yanına bakarak yürüyen bu kadına yakından bakıldığında, sırtındaki torbanın bir sırt çantası, giysilerinin de o dolaylara özgü yeşil çuha palto olduğu ve hiç de cadıya benzemediği anlaşılırdı.

Mangold'ların çiftliğine gelmeden, yolun kenarındaki çukurun üzerinde tarlaya sıçradı, bir şey arıyormuş gibi yere eğildi, öfkeyle söylendi, tekrar yola sıçradı ve Messer'lerin evine giden yokuştan ilerledi.

Ormanın içinden çıkıp da, Messer'in ilkbaharda Prokaskis'lere sattığı toprakların sınırına gelince, sağ tarafa, aşağıda, birkaç çam ağacının süslediği sarı boyalı otele baktı. Tarlalar yeniden yükselmek için yola doğru ne kadar yumuşak dalgalanmaktaydı. Alabildiğine açıklıktı bu yöreler, iki saatlik uzaklıkta olan kayın ormanı bile açık seçik görünüyordu. Güneş yükseldiğinde bu yuvarlak tarlalar sonbahar renkleri ile ışıldayacaktı. Oysa tan yerinin solgun ışığı altında, donuktu, ölgündü renkler. Bulmak için aramak gerekiyordu solgun ayı. Kurşuni tarlalar arasından aşağıya doğru inen kadının gölgesi bile yola vurmuyordu.

Kadın birden durakladı. Seyrek çam ağaçlarının arasında, iki yüz metre kadar ötede, bir genç kız koşarak gelmekteydi! Ernst'in annesi, bu pazar ziyaretini oğluna değil de, onun baba-

sına yaptığını sandı ve sürünün pisliği yönünden gelen kıza seslendi. Alacakaranlığın içinde bu ince ses cırtlak çıkmıştı.

"Hey, Fraeulein!"

Kız durdu. Korku ile bakındı. Kaygılıydı bakışları. Ernst'in annesi yokuş aşağıya inmiş, ona iyice yaklaşmıştı bu ara.

"Hey, Fraeulein!" Kız dehşetle irkildi. "Bir şey düşürdünüz."

"Ben mi? Ne düşürdüm?"

"Saçınızın sırma telini." Kıs kıs gülüyordu yaşlı kadın.

Genç kız kendini toparlamıştı. Taptaze, gepgergin dikildi kadının karşısında.

"Onu dua kitabının arasına koyabilirsiniz" dedi ve ihtiyar kadının sürekli olarak gülmesine iyice sinirlendiğinden, bir de dilini çıkarttı ve koşarak oradan uzaklaştı.

Gökyüzünün rengi maviye dönüştüğünden, soluk ay biraz daha belirgindi artık. Koşar adımlarla ilerleyen genç kız, bu yaşlı kadının kim olabileceğini birden dehşetle algıladı. Bu, Ernst'in annesiydi! Eyvah! Öfkeden içi fena oldu kızın.

Çan sesleri gelmeye başlamıştı köylerden.

Ne diye durmuş, konuşmuştu onunla? Ernst, kendi evlerinin çevresinde kaldığı sürece ona hiç yüz vermemiş, uzaklara gidince de, peşine düşmüştü. Aman Tanrım. Bu yaşlı kadın şimdi dedikodu yapardı. En namuslu kızlara bile leke sürmede üzerine yoktu. Botzenbach'lı küçük Marie'nin dile düşmesi bu kadın yüzünden değil miydi? Messer'lerin SS'li delikanlısı ile sözlüydü, ama onlar dile düşmüş bir kızı gelin almazlardı. Daha on beş yaşındaydı küçük Marie, yazık olmuştu kıza.

Messer'lerin kapısına vurdu: "Heil Hitler! Nasılsın Eugenie? Acaba bana verecek çubuk vanilyan var mı?" diye sordu.

Eugenie, "Dilediğin kadar verebilirim," dedikten sonra, mutfak dolabından vanilya kavanozunu çıkartıp, içinden bir tutam aldı. "Bu sabah ilk ziyaretçimsin Sophie, yaptığım kekten sana ikram edeceğim."

Elinde vanilya çubuklarla, en inandırıcı kanıtı buldum diye sevinerek, evlerine doğru uzaklaştı.

Sabah olmuştu. Doktor ve Georg yoldaki bir ses üzerine kuşku içinde kasılıp beklemişti. Sabaha kadar bu böyle sürüp gitmişti.

Kadın, pencerenin panjurunu açtıktan sonra dönüp odaya baktığında, dışarıdan vuran ışığın altında iki erkeğin de yaşlanmış olduklarını gördü. Bir gece içinde zayıflamışlar, çökmüşlerdi. Hafif ürperdi. Sonra lambanın nikel ayağından kendi yansısına baktı, hayır, biraz solgundu yüzü, ama erkeklerinki gibi uzamamıştı.

"Sabah oldu" dedi. "Şimdi ben yıkanacağım ve pazar elbiselerimi giyeceğim."

"Ben de kahve pişireceğim" dedi Kress. "Peki siz, Georg?"

Cevap alamadı Georg'dan. Odanın penceresi açılıp da, odaya sabahın taze havası girdiğinde, Georg çok uykusuz ve çok da yorgun olduğunu o an fark etmişti. Kress onun oturduğu sandalyeye yaklaştı. Georg sandalyenin üzerine yığılmış, alnını önündeki masanın kenarına dayamıştı. Uykusuzdu, kendiliğinden kapanan göz kapakları ile savaşmaktaydı, uyumak istemiyordu. Ama alt edecek gücü bile kalmamıştı. Üzerine çöken ağırlığın uyku olduğuna, gördüklerinin düş olduğuna kendini kandırmaya uğraşıyordu.

Yakalanmıştı! 8 numaralı barakaya ite kaka soktular. Yaralarından kanlar akıyordu. Geleceğini bildiği korkunç tehlikenin korkusundan, yaralarının acısını duymaz olmuştu. Kendi kendine, yürekli ol Georg, diyorsa da, bu barakanın içinde başına nelerin geleceğini çok iyi biliyordu.

Üzerinde elektrik telleri ve telefon santrali bulunan masa, daha çok meyhane masasına benziyordu. Tellerin arasında kartondan bira bardağı altlıkları gördü Georg. Masanın arkasında Fahrenberg oturuyordu. Tilki gözlerini üzerine dikmiş, yüzün-

deki pis gülümseme donmuş kalmıştı. Sağında Bunsen, solunda Zillich duruyordu. Onlar da başlarını çevirip baktılar. Bunsen bir kahkaha attı, Zillich her zamanki gibi ters ters baktı. Odanın içi karanlıktı. Masayı yalnızca bir lamba aydınlatıyordu, ama bu lambayı da Georg göremiyordu. Elektrik tellerinin biri tam üç kez Zillich'in kocaman cüssesi etrafında dolanmıştı. Demek Zillich'in de hesabı görülecek diye korkuyla baktı Georg.

Fahrenberg, "Yaklaş" dedi, ama Georg yaklaşmadı. İnadından değil, dizlerinin titremesinden yürüyemiyordu. Fahrenberg'in bağırmasını bekledi, ama Fahrenberg umulmadık bir sabırla gülümsedi. İşte o an Georg bu üçünün bir yeni tuzak tasarladıklarını anladı. Hem de kesin sonuç alınacak, haince bir şeydi bu. İnsanın iliğini, kemiğini ürperten. Tetikte ol Georg, dedi kendi kendine, topla bütün gücünü. Tam o an garip bir ses duydu. Kemik gıcırtısı ya da kuru tahta sesiydi bu. Georg şaşırıp, karşısındakilere ayrı ayrı baktı. İşe o zaman Zillich'in ondan tarafa olan yanağında kocaman bir delik gördü. Bütün etleri oradan fışkıracak gibiydi. Bunsen'in biçimli başı üzerindeki kulaklarından biri kopmuş, güzel alnı, çatlak duvar gibi ufalanıp kum gibi yere dökülüyordu. Georg üçünün de ölü olduklarını dehşetle algıladı. Öylece oturdukları yerde ölmüşlerdi. Karşılarında ayakta duran Georg da bir ölüydü.

Var gücüyle, "Anne!" diye bağırdı. Şaşkınlık içinde elini savurdu ve masa üzerindeki lambanın altını yakaladı, lamba onun dizine çarptı ve yere yuvarlandı. Karı koca Kress'ler koşarak geldiler. Georg, yüzündeki terleri silerek dağınık odaya baktı ve sıkılarak bağışlamalarını istedi.

Kadının çıplak sıska kolları ortadaydı. Islak saçları ile ne kadar genç, ne kadar saf duruyordu. Onu aralarına aldılar, hep birlikte masanın etrafına oturdular. Kress ona içki ikram etti ve, "Şimdi ne düşünüyorsun, Georg?" diye sordu.

"Bu güç nasıl bizi ezebiliyor... Ben şimdi özgür olsaydım, belki de İspanya'daki tehlikeli noktalardan birinde pusudaydım. Nöbeti devralacağım kişiyi bekleyecektim, belki bu beklediğim arkadaş vurulmuş olacaktı veya beni vuracaklardı karnımdan. Westhofen Kampı'ndaki haydutların tekmeleri kadar beter bir şeydir herhalde ama, gene de orada olmak isterdim. Neden bu böyle? Suç, yönetim düzenlerinde mi, onların acımasız güçlerinde mi, yoksa bende mi? En kötü ihtimalle ben burada ne kadar kalabilirim?"

Kress, daha önce kendi kendine bunu sormamış gibi, "Benden nöbet alınana kadar" dedi.

2

O saatte Fiedler, kentin dışında, kayınbiraderi ile birlikte kiraladıkları küçük sebze bahçesinin kulübesinde bekliyordu. Oraya varmadan, karısını, daha önce kararlaştırdıkları gibi her şeyin yolunda gittiğini belirten giysilerle görünce rahatlamıştı.

Demek Paul Röder, şu ana kadar açık vermemişti. Aracı arkadaştan söz etmemişti. Yoksa çaylaklar çoktan üzerlerine saldırmışlardı. Şu ana kadar! Şu ana kadarın anlamı nedir ki? Kısa bir süre rahat soluk almak demektir, kesin bir şey değildir ki!

Bayan Fiedler, ısınmalarını ve yemek pişirmelerini sağlayan küçük sobayı yakmıştı. Tahta kulübenin içi derli toplu, temizdi. Özellikle sakin geçirdiği son yıllarda bu küçük kulübeye çok emek sarf etmişti Fiedler. Bayan Fiedler, portatif masayı açtı ve üzerine kocasına pişirdiği kahveyi koydu. Bu masayı da kocası yapmıştı. Günlerce tahta parçaları rendelemiş, bir araya çaktıktan sonra da cilalamıştı.

Kendi eliyle macunladığı pencere camından dışarıya baktı. Çiçeklerin, ağaçların, yeşilliklerin arasından kentin kiliselerinin kuleleri görünüyordu. Paul Röder dün gece konuşmadı, herhalde bugün konuştururlar. Birden Melzer ile ilgili olay geldi aklına. Aklı başında bir delikanlıydı. ilk üç gün susmuştu, ama dördüncü gün eziyet edenlerle fabrikaya getirildiğinde ve büyük baskı bölümüne girdiklerinde, birden eliyle teker teker herkesi göstererek, işte bunlar demişti. Ne yapmışlardı Melzer'e? Hangi zehri içine akıtarak, ruhuna sahip çıkmışlardı? Yanında iki gölge ile Paul Röder yarın fabrikaya getirilir ve elini uzatıp işte, diyerek Fiedler'i gösterirse, ne olurdu?

Fiedler birden, "Hayır" diye bağırdı.

"Neye hayır dedin?" diye sordu karısı.

Fiedler anlamsız bir gülümseme ile başını iki yana salladı. Hayır, Georg gittiği yerde uzun bir süre kalamazdı. Yardıma ihtiyacı vardı. Yol gösterecek, kaçış planını düzenleyecek birine. Peki yıllardan beri yapayalnız kaldım diyen kendisi değil miydi? Kiminle bağlantı kurabilirdi şimdi? Bir tek kişi söz konusu olabilirdi. Evet, belki bir tek o yardımcı olabilirdi. Fiedler ile aynı şirkette çalıştıkları halde, Fiedler ondan genellikle uzak dururdu. Peki neden? Yoktu bir nedeni, pek çok önemsiz nedenler bir araya gelmişti belki. Örneğin, Fiedler onun üzerine kuşkuları çekmemek için biraz da uzak durmuştu. Biraz da, bu adam beni eskiden çok iyi tanırdı, ya ele verirse, diye uzak durmaya çalışmıştı.

Bu arkadaşın adı Reinhardt idi. Fiedler'in onu böylesine düşündüğü saatlerde, yarı aydınlık odasında, yatağında yatıyor, pazar sabahının tadını çıkarıyor, bir yandan da evin içindeki seslere kulak veriyordu.

Karısı, mutfakta torunları beslemekteydi. Kızları, Hitler Gençliği grubu ile pazar gezintisine katılmıştı.

Çok genç evlenmişti Reinhardt. Saçları soluk gri bir renk almıştı; yaşından mıydı yoksa iş yerindeki metal tozlarından mı anlaşılamıyordu.

Uykusunu almıştı, ama gözleri kapalı, sakin yatıyordu hâlâ. Bir dakika daha, diyordu içinden. Bu pazarı da değerlendiremeyecekti. Bir saatten beri aklına takılmış olan adamı bulması gerekti. Tabii aradığı kişi de uzaklara gezintiye gitmediyse. Hermann'ın anlattığı Paul Röder'i uzaktan tanırdı ama birtakım olanaklara dayanarak onu aramak, büyük tehlikeyi göze almak acaba bir şeye yarayacak mıydı?

Belki de söylentiler uydurmaydı. Birtakım adresler, birtakım adlar, hepsi o kadar. Birkaç sokak taranmış, bazı evler aranmıştı. Dünden beri radyo bile bu konuya hiç değinmemişti. Belki de Georg Heisler'i enselemişlerdi. Halk ağzındaki söylentilere bakılırsa, hâlâ kentteymiş. Saklandığı yerlerden de ustaca kaçmayı başarıyormuş. Onun kaçmayı başarabilmesi herkesin isteği, herkesin düşü idi. Tek gerçek, Hermann'ın bu Georg Heisler'e verilmek üzere ona emanet ettiği sarı zarftı.

Bu kadar pazar sabahı keyfi yeterliydi. Ayaklarını yere sarkıttı. Paul Röder'in bölümünde çalıştığı söylenen bu adamı bulmalıydı. Herhalde bu adam ona Röder hakkında bilgi verecekti. Ne de olsa yıllardan beri o da Pokorny firmasında çalışıyordu. Belki de sorularına cevap vermeyecekti, geri duracaktı. Yıllardan beri çekimser kaldığı gibi. Reinhardt onu çok dikkatle izlemişti. Acaba bu sabah bu tutuk, bu içine dönük adamı bakalım konuşturabilecek, kendine güvenmesini sağlayabilecek miydi?

Çoraplarını giydi. İşte o sıra sokak kapısı çaldı. Şimdi rahatsız edilmek istemiyordu. Bugün kesinlikle bitirilmesi gerekiyordu bunların, yarın çok geç olabilirdi.

Karısı başını içeriye uzattı ve birinin onu sorduğunu söyledi.

"Gelen benim" dedi dışarıdan Fiedler.

Reinhardt, gelenin kim olduğunu rahatça görebilmek için panjurları açtı. İşte o an Fiedler, yıllardan beri korktuğu o keskin bakışları üzerinde hissetti. Ama Reinhardt başını öne eğdi ve yarı şaşkın, yarı utançla, "Biliyor musun Fiedler, şimdi çıkıyordum seni bulmaya" dedi.

Fiedler, "Ben de, evet ben de seni aramaya karar verdim" dedi. Sesinden, rahatladığı öylesine belliydi ki... "Kimseye anlatamayacağım bir meseleye karıştım. Yalnız, yalnız neden sana şimdiye kadar gelemediğimi anlayabilecek misin?"

Fiedler, onu aramasının nedenini ayrıntıları ile açıkladı. Reinhardt sessizce dinledi. Arada ters ters sorduğu sorular yüzündeki anlamla bağdaşmıyordu. Karşısında duran bu adamın yüzündeki anlam, nihayet yaşantısını adadığı inanca Fiedler'in de içtenlikle katıldığını görmenin verdiği mutluluğun simgesiydi.

Her şeyi sonuna kadar dinledikten sonra Reinhardt, kalktı, Fiedler'i orada bir iki dakika yalnız bıraktı. Fiedler'in üzerinden büyük bir yük kalkmış gibiydi. Bir süre sonra Reinhardt odaya geri geldi ve büyücek bir sarı zarfı Fiedler'in önüne, masanın üzerine koydu. Bu sarı zarfın içinde, bir Hollandalı şilep kaptanının yeğeni adına hazırlanmış pasaport vardı. Söz konusu yeğenin sınırdan geçmesi için başka belgeleri olduğundan, onu zamanında Bingen'de yakalamışlar ve yardımını istemişlerdi. Pasaportun içindeki resim, Georg Heisler'e ustaca tıpatıp benzetilmişti.

Zarfın içinde bir miktar da para vardı. Reinhardt elinin dışı ile zarfı yassıltmaya çalıştı. Sevecenlik vardı bu hareketinde. Ne büyük zahmetler, ne çeşit entrikalar, büyük fedakârlıklar, büyük tehlikelerin birleşimiydi bu sarı zarfın içindekiler. Denizcilerle bağlantılar kurulmuş, liman işçilerinden gereken bilgiler alınmış, denizler, nehirler üzerinde ağlar örülmüş, sonunda da özel durumlar için ayrılmış olan fondan bir miktar para verilmişti.

Fiedler zarfı cebine soktu.

"Bunu sen kendin mi vereceksin ona?"

"Hayır, karım."

"Sağlam mıdır?"

"Belki benden de sağlam."

Sabaha kadar ağlamaktan şişmiş gözleri ile Liesel Röder o pazar sabahı çocuklarını yedirdi, giydirdi. Sofrada her günkü ekmeği gören en büyük çocuk, "Ama bugün pazar" dedi.

Pazar günleri Paul erkenden çıkar, öteki sokaktaki fırına gider, çocuklarına sıcak sandviç ekmekleri alırdı. Çocuğun bu sözü üzerine Liesel yeniden ağlamaya başlayınca, çocuklar sindiler ve başlarını kaldırmadan önlerine konulanı yediler.

Karınları doymuş, ama yerlerinden kalkmamışlardı daha.

Acaba onu dövüyorlar mı, diye düşünüyordu Liesel. Kendi perişan olmuş yaşantısını bütün ayrıntıları ile düşünüyorsa da, şu an tasaları onun, Paul'ün üzerinde toplanmıştı. Ya onu her şeyi itiraf ettirene kadar döverlerse? Bütün bildiklerini açıklarsa acaba evine dönmesine, hemen gitmesine izin verirler miydi? O zaman her şey gene eskisi gibi olur muydu?

Liesel birden durakladı. Gözyaşları da kesilmişti o an. Daha fazla düşünmesinin günah olacağını hissetmişti. Hayır, artık eskisi gibi olamazdı hiçbir şey.

3

Mettenheimer'in, hâlâ ajanlarca izlendiğinden kuşkusu yoktu, ama artık korkmuyordu. Bir çeşit gururla, varsın beni izlesinler, nasıl olsa namuslu bir aile babası olduğumu anlamışlardır, diyordu.

Ama öte yanda sabah akşam kızı Elli'ye bir kötülüğü dokunmadan Georg'un, yaşantılardan uzak kalması için de dua etmekteydi.

Pazar günüydü ama şirketinin aldığı bu işe başlamak üzere Mettenheimer gelmiş, kapıcı dairesi önünde iş arkadaşlarını beklerken, yanına üstü başı bakımsız bir erkek gelip oturdu. Mettenheimer, bu kez de peşime bu herifi taktılar, diye düşünüyordu. Bu adamın yanından birden kalkamazdı. Kapıcının kiliseden dönüp, evin kapısını açmasını beklemek zorundaydı.

Bu iki katlı beyaz yapı, sonbaharın hüzünlü rengine bürünmüş geniş bahçesi içinde, dışarıdan görüldüğünden çok daha büyüktü. Bir zamanlar kentin dışındaydı, ama artık kent ona yetişmiş, içine alıp, ötelere kadar bile uzanmıştı. Sevenler, mutlu olmaya kararlılar, torunları ile oturmayı düşünenlere göre bir yapıydı.

Üstü başı bakımsız herif, "Güzel bir ev" dedi. "Onarılmasına karar vermeleri iyi olmuş. Bu evin boş durması günah."

Mettenheimer, "Siz yeni kiracı mısınız?" diye sordu.

Adam, "Aman Tanrım, ben mi?" diyerek gülmeye başladı. Tutamıyordu kendini.

"Duvar kâğıtçı ustasıyım da... diye ekledi Mettenheimer. Herif, Mettenheimer'e saygıyla baktı. Ama Mettenheimer onunla ahbaplık etmeye hiç niyetli olmadığından susmuştu. Herif yerinden sıçradı ve "Heil Hitler!" diye selamlayıp uzaklaştı. Mettenheimer onun arkasından bakarken, hayır, böyle ajan olmaz, diye düşündü.

Kapıcı nerede kaldı diye bakınmak üzere yerinden doğrulduğunda, yardımcısı Schulz'un geldiğini gördü. Hayret, pazar günü olmasına rağmen nasıl da istekli geliyordu.

Schulz, ustasının yanına, güneşe oturdu. "Güzel bir sonbahar, Bay Mettenheimer."

"Evet."

"Fazla uzun sürmez, dün akşam güneşin batışı çok kırmızıydı."

"Öyle mi?"

"Bay Mettenheimer, kızınız Elli, hani dün sizi iş yerinden almaya gelen kızınız..."

Mettenheimer hızla döndü: "N'olmuş ona?"

"Ne olsun ki, hiçbir şey olmadı." Schulz şaşkın şaşkın konuşmaya çalıştı. "Çok güzel kız... Neden hâlâ evlenmedi diye insanın aklına takılıyor da..."

Mettenheimer'in bakışları karardı, kaşları çatıldı: "Bu onu ilgilendiren bir sorun."

"Bir bakıma öyle. Şey... O, Heisler'den resmen boşandı, değil mi?

İyice sinirlenmişti Mettenheimer. "Bütün bunları doğrudan doğruya Elli'ye sorsanıza" diye sesini yükseltti.

Bu yaşlı adam da amma vurdumduymaz diye aklından geçiren Schulz, "Elbette, sorabilirim ama belki önceden ikimizin bu konuyu ele alması daha çok hoşunuza gider diye düşünmüştüm" dedi.

"Hangi konuyu?" diye soran Mettenheimer'in sesinde korku vardı.

Schulz içini çekti. Sonra ayrı bir tonda konuşmaya başladı: "On yıldan beri sizin ailenizi tanıyorum, Bay Mettenheimer. Evet, aşağı yukarı on yıl oldu birlikte bu firmada çalışmaya başlayalı. Eskiden Elli çok sık gelirdi çalıştığımız yerlere. Onu dün yeniden karşımda görünce, içimde bir duygu kıpırdadı."

Mettenheimer, bıyığını yakalamış buruyordu.

"Ben önyargıların etkisi altında kalmam, Bay Mettenheimer. Söz gelimi şu Georg Heisler meselesi. Ne çok konuştular bunu. Ben o adamı tanımam. Ama inanın ki Bay Mettenheimer, o adamın paçayı kurtarmasını bütün kalbimle istiyorum. Bütün tanıdıklarım da aynı şeyi istiyorlar. İşte o zaman Elli ondan resmen

boşanabilir. Sonra bu Georg Heisler'den Elli'nin bir de çocuğu var. Onu da biliyorum. Yumuşak başlı bir çocuksa, hazırda bir çocuk var sayılır."

Mettenheimer alçak sesle, "Yumuşak başlı bir çocuk" dedi.

"Ben, Georg Heisler'in yerinde olsaydım, bu haydutlar benim çocuğuma sahip çıkacaklarına, Schulz çıksın, derdim. Yani benim gibi bir insan çocuğa sahip çıkarsa, kendileri gibi haydut yetiştirmek için çocuğa sahip çıkamazlar. Sahip çıkmaya kalkıştılar mı, ellerinden kurtaramazsınız. Çocuk bizimle birlikte inşaata gelir..."

Mettenheimer şaşırmıştı. Korkuyla çevresine bakındı. Görünürlerde kimseler yoktu.

Schulz, "Ama Georg Heisler yakalanırsa" diye alçak sesle sürdürdü. "Belki de yakalanmıştır. Radyoda dünden beri ondan hiç söz edilmiyor. İşte o zaman zavallı adamın işi bitiktir. Kurtulamaz ellerinden. Elli'nin de ondan boşanmak için mahkemeye başvurmasına bile gerek kalmaz."

Önlerine bakıyorlardı. Güneşli sakin sokağa, ağaçlardan kuru yapraklar dökülmekteydi. Bu Schulz iyi bir işçi, namuslu bir çocuk, diye düşünüyordu Mettenheimer. Hem yufka yürekli, hem de düşünceli. Yakışıklı da. Elli için aslında hep böyle bir koca istemişimdir. Ne garip, neden şimdiye kadar bu ikimizin de aklına gelmedi? O zaman bu belaların hepsinden uzak kalırdık.

Bir süre sonra Schulz, "Bir zamanlar beni evinize davet etmek nezaketinde bulunmuştunuz, Bay Mettenheimer, ama ben bundan hiç yararlanamamış, sizleri rahatsız etmemiştim" dedi. "Bu davetinizi yeniden hatırlatmama izin verir misiniz? Yalnız burada konuştuklarımızdan Elli'ye hiç söz etmeyin, lütfen. Evinizde bir rastlantı olarak Elli ile karşılaşmak istiyorum. Bu yaradılıştaki kızlar, kendileri karar vermeyi severler, başkalarının düzenledikleri itici gelir. Sinemalarda gördükleri kahramanlardır düşlerindeki erkekler."

Bir kişinin kaderi; beklemesine bağlıysa, bu bekleme bir ölüm kalım sorunuysa ve bu beklemenin ne kadar süreceğinden habersizse, kendince oyalanmaya çalışır. Söz gelimi dakikaları sayar, sonra bir süre tanır, bir çeşit baraj kurar. Bu süre dolunca, birikmiş dakikaların, saatlerin bu barajın üzerinden taşıp gitmesini izler.

Kress'ler ile hâlâ masanın başında oturan Georg, bu denemelerle zaman öldürüyordu. Sonra düşünceye daldı. Beklemeyecekti. Birden Kress konuşmaya başladı. Fiedler'i nerede ve ne zaman tanımış olduğunu anlattı. Güvenilir bir insan olduğunu, korku ve kuşku nedir bilmediğini söyledi. Sokak tarafından gelen birtakım seslere kulak vermek için birden sustu. Çok geçmeden bunların pazar gezintisine çıkan gençler olduğunu anladılar. Başka bir oyalama konusu yaratmak için Kress, gitti, radyoyu açtı. Birkaç dakika sabah konseri dinlediler. Georg ondan bir harita getirmesini rica etti. Bilmesi gereken bazı noktaları ondan açıklamasını istiyordu. Westhofen Kampı'nda, ıslak toprak üzerinde, birkaç çalı çırpı ile İspanya'daki iç savaşa biçim verdiklerinden bu yana iki hafta bile geçmemişti. Nöbetçinin yaklaşması ile düzenledikleri savaş stratejisi taslağını ayakkabıları ile bastırmaları bir olmuştu o gün. Georg susuyordu, dakikalar yavaş yavaş akmaktaydı. Sanki ona sormuşlar gibi Kress'in karısı, erkek kardeşlerinden biri ile bir gençlik arkadaşının, Benno'nun İspanya'ya, Franko için savaşmaya gitmiş olduklarını söyledi. Zamanı öldürmek için laf olsun diye konuştuğu belliydi.

"Uzun bir süre seninle mi yoksa Benno ile mi evlensem diye düşünmüştüm."

Kocası, "Benimle ya da Benno ile mi?" diye sordu.

"Evet, aslında onu senden daha iyi tanıyordum, ama çevremden uzaklaşmaktı isteğim." Kadının bu açıklaması gereksizdi, çünkü ancak birkaç dakikanın geçmesine yardımcı olabilmişti.

"Siz işinize bakın, Kress" dedi Georg. "Veya ben olmasaydım, ne yapacak idiyseniz, onu yapın. Ya da karınızı kolunuza takın ve bir pazar gezintisine çıkın. Birkaç saat için beni yok bilin. Ben yukarı, odama çıkarım."

Kress yerinden kalktı ve, "Hakkı var" dedi karısına. "Dediğini yapmak gerek."

"Yapabiliriz" diye karşılık verdi karısı. "Ben şimdi bahçeye çıkıp, lale soğanlarının yerini değiştireceğim."

Paul Röder beni ele vermeyecektir, diyordu Georg. Ona kalsa, ağzını açmaz ama, alışık olmadığından, ağzından bir şey kaçırabilir. Bu heriflerin sorularına nasıl cevap verildiğini, nasıl davranılacağını bilemez. Hayır, her şeyi anlatsa bile ona kırılmam. Dayak yemek, uykusuz kalmak kolay da yanılır değildir. İnsanda ne akıl kalır ne sinir. En kurnaz bildiklerimizin bile ne hale geldiklerini az mı gördük. Bu Fiedler denen adamla Paul Röder kim bilir kaç kez birlikte görülmüşlerdir.

Birden sokak kapısı çaldı. Üzerinde durma, dedi kendi kendine. Bu evin kapısı sık sık çalınıyor. Çok geçmeden Kress yukarı geldi, "Bir dakika merdivene kadar gelir misiniz?" dedi.

Georg merdivende durdu ve kaşlarını çatarak elinde bir buket çiçek tutan kadına baktı. Kadın evin içine girmiş, birkaç basamak da çıkmıştı.

"Sana verilmek üzere bir şey getirdim" dedi genç kadın. "Ayrıca da yarın sabah saat beş buçukta, Mainz Nehri üzerindeki Kasteler Köprüsü yanındaki iskelede olman gerektiğini söylememi istediler. Vapurun adı, Wilhelmine seni bekliyorlar."

"Evet" diyebildi Georg. Olduğu yerde kalakalmıştı. Kadın elindeki çiçeği bırakmadan, tayyörünün düğmelerini çözdü, koynundan kalınca bir zarf çıkardı ve "Ben sana bu zarfı verdim" dedi.

Kadının davranışlarında, Georg'un, saklanmak zorunda kalan, ama kimliğini bilmediği bir yoldaş olduğuna inandığı anlaşılmaktaydı.

"Tamam" dedi Georg.

Liesel, çocuklar için kavrulmuş arpa öğüttüğünden, sokak kapısının açıldığını duymadı. Birden mutfak kapısında, elinde bir paket sıcak sandviç ekmeği ile Paul göründü.

"Yüzünü sirkeli suyla yıka, Liesel, sonra da giyin, belki Spor Sarayı'ndaki oyuna zamanında yetişebiliriz."

Liesel, sandalyeye çökmüş, başını masaya dayamıştı. Karısının saçlarından tutup, başını kaldırdı, "Ne olur, ağlama, bırak ağlamayı, ben sana geleceğim dememiş miydim?"

"Aman Tanrım" diye inledi Liesel.

"Sandığımız gibi değilmiş canım" diye sürdürdü Paul. Sorguya çekilmem tabii Georg ile ilgili idi, ama onu tanıyıp tanımadığımı, diğer arkadaşlarını bilip bilmediğimi sordular. Ama bu bilgiyi benden almak için önce saatlerce beklettiler, sonra saatlerce çeşitli sorular sıraladılar, sonunda da bütün bu sorulara kendi isteğimle cevap verdiğimi kanıtlamak için imzamı attırdılar. Tabii bu ara geçen gece evimde kimi misafir ettiğimi de sordular. Gözümü korkutmak istediler. Şöyle yaparız, böyle yaparız, diye de tehdit savurdular. Kesin olarak bir şey bilmedikleri hemen anlaşılıyordu. O zaman kulak arkası ettim tehditlerini. Ben ne anlattımsa o kadarını biliyorlar."

Liesel kendini biraz toparlamıştı. Çocuklarını temiz pak giydirip, yüzünü sirkeli suyla yıkadıktan sonra, Paul anlatmaya başladı yine:

"Benim şaştığım şey, herkesin çok konuşması. Neden mi? Çünkü Gestapo'nun her şeyi bildiğini sanıyorlar da ondan. Bense, Georg'un bizde gecelemiş olduğunu kimse kanıtlayamaz, diyordum. Biri onu görmüş bile olsaydı, tersini savunurdum. Kimse, o gece bizde kalanın Georg olduğunu, Georg'dan başkası olmadığını yüzde yüz kanıtlayamazdı. Tabii Georg'u yakalarlarsa, o başka. Zaten onu yakalamış olsalardı beni böyle sorguya çekemezlerdi ki!"

Yirmi dakika sonra kente gittiler. En küçük çocuklarını kapıcının karısına bırakmışlardı. Aslında Paul bu kadının karakolda bir şeyler anlatmış olduğundan kuşku duyuyordu, ama çocuğa karşı şefkatli davranıyordu, bilmemezlikten geldi. Yollarını biraz uzatarak, öteki çocukları da Liesel'in annesine bıraktılar. Daha önce nakliye şirketinin bulunduğu sokaktan geçerlerken, Paul, Liesel ile çocuklara beklemelerini söyledi ve avluya girdi, onları fazla bekletmemek için, doğru teyzesinin bürosuna gitti. Yukarıya doğru, "Katharina Teyze" diye seslendi.

Bayan Grabber'in başı pencerede görünce, Paul aceleyle, "Kayınbiraderim senden özür diliyor. Offenbach'daki karakoldan çağırdılar. Gitmek zorundaydı. Tekrar buraya gelip gelmeyeceğini kesin olarak bilmiyorum, çok üzüldüm ama suç benim değil, Katharina Teyze" dedi.

Bayan Grabber bir süre konuşmadı, sonra avazı çıktığı kadar, "Cehennemin dibine gitsin" diye bağırdı. "Zaten onu atacaktım. Bana bir daha onun gibi boktan bir herif getirmeye kalkışırsan, karışmam."

"Uzatma canım" dedi Paul gülerek. "Senin bir zararın olmadı ki, onu bedava çalıştırdın. Heil Hitler!"

Marnet'lerin evine yaklaşırken, Hermann karısının yüzüne bakıp, gülümsedi. Onun her davranışının anlamını iyi bilirdi. Ne kadar gururlanmaktaydı kocası ile.

Marnet'lerin mutfağı sıcak ve nemliydi. Masanın etrafına bütün aile ve konuklar sıralanmıştı. Elma hasadından sonra yılda bir kez pasta yemek için Marnet'lerde toplanılırdı. Herkesin dudağı, yedikleri tatlıdan parıldardı. Sofranın ortasında duran kocaman kahve güğümü, daha ufak süt güğümü ve üzeri soğan desenli kahve fincanları başlı başına bir aile gibi toplanmıştı. Masanın başında, ufak tefek köylü kocası ile Bayan Marnet, torunları Ernst'cik ve Gustav'cık, kızı Auguste SA üniformala-

rı içinde damadı ve oğlu, soylu oturuşu ile Eugenie, düşünceli olduğu göze batan Sophie, boynunda kravatı ve eşarbı ile Çoban Ernst, Hermann ve karısının içeriye girmesi ile yerinden sıçrayan Franz. Masanın başında da Königsteiner'li Anastasia Abla oturmuştu.

Else kendinden emin, ailesinin kadınları arasına oturdu. Nişan yüzüklü tombul elini hemen masanın üzerinde duran elma pastasına doğru uzattı. Hermann, Franz'ın yanına oturmuştu.

Anastasia Abla, "Geçen hafta Dora Katzenstein gelip benimle vedalaştı" diye anlatıyordu. "Yetimler için gereken kumaşları onun dükkânından alırdım. Artık hepimiz çekip gideceğiz, dedi bana Dora. Ağladı. Baktım dün, dükkânları kapalı. Anahtarı da paspasın altına koymuşlar. Açıp da içeriye girdiğimizde, dükkânın bomboş olduğunu gördük. Bir tek tahta metre duruyordu boş tezgâhın üzerinde."

"En son karışa kadar basmalarını satmadan gitmemiştir onlar" dedi Auguste.

"Biz de gitmeye kalkışsak, en son patatesimizi almadan gitmeyiz" dedi anneleri.

"Bizim patatesleri, Katzenstein'ların basma parçaları ile kıyaslayamazsın ki."

"Her şey birbiriyle kıyaslanabilir" dedi Messer'in SS oğlu. "Fena mı, bir mikrop eksildi ülkeden." Ve yere tükürdü.

Hermann, karısının yeğenine, "Sana hemen izin vermişler, Fritz" dedi. "Gazetede okumuşsundur. Her anne pazar günü çiçeği burnunda asker oğlunu evinde görmek istermiş."

"Asker veya değil, her ana oğlunu evinde görmek ister" dedi Eugenie. Birden herkes şaşkın birbirine baktı. Ama Eugenie sakin sesle, "Elbetteki böyle tertemiz bir üniforma, kurşun yemiş bir ceketten çok daha iyidir" diye ekledi.

Esen soğuk havayı Anastasia Abla'nın bozmasına hepsi sevindiler.

"Kumaşçı Dora iyi bir insandı" diye konuşmayı sürdürdü.

"Yalnız doğru dürüst şarkı söyleyemezdi" dedi gülerek Auguste. "Onunla aynı okula gittik."

"Hamarat bir kızdı," dedi Anastasia Abla. "Kim bilir bugüne kadar sırtında kaç top kumaş taşımıştır?"

Dora Katzenstein bu konuşmaların yapıldığı sırada göçmenleri götüren vapurun içindeydi. Marnet'lerin evinde son bir kez anılacağını düşünmüyordu muhakkak.

Anastasia Abla, "Siz ikiniz nişanlandınız mı?" diye sorunca, Sophie ve Ernst bir ağızdan, "Biz mi?" diye sordular, bunu yalanlamak için de iki yana çekilerek aralarını açtılar. Ama Anastasia Abla'nın gözleri yalnız masanın üzerini değil, masanın altını da görüyordu.

"Sen ne zaman askere gideceksin, Ernst?" diye sordu. "Sana da iyi gelecektir askerlik. Orada avarelik olmaz."

"Ayarlardan beri hiçbir talime de katılmıyor" diye lafa karıştı SA'lı Marnet.

Çoban Ernst'e ters ters bakan SS'li Messer'in dışında herkes kahkahalarla güldü.

"Koyunlarına gaz maskesi takmasını mı öğretiyorsun?"

Onun bakışlarından rahatsız olan Ernst birden öfkeyle, "Ya sen, Messer?" diye sordu. "Cakalı siyah frakını çıkartıp, kaba asker gocuğunu giymek ağır gelmeyecek mi sana?"

"Buna gerek yok ki" diye cevap verdi Messer.

Soğuk bir hava esmişti birden mutfağın içinde. Havayı düzelten gene Anastasia Abla oldu, "Elma pastası üzerine ceviz rendelemesini sana ben öğretmiştim, değil mi?" diye konuyu değiştirdi.

Hermann, "Biraz hava alacağım" diyerek ayağa kalkınca, Franz da onunla birlikte bahçeye çıktı. Göğün rengi değişiyordu, kuşlar daha da alçaktan uçmaktaydılar.

"Yarın hava bozacak" dedi Franz, "Ah Hermann..."

"N'oldu gene?"

"Dün ve bugün kaçanlar hakkında radyo bir tek kelime söylemedi. Georg hakkında hiçbir haber yok."

"Bu konuyla kafanı patlatmaktan vazgeç, Franz" dedi Hermann. "Hem senin için, hem de başkaları için daha iyi olur. Ayrıca da kafanın içinde bu düşünce fazla yer almakta. Senin Georg için ne gerekiyorsa yapıldı, merak etme." Bir an için Franz'ın yüzü canlandı. Hayır, bu Franz sanıldığı kadar dalgın ve sakin değildi. Her şeyi yapmaya, her şeyi hissetmeye yatkındı.

"Kurtuldu mu?" diye heyecanla sordu.

"Henüz değil..."

4

Az sonra Hermann kalktı. Gece vardiyasında çalışacağından, Else'sini Marnet'lerde, elma pastasının başında bıraktı. Bu pazar için kimse ile sözleşmiş değildi, doğruca evine gitmek istiyordu. Ne Marnet'lerin mutfağındaki gevezeliği dinlemek, ne de odasında yalnız kalmak niyetindeydi. Onun gitmesi ile Franz kendini terk edilmiş hissetti. Mutsuz, yorgun, keyifsizdi. Höcht'e doğru yürüdü. Rastladığı ilk bahçeli meyhaneye girdi. Ağaçlardan dökülmüş kuru yaprakları boş masaların üzerinden süpüren meyhanecinin karısı, elma şarabı isteyip istemediğini sordu. Elma şarabı değildi Franz'ın istediği. Tatlıydı elma şarabı,

iyi bir rauscher* içecekti. Küçük bir kız çocuğu bahçenin içinde koşuyor, yerde birikmiş olan kuru yaprakları iteleyip hışırdatıyordu. Birden Franz'a doğru koştu ve masanın örtüsünü çekiştirdi, kapkara gözleri ile Franz'a baktı.

Lokalin kapısından çocuğun annesi girdi, onu azarlayarak kolundan çekiştirdi. Pürüzlü sesinden onu tanır gibi oldu Franz. İnce vücudu genç ve diriydi. Yan yatırılmış şapkası ve yüzünün yarısını örten dalgalı perçemi altındaki yüzü vücudu kadar genç ve diri değildi, yorgundu.

"Kötü bir şey yapmadı" diye çocuğu savundu Franz. Kadın başını çevirdi, göz göze geldiler.

"Galiba sizi daha önce ben görmüştüm" dedi Franz. Kadın hızla başını çevirirken, dalgalı perçemin altında gizlediği öteki yüzünü sakat olduğunu birden fark etti. Bir iş kazasına kurban gitmiş olacaktı. Kadın belli belirsiz alaylı bir sesle, "Kim bilir nerede karşılaştık" dedi.

Hem bu sesi duymuş, hem de bu yüzü tanıyordu Franz. Birden, "Geçenlerde bisikletimle size az kaldı çarpacaktım" diye konuştu. "Ama sadece bu değil, sizi daha önceden de tanıyorum ama çıkaramıyorum."

Sürekli olarak onun yüzüne bakan kadın artık dayanamadı ve, "Franz" dedi "Nidda Gölü üzerindeki adada toplanır, kürek yarışları düzenlerdik... sen..."

Masanın sandalyeleri arasında oynayan çocuk, "Bak ceviz buldum" dedi.

Kadın bakışlarını Franz'ın yüzünden ayırmadan, "Topuğunla kır" dedi çocuğa.

Anlayamadığı bir nedenle tedirginleşen Franz da kadından bakışlarını ayıramıyordu. Birden kadın ona doğru eğildi, sabırsızca, "Ben Lotte'yim" dedi.

---

* Bir tür içki.

Franz, birden 'olamaz' diye bağırmak istediyse de, kendini tuttu. Lotte karşısındaki erkeğin yavaş yavaş birtakım anıların oluşmasını yorgun bir gülümseme ile izlemekteydi. Evet, kampın kumanyasını dağıtırdı Lotte. Kısacık mavi gömleği ile kürek çekmeden dönüşü, dizlerini kendine çekerek, ateşin etrafında yerde oturuşu, gülümseyerek bayrağı taşıyışı canlandı Franz'ın gözleri önünde. Gemilerin burun kısmında tahtadan olma heykeller kadar biçimli, güzel ve yürekli olan Lotte'yi. Evet, Kuzey Almanya'dan gelmiş olan uzun boylu, sarışın bir demiryolu görevlisi ile genç yaşında evlendiğini de anımsamıştı birden. Adını bile unutmamıştı, Herbert. Bir daha hiç rastlanılmayanları nasıl belleğimizden çıkarıp atarsak, işte Franz da Lotte'yi kafasının içinden öyle atmıştı.

"Herbert nerelerde?" diye sorduysa da hemen pişman oldu.

"Nerede olacak, işte burada" diyerek ayakkabısının ucu ile toprağı dürttü kadın. Ceviz kabuklarının arasına karışmış olan nemli toprağın o bölümün gösterişinden, Franz, Herbert'in gerçekten orada gömülü olduğunu sandı bir an. Bir gün bile düşünmediği, gözden kaybettiği Herbert demek SS ve SA çizmelerinin çiğnediği bu meyhanenin bahçesinde yatıyordu! Evet, bu ara bahçe dolmuş, masaların etrafına insanlar üşüşmüştü. Gerçekten de SS ve SA çizmeleri geçmişti yanlarından. Franz'ın midesi bulandı. "Otursana, Lotte" dedi ve her ikisine elma şarabı, çocuğa da limonata söyledi.

Lotte, "Neyse ki benim şansım varmış" diye anlatmaya başladı. "Herbert bizi bırakıp Köln'e gitmişti. Oradayken onu gammazladılar. Beni de götürmek istediler. Ama tam o sıra fabrikanın bizim çalıştığımız bölümünde bir boru patladı, beni hastaneye kaldırdıklarında komadaymışım. Çocuk o zaman ufacıktı. Akrabalardan biri gelip almış, köye götürmüş. İyileşip çıktığımda baktım ki bu ara çocuk büyümüş, yürümesini bile öğrenmiş.

İşte o zaman Herbert'in şeyin!.. Herbert'in öldüğünü öğrendim. Sonraları bana bir şey olmadı, yuvarlanıp gidiyorum işte..." Çocuğuna takıldı gözü. "Kamıştan bardağın içine üfleme, limonatayı emerek çekeceksin." Sonra özür dilercesine Franz'a baktı ve "Ne yapsın, ilk kez içiyor" dedi, çocuğun kasketini düzeltti ve anlatmaya koyuldu yeniden. "Belki de ölseydim daha iyi olurdu, ama çocuk ortalarda kalacaktı. O insanlara çocuğumu bırakamazdım. Sakın beni avutmaya kalkışma Franz, yalnızlık kolay değil. İnsan o zaman, beni unuttular diye isyan ediyor." "Kimler?"

"Sizler işte. Hepiniz. Sen de, Franz. Sen sanki Herbert'i unutmadın mı? Beni ne kadar zor hatırladığını yüzünden anlamadım mı sanıyorsun? Herbert'i unuttuğuna göre kim bilir daha kimleri kafanın içinden silip atmışsındır? Unutmak..." Omzu ile komşu masadaki SA'lıları işaret etti. "Bunların işine geliyor. Sakın karşı koyma, Franz. Sen pek çok şeyi unuttun. Bir insanın duygularının körlenmesi, çekilenleri unutması iyi bir şey değil. Hele en güzel anıları unutmak, daha da beter bence. O birlikte geçen günleri unuttun mu? Ben hiçbirini unutmadım."

Franz birden elini uzattı ona doğru. Yavaşça kızın alnına düşmüş olan perçemi kaldırdı, gözün olması gereken yerdeki yara izini okşadı. Sonra elini kızın yüzü üzerinde gezdirdi. Franz'ın elinin değmesi ile buz kesmişti Lotte'nin yüzü. Yere indirdi bakışlarını. Bu haliyle eski Lotte'ye ne kadar benzemişti! Birkaç kez elimi yara yerinin üzerinde gezdirirsem, hiçbir şeyi kalmayacaktır, diye saçma bir düşünce takılmıştı Franz'ın kafasına. O zaman bu yüz gene eski parıltısına, eski güzelliğine kavuşacaktır. Franz elini çekti. Lotte ona sağlıklı gözü ile ters ters bakıyordu. Koyu gözü iyice kararmış, akını yok edercesine kocaman olmuştu. Lotte çantasından küçük bir el aynası çıkardı, dalgalı perçemini düzeltti.

"Gel Lotte" dedi Franz. "Daha erken, bizimkilere götürmek istiyorum seni. "

"Sen evli misin, Franz?"

"Hayır."

"Ailen bu yakınlarda mı otuyor?"

"O da değil, akrabaların yanındayım, ama tek başıma sayılırım."

Hiç konuşmadan yokuşu çıktılar. Bir saat sürdü oraya varmaları. Mangold'ların evi görünüyordu. Yol boyunca hiç konuşmamışlardı, ama gerekli de değildi. Gazoz satılan dükkânda, çocuğa helva, Lotte'ye de çikolata aldı. Marnet'lerin mutfağına girdiklerinde, Auguste'nin ağzı açık kaldı. Masanın etrafında oturanlar, bir Lotte'ye, bir Franz'a, bir de çocuğa bakmaktaydılar. Lotte rahatça herkesi selamladı, hatta bulaşığa bile yardım etti. Küçük çocuk bu ara bahçeye çıkmıştı. Döve döve öldürülmüş olan Herbert'in oğlu ile elma ağacının altında duruyorlardı.

5

Her günkü gibi, pazar akşamı da saat altıda tutuklular Fahrenberg'in karşısında sıra oldular. SA'ların başında bu kez Zillich değil de, yerine geçmiş olan Uhlenlaut duruyordu. SS'lerin başında da Bunsen izine çıkmış olduğundan, beygir suratlı Hattendorf duruyordu. En ufak değişikliği hemen anlayan tutuklular, bu son günlerde çektikleri eziyetlerin etkisi ile bütün ilgilerini kesmişlerdi, donuklaşmıştı duyguları.

Ağaçlara bağlanmak üzere sürüklenerek getirilen üç tutuklunun birer ölü olup olmadıkları belli değildi. Dans pisti denilen bu yer akşamın bu saatinde, öteki dünya ile bu dünya arasında

bir ara istasyon görüntüsündeydi. Tutuklular ölmediklerini ama hayatla bağlantıların koptuğunun bilincindeydiler. Karşılarında duran Fahrenberg ile kim zayıflamış, çökmüştü. Tutuklular kadar ızdırap çekmekteydi kuşkusuz.

Onun hak, doğruluk, düzen diye tekrarladıkları tutukluların beyinlerinde boğuk yankılar yapıyordu. Hep aynı laflardı bunlar. Kamptan kaçanların görecekleri cezayı, en son kaçak tutuklunun da aralarına katılmasının an meselesi olduğunu, sözcüklerin üzerinde dura dura anlatıyordu. Tutuklular onu dinlemiyorlardı, uzaktan gelen köylülerin sarhoş naralarına kulak vermekteydiler.

Ve birden bir kıpırdama oldu aralarında. Ne demişti Fahrenberg? Georg Heisler'in yakalandığını mı? Ama bu hepsinin sonu demekti. Barakalarına geri yürürlerken, içlerinden biri "Tamam" dedi alçak sesle. Tutukluların aralarında konuşmaları yasak olduğundan, dudaklarını kıpırdatmadan, birtakım sesler çıkartarak anlaşmaktaydılar.

"Gerçekten onu yakaladılar mı dersin."

"Hiç sanmam."

Bu konuşma, Paul Röder'in kapısından döndüğü Schenk ile Rüsselheim'den yeni getirilmiş olan işçinin arasında geçti.

"Sanmam, çünkü o kenef suratlarından düşen bin parça da ondan. Fahrenberg'in sesinin gümbürtüsü söndü gitti. Ne kadar sinirli bakıyorlardı birbirlerine."

Hayır, ele geçirememişlerdi Georg Heisler'i. Başlarındakilerin davranışlarından, bekledikleri zafere ulaşamadıkları belliydi.

Bu ikisinin konuşmalarını ancak hemen yanı başındakiler duyabiliyorlardı. Ama birinden ötekine derken kısa bir süre içinde barakadakilerin hepsi son haberi öğrendiler.

Bunsen izinliydi o akşam. İki genç arkadaşını da yanında götürmüştü. Bu ikisi her ne kadar Bunsen kadar yakışıklı değillerse de, sevimli, neşeli delikanlılardı.

Fahrenberg her akşamki palavrasını atarken, onlar Wiesbaden'deki Rheinischen Hof'a vardılar. Bunsen önden girdi dans salonuna, ikisi onu izlemekteydi. Henüz dans pisti dolmamıştı. Orkestranın çaldığı valse birkaç çift katılmıştı. Pist boş olduğundan kızlar eteklerini tutmuşlar, melodiye uyarak, rahatça adım atıyorlar, keyifle dönüyorlardı. Aşağı yukarı erkeklerin çoğu üniformalı olduğundan, ilk bakışta bir kutlama töreni etkisi bırakmaktaydı.

Bunsen, dans pistinin hemen yanındaki masalardan birinde, kendisine doğru elini sallayan kayınpederini gördü. Bu kayınpeder Henkell firması için kent kent dolaşarak şampanya satıyordu. Kendini de Şampanya Konsolosu diye gururla tanıtan bu adam, Elçi Ribbentrop ile meslektaş olduğunu her fırsatta söylerdi. Bunsen az sonra da dans eden çiftlerin arasında nişanlısını gördü. Ve görmesiyle de dans ettiği genç erkeği kıskanması bir oldu. Çok geçmeden bu yakışıklı kavalyenin nişanlısının teyzeoğlu olduğunu anlayınca, içi rahatladı, yüzü güldü. Orkestra susmuştu. Bunsen'in on dokuz yaşındaki, soluk kumral saçlı nişanlısı ona doğru yürüdü. Cin gibi bakışlı bir kızdı, ikisi de sevinmişlerdi karşılaşmalarına. Bunsen, yakında kursa gidecek olan nişanlısına:

"Söyle diğer gelin adaylarına, özel ders istiyorlarsa, seve seve veririm."

Hanni'nin babası bir an dik dik baktı damadına. Karısı öldükten sonra yeniden evlenmemiş olan kayınpederi, akıllı bir adamdı. Aslında kızının âşık olduğu ve evlenmek için tutturduğu bu yakışıklı Bunsen'e pek kanı kaynamamıştı. Ayrıca damadını Westhofen Kampı'nda görevli olması da hoşuna gitmiyordu.

Bu ara salon dolmuş, orkestra polkaya başlamıştı. Ve aynı binanın dışındaki park eden arabaların arasında Kress'lerin mavi Opel arabası durdu. Ertesi sabah gemiye binecek olan Georg, sahildeki otellerin birinde gecelemek zorundaydı. Georg ilk kez

Kress'in arabasına bindiğinde, nasıl tek bir kelime konuşulmadıysa, gene aynı sessizlik içinde buraya kadar gelmişlerdi. Georg, karı kocanın yanından vedalaşmadan acele ayrılmış, uzaklaşırken de karı koca bir süre konuşmamıştı. birbirlerine sormadan ikisinin de şimdi insan arasına katılmaya, ışıklı yerde buluşmaya ihtiyaçları olduğunu anlamışlar, arabadan çıkarak otelin dans salonuna girmişler, duvar dibindeki bir masaya ilişmişlerdi. Kalabalığın süslü giysileri yanında, tozlu yürüyüş kılıkları içinde ayrı bir dünyanın insanları gibiydiler. Yarım saat sonra suskunluğu kadın bozdu ve "Ayrılırken bir şey söyledi mi?" diye sordu.

"Hayır, sadece 'Teşekkür ederim' dedi."

"Ne tuhaf, aslında ben ona teşekkür etmeliyim. Bütün bunların nasıl sonuçlanacağını bilmiyorum, ama bizim eve geldiği, bizde kaldığı için bizim teşekkür etmemiz gerek."

"Bence de öyle" diye karşılık verdi kocası.

Ve ikisi birbirlerinin bilinmeyen en güzel yönlerini yeni görüyormuşçasına, şaşkınlık içinde bakıştılar.

6

Kress'ler onu bir otelin önünde bırakmışlardı, ama Georg bir iki saniye düşündükten sonra, otelin kapısından içeriye girece̊ine, Main Nehri'ne doğru inmeye başladı. Batmadan önce bir kez daha soluk ışığı ile ortalığı ısıtan güneşin altında pazar tatilinin tadını çıkaran kalabalığın arasına katıldı. Üzerinde nöbetçi duran bir köprüden çekinerek geçti. Main Nehri bağlantısına doğru akan Au Nehri burada ne kadar genişlemekte diye düşünüyordu. Günlerden beri içinde dolaştığı kent artık arkasında kalmıştı. Ecel terleri dökmüş olduğu o sokaklar, akşam

karanlığında, birbirinin içinde erimiş, tek bir gri renkteki kale gibi yükseliyordu. Georg birkaç adım daha attıktan sonra büyük kilisenin bir kulesinin arasında, düşünde gördüğü dilenciye sırtındaki paltoyu uzatan kutsal Martin'in heykelini gördü: İzlenen benim, o aranan kaçan benim!

Georg ilerideki köprüden de geçebilir, gemicilerin kaldığı, otellerden birine girebilirdi, pasaportu kuşku uyandırmayacak kadar gerçekti. Ama gene de kimseye hesap vermek istemediğinden, geceyi rıhtımda, açıkta bile geçirmeye razıydı. Yarın sabah erkenden gemiye bineceğine göre, bir otelde kalması gereksizdi.

Sakin kafa ile olumlu düşünmeye zorladı kendini. Daha karanlık basmamıştı. Döndü, Main kenarındaki kırlara saptı. Kostheim'di bu küçük kasabanın adı. Ceviz ve kestane ağaçları ile sevimli bir yer. Karşısına çıkan lokalin adını okudu: Meleklerin Yeri. Kapının üzerine asılmış olan soluk yaprak buketinden, burada most bulunduğu anlaşılıyordu.

Georg, lokale girdi ve küçük bahçenin içindeki masalardan birine ilişti. Oturduğu yerden nehri görebiliyordu. Lokalin en iyi masası bu olacak, diyordu içinden. Artık ne yapması gerektiğini burada kararlaştırmalıydı.

Bahçeye arkasını vermiş, duvarın kenarına oturmuştu. Servis yapan kız geldi ve masanın üzerine most bıraktı.

"Ben daha bir şey ısmarlamadım ki" dedi Georg.

Kız, elini uzatıp, şarap bardağını geri aldı. "Neymiş bakalım ısmarlayacağınız?" diye sordu.

"Most" diye karşılık verdi Georg.

İkisi birden gülmeye başladılar. Kız, most bardağını masaya koymadı bu kez, doğrudan doğruya Georg'un eline tutuşturdu. Georg şarabı yudumladı ve beğendiğini de belirtmek için, bir dikişte içip bitirdi. "Bir bardak daha."

Servis yapan kız, "Biraz sabredeceksiniz" diyerek yan masadaki müşterilere doğru yürüdü.

Yarım saat geçmişti. Kız arada uzanıp, Georg'a bakıyordu. İstekle durmadan içmiş, neşeleneceğine, durgunlaşmış, düşünceye dalmıştı, hayret! Gözlerini uzanan kırlara dikmiş, sessiz oturmaktaydı Georg. Gökyüzü kızarmıştı. İnsanın içine işleyen bir rüzgâr çıkmış, duvara yapışık salkımın yapraklarını uçuşturuyordu. Kız, şarabın parasını gitmeden masanın üzerine bırakmıştır diye umuyordu, ama müşterinin hâlâ aynı yerde oturduğunu görünce, yine şaşırdı. Onun yanına yaklaştı ve, "Salonda mı devam edeceksiniz?" diye sordu.

Georg ilk kez onun doğrudan doğruya yüzüne baktı. Koyu renk elbisesi içinde genç bir kız. Şu anda canlı bakan gözleri aslında pazar yorgunluğunu da yansıtmaktaydı. Boynu zarif, göğüsleri iriydi. Sanki bu genç kızı tanıyor gibiydi. Şu gelip geçmiş yıllar içinde rastlamış olduğu kadınlardan birine mi benziyordu acaba? Yoksa arzuluyor muydu? Dinmek nedir bilmeyen, önüne geçilmez arzu olamazdı bu!

"Şarabımı siz buraya getirin" dedi Georg.

Bahçedeki masalar boşalmıştı. Georg sandalyesini çekti yerini değiştirdi, genç kızı beklemeye başladı. Yanılmamıştı duygularında, arzulamaktaydı onu, tabii bu durumunda herhangi bir şeyi ne kadar arzulayabilirse!

"Biraz oturup, dinlenseniz..."

Kız, "Olamaz, salon müşteri dolu" diye cevap verirken, bir dizini sandalyeye, kolunu da arkasına dayadı. Granit taşlarından bezenme küçük bir haç takılıydı yakasında.

"Burada mı çalışıyorsunuz?" diye sordu.

"Gemiciyim."

Kız ona dikkatle baktı. "Buralardan mısınız?"

"Hayır, akrabalarım var."

"Ama diliniz çalmıyor, bizler gibi konuşuyorsunuz" dedi kız.

"Bizim ailenin erkekleri evlenecekleri kızları buralardan seçerler."

Kız gülümsüyordu, ama yüzüne yerleşmiş olan hüzün dağılmamıştı. Kısa bir süre bakıştılar.

Bir araba durdu lokalin önünde ve içinden çıkan SS'ler bahçeden geçip, içeriye girdiler. Kızın bakışları birden sandalyenin arkasından sarkan Georg'un eline takıldı ve hemen: "Ne var elinizde?"

"Kaza geçirdim, gereğince bakamadım" Georg'un elini çekmesine zaman kalmadan, kız onun elini aldı, baktı. "Cam kesmiş, bu yara her an açılabilir" dedi ve Georg'un elini bıraktı. "İçeri girenlere servis yapmalıyım."

Georg hafif bir alayla, "Böylesine soylu müşteri bekletilmez, değil mi?" dedi.

Kız canı sıkkın omzunu silkti. "Sandığınız kadar zor değil, şerbetlendik artık."

"Neye karşı?"

"Üniformaya karşı."

Acele uzaklaşan kızın arkasından Georg, "Bir bardak daha" diye seslendi.

Hava kararmış, soğumuştu. Bir an önce yanıma dönse, diyordu Georg.

Genç kız içerideki müşterilerin siparişlerini alırken, bu dışarıda oturan adam ne biçim biri, diye düşünmekten kendini kurtaramıyordu. Alıp veremediği bir şeyi olacaktı. Bir sıkıntısı vardı herhalde. Alışık olduğu düzende siparişleri yerine getiriyordu. Gemiciyim, demişti ama uzun süredir denize çıkmadığı anlaşılıyordu. Yalancı bir erkek değildi, ama yalan söylüyordu. Korkak bir erkek de değildi, ne var ki korkuyordu. Elini acaba

nerede kesmiştir? Elini elime aldığımda, irkildiğini hissettim. Belli etmeden yüzüme baktı. Bu üniformalılar bahçeden geçerlerken, parmaklarını avcunun içine bastırmıştı. İçindeki sıkıntısı bu üniformalılarla mı ilgili acaba?

Bir ara vakit bulup onun bardağını doldurdu. Bir terslik vardı halinde, ama bakışları dürüsttü. Onun sevecen bakışlarını üzerinde hissetmek için, bahçeye, onun yanına gitti. Önündeki bardak az önce bıraktığı gibi duruyordu. Hava buz gibiydi.

"Peki bu bardağı neden istediniz?" diye sordu.

Georg, "Zarar vermez," diyerek masasının üzerinde biriken bardakları bir araya getirdi, sonra uzandı, kızın elini aldı avucuna. Parmağında lunaparklardaki yarışmalarda kazanılan ucuz yüzüklerden biri vardı.

"Kocan yok mu? Nişanlın yok mu? Sevgilin yok mu?" diye sordu Georg. Kız her biri için başını, ayrı ayrı 'yok' anlamında salladı. "Şansın mı yaver gitmedi? Hep kötü mü sonuçlandı?"

Kız ona dik dik baktı. "Nedenmiş?"

"Yalnız yaşadığın için" dedi Georg.

Garson kız güldü, parmağının ucu ile kalbini göstererek, "Çıkış kapısı da burası" dedi, koşarak uzaklaştı. Kapıya varmadan Georg'un arkasından seslendiğini duydu ve masaya geri geldi. Georg hesabı alması için parayı uzattı. Bozacağı paraya bakan kız, demek para sıkıntısı da değilmiş, dedi içinden. Dördüncü kez bahçeye çıkıp, onun masasına yaklaşınca, Georg cesaretini toplayarak, "Sizin lokalde yatacak odanız var mı?" diye sordu. "O zaman Main'a kadar inmeye gerek kalmaz da..."

"Bu lokalde mi?" Kız şaşkınlık içindeydi. "Siz ne sandınız burasını, burada yalnız lokalin sahipleri kalırlar."

"Peki senin kaldığın yerde..."

Kız hemen elini çekti ve kuşkuyla ona baktı. Georg, duymak istemediği sert cevaba kendini hazırlarken, "Burada beni bekleyin" dendiğini duydu. "İçeride biraz daha işim var. Sonra arkamdan gelin."

Georg bekledi. Her şeye rağmen kaçışının başarısıyla sonuçlanabileceği umudu ile bu gecenin heyecanı birbirine karışmıştı. Kız az sonra, sırtında paltosunu giymiş, ondan yana bakmadan bahçeden çıkmıştı. Georg arkasından gitti. Yağmur çiseliyordu. Bir süre yürüdüler.

Yazık, saçları ıslanıyor, diyordu Georg içinden.

Birkaç saat sonra Georg yerinden sıçradı. Nerede olduğunu çıkaramamıştı birden.

"Seni ben uyandırdım," dedi genç kız. "Uyandırmak zorundaydım. Acı acı bağırmana dayanamadım. Sonra teyzemin uyanmasından da korktum."

"Ben bağırdım mı?"

"İnledin, haykırdın hep uykunda. Haydi artık rahat uyu."

"Saat kaç?"

Genç kız gözünü kırpmamıştı. Gece yarısından bu yana saatin her vuruşunu duymuştu.

"Dört olacak" dedi. "Rahat uyu sen. Merak etme, ben seni uyandırırım."

Bundan sonra onun uyuyup uyumadığını anlayamadı. Bütün vücudunu sarsan o titremelerin yeniden gelip gelmeyeceğini bekledi. Yok, artık yanında yatan erkek rahat soluk alıyordu.

Kamp Kumandanı Fahrenberg, her gece olduğu gibi, bu gece de, son kaçağın bulunur bulunmaz hemen telefonla haber verilerek, uyandırılmasını emretmişti. Aslında bu emir gereksizdi, çünkü geçen gecelerde olduğu gibi, o gece de uyku tutmamıştı Fahrenberg'i. Dışarıdan gelen en ufak sese kulak kabartıyordu. Beklediği haber, beklediği haber, beklediği haber... tek düşüncesi

buydu. Son geceler, sessizlikleriyle onu öylesine çileden çıkarmıştı ki, pazarı pazartesiye bağlayan bu gece de, bir biri ardına çalan kornalar, köpek havlamaları ve sarhoş köylülerin bağrışları sinirlerini ayağa kaldırıyordu.

Giderek bu sesler kesildi. Herkes derin uykuya dalmıştı.

Bir yandan dışarıdan gelebilecek seslere kulak veriyor, bir yandan da yakınlardaki bu üç büyük kenti, onları birbirine bağlayan yolları düşünüyordu. Şeytanın ta kendisi olmadığına göre bu herifin, çember içine alınan bu üçgen içinde hâlâ neden bulunamadığına şaşıyordu. Bu Allah'ın cezası herif buharlaşıp havaya uçmadıydı ya! Arkasından bir iz de mi bırakmamıştı? Nemli sonbahar toprakları üzerinde ayak izi de mi görülmemişti? Kimseden ekmek de almamış, bir bardak su da mı istememişti? Elbetteki bir çatı altında barınmıştır! Fahrenberg ilk kez, Georg Heisler'i yakalayamacağını düşündü bu akşam. Ama nasıl olabilirdi? Eski arkadaşlarının onu görmediğini, karısının onunla ilişkisini çoktan kopardığını, başka bir sevgili bulduğunu, hatta öz erkek kardeşinin bile arama kampanyasına katıldığını bildirmemişler miydi? Fahrenberg birden derin bir soluk aldı. Evet, şimdiye kadar bulunmayışının nedeni... belki de ölmüştür. Çaresizliği içinde kendini ya Main ya da Ren Nehri'ne atmıştır. Birden Georg Heisler'in en son soruşturmasını yaptığı gün gözlerinin önüne geldi. O yırtık ağzı, küstah bakışlarıyla. Çok geçmeden Fahrenberg bu olasılığı da yersiz buldu. Hayır, bu herifin cesedi ne Ren ne de Main Nehri'ndeydi, çünkü ölmemişti ve ölmeyecekti de. Fahrenberg ilk kez, acımasız bir şekilde ardına düştüğünün, yüz hatlarını iyi bildiği o bir tek kişi değil de, yüzleri belirsiz, teker teker saymakla bitmeyecek büyük bir kalabalık olduğunu anlamıştı. Ama bunun düşüncesine bile ancak birkaç dakika dayanabildi.

"Artık gitmelisin." Bir asker karısı gibi öteberilerini teker teker vererek, Georg'un giyinmesine yardım etti.

Georg içinden, onunla yaşantımı sürdürebilirdim, ölünceye kadar, ama sürdürebilecek yaşantım mı var benim, diye düşünüyordu.

"Gitmeden bir şey içmelisin."

Sabahın alacakaranlığında neyi terk etmesi gerektiğini görüyordu. Üşüyordu genç kız. Yağmur pencerenin camlarına vuruyordu. Gece hava bozmuştu. Dolabın içinden koyu renk yünden çirkin bir şey çekip alırken, odanın içi kâfur koktu. Sana allı, mavili, beyazlı ne güzel şeyler almak isterdim.

Genç kız, Georg'un sakin sakin kahve içişini, ayakta durmuş izliyordu. Sonra onun önü sıra merdivenleri indi, sokak kapısının sürgüsünü açtı. Tekrar odasına çıkarken, acaba ona, sanırım senin kim olduğunu biliyorum dese miydim, diye düşündü. Onu büsbütün tedirgin etmekten başka neye yaradı bu?

Kahve fincanını muslukta çalkaladı. Mutfak kapısı açıldı, battaniyeye sarılmış, yaşlı bir kadın eşikte belirdi.

"Salak kız sen de" diye durmaksızın söylenmeye başladı. "Bu herifi bir daha görmeyeceğine yemin edebilirim. Çok işe yarar birini alıp getirmişsin, aşk olsun sana. Dün öğleden sonra işine giderken, böyle bir adamın varlığından bile haberin yoktu. Ne? Var mıydı yani? Dilini mi yuttun?"

Genç kız musluğun başında döndü ve o an yaşlı kadın onun gözlerinin ıslak olduğunu gördü ve hemen sindi. Sakin ve gururla gülümsüyordu. Soğuktan, öfkeden titreyen bu kadından başka bir tek tanığı yoktu ki!

Başı eğik, demiryolu kenarından yürürken, keşke Belloni'nin paltosunu giymeseydim, diye düşünüyordu. Yağmur yüzüne vuruyordu. Bir süre sonra evler arkasında kaldı. Bu sicim

sicim yağmurun arasında görünen kent, insanların düşlerinde yarattıkları ve düşleri süresince var olan kentlerin görünümündeydi.

Georg, Kasteler köprüsü başına geldi. Nöbetçi ona seslendi. Georg pasaportunu gösterdi. Onu geçip köprü üzerinde ilerlerken, kalbinin bu kez deli gibi atmadığını fark etti. Daha on köprü geçebilirdi böyle. Buna da alışılıyormuş! Korku ve tehlikelerden arınmıştı yüreği. Belki mutluluktan da! Suya bakınca, Wilhelmine gemisini ve kılavuzunu gördü. Köprünün hemen öte ucunda duruyordu gemi. Yeşil yüklenme çizgisi suyun yüzeyinde oynaşıyordu. Sahile yanaşmamıştı. Az önce atlatmış olduğu nöbetçiden korkmamıştı, oysa şimdi bu gemiye nasıl ulaşacağım diye korku içinde telaşlandı birden. Ama telaşı boşunaydı. Geminin demirlediği sahile inince, Wilhelmine'nin küpeştesinde yuvarlak bir kafa belirdi. Onu bekleyen bu gemicinin yüzü de yusyuvarlaktı. Adamın bakışları güven yaratmadı diye düşünecek olduysa da, tam zamanında beliren bu yüzün neleri göze almış olacağını da anlamıştı Georg.

Pazartesi akşamı Westhofen Kampı bahçesindeki yedi ağaç da kökünden kesildi. Her şey çok çabuk olmuştu. Atanma değişikliğini anlamaya zaman kalmadan, yeni kumandan görevine başlamıştı. Bu gibi şeylerin olageldiği bir kamp için herhalde yeni kumandan gerekli kişiydi. Bağırmıyordu, sakin konuşuyordu. Ama en ufak bir olayda da herkesin kurşundan geçirileceği de belliydi. Kendi zevkine ters düştüğünden, ağaçlardaki çakılı haçları hemen söktürmüştü. Pazartesi günü Fahrenberg acele Mainz'a gitmek zorunda kalmıştı. Fürstenberger Oteli'ne gittiği söyleniyordu. Orada da beynine bir kurşun sıkmışmış. Belki de hepsi söylentiydi. Pek Fahrenberg'e yakışacak davranış gibi gelmemişti onlara.

Belki aynı gece Fürstenberger Oteli'nde ya kumar borcundan ya da kara sevdadan biri beynine bir kurşun sıkmıştır. Belki de Fahrenberg merdivenlerden yukarı düşmüş ve daha da güç kazanmıştır, bilinmez.

O sıralarda bütün bunları biz bilmiyorduk. Sonraları, ayrıntıları ile anlayamadığımız olaylar, birbirini izlemişti. Bizlerse, bu gördüklerimizden daha fazlasını artık göremeyiz sanıyorduk. Oysa daha neler neler görecekmişiz.

Ama o akşam, ilk kez tutukluların barakalarını, o yedi ağacın odunlarıyla ısıttıklarında, hayata, sonraları bile hissedemediğimiz kadar yakın olduğumuzu, kendilerini canlı sayanlardan daha canlı olduğumuzu sanmıştık.

Dinmek bilmeyen yağmura söylenmekten vazgeçmişti SA nöbetçisi. Bizi suçüstü yakalamak için birden döndü. Sonra var gücüyle bağırdı ve bizi cezalandırdı. On dakika sonra kerevetlerimizin üzerinde yatıyorduk. Sobanın içindeki son kıvılcım da sönmüştü. Bizleri bundan böyle ne biçim gecelerin beklediğini biliyorduk. Nemli sonbahar soğuğu yaygılarımızın, gömleklerimizin arasından derimizi titretiyordu. Dış güçlerin insanların ta içlerine, nasıl amansızca el uzatabildiğini, yine de bir köşede kimselerin el uzatamayacağı, sarsamayacağı bir şeylerin bulunduğunu artık hepimiz biliyorduk.

"1933'ten bu yana utanç, Almanların bir toplum olarak yaşayış biçimini ayırt eden bir özellik gibi görünüyor ve Anna Seghers'in kitaplarının ancak şimdi Batı'da yeniden ortaya çıkabilmesi, bu büyük Alman utancının bir parçası."

HEINRICH BÖLL

1937 yılı, Nazi Almanyası... Bir sonbahar sabahı Westhofen Toplama Kampı'ndan yedi tutuklu kaçar. Kamp Komutanı Fahrenberg yedi tutuklunun yedi gün içinde yakalanıp geri getirilmesini emreder ve yakalandıkları zaman onları bağlayıp öldürmek için yedi çınar ağacından yedi haç yaptırır. Yedi adam da korkunç zorluklar içerisinde, kime güveneceklerini bilmeden peşlerindeki Nazi askerlerinden ve halkın içindeki muhbirlerden kaçmaya çalışırlar. Ancak kurtuluş hiçbiri için o kadar kolay olmayacaktır. İçlerinden yalnızca biri özgürlük mücadelesini kazanırken, diğerlerini ihanet, çaresizlik ve işkence üçgeninde bir ölüm beklemektedir. Yine de yedinci haçın boş kalması en büyük teselli ve en güçlü ümit ışığıdır.

1942 yılında yayınlanan *Yedinci Haç*, Anna Seghers'i dünyaca ünlü yapan eseridir. 1933 yılında Almanya'da kitapları yasaklanınca Fransa ve İspanya üzerinden Meksika'ya göç eden Seghers, bu sürükleyici kaçış hikâyesiyle sadece Alman halkının ve Nazi döneminin anatomisini çıkarmakla kalmıyor, en baskıcı zamanlarda bile bütün tehlikelere rağmen doğrular için ayakta kalmanın ne kadar önemli olduğunu muhteşem bir kurguyla gözler önüne seriyor.

"Seghers'in sorusu tüm geçerliliğini korumaktadır: O dönemin temelleri biliniyor muydu, biliyor muyduk, doğru yansıtılmış mıydı bu temeller? Yoksa gerçek, bir çelişkiler anaforunun doğurduğu korkunç bir faşizmin varlığı mıydı yalnızca?"

AHMET CEMAL

EVEREST
www.everestyayinlari.com
/everestyayinlari
/everestkitap
/everestyayinlari